

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΙΣΤΟΡΙΑ

Η δράση του Συλλόγου Υπαλλήλων Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος (Σ.Υ.Ε.Τ.Ε.) κατά την περίοδο της Κατοχής – Αντίστασης και την περίοδο των Δεκεμβριανών

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ακρίτας Καλούσης

Αθήνα 2016

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	7
Σκοπός της έρευνας.....	7
Επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας	9
Το κοινωνικό – πολιτικό – οικονομικό πλαίσιο της περιόδου έρευνας: η τριπλή κατοχή, η αντίσταση και τα Δεκεμβριανά στην περίοδο 1941-1945.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	13
Η διερεύνηση της δράσης του ΣΥΕΤΕ στη διάρκεια του πολέμου και στα πρώτα χρόνια της κατοχής (Αρχή πολέμου- Συνδικαλιστική χρονιά, Φεβρουάριος 1941- Φεβρουάριος 1942. Απεργία 9 Σεπτεμβρίου 1942).....	13
1.1 Η δράση και η παρέμβαση του ΣΥΕΤΕ στα πρώτα χρόνια του πολέμου και της κατοχής.....	13
1.2 Η απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942	26
1.3 Η σύσκεψη των στελεχών της διοίκησης της ΕΤΕ στις 15 Οκτωβρίου 1942 ...	34
1.4 Συμπέρασμα σχετικά με την απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942.....	38
1.5 Γενικά συμπεράσματα.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	43
Ο ΣΥΕΤΕ στην κρίσιμη περίοδο του 1942-1943	43
2.1 Η δράση του ΣΥΕΤΕ στην συνδικαλιστική περίοδο 1942-1943. Η αλλαγή της διοίκησης και του πολιτικού προσανατολισμού στον ΣΥΕΤΕ σε ριζοσπαστική κατεύθυνση.....	43
2.2 Η εκλογοαπολογιστική συνέλευση των μελών του ΣΥΕΤΕ στις 25 Ιανουαρίου 1943 και η έκθεση πεπραγμένων της απερχόμενης Δ.Ε.	49
2.3 Η έκθεση πεπραγμένων έναν χρόνο πριν, τον Ιανουάριο του 1942.....	50
2.4 Η έκθεση πεπραγμένων τον Ιανουάριο του 1943	55
2.5 Η εγκύκλιος της Γ.Γ. της ΕΤΕ στις 18 Ιουνίου 1941 προς το κεντρικό κατάστημα και τα υποκαταστήματα	60
2.6 Έκθεση πεπραγμένων συνέχεια	65
2.7 Συμπεράσματα από την διαπάλη στο εσωτερικό του ΣΥΕΤΕ.....	73
2.8 Το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο αναφοράς στην περίοδο	77
2.9 Η κατάσταση στο πολιτικό συνδικαλιστικό χώρο	79
2.10 Το Εργατικό ΕΑΜ.....	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	89
Η διοίκηση της ΕΤΕ. Διοικητής και Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας	89
3.1 Η διοίκηση της ΕΤΕ στην διάρκεια του πολέμου και της κατοχής	89
3.2 Η θεματολογία των συνεδριάσεων του Γ.Σ. της ΕΤΕ κατά την περίοδο 1941-1945	103
3.3 Η περίπτωση της εκποίησης των χρεογράφων.....	106
3.5 Ο επισιτισμός του Προσωπικού της ΕΤΕ και των οικογενειών τους. Η διοίκηση της ΕΤΕ	118
3.6 Ο κανονισμός λειτουργίας της επιτροπής επισιτισμού	122
3.7 Περιπτώσεις υπεξαίρεσεων, δολιοφθορών	125
3.8 Η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου.....	127
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	137
Η στάση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ το 1943, η δράση της μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 και η διαφοροποίηση- μεταστροφή της ηγεσίας του ΣΥΕΤΕ από την κοινή δράση με το ΕΕΑΜ, αμέσως μετά από τις εκλογές του ΣΥΕΤΕ τον Οκτώβριο του 1944 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1945.....	137
4.1 Ιανουάριος 1943 μέχρι Οκτώβριος 1944	137
4.2 Η περικοπή των συσσιτίων και των οικογενειακών μερίδων.	157
4.3 Θεματολογία της Δ.Ε σχετικά με τη δράση μελών του ΣΥΕΤΕ και την μέριμνα αυτά.	166
4.4 Τέλος της περιόδου κατοχής και αντίστασης. Οι αρχαιρεσίες του Οκτωβρίου του 1944 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1945.....	171
4.5 Οι συνεδριάσεις, οι αποφάσεις και οι δράσεις της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στο διάστημα Οκτώβριος 1944 έως Φεβρουάριος 1945. Το θέμα της εκκαθάρισης ή εξυγίανσης του προσωπικού.	177
4.6 Η απόρριψη του αιτήματος για κοινή επιτροπή εκκαθάρισης από τη διοίκηση της ΕΤΕ	184
4.7 Η περίοδος λίγο μετά τα Δεκεμβριανά	188
Γενικά συμπεράσματα.....	194
Συμπεράσματα σχετικά με τη δράση του ΣΥΕΤΕ	197
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	201

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δράση ενός συλλόγου εργαζομένων σε μια περίοδο όπως αυτή της κατοχής αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όταν αυτή συνδέεται με την αντίσταση ενάντια στον κατακτητή και τους ντόπιους συνεργάτες του, αλλά και με την προσπάθεια για επιβίωση των μελών του σωματείου.

Ο Σύλλογος Υπαλλήλων στην Ε.Τ.Ε.(Σ.Υ.Ε.Τ.Ε.) είναι ένα από τα αρχαιότερα συνδικαλιστικά σωματεία στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε το 1917 και από τότε έχει διαδραματίσει, σε όλες τις ιστορικές περιόδους του συνδικαλιστικού κινήματος, σημαντικό ρόλο με τις καίριες παρεμβάσεις του.

Στην περίοδο που αναφερόμαστε τα μέλη του Σ.Υ.Ε.Τ.Ε. έπαιξαν καθοριστικό ρόλο, τόσο στον πόλεμο κατά την ιταλική εισβολή και την εξάμηνη πολεμική σύγκρουση, όπου πολλά μέλη του συλλόγου πολέμησαν στο μέτωπο, όσο και κατά τη διάρκεια της κατοχής και της οργάνωσης της αντίστασης.

«Ο βαρύς χειμώνας του 1940-41 θερίζει τους Αθηναίους που έχουν μείνει χωρίς τρόφιμα. Από τις αρχές του 1942 το Αντιστασιακό κίνημα αρχίζει να διοργανώνεται στη χώρα. Οι τραπεζοϋπάλληλοι είναι κι εδώ στις πρώτες γραμμές. Στο χώρο του ΣΥΕΤΕ ένας δυναμικός ΕΑΜικός πυρήνας κερδίζει τις εκλογές εκτοπίζοντας την προηγούμενη διοίκηση που θεωρήθηκε ανεπαρκής. Έτσι ξεκίνησε το σπουδαίο έργο των συναδέλφων συνδικαλιστών αντιστασιακών της κατοχικής περιόδου που συνέβαλαν αποφασιστικά στην αναδιοργάνωση του ΣΥΕΤΕ του ΤΥΠΕΤ και του Προμηθευτικού Συνεταιρισμού. Τα κατοχικά προεδρεία του ΣΥΕΤΕ πράγματι δραστηριοποίησαν όλα τα όργανα και τους θεσμούς στη μάχη για την επιβίωση (μισθός, τρόφιμα, υγεία) και στη συνέχεια ανέπτυξαν σημαντική αντιστασιακή δραστηριότητα, γράφοντας ένδοξες και πολύ λίγο γνωστές σελίδες που επιβεβαιώνουν τα έγγραφα του ιστορικού αρχείου του ΣΥΕΤΕ.

Πρόεδροι όπως, οι Χαύτας και Ευθυμίου και στελέχη, όπως οι Ε. Φράγκου και Ν. Δουσαϊτης έγραψαν ιστορία. Το 1944 η "Τραπεζιτική" κλείνει.»¹

Το σωματείο από ένα κλασικό σωματείο της εποχής, αυστηρά ελεγχόμενο από την μεταξική κυβέρνηση και με ρόλο κυρίως συντεχνίας και συνδιαλλαγής υπέρ των συμφερόντων των μεγαλοστελεχών της τράπεζας, σύντομα θα εξελιχθεί σε ένα σωματείο αλληλεγγύης και συνεργασίας.

Στην αρχή το σωματείο θα παλέψει για την φροντίδα των μελών του, που πολεμούν στο μέτωπο από το Νοέμβριο του 1940 και μετά στη μάχη της επιβίωσης, τον φοβερό και θανατηφόρο χειμώνα του 1941-1942, αλλά και έπειτα για την οργάνωση της αντίστασης, μαζί με τους υπόλοιπους εργαζομένους μέσα από την συμμετοχή δεκάδων μελών του στο Ε.Α.Μ., μέσα από απεργιακές κινητοποιήσεις για την αύξηση του μισθού, του συσσιτίου, ενάντια στις κατοχικές κυβερνήσεις και την γερμανική κατοχική αρχή.

Η εργασία αυτή θα προσπαθήσει να ερμηνεύσει τον τρόπο με τον οποίο, τα μέλη του Δ.Σ. του συλλόγου, αλλά και τα φυσικά μέλη του συλλόγου της περιόδου εκείνης, με τις συλλογικές αποφάσεις που έπαιρναν οικοδόμησαν ένα ισχυρό δίκτυο κοινωνικής αλληλεγγύης-συνεργασίας, με στόχο την επιβίωση των μελών του και την ανάπτυξη συλλογικής αντίστασης ενάντια στις δυνάμεις κατοχής. Ταυτόχρονα, θα επιχειρήσει η εργασία αυτή να φωτίσει τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες κάτω από τις οποίες έδρασαν τα μέλη του συλλόγου και να αναδείξει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν και τον κίνδυνο που διέτρεχαν, προσπαθώντας να οικοδομήσουν το δίκτυο αυτό.

Συγκεκριμένα θα προσπαθήσει να διερευνήσει την αρχή της περιόδου αυτής δηλαδή την αρχή του πολέμου , τη στάση των μελών του συλλόγου στον

¹<http://www.syete.gr>, ιστορία του ΣΥΕΤΕ

πόλεμο, τη δράση του συλλόγου όπως επίσης και τη στάση της διοίκησης της Ε.Τ.Ε. στο αντίστοιχο διάστημα. Θα στηριχθεί αυτή η εργασία στα αρχεία του ΣΥΕΤΕ όπως επίσης και στα αρχεία της ΕΤΕ καθώς επίσης και στην ανάλογη βιβλιογραφία.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Σκοπός της έρευνας.

Η μελέτη αυτή σκοπό έχει να εξετάσει τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες κάτω από τις οποίες αναπτύχθηκαν και εφαρμόστηκαν αποφάσεις και δράσεις των μελών ενός συνδικαλιστικού σωματείου κατά την περίοδο 1940 – 1945 και το ρόλο που αυτές έπαιξαν στη γενικότερη οργάνωση της αντίστασης ενάντια στις κατοχικές κυβερνήσεις και αρχές.

Συγκεκριμένα θα επιχειρηθεί να δοθούν αιτιάσεις στις πιο κάτω ερωτήσεις – υποθέσεις έρευνας:

Η πρώτη υπόθεση είναι ποιες είναι εκείνες οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επιβάλλουν σε ένα συνδικαλιστικό σωματείο και ιδιαίτερα στην ηγεσία του, να μετατραπεί από όργανο συντεχνίας, απόλυτα καθοδηγούμενο από την μεταξική δικτατορία, σε όργανο συλλογικής αναζήτησης της επιβίωσης των μελών του και της προσπάθειας συμμετοχής του στη συλλογική αντίσταση.

Τι είναι αυτό που υποχρεώνει την ηγεσία του ΣΥΕΤΕ από τις ανακοινώσεις συλλυπητηρίων για την αυτοκτονία του πρωθυπουργού Κορυζή (Διοικητής της Ε.Τ.Ε, μέλος της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ) στις αρχές του Απριλίου του 1941, σε δράσεις που προσπαθούν να οργανώσουν την επιβίωση των μελών του κατά το θανατηφόρο χειμώνα του 1941-1942, αλλά και σε πράξεις οργάνωσης της αντίστασης στις κατοχικές αρχές;

Η δεύτερη υπόθεση είναι πως ο ισχυρός πυρήνας του ΕΑΜ στον ΣΥΕΤΕ έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην αλλαγή πορείας και προσανατολισμού του συλλόγου.

Ποια ήταν η σύνδεσή του με τους υπόλοιπους πυρήνες και πως τα μέλη του εντάχθηκαν στη γενικότερη οργάνωση της αντίστασης ενάντια στις κατοχικές αρχές; Ποια ήταν η θέση του σε σχέση με το ΕΕΑΜ;

Η τρίτη υπόθεση που θα ερευνηθεί και θα γίνει προσπάθεια να εξηγηθεί είναι ο ρόλος της διοίκησης της ΕΤΕ και η σύνδεσή της με τις κατοχικές αρχές. Αν εφαρμόζε και ενίσχυε και με ποιες αποφάσεις την οικονομική πολιτική των κατοχικών κυβερνήσεων και διευκόλυνε τις κατοχικές αρχές να βρίσκουν πόρους για να χρηματοδοτούν τα παραγωγικά εργοστάσια του Γ' Ράιχ.

Ποιος ήταν ο ρόλος του σωματείου σε μια τέτοια πιθανή επιλογή των διοικήσεων της ΕΤΕ; Ποια ήταν η στάση του και ιδιαίτερα τι θέση πήρε τον Οκτώβριο του 1943 στην Μάχη των χρεογράφων;²

Η τέταρτη υπόθεση ερευνά την διαφοροποίηση-μεταστροφή της ηγεσίας του ΣΥΕΤΕ αμέσως μετά την απελευθέρωση και στο διάστημα πριν και μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας (12 Φεβρουαρίου 1945), την στάση της απέναντι στα μέλη του συλλόγου που μετείχαν στην εξέγερση του Δεκέμβρη του 1944.

Εκεί χαρακτηριστικά παρατηρούμε μια σοβαρή μετατόπιση της πολιτικής του συλλόγου, όπου ξαναπαίρνει την προπολεμική θέση, αυτής της συμπίεσης με την επίσημη πολιτική των κυβερνήσεων και της διοίκησης της ΕΤΕ. Αν ουσιαστικά πρόκειται για την άμεση εμπλοκή του ΣΥΕΤΕ στην προσπάθεια που καταβάλει η κυβέρνηση σε συνεργασία, στην αρχή με τους Άγγλους και αργότερα, με πιο αποφασιστικό τρόπο, με τους Αμερικανούς, για έλεγχο και αποκομμουνιστικοποίηση-αποεαμοποίηση των εργατικών συνδικάτων και την επαναφορά τους στην προ του

²Συνοδινός, Ζήσιμος Χ., «Η μάχη των χρεογράφων, Οκτώβρης 1943, κορυφαία αντιστασιακή πράξη των εργαζομένων στην Εθνική τράπεζα», ανάτυπο από Αρχαιοτάξιο, περιοδική έκδοση των Α.Σ.Κ.Ι. , τεύχος 9/Μάϊος 2007, Αθήνα, σ.134

πολέμου κατάσταση, με την πολυδιάσπαση των εργατικών οργανώσεων και τον πλήρη έλεγχο τους από την μεταξική δικτατορία.³

«Με τη λήξη της Κατοχής η σημαία του ΕΑΜ καλύπτει για λίγες ώρες την πρόσοψη της ΕΤΕ, αλλά τα ΕΑΜικά προεδρεία φεύγουν από τη διοίκηση του Συλλόγου. Ανάμεσα στην Απελευθέρωση και τον Εμφύλιο ο κόσμος της εργασίας δεν προλαβαίνει να πάρει ανάσα. Στη χειρότερη περίοδο του Εμφυλίου γράφονται μαύρες σελίδες. Το αντιδραστικό Προεδρείο του Συλλόγου καταδιώκει τους ΕΑΜικούς συναδέλφους χειρότερα από τους κατακτητές..»⁴

Επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας

Από την ελληνόγλωσση κυρίως βιβλιογραφία που είναι προσιτή σε μας, αναδεικνύεται ότι η έρευνα στο συγκεκριμένο θέμα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί πρόκειται για ένα ιστορικό σωματείο εργαζομένων που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο τόσο για τα μέλη του, όσο και για τους υπόλοιπους εργαζομένους, αλλά και γενικότερα για τον ελληνικό λαό στην περίοδο που αναφερόμαστε και υπάρχει πρόθεση για έρευνα σε ένα πεδίο που υπάρχει ερευνητικό κενό.

Εκείνο που πρέπει να επισημανθεί επιπρόσθετα είναι το γεγονός ότι η έρευνα θα θεμελιωθεί και βασιστεί στο Ιστορικό Αρχείο του ΣΥΕΤΕ που για πρώτη φορά «βγαίνει» στο φως της δημοσιότητας. Πρόκειται για ένα πλήρως ταξινομημένο και ψηφιοποιημένο αρχείο που δίνει στον ερευνητή όλα εκείνα τα εφόδια για μια εμπειριστατωμένη και σε βάθος έρευνα. Ταυτόχρονα η έρευνα θα βασιστεί και στο

³ Γ.Φ.Κουκουλές, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις(44-48)*, Οδυσσέας, Αθήνα 1995, σ. 63-70

⁴<http://www.syete.gr>, ιστορία του ΣΥΕΤΕ

ήδη υπάρχον υλικό, καθώς και στην πλούσια βιβλιογραφία που υπάρχει για την συγκεκριμένη ιστορική χρονική περίοδο, αλλά και στο ιστορικό αρχείο της ΕΤΕ.

Το κοινωνικό – πολιτικό – οικονομικό πλαίσιο της περιόδου έρευνας: η τριπλή κατοχή, η αντίσταση και τα Δεκεμβριανά στην περίοδο 1941-1945

Στις 6 Απριλίου 1941 οι γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις εισβάλουν στην Ελλάδα από τα βόρεια σύνορά της και αφού πρώτα έχουν καταλάβει την Γιουγκοσλαβία. Λίγες μέρες αργότερα στις 9 Απριλίου οι Γερμανοί καταλαμβάνουν τη Θεσσαλονίκη, στις 20 Απριλίου υπογράφει πράξη συνθηκολόγησης ο στρατηγός Γ. Τσολάκογλου και στις 27 Απριλίου υψώνεται στο βράχο της Ακρόπολης η σημαία των κατοχικών γερμανικών δυνάμεων, η σβάστικα. Αρχίζει με αυτόν τον τρόπο και επίσημα η τριπλή (γερμανική, ιταλική και βουλγαρική) κατοχή της Ελλάδας. Αυτή η περίοδος θα διαρκέσει τέσσερα και πλέον χρόνια, όπου η πλειοψηφία του ελληνικού λαού θα γνωρίσει και θα βιώσει μια από τις χειρότερες απάνθρωπες κτηνωδίες που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα.

Η εγκαθίδρυση τριών κατοχικών κυβερνήσεων (Τσολάκογλου, Λογοθετόπουλου, Ράλλη) και η απόλυτη συνεργασία τους με τις στρατιωτικές αρχές κατοχής του Χίτλερ και του Μουσολίνι, θα δημιουργήσουν ένα ασφυκτικό πλέγμα «εγκλεισμού» ενός ολόκληρου λαού στην ίδια του τη χώρα. Οι κατοχικές κυβερνήσεις συνεργασίας από κοινού με τις γερμανικές και ιταλικές δυνάμεις κατοχής θα δημιουργήσουν μια σειρά νομοθετημάτων που ουσιαστικά και κυριολεκτικά θα οδηγήσουν στην πείνα, την εξαθλίωση και το θάνατο χιλιάδες ανθρώπους.

Οι νόμοι για τη δεκάτη, για το παρακράτημα, θα οδηγήσει χιλιάδες ανθρώπους να αποστερούνται τα βασικά προϊόντα που παράγουν και να αναγκάζονται να τα παραδίδουν στις κατοχικές αρχές που τα διαθέτουν στη τροφοδοσία των στρατιωτικών δυνάμεων κατοχής.

Αυτή η διαδικασία οδηγεί και επιφέρει τρία άμεσα αποτελέσματα.

Το πρώτο έχει να κάνει με τη δημιουργία της περιβόητης «μαύρης αγοράς».

Το δεύτερο αφορά τη λειτουργία μιας παράλληλης ανταλλακτικής αγοράς και οικονομίας, όπου καταφεύγει η πλειονότητα των κατοίκων, αρχικά των πόλεων (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα) και αργότερα της υπαίθρου.

Το τρίτο εστιάζεται στον σκληρό χειμώνα του 1941 - 1942 όπου κυρίως τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα-Πειραιάς) αντιμετωπίζουν τη θανατηφόρα πείνα οδηγώντας δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους στο θάνατο. Επίσης, ο αποκλεισμός της τροφοδοσίας της Ελλάδας από τους συμμάχους, ώστε να γίνουν ορατά άμεσα τα αποτελέσματα της κατοχής, συμβάλει στην όξυνση του επισιτιστικού προβλήματος.⁵

Η ίδρυση του ΕΕΑΜ (Εργατικό ΕΑΜ) στις 16 Ιουλίου, του ΕΔΕΣ στις 9 Σεπτεμβρίου, του ΕΑΜ στις 27 Σεπτεμβρίου του 1941 και κατόπιν του ΕΛΑΣ στις 2 Φεβρουαρίου του 1942, παίζουν αποφασιστικό ρόλο στη δημιουργία των πρώτων οργανωμένων αντιστασιακών πράξεων και απεργιακών κινητοποιήσεων, τόσο για την αντιμετώπιση του επισιτιστικού προβλήματος, όσο και για τη δημιουργία της ανταλλακτικής παράλληλης αγοράς και οικονομίας.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι κινητοποιήσεις για τα συσσίτια των φοιτητών στις 1 Νοεμβρίου 1941 και οι κινητοποιήσεις των αναπήρων τον Ιανουάριο του 1942. Επίσης στο ίδιο πλαίσιο μπορούν να ενταχθούν οι κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων, ανάμεσα σε αυτούς και οι υπάλληλοι της ΕΤΕ, τον Απρίλιο του 1942 και το Σεπτέμβριο του 1942. Ταυτόχρονα οι αντιστασιακές οργανώσεις του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ θα δώσουν μαζί με το λαό τη «μάχη της σοδειάς», όπου οι αντάρτες θα καίνε στις πλατείες των χωριών τους

⁵Μαργαρίτης Γιώργος, *Από την ήττα στην εξέγερση. Ελλάδα: Άνοιξη 1941-Φθινόπωρο 1942*, Αθήνα 1993, σ.125

καταλόγους με τα ονόματα και τις ποσότητες για παρακράτηση προϊόντων των αγροτών.

Η προσπάθεια επιστράτευσης και η μεγάλη απεργία ενάντια της, το διάστημα Μαρτίου – Ιουνίου του 1943, και τελικά η ακύρωσή της, είναι ένας άλλος σημαντικός σταθμός της αντίστασης όπου ο ΣΥΕΤΕ έπαιξε σημαντικό ρόλο.

Στο πρόβλημα του επισιτισμού καθοριστικό ρόλο θα παίξουν οι προμηθευτικοί συνεταιρισμοί των σωματείων, όπου με αποφασιστικό τρόπο διεκδικούν από τις κατοχικές κυβερνήσεις περισσότερα συσσίτια για τα μέλη τους στην αρχή και αργότερα, όταν αρθεί ο αποκλεισμός των συμμαχικών δυνάμεων, στη διεκδίκηση όσο το δυνατό περισσότερη από τη συμμαχική βοήθεια σε τρόφιμα και σε είδη πρώτης ανάγκης. Ένας τέτοιος πρωτοπόρος προμηθευτικός συνεταιρισμός είναι και αυτός του ΣΥΕΤΕ.

Παράλληλα διογκώνεται το κύμα αντίστασης ενάντια στην κατοχή. Σε όλη την επικράτεια τα σαμποτάζ και οι επιθέσεις σε αποθήκες πολεμοφοδίων και τροφίμων των κατοχικών δυνάμεων είναι στην ημερήσια διάταξη. Οι γερμανικές κυρίως και ακολούθως οι βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής προχωρούν σε αντίποινα για τη δράση των αντιστασιακών οργανώσεων, με στόχο την αποτροπή ανάλογων αντιστασιακών πράξεων και την καθυστάση του πληθυσμού της κατεχόμενης Ελλάδας. Στα αντίποινα αυτά περιλαμβάνονται και εκτελέσεις ντόπιων κατοίκων, κάθε φορά, για παραδειγματισμό.

Στις 12 Οκτωβρίου 1944 απελευθερώνεται και τυπικά η Ελλάδα και ακολουθεί σε λίγους μήνες η εξέγερση στις αρχές του Δεκέμβρη του 1944, η οποία θα λήξει με την υπογραφή, στις 12 Φεβρουαρίου 1945, της «Συμφωνίας της Βάρκιζας» που ουσιαστικά θα σηματοδοτήσει την αρχή του εμφυλίου πολέμου (1946-1949).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η διερεύνηση της δράσης του ΣΥΕΤΕ στη διάρκεια του πολέμου και στα πρώτα χρόνια της κατοχής (Αρχή πολέμου-Συνδικαλιστική χρονιά, Φεβρουάριος 1941- Φεβρουάριος 1942. Απεργία 9 Σεπτεμβρίου 1942)

1.1 Η δράση και η παρέμβαση του ΣΥΕΤΕ στα πρώτα χρόνια του πολέμου και της κατοχής.

Πρόεδρος του ΣΥΕΤΕ τη στιγμή που αρχίζει ο πόλεμος είναι ο Αλεξ.Μαυρομμάτης, που επανεκλέγεται το Φεβρουάριο του 1941 και συγκεκριμένα στις 10 Φεβρουαρίου 1941, αντιπρόεδρος ο Κων. Γκούσκος, και εντεταλμένος σύμβουλος ο Ιωάννης Τζωρτζόπουλος. Βέβαια τη σύνθεση της Δ.Ε συμπληρώνουν και οι επιμελητές του συμβουλίου και αφορούν τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιείται ο ΣΥΕΤΕ. Τέτοιοι τομείς είναι: μορφώσεως, επαγγελματικών συμφερόντων, εξωτερικών σχέσεων, ψυχαγωγίας, η έκδοση της «Τραπεζικής».

Η διοίκηση του ΣΥΕΤΕ στην δράση της τα προηγούμενα χρόνια, τασσόταν στο πλευρό τη διοίκησης της ΕΤΕ και πάντα συνδικαλιζόταν συντεχνιακά και προς όφελος των μεγάλων και σε βάρος των μεσαίων και κατώτερων στελεχών της. Υπήρχε σύμπτωση των διεκδικήσεων του ΣΥΕΤΕ με την πολιτική των αυξήσεων που ακολουθούσε η διοίκηση της ΕΤΕ. Λειτουργούσε στα όρια που της έθετε κάθε φορά η διοίκηση.

Ένα δείγμα αυτής της πλήρους ταύτισης αποτελεί και το εγκωμιαστικό ψήφισμα στο πρόσωπο του Αλ. Κορυζή, πρώην διοικητή της ΕΤΕ, στις 10 Φεβρουαρίου 1941, με την ευκαιρία ανάληψης πρωθυπουργικών καθηκόντων μετά το θάνατο του Ι.Μεταξά, στο φύλλο της «Τραπεζιτικής», εφημερίδας του ΣΥΕΤΕ: «Η Διοικητική Επιτροπή του Συλλόγου των Υπαλλήλων της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος

αφιερώσασα έκτακτον συνεδρίαν εις το μέγα γεγονός της αναδείξεως Σας εις το πρότον της Χώρας Αξίωμα ελπίζει, ότι θα Σας είναι ευχάριστον να ακούσητε τα αισθήματα των συνεργατών Σας της Εθνικής Τραπέζης, των οποίων ευρίσκετε εδώ ώχραν μόνον, αλλά συγκινημένην αποτύπωσιν»⁶.

Στο ίδιο φύλλο υπάρχει άρθρο που πλέκει το εγκώμιο του Ι.Μεταξά. «Μία ισχυρά και γιγαντιαία ιστορική προσωπικότης επέρασεν εις την Αιωνιότητα και την Ιστορίαν της Πατρίδος» αναφέρει στην αρχή το άρθρο. Και συνεχίζει «...δι' αυτό, το Όχι, το οποίον αντέταξεν ο Ιωάννης Μεταξάς εις τας ανιέρους και ιταμάς αξιώσεις του Ιταλού Δικτάτορος την 28 Οκτωβρίου 1940, μόνος κατά την ιστορικήν εκείνην νύχτα, ήτο απαύγασμα ηρέμου και υπολογισμένης σκέψεως, πανελληνίου θα ελέγομεν ομοφώνου δημοψηφίσματος, του οποίου εγνώριζε καλώς και μέχρι κεραίας την απάντησιν ο Κυβερνήτης».

Και στις πρώτες μέρες του πολέμου συμβαίνει το ίδιο. Ιδιαίτερα μετά την εισβολή των Γερμανών στην Ελλάδα και την αυτοκτονία του πρωθυπουργού της Ελλάδας Κορυζή, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ προτιμά να βγάλει ανακοίνωση λύπης μόνο, χωρίς να προσανατολίζεται στο να φροντίσει την επιβίωση τόσο των μελών του όσο και την οργάνωση της αντίστασης εναντίον των κατακτητών. Εδώ πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι ενώ στον πόλεμο με τους Ιταλούς η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ ενίσχυε με μεγάλα χρηματικά ποσά την ελλιπή στρατιωτική πολεμική μηχανή της Ελλάδας, το ίδιο δε συνέβη λίγους μήνες αργότερα, για την ενίσχυση της αντίστασης εναντίον των κατοχικών δυνάμεων. Αυτό καταδεικνύει τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια της κατοχής τη πλήρη ταύτιση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ με τη «γραμμή» της διοίκησης της ΕΤΕ για μη ανάμειξη στα πολιτικά θέματα της περιόδου.⁷ Μια στάση που θα αλλάξει στη συνέχεια και κυρίως με την αλλαγή και την ριζοσπαστικοποίηση της διοίκησης του

⁶ «Τραπεζιτική», Φεβρουάριος 1941, Έτος Ζ', Αρ.Φ. 80, ΙΑΣΥΕΤΕ

⁷ Κρεμμύδας Κ., «Συνδικαλιστικό κίνημα και τράπεζες στην Ελλάδα 1917-1949. Η περίπτωση της Εθνικής Τραπέζας», memoire, DEA, Παρίσι 1988, σ.64

ΣΥΕΤΕ, που εν μέσω καθεστώτος κατοχής θα οργανώσει τον αγώνα για επιβίωση και την αντίσταση εναντίον των κατοχικών δυνάμεων των εργαζομένων στην ΕΤΕ.

Στους πρώτους μήνες του πολέμου παρατηρείται μια ροή αποφάσεων της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ που στόχο έχει την ενίσχυση των κτηρίων της ΕΤΕ. Επίσης, η Δ.Ε. ασχολείται και με τα ζητήματα αυξήσεων, κρατήσεων εισφορών υπαλλήλων, προσλήψεων βοηθητικού προσωπικού, χορήγησης φιλοδωρήματος στους εστιάτορες χωρίς να λαμβάνει υπόψη ότι βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση⁸.

Λίγες μέρες αργότερα, τον Δεκέμβριο 1940 και αφού η έκβαση του πολέμου είναι θετική για την ελληνική πλευρά, παρατηρείται μια σειρά αποφάσεων που στόχο έχουν τη εφοδιασμό των στρατιωτών στο πολεμικό μέτωπο. Έτσι σε συνεδρίαση στις 27 Δεκεμβρίου 1940 η Δ.Ε αποφασίζει να διαθέσει το ποσό των 8.000 δρχ. για την αγορά μαλλιού για την παρασκευή μάλλινων ειδών για τους στρατιώτες υπαλλήλους της τράπεζας και τη διαχείριση την αναλαμβάνει η κ. Ελισάβετ Αλεξ. Κορυζή, η οποία διορίζεται και πρόεδρος της νεοσυσταθείσας Επιτροπής Προστασίας Οικογενειών Στρατευθέντος προσωπικού της Τράπεζας.⁹

Στη συνέχεια η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ παίρνει κυρίως διάφορες πρωτοβουλίες για τη ηθική στήριξη των οικογενειών των στρατευθέντων υπαλλήλων της. Επίσκεψη της Δ.Ε. στο νοσοκομείο τραυματιών υπαλλήλων της, χριστουγεννιάτικα δώρα στα παιδιά των στρατευθέντων υπαλλήλων τους, κ.ά.¹⁰

Χαρακτηριστικό στοιχείο για το πως αντιλαμβανόταν η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ τη λογική της στήριξης των υπαλλήλων της είναι το γεγονός ότι προέβλεπε διανομή συσσιτίου μόνο για του υπαλλήλους με βαθμό μέχρι Υπολογιστή Β').¹¹

⁸ Πρακτικό συνεδρίασης 14 Δ.Ε. 25/11/1940, ΙΑΣΥΕΤΕ

⁹ Πρακτικό συνεδρίασης 15 Δ.Ε. 7/12/1940, ΙΑΣΥΕΤΕ

¹⁰ Πρακτικό συνεδρίασης 16 Δ.Ε. 11/12/1940, ΙΑΣΥΕΤΕ

¹¹ Ο.π.

Παράλληλα και ταυτιζόμενη με το πνεύμα της εποχής όσο αφορά τη λειτουργία των συνδικάτων, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ βγάζει ανακοίνωση για το θάνατο του Ι.Μεταξά στις 29 Ιανουαρίου 1941 όπου πλέκει το εγκώμιο «του πρωθυπουργού του ιστορικού ΟΧΙ» και διαθέτει μεταξύ άλλων και το ποσό των 3.000 δρχ. ως φόρο τιμής, που θα διανεμηθεί στους τραυματίες στρατευθέντες υπαλλήλους της ΕΤΕ¹².

Στα πλαίσια του ΣΥΕΤΕ λειτουργεί η Επιτροπή Αλληλεγγύης Μαχόμενων Συναδέλφων (Ε.Α.Μ.Σ.) που στόχο έχει, με το ειδικό λογαριασμό από τις εισφορές από εράνους των υπαλλήλων της ΕΤΕ, από εισφορές τρίτων, από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, από δωρεές, να βοηθήσει τα μέλη του συλλόγου που έχουν στρατευτεί καθώς επίσης και τα μέλη των οικογενειών τους. Η μέριμνα της ΕΑΜΣ αφορά ακόμη και μέρος των κατώτερων υπαλλήλων της ΕΤΕ όπως οι εισπράκτορες και οι κλητήρες.

Σε αυτό το σημείο αναφέρουμε ότι λειτουργεί επίσης και εστιατόριο του ΣΥΕΤΕ όπου σιτίζονται οι εργαζόμενοι – μέλη του ΣΥΕΤΕ, όπου καταβάλλονται και διάφορες δαπάνες για τη λειτουργία του, όπως θα αναφερθεί διεξοδικά παρακάτω. Δαπάνες εστιατορίου καταβάλλονται και για υποκαταστήματα της επαρχίας όπως για παράδειγμα το ποσό των 3.000 δρχ. στην Κέρκυρα.

Ο ΣΥΕΤΕ σε πολλές περιπτώσεις αναλαμβάνει και το ρόλο του κράτους πρόνοιας της εποχής, αφού μετά από αιτήσεις συζύγων στρατευθέντων υπαλλήλων της χωρίς άλλα έσοδα καταβάλλει και ολόκληρο το μισθό του υπαλλήλου αντί των $\frac{3}{4}$ που προέβλεπε ο σχετικός νόμος, με μόνο περιορισμό την καταβολή στην διάρκεια της θητείας της συγκεκριμένης Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ. Η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ αναλαμβάνει στη συγκεκριμένη στιγμή και ρόλο ουσιαστικά χρηματοδότη της δημιουργία της «Νέας Έλλης», μιας πρωτοβουλίας Κυπρίων με στόχο την οικονομική ενίσχυση του

¹² Πρακτικό συνεδρίασης 19 Δ.Ε. 29/1/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

ελληνικού πολεμικού ναυτικού μετά τον βομβαρδισμό της «Έλλης», στις 15 Αυγούστου του 1940, με ποσό 85.000 δρχ όπως επίσης και συνεισφορά στον «Πανελλήνιο Έρανο» που διεξάγει το κράτος με το ποσό 250.000 δρχ. ως δεύτερη δόση¹³, στα πλαίσια του Πανελληνίου Εράνου Κοινωνικής Πρόνοιας

Επειδή οι συνθήκες ζωής που έχει δημιουργήσει ο πόλεμος είναι πολύ δύσκολες, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ, ενεργώντας σύμφωνα με το πνεύμα του συνδικαλισμού της εποχής, σε υπόμνημα που υποβάλει στον συνδιοικητή της ΕΤΕ Κ.Ζαβιτσιάνο αιτείται αυξήσεις σε μισθούς και επιδόματα (οικογενειακά, παιδιών, γάμου, δανείων και πιστώσεων για αγορά ειδών πρώτης ανάγκης κλπ). Αυτά τα αιτήματα κυρίως αφορούν τους κατώτερους υπαλλήλους που αντιμετωπίζουν, όπως αναφέρει το σχετικό υπόμνημα, πιο έντονα τα προβλήματα επιβίωσης.

Η δράση της συντεχνίας του ΣΥΕΤΕ φτάνει και στα αιτήματα που καταθέτει στον υφυπουργό των στρατιωτικών, να ονομαστεί και αποδοθεί ο στρατιωτικός βαθμός του «Ανθυπολοχαγού της διαχειρίσεως» στους στρατευθέντες υπαλλήλους της, επειδή και οι υπάλληλοι άλλων τραπεζών έχουν πάρει το βαθμό. Η απάντηση του υφυπουργού είναι αρνητική για δύο λόγους. Ο ένας αφορά στο ότι για το βαθμό αυτό προτιμώνται οι απόφοιτοι της εμπορικής και γεωπονικής σχολής και ο δεύτερος ότι δεν πρέπει να στερηθεί το στράτευμα από οπλίτες μορφωμένους όπως είναι οι υπάλληλοι της ΕΤΕ¹⁴.

Βέβαια τα υπομνήματα των αιτημάτων κάθε φορά συνοδεύονται και από εκφράσεις συμπαραστάσης και κατανόησης της δύσκολης κατάστασης λόγω του πολέμου που αντιμετωπίζει η τράπεζα και ότι οι υπάλληλοι της είναι έτοιμοι να κάνουν και άλλες θυσίες για να αποφύγει η τράπεζα και άλλες απώλειες. Στα υπομνήματα αυτά, η Δ.Ε. δεν παραλείπει να συμπεριλάβει εκφράσεις όπως: «...αύτη

¹³ Πρακτικό συνεδρίασης 3 Δ.Ε., 22/3/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

¹⁴ Πρακτικό συνεδρίασης 3 Δ.Ε., 22/3/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

εν τη διακρινούση αυτήν στοργή και τω επιδειχθέντι μέχρι σήμερα ενδιαφέροντι υπέρ του Προσωπικού της» , καταδεικνύοντας τη λογική του συνδικαλισμού της εποχής¹⁵.

Η ΕΑΜΣ θα λειτουργήσει μέχρι τον Απριλίου του 1941 όταν με απόφαση της Δ.Ε. διαλύεται επειδή όπως αναφέρει δεν υπάρχει λόγος ύπαρξης από τι στιγμή που έχει λήξει ο πόλεμος. Να σημειώσουμε εδώ ότι το ποσό που δαπανήθηκε για την ΕΑΜΣ το πρώτο τετράμηνο του 1941 ήταν 600.000 δρχ. Τον Μάιο του 1941 η ΕΑΜΣ ονομάζεται πλέον «Επιτροπή Αλληλεγγύης Συναδέλφων Πληγέντων εις τον Πόλεμον», και οι κρατήσεις που γίνονται μέχρι τότε επί του μισθού αποφασίζεται να συνεχισθούν και ν' αυξηθούν (από 0,75% σε 1,25% για τους υπαλλήλους του Κεντρικού καταστήματος και από 0,50% σε 1% για αυτούς που εργάζονται σε υποκαταστήματα¹⁶.

Στο ίδιο πρακτικό και αφού αποφασίζονται όλα αυτά σχετικά με την αλληλεγγύη ανάμεσα στους συναδέλφους του ΣΥΕΤΕ περιλαμβάνεται και μια ξεχωριστή δαπάνη που αφορά την αγορά γερμανικής σημαίας και ταυτόχρονα μια άλλη για επιδιόρθωση της ελληνικής.

Καθώς η χώρα βρίσκεται στην αρχή της τριπλής κατοχής και πλέον προσπαθεί να βρει σημεία προσανατολισμού και επιβίωσης, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ με υπομνήματα προς τη διοίκηση και στο υπουργείο εργασίας προσπαθεί να τους πείσει ότι η επιβίωση είναι δυσβάσταχτη και ότι χρειάζεται αύξηση των αποδοχών των υπαλλήλων της ΕΤΕ. Βέβαια δεν ξεφεύγουν και τα υπομνήματα αυτά από τα καθιερωμένα πριν από το πόλεμο ευχαριστήρια προς την κυβέρνηση και τη διοίκηση για τη φροντίδα που δείχνουν προς τους υπαλλήλους τους. Συγκεκριμένα:

¹⁵ Ο.π.

¹⁶ Πρακτικό συνεδρίασης 5 Δ.Ε.,10/5/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

«Το ενδιαφέρον όπερ η σεβαστή Κυβέρνησις επιδεικνύει δια την αναπροσαρμογήν των αποδοχών των εργατοϋπαλλήλικών τάξεων μας παρέχει την ευκαιρίαν όπως εκφράσωμεν αυτά τα ευγνώμονα αισθήματά μας. Παραλλήλως έχομεν τη βάσιμη ελπίδα ότι και οι διοικήσεις των τραπεζών κατανοούσαι πλήρως την ύψιστην σημασίαν του παράγοντος της εργασίας, θα θελήσωσιν να συμβάλωσιν εις την αντιμετώπισιν της δημιουργηθείσας αφόρητου ακρίβειας του βίου, παρέχουσαι αξίαν λόγου αύξησιν των αποδοχών...»¹⁷.

Ταυτόχρονα υποβάλει και ένα πίνακα με τις αποδοχές των υπαλλήλων της ΕΤΕ προσπαθώντας να τους πείσει ότι χρειάζονται αυξήσεις και ότι είναι στα όρια της επιβίωσης. Μάλιστα αναφέρει ότι πληρώνονται με το μισθολόγιο του 1937, ότι μόνο το 13% του προσωπικού αμείβεται από 7.600 έως 8.600 δρχ. και όπως μόνο το 6% λαμβάνουν αποδοχές από 9.800 – 13.800 δρχ. όπου αποτελούν και το ανώτερο στελεχικό δυναμικό της τράπεζας. Σ' ένα σύνολο 2.891 εργαζομένων στην ΕΤΕ, οι 2.350, δηλ. το 81% αμείβεται από 1.000 δρχ. έως 7.800 δρχ. .

Στα πλαίσια της διεκδίκησης αποφασίζουν να συντονιστούν με τους συλλόγους των άλλων τραπεζών και για αυτό το λόγο ορίζουν μια επιτροπή που θα το κάνει¹⁸.

Στη συνάντηση της επιτροπής του συντονισμού των συλλόγων των εργαζομένων στις τράπεζες: ΕΤΕ, Τράπεζα της Ελλάδας, Αγροτική, Αθηνών και του Παντραπεζικού συλλόγου με τον υπουργό εργασίας στις 14 Ιουλίου 1941, ο υπουργός τους υποσχέθηκε αυξήσεις στις αποδοχές των ιδιωτικών υπαλλήλων. Λίγες μέρες μετά τις πραγματοποίησε, επικυρώνοντας τες στην εφημερίδα της κυβέρνησης, διπλασιάζοντας και το επίδομα γάμου και τέκνων, ικανοποιώντας μέρος των αιτημάτων τους. Αμέσως μετά η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ διατυπώνει υπόμνημα προς τη

¹⁷ Πρακτικό συνεδρίασης 9 Δ.Ε., 4/7/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

¹⁸ Πρακτικό συνεδρίασης 9 Δ.Ε., 4/7/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

διοίκηση της ΕΤΕ για την άμεση απόδοση των αυξήσεων των αποδοχών όπως αυτές ορίζονται από το νόμο που πριν λίγες μέρες θεσπίστηκε.

Μάλιστα, ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις διαφορές μεταξύ των αμοιβών των εργαζομένων στην ΕΤΕ και στη Τράπεζα της Ελλάδας, με τους τελευταίους να παίρνουν περισσότερα αλλά και να έχουν καταφέρει να ενσωματώσουν τα επιδόματα γάμου και τέκνων στους βασικούς μισθούς, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μεγάλη απόκλιση ανάμεσα στους μισθούς των υπαλλήλων των δυο τραπεζών. Ανάμεσα στα αιτήματα που περιελάμβανε το υπόμνημα ήταν και η ταμειακή διευκόλυνση των υπαλλήλων για την αγορά των απαραίτητων ειδών διατροφής. Με αφορμή τις προτεινόμενες από την διοίκηση αυξήσεις δημιουργήθηκε ένταση στη συνεδρίαση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ ανάμεσα στο μέλος της Μ. Παπαδοπούλου και στο σύμβουλο επιμελητή των επαγγελματικών θεμάτων. Η αιτία ήταν ότι οι προτεινόμενες αυξήσεις αφορούσαν τους άνδρες υπαλλήλους, ενώ οι γυναίκες υπάλληλοι έπαιρναν τις μισές αυξήσεις. Με αφορμή αυτή τη διαμάχη για το συγκεκριμένο θέμα η Μ.Παπαδοπούλου υπέβαλε παραίτηση ισχυριζόμενη ότι η Δ.Ε. το δέχτηκε. Στην ίδια συνεδρίαση απέσυρε την παραίτηση της αφού πρώτα η Δ.Ε. αποφάσισε ομόφωνα να διεκδικήσει από τη Διοίκηση της ΕΤΕ ίση μεταχείριση και ισόποσες αυξήσεις στις αποδοχές ανεξαρτήτου φύλου.

Σε αυτή τη συνεδρίαση της Δ.Ε. αποφασίζεται και η δημιουργία Επιτροπής Επισιτισμού η οποία συγχωνεύεται με αυτή της υγείας δημιουργώντας μια «Επιτροπή Επισιτισμού και Υγείας»¹⁹.

Οι αυξήσεις που τους προτείνεται από την πλευρά της διοίκησης φαίνεται να μην ικανοποιεί την Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ αφού σε νέο υπόμνημα προς τη διοίκηση της ΕΤΕ αναφέρει: «Η παρασχεθισόμενη αύξηση των αποδοχών του Προσωπικού,

¹⁹ Πρακτικό συνεδρίασης 10 Δ.Ε., 23/7/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

γνωρίζομεν, Κύριε διοικητά, ότι δεν είναι βεβαίως δυνατόν να παρακολουθήση εκτροχιασθείσας τιμάς των ειδών διατροφής, εφόσον διαφαίνεται σημείο βελτιώσεως της κατάστασης».

Εν τέλει, η μόνη αύξηση που τους παρέχει η διοίκηση της ΕΤΕ σε εκείνο το χρονικό σημείο είναι στο οικογενειακό επίδομα το οποίο αυξάνεται κατά 100%. Κανένα άλλο αίτημα δεν ικανοποιείται από αυτά που αναφέρθηκαν πιο πάνω παρά μόνο η αύξηση στις αποδοχές του τμηματάρχη Α΄ και κάποιες προαγωγές λόγω χρόνων προϋπηρεσίας.

Η συζήτηση που γίνεται στη Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ αφορά πλέον τις προαγωγές κάποιων ειδικοτήτων, κυρίως τμηματαρχών και λογιστών Α΄, με δεδομένο ότι αυξήθηκαν οι αποδοχές του τμηματάρχη Α΄. Θεωρούν τελεσίδικη την απόφαση της διοίκησης, αφού προτείνεται από την πλευρά του αντιπροέδρου Γκούσκου και του συμβούλου Μεγαλίδη μελών της Δ.Ε., να μην υποβληθεί ούτε το υπόμνημα με όλα τα αιτήματα, παρά μόνο να ευχαριστήσουν τη διοίκηση για την αύξηση και να ζητήσουν τις προαναφερόμενες προαγωγές μόνο προφορικά. Υπάρχει διαφωνία σε αυτό το σημείο η οποία διατυπώνεται από τους σύμβουλους Μ. Παπαδοπούλου, Σπ. Βρεττό και Ι.Τζωρτζόπουλο, οι οποίοι θεωρούν απαραίτητο την υποβολή γραπτού υπομνήματος και ταυτόχρονα να δοθούν προφορικές ευχαριστίες στη διοίκηση.

Τελικά αποφασίζεται κατά πλειοψηφία η προφορική έκφραση της ευγνωμοσύνης και ευχαριστιών στη διοίκηση για τις αυξήσεις στο οικογενειακό επίδομα και στους τμηματαρχες Α΄ και η επίσης προφορική διατύπωση των υπολοίπων αιτημάτων χωρίς δηλαδή την υποβολή γραπτού αιτήματος²⁰.

Παρατηρείται και σε αυτό το σημείο η άμεση σχέση της διοίκησης της ΕΤΕ με τη Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ και η προσπάθεια της τελευταίας να έχει υποτελική και σχέση

²⁰ Πρακτικό συνεδρίασης 11 Δ.Ε., 28/7/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

εξάρτησης από τη διοίκηση της ΕΤΕ. Για μια άλλη φορά επαναλαμβάνεται η έκφραση ευγνωμοσύνης με αφορμή τις όποιες αυξήσεις τους παραχωρούνται καταδεικνύει τα όρια του τότε συνδικαλισμού όπως επίσης και του καθωσπρεπισμού απέναντι στη εργοδοσία.

Καθώς το καλοκαίρι τελειώνει και οδεύοντας ουσιαστικά στον δύσκολο χειμώνα του 1941, το πρόβλημα της πείνας και της εξαθλίωσης κάνει ορατά τα πρώτα σημάδια του. Οι εργαζόμενοι της ΕΤΕ δεν μπορούν να επιβιώσουν όπως πριν και τίθεται επιτακτικά και καθημερινά το θέμα του επισιτισμού τους . Αυτό το θέμα απασχολεί τη Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ από νωρίς αλλά ιδιαίτερα αυτή τη περίοδο που είναι και πιο άμεσο .

Αποφασίζεται η ενεργοποίηση της επιτροπής επισιτισμού και υγείας και αφορμή στέκεται η συζήτηση στη Δ.Ε. για τα προβλήματα λειτουργίας του εστιατορίου του ΣΥΕΤΕ. Διαπιστώνεται ότι ο επιχειρηματίας εστιάτορας που εκμεταλλεύεται το εστιατόριο βγάζει πάρα πολλά κέρδη ενώ ο ΣΥΕΤΕ καλύπτει μόνο τα λειτουργικά του έξοδα. Αποφασίζεται να καταγγείλουν τη σύμβαση με το συγκεκριμένο επιχειρηματία. Ταυτόχρονα τίθεται το θέμα, ότι λόγω της ακρίβειας και του πλαφόν που έχουν επιβάλει οι κατοχικές αρχές στη ποσότητα των ειδών διατροφής, υπάρχει έντονα το θέμα της σίτισης των μελών του ΣΥΕΤΕ. Στην αρχή προτείνεται συσσίτιο μόνο για τους σιτιζόμενους συναδέλφους στη λέσχη αλλά μετά από συζήτηση αποφασίζεται αυτό να επεκταθεί στο σύνολο του προσωπικού. Μάλιστα ο σύμβουλος Καρυωτάκης περιγράφει με μελανά χρώματα την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί από την ακρίβεια που ακόμα και ολόκληροι μισθοί των υπαλλήλων δε φτάνει να καλύψουν τις ανάγκες διατροφής των. Μάλιστα προτείνει τη δημιουργία συσσιτίου, από την διοίκηση της ΕΤΕ, στην αρχή για τα μέλη του ΣΥΕΤΕ που ανήκουν στα κατώτερα μισθολογικά κλιμάκια. Αυτό το συσσίτιο θα αφορά και τα μέλη των

οικογενειών των συγκεκριμένων υπαλλήλων. Η πρότασή του είναι να επεκταθεί το συσσίτιο σε όλο το προσωπικό και σε όλες τις βαθμίδες. Επίσης επιχειρηματολογεί υπέρ του συσσιτίου τονίζοντας ότι οι κατοχικές αρχές διευκολύνουν τις ποσότητες εκείνες που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία συσσιτίου σε αντίθεση με τη μεταφορά μικρής ποσότητας για μεμονωμένα πρόσωπα.

Τελικά, αποφασίζεται να συσταθεί επιτροπή του ΣΥΕΤΕ για τη συνεργασία της επιτροπής επισιτισμού και υγείας του ΣΥΕΤΕ με την επιτροπή επισιτισμού της ΕΤΕ και των συναδέλφων τους, που είναι αποσπασμένοι στο Κρατικό συσσίτιο, με στόχο τη ίδρυση και λειτουργία συσσιτίου.

Ενώ συζητούν για τα προβλήματα του επισιτισμού ταυτόχρονα εγκρίνουν δαπάνες για τη δημιουργία περισσότερων τμημάτων εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας για τους υπαλλήλους της ΕΤΕ²¹.

Ενώ έχει αποφασιστεί η δημιουργία συσσιτίου για τους υπαλλήλους και τις οικογένειες των, δεν λαμβάνεται κανένα μέτρο για την υλοποίηση αυτής της απόφασης παρά μόνο με αποφάσεις της Δ.Ε. διατίθενται κονδύλια για την ενίσχυση των ήδη υπάρχοντων συσσιτίων όπως αυτά των Λαϊκών συσσιτίων και των παιδικών συσσιτίων του δήμου Αθηναίων, με 10.000 δρχ. και για τα δύο αντί για βασιλόπιτα του ΣΥΕΤΕ. Επίσης διατίθεται το ποσό των 35.000 δρχ. για την ενίσχυση των οικογενειών των υπαλλήλων της ΕΤΕ - θυμάτων του πολέμου. Ποσά σημαντικά για την εποχή και για την κατοχική κατάσταση που υπήρχε. Επίσης δίνεται παράταση στην εκμετάλλευση του εστιατορίου του ΣΥΕΤΕ από τον ιδιώτη εστιατορά παρόλο που σε προηγούμενη συνεδρίαση της Δ.Ε. εκτιμήθηκε πως αυτό είναι σύμφερο για τον ΣΥΕΤΕ. Μάλιστα εγκρίνεται με οριακή πλειοψηφία των μελών των σιτιζόμενων. 38 υπέρ 29 κατά 1 λευκό.

²¹ Πρακτικό συνεδρίασης 11 Δ.Ε., 28/7/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ, Πρακτικό συνεδρίασης 16 Δ.Ε., 10/11/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

Παράλληλα συνεχίζεται η δαπάνη για την εκμάθηση της γαλλικής και μάλιστα με αύξηση των διδάκτρων των καθηγητών της²².

Τον Ιανουάριο του 1942 μεσούσης της εξαθλίωσης και της φτώχειας, της πείνας και ανημποριάς, των θανάτων και της σκληρότητας των κατοχικών δυνάμεων τίθεται άμεσα το ζήτημα της επιβίωσης και των μέτρων που καλείται να πάρει η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ για να στηρίξει τα μέλη του. Στη συνεδρίαση της Δ.Ε., στις 10 Ιανουαρίου 1942, συζητείται η πληροφορία, ότι η Επιτροπή Συσσιτίου που η διοίκηση της ΕΤΕ δημιούργησε για τους υπαλλήλους των κατώτερων βαθμίδων και ιδιαίτερα για τις καθαρίστριες και τους κλητήρες και τα τέκνα αυτών, θα οργανώσει συσσίτιο τα τρόφιμα του οποίου θα παραχωρούνταν από αυτά που έφερνε το «Κουρτουλούς» και τα παρέδιδε σε αυτή, σε συνεννόηση προφανώς με τη διοίκηση της ΕΤΕ(σ.σ.). Ο στόχος αυτής της επιτροπής ήταν το συσσίτιο να επεκταθεί και στο υπόλοιπο κατώτερο προσωπικό όπως οι δακτυλογράφοι, υπάλληλοι γραφείου και υπολογιστές μέχρι του μισθού των 7.500 δρχ. Η πρόταση που κάνει ο επιμελητής Επαγγελματικών Συμφερόντων σε αυτό το σημείο είναι ότι το συσσίτιο να αφορά μόνο όλους εργαζόμενους στην ΕΤΕ και αν οι ποσότητες των τροφίμων επαρκούν θα επεκταθεί και στα παιδιά τους. Ένας άλλος σύμβουλος, ο Σπ. Βρεττός διατυπώνει περίπου την ίδια άποψη ότι όλοι οι εργαζόμενοι ανεξάρτητα βαθμού και θέσης έχουν την «ίσην μοίραν» και να γίνει διανομή τροφίμων σε όλο το προσωπικό. Τελικά αποφασίζεται η εναρμόνιση με την πρόταση της διοίκησης της ΕΤΕ που αφορά συσσίτιο μόνο για τους κλητήρες και τις καθαρίστριες και όχι για τα παιδιά αυτών. Γίνεται και ειδική μέριμνα για τους «εργένηδες» υπαλλήλους της ΕΤΕ όπου προτείνεται η επιτροπή επισιτισμού της ΕΤΕ να διαθέσει τρόφιμα στο εστιατόριο του ΣΥΕΤΕ ώστε να δημιουργηθεί συσσίτιο για αυτούς. Ταυτόχρονα συντάσσεται υπόμνημα προς τη

²² Πρακτικό συνεδρίασης 17 Δ.Ε., 22/12/1941, ΙΑΣΥΕΤΕ

διοίκηση της ΕΤΕ με οικονομικά αιτήματα όπως οικονομική ενίσχυση στους υπαλλήλους ανάλογα και της οικογενειακής τους κατάστασης, την άμεση έναρξη του συσσιτίου, την αύξηση των οικογενειακών επιδομάτων σε ποσά ανάλογα με αυτά των υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδας, χορήγηση επιδόματος πόλης για τους εργαζόμενους στην πρωτεύουσα και στα περίχωρα αυτής, να προχωρήσουν οι προαγωγές και η αναστολή όλων των κρατήσεων επί των μισθών αφού αυτός δεν αρκεί για την κάλυψη των ειδών πρώτης ανάγκης.

Στο τέλος του υπομνήματος σημειώνεται ότι η γρήγορη εφαρμογή αυτών των μέτρων θα συμβάλει στην αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων για την ίδια την ΕΤΕ.

Και φυσικά η τελευταία παράγραφος αφιερώνεται στη πατρική στοργή και αγάπη της διοίκησης της ΕΤΕ προς το προσωπικό. Το υπόμνημα θα υποβάλει στη διοίκηση της ΕΤΕ ο σύμβουλος Ιωάννης Τζωρτζόπουλος²³.

Στην ίδια συνεδρίαση υπάρχει έντονη συζήτηση και διαφωνία ανάμεσα στους συμβούλους σχετικά με το θέμα των προαγωγών των υπαλλήλων κάτι που συνεπάγεται και αύξηση των αποδοχών αυτών. Η διαφωνία έγκειται στο γεγονός ότι από την πλευρά του επιμελητή Επαγγελματικών συμφερόντων προτείνεται, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ να ζητήσει την «κατ' εκλογήν προαγωγή» γεγονός που παραβιάζει τη σειρά και την προϋπηρεσία και δίνει το δικαίωμα στη διοίκηση της ΕΤΕ να επιλέξει αυτούς που επιθυμεί. Διαφωνούν οι μισοί σχεδόν σύμβουλοι της Δ.Ε. με κοινή συνισταμένη ότι ένα τέτοιο αίτημα θα αποτελούσε αιτία για έντονα παράπονα του προσωπικού.

Διαφωνούν επίσης με την πρόταση να τιμήσει η διοίκηση υπαλλήλους της τράπεζας για υπηρεσίες προς την πατρίδα και την τράπεζα αφού η τιμητική διάκριση προς την πατρίδα δεν έχει σχέση με τη διοίκηση της ΕΤΕ και ότι οι συνάδελφοι θα

²³ Πρακτικό συνεδρίασης 18 Δ.Ε., 10/1/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

τιμηθούν απλώς έκαναν το καθήκον τους. Για αυτούς τους λόγους δεν πρέπει ο ΣΥΕΤΕ να ζητήσει από τη διοίκηση πρόσθετες αμοιβές γι' αυτούς τους υπαλλήλους.

Στην τελική ψηφοφορία με πλειοψηφία ενός συμβούλου υπερισχύει η εισήγηση του επιμελητή Επαγγελματικών Συμφερόντων. 5 σύμβουλοι υπερψηφίζουν (Γκούσκος, Μεγαλίδης, Σταυρόπουλος, Καρυωτάκης και ο επιμελητής Επαγγελματικών Συμφερόντων Σεπετζής) και 4 σύμβουλοι καταψηφίζουν (Ιατρού, Παπαδοπούλου, Βρεττός, Τζωρτζόπουλος)²⁴.

1.2 Η απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942

Η διοίκηση Ζαβιτσιάνου, που ήταν η τελευταία εκλεγμένη από το Γ.Σ. της τράπεζας, αφού ακολούθησε μετά διορισμός διοικητή (Μερκούρης, Λυμπέρης), με βάση την κυβέρνηση του διορισμένου πρωθυπουργού Ι.Ράλλη, κάλυπτε πολλές φορές υπαλλήλους της που εργαζόταν για την αντίσταση και αρνιόταν να παραδώσει στοιχεία υπαλλήλων της στις κατοχικές αρχές²⁵. Δεν ενέδωσε στις πιέσεις των κατοχικών κυβερνήσεων να καταδώσει υπαλλήλους της στις κατοχικές αρχές για τη δράση τους και τη συμμετοχή τους στο ΕΑΜ και στο ΕΕΑΜ, κυρίως γιατί ήθελε να έχει μια σχετική απόσταση από αυτές και να μην ταυτιστεί με την κατοχική βαρβαρότητα αλλά και γιατί επεδίωκε τις «καλές», κατά το συμφέρον της ΕΤΕ, σχέσεις με τους εργαζόμενους με στόχο την επιβίωσή της στις δύσκολες για εκείνη οικονομικές συνθήκες της κατοχής. Βέβαια ο Τσολάκογλου αντιμετώπισε αυτή την κατάσταση με ένα νομοθετικό διάταγμα (91/1941) όπου μπορούσε να απολύσει, να μεταθέσει, να υποβιβάσει κλπ. υπαλλήλους του ευρύτερου δημόσιου τομέα και των

²⁴ Πρακτικό συνεδρίασης 18 Δ.Ε., 18/1/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

²⁵ Παγουλάτος Γιώργος, *Η εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 1940-2000*, Αθήνα 2006, σ.55

τραπεζών. Σε αυτό το νομοθετικό διάταγμα αντέδρασαν τον Ιούνιο του 1941 η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, εργοδοτικές οργανώσεις και η ΓΣΕΕ²⁶.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί η διαφορούμενη και αμφίσημη στάση της διοίκησης του Ζαβιτσιάνου. Ενώ τηρούσε την παραπάνω στάση σε σχέση με τους υπαλλήλους της που μετείχαν στην αντίσταση, κρατά μια πολύ σκληρή στάση στην απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942, την πρώτη κοινή απεργιακή κινητοποίηση υπαλλήλων σε τράπεζες στην κατοχή .

Συγκεκριμένα, απαγορεύει την απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942 και με απόφαση της διοίκησης τιμωρεί με παρακράτηση μισθού τους υπαλλήλους που μετέχουν στην συγκεκριμένη απεργία. Μέσα σε αυτούς περιλαμβάνονται, φυσικά, τα μέλη της διοίκησης του ΣΥΕΤΕ και πολλοί άλλοι εργαζόμενοι στην τράπεζα.

Την απεργία έχουν κηρύξει πρωτίστως τα σωματεία της Αγροτικής τράπεζας.

Ο ΣΥΕΤΕ κηρύσσει την απεργία και για αλληλεγγύη αλλά και για την διεκδίκηση των αιτημάτων επιβίωσης των εργαζομένων στην ΕΤΕ. Την προηγούμενη μέρα η κεντρική απεργιακή επιτροπή των υπαλλήλων της ΕΤΕ, που έχει δημιουργηθεί για τη διαχείριση του απεργιακού αγώνα, καλεί τα μέλη της στην κινητοποίηση αναφέροντας χαρακτηριστικά: «Έφθασε η στιγμή των θαρραλέων διεκδικήσεων για τον αγώνα του ψωμιού. Ο εργαζόμενος ελληνικός λαός διεκδικεί με ομαδικές απεργίας τα άλυτα αιτήματα του»²⁷.

Έχει προηγηθεί ανακοίνωση της Επιτροπής Συνεργασίας των Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων (Ε.Σ.Τ.Ο.) που θέτει το θέμα των συσσιτίων και της επιβίωσης στις 31 Αυγούστου 1942, παίρνοντας υπόψη το θανατηφόρο προηγούμενο χειμώνα αναδεικνύει έξι ζητήματα στα οποία καλεί τους εργαζόμενους στις τράπεζες να συσπειρωθούν και να διεκδικήσουν.

²⁶ ΙΑΕΤΕ, 11-6-41, Α1Σ32Υ1Φ19, Χρηματοδότηση πολέμου. Κατοχή. Αντιμετώπιση δημοσιονομικών και νομισματικών προβλημάτων, θέματα οργάνωσης οικονομίας, χρηματοδοτήσεων και επισιτισμού.

²⁷ ΙΑΕΤΕ, 8/9/1942, Α1Σ32Υ1Φ20, Απεργία στις 9/9/1942

1. Χορήγηση αυξημένης μερίδας άρτου
2. Άμεση έναρξη λειτουργίας συσσιτίων στις τράπεζες
3. Επέκταση των συσσιτίων σε όλα τα μέλη των οικογενειών με ταυτόχρονη βελτίωση της ποσότητας και ποιότητας
4. Συμμετοχή των εργαζομένων στη διοίκηση και διαχείριση των συσσιτίων
5. Καθορισμός δια νόμου κατώτερου ορίου συντήρησης σε είδη πρώτης ανάγκης (τρόφιμα, ρούχα, υπόδηση, φάρμακα)
6. Παροχή άδειας λειτουργίας Γενικών συνελεύσεων και ελευθερίας των οργάνων των εργαζομένων (συλλόγων, συνεταιρισμών κλπ)²⁸.

Με απόφασή του στις 8 Σεπτεμβρίου 1942 ο Κ.Ζαβιτσιάνος καλεί τους υπαλλήλους της τράπεζας να μην μετέχουν στην απεργία²⁹. Επικαλείται τις υποχρεώσεις που έχουν οι εργαζόμενοι προς το ίδρυμα , όπως χαρακτηριστικά αναφέρει «...καλούμεν το προσωπικόν, όπως επιγνώσει των υποχρεώσεων ας έχει προς το ίδρυμα, όπερ τόσα έπραξεν υπέρ αυτού κατά τας σημερινάς δυσχερείς και των κινδύνων ους δια της τοιαύτης τακτικής δημιουργεί, εργασθή και αύριον κανονικώς».

Την επόμενη της απεργίας, στις 10 Σεπτεμβρίου 1942 κυκλοφορούν δυο ανακοινώσεις.

Η πρώτη εκδίδεται από τον ΣΥΕΤΕ με την οποία λύεται η 24ωρη απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942 και ευχαριστεί τα μέλη του συλλόγου εκφράζοντας την ικανοποίηση του από τη συμμετοχή τους στην απεργία.

Την ίδια μέρα, στις 10 Σεπτεμβρίου 1942, εκδίδεται από την διοίκηση της ΕΤΕ ανακοίνωση με την οποία βγάζει παράνομη την απεργία και προσπαθεί να

²⁸ ΙΑΕΤΕ,31/8/1942,Α1Σ32Υ1Φ20

²⁹ ΙΑΕΤΕ,8/9/1942,Α1Σ32Υ1Φ20

αντικρούσει ουσιαστικά τα επιχειρήματα του ΣΥΕΤΕ για τα αιτήματα της απεργίας και με την οποία αναγγέλλεται ανάκριση για να βρει τους πρωταίτιους της στάσης ενάντια στο ίδρυμα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει.

Συγκεκριμένα:

Για το αίτημα των εργαζομένων περί ενίσχυσης και επέκτασης των συσσιτίων αναφέρει: «...ελέγχεται ολοσχερώς ανακριβής και προκαλεί την γενική, την ιερά όλων των υπαλλήλων της Τραπέζης αγνάκτησιν, διότι ουδείς, ουδέ εις, υπάλληλος εξέφρασεν ή υπεδήλωσε ποτέ παράπονον κατά της επισιτιστικής φροντίδος της Τραπέζης».

Για την αλληλεγγύη του ΣΥΕΤΕ προς τους άλλους απεργούς δημόσιων οργανισμών και τραπεζών τονίζει τα εξής: «αστήρικτος καθ' αυτήν , αντικρούεται αμέσως και καταφανώς, ως ανυπόστατος, υπ' αυτού του γεγονότος, ότι, εξαιρέσει του μεμονωμένου κρούσματος της αποχής των υπαλλήλων περιορισμένου αριθμού μιας μόνον Τραπέζης (Αγροτική Σ.Σ.) , εις ουδεμίαν άλλη Τράπεζα εσημειώθη αξιόλογος , ουσιαστικός, απεργιακή ανωμαλία». Αυτό το επιχείρημα καταρίπτεται αφού σύμφωνα και με την ΕΣΤΟ σε αυτή την απεργία συμμετείχαν εργαζόμενοι στις τράπεζες , Αγροτική, Αθηνών, Τράπεζα της Ελλάδος

Για το αίτημα της αντιμετώπισης του γενικότερου επισιτιστικού προβλήματος όλου του πληθυσμού, η διοίκηση της ΕΤΕ αναφέρει στην ίδια ανακοίνωση: «...εγειρόμενη ως απαίτησις ολίγων ανευθύνων, είναι, προφανώς απόρροια ελλείψεως συνέσεως...οι οποίοι ασυναρτητως, αορίστως, εκνόμως, και ανωφελώς υποδαυλίζοντες προς την κατεύθυνσιν αυτήν, θα ηδύνατον να παραβλάψουν ασυναισθήτως μεν, αλλά ανεπνορθώτως την Τράπεζαν και τους εργαζόμενους σε αυτή»³⁰.

³⁰ ΙΑΕΤΕ,10/9/1942,Α1Σ32Υ1Φ20

Με βάση αυτή την επιχειρηματολογία η διοίκηση της ΕΤΕ και προσπαθεί να είναι εντάξει προς τις κατοχικές αρχές αφού τον αγώνα ενάντια τους τον μεταφράζει σε αγώνα ενάντια στην ΕΤΕ αλλά επιδιώκει κυρίως να αποδυναμώσει τον ΣΥΕΤΕ και τον αγώνα του για επιβίωση και ενάντια στις κατοχικές κυβερνήσεις και αρχές.

Έτσι και αλλιώς η γενικότερη στάση της διοίκησης της ΕΤΕ απέναντι στους εργαζομένους, που εξετάζεται σε παρακάτω κεφάλαιο, διακρίνεται στην αρχή από μια αμφίσημη πρακτική όσο ακόμη ο διοικητής είναι ο εκλεγμένος (Ζαβιτσιάνος) και αλλάζει σε βάρος των εργαζομένων από τη στιγμή που διορίζονται διοικητές από τις κατοχικές κυβερνήσεις και αρχές (Μερκούρης, Λυμπέρης).

Στην ίδια ανακοίνωση προαναγγέλλει την «ιεραρχικώς κανονικής ανάκρισιν προς ανακάλυψιν των υπαιτίων ταύτης και την επιβολήν των αυστηρών αλλ' εν ταύτω και αντικειμενικώς δικαίων κυρώσεων εν προκειμένω»

Με την αναγγελία της τιμωρίας των υπαιτίων της απεργίας προβαίνει και σε μια εκτίμηση περί αποτυχίας των στόχων και των αιτημάτων της απεργίας αφού σύμφωνα με την διοίκηση της ΕΤΕ δεν μετείχαν μαζικά εργαζόμενοι παρά μεμονωμένα άτομα στην απεργία τις 9 Σεπτεμβρίου 1942. «...η Διοίκησης ευρίσκεται εις την εξαιρετικώς ευχάριστον θέσιν και είναι ευτυχής διαπιστούσα μεθ' υμών, ότι ημείς, άπαν το προσωπικόν της Εθνικής Τραπέζης, εκτός σχετικώς του ελαχίστου αριθμού παρασυρθέντων, δεν εκάμφθη ουδ' επί στιγμίν προ των εκκλήσεων και παρορμήσεων των παραπλανητών...» και σε άλλη παράγραφο συνεχίζει «...εν τη περιστάσει ταύτη περιτράνωσ επιδείχθεισαν αφοσίωσιν...», «...η Διοίκησης απευθύνει τα εγκάρδια αυτής συγχαρητήρια προς το προσωπικόν όλων των βαθμών και κατηγοριών και εκφράζει και επί τη ευκαιρία ταύτη την ενδόμυχον ευχή, όπως εσαεί ψυχικώς συνδεδεμένοι μετά και υπέρ της Τραπέζης...»³¹.

³¹ ΙΑΕΤΕ,10/9/1942,Α1Σ32Υ1Φ20

Αξίζει να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη ανακοίνωση εκδίδεται και στην γερμανική γλώσσα με προφανή την στόχευση αυτής της ενέργειας.

Παράλληλα με τις προαναφερόμενες ανακοινώσεις κυκλοφορεί κείμενο χωρίς υπογραφή, με το οποίο επιχειρείται να δώσει στήριξη στη διοίκηση της ΕΤΕ και να υπονομεύσει την απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942 από τα μέσα του ίδιου του συνδικάτου. Το κείμενο αυτό αρχίζει με την εξής φράση: « Αταξία δηλητηριάζει την ζωήν όλων ημών των εν τη Τραπεζή εργαζομένων» και συνεχίζει σε άλλη παράγραφο «...ζητούμεν να αποτυπώσωμεν κατ' ανεξάλειπτον τρόπον εις τα ψυχάς μας τα υψηλά και ευγενή αισθήματα τα οποία χαρακτηρίζουσι τον ελληνικόν πολιτισμόν μας, την βαθειά αγάπην μας προς την Πατρίδα, την ειλικρινή στοργήν μας προς το Ίδρυμα,...» και συνεχίζει το κείμενο διατυπώνοντας την πεποίθησή τους για « ...νέο κόσμος, με την εργασία δεσπόζουσας, το κεφάλαιον συνετόν, την ατομική αξίαν υπερβαίνουσας κατά πολύ σήμερον την αξία του χθες». Παρακάτω θέτει τα δόγματα με τα οποία κινούνται: «Δι' ημάς δόγματα. Τα ηθικά προβλήματα υπεράνω των οικονομικών. Ειρήνη, τάξις Ένωσις. Δικαιοσύνη ,ουχί αδικία. Το καλόν ουχί το κακόν. Αλήθεια ουχί πλάνη. Ευθεία θέλησις, σταθερά θέλησις. Όσοι πιστοί μεθ' ημών».

Τέτοιου είδους κείμενα θα επαναληφθούν και αργότερα και κυρίως όσο αφορά την απεργία του Μαρτίου του 1943 ενάντια στην επιστράτευση αλλά και στις απεργίες με οικονομικά ζητήματα απέναντι στην κυβέρνηση και διοίκηση της ΕΤΕ τον Ιούνιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο του 1943.

Σε αυτό το κείμενο δεν υπάρχει επίσημη απάντηση από την πλευρά του ΣΥΕΤΕ παρά μόνο ένα κείμενο με την υπογραφή «Πολλοί συνάδελφοι», πιθανότατα του πυρήνα του ΕΑΜ. Σε αυτό χαρακτηρίζεται το πιο πάνω κείμενο ως διασπαστική ενέργεια και καυτηριάζεται το γεγονός ότι είναι ανυπόγραφο και ότι έρχεται σε

αντίθεση με την μεγάλη πλειοψηφία των συναδέλφων. Αναφέρεται σε αυτό συγκεκριμένα: «...ασφαλώς τούτο θα έμενεν έκθετον εις την κατηγορίαν ότι πρόκειται περί διασπαστικής ενέργειας ματαιώς βεβαίως, της ολονέν συντελούμενης αδιασπάστου συνοχής της μεγάλης πλειοψηφίας της συναδελφικής μας οικογένειας». Ανάμεσα σε άλλα ειρωνεύεται και την θέση του κειμένου περί «την ηθικήν, την σταθερότητα, την συνοχή, και τη γαλήνη εν τη Τράπεζα» γράφοντας «...Δεν δυνάμεθα να εισέλθωμεν εις μεταφυσικάς θεωρίας και δίδομεν μια απάντησιν εις το κενόν. Ηθική εν τη φύσει δεν υφίσταται. Υπάρχουν ΝΟΜΟΙ. Η δε παρατηρούμενη αρμονία είναι αποτέλεσμα ισορρόπων δυνάμεων με αντίθετον ενέργειαν, η δε σταθερότητα και γαλήνη μιας κοινωνίας εξαρτώνται εντελώς από τον τρόπον με τον οποίον είναι ρυθμισμένοι οι οικονομικά σχέσεις μεταξύ των μελών της. Υψηλαί ιδέαι και ευγενή αισθήματα δεν δύναται να γεννηθούν με ανικανοποίητους τας στοιχειώδεις ανάγκας και με κενάς τας γαστέρας».

Η αναφορά που κάνει το κείμενο στα «δόγματα» είναι η εξής: «...εις το δόγμα αυτό (περί ανωτέρων ηθικών προβλημάτων σε σχέση με ως γνωστόν τα οικονομικά) ευρισκόμεθα εις πλήρη αντίθεσιν. Ως γνωστόν τα οικονομικά προβλήματα ευρίσκονται εις πλήρη σχέσιν και συνάρτησιν με τα ηθικά. Όπου υπάρχει οικονομική εξαθλίωσις καταπίπτει αυτομάτως και η ηθικότης. Η εγκληματικότης και η εν γένει κάθε τι κακόν πηγήν έχουν την αδικίαν την κοινωνικήν ανισότητα και την οικονομικήν πίεσιν.»

Τέλος, στην συγκεκριμένη ανακοίνωση γίνεται λόγος και για τις πονές που έχουν επιβληθεί σε απεργούς από τη διοίκηση. Αφορμή στέκεται η έκκληση του προηγούμενου κειμένου « Όσοι πιστοί μεθ' ημών». Αναφέρει συγκεκριμένα: « ...εμείς σκεπτόμαστε κατά εντελώς αντίθετον τρόπον. Δεν τείνομεν, πλέον την χείραν προς τους ανθρώπους των οποίων η μεσολάβησις υπήρξε πάντοτε επιζημία δια

τα συμφέροντα των συναδέλφων των, τους εισηγητές των τελευταίων κυρώσεων, γνωρίζομεν καλώς τον ρόλον, τον οποίον διεδραμάτισαν, τους εκτελεστάς τούτων μετ' εκδήλου εκδικητικότητος και κακότητος ελλείψεως στοιχειώδους λεπτότητος προς τους συναδέλφους.» και δίνει υπόσχεση « ...ότι η αποκατάστασις, η άρσις των άνω κυρώσεων θα επιδιωχθή οπωσδήποτε με πάσαν θυσίαν, είναι ζήτημα τιμής, ηθικής τάξεως».

Όσο αφορά την έκταση των ποινών και των κυρώσεων παρατηρείται μια διαβάθμιση ως προς τη θέση των απεργών στο σωματείο και στον τρόπο συμμετοχής τους στην απεργία. Με έγγραφό της η διοίκηση της ΕΤΕ, με τίτλο «Επιβληθείσαι ποινάι και επακολουθήσαι λοιπαί ενέργειαι λόγω της απεργίας της 9/9/1942» και με την χειρόγραφη σημείωση «*Κατ' εντολή κ. Διοικητού . κ. Παρασκευόπουλε(Δ/της οικονομικού) εδόθη κ. Σρέιτ δια να δοθεί, μετάφρασις χωρίς τα ονόματα (υπογραμμισμένο) εις κ. Hann.* (Γερμανός επίτροπος στην Τ.Ε.).

Τα 11 μέλη της Διοικητικής Επιτροπής του συλλόγου και τα 5 μέλη της επιμελητείας τιμωρούνται με την « ποινήν της προσωρινής παύσεως ενός μηνός και εκλήθησαν σε απολογία».

Σε 4 προϊσταμένους υπηρεσιών λόγω «μη προσελθόντες εις τη υπηρεσίαν των κατά την ημέραν της απεργίας, απηλλάγησαν των καθηκόντων των ως προϊστάμενων».

Σε 3 ελεγκτές «μη προσελθόντες εις τη υπηρεσίαν των κατά την ημέραν της απεργίας, απηλλάγησαν των καθηκόντων των ως προϊστάμενων».

Σε 8 ταμίεσ διαχειριστέσ και συμπράτοντεσ διαχειριστέσ «απηλλάγησαν των καθηκόντων των ως Διαχειριστών και Συμπρατούντων».

Σε 12 προϊσταμένους υπηρεσιών και ελεγκτές «προσελθόντες με βραδύτητα κατά την ημέραν της απεργίας ετιμωρήθησαν με την πονήν προστίμου ως έναντι». Τα πρόστιμα αυτά ξεκινούσαν από τις 1.500 και έφταναν στις 2.000 δρχ.

Και τέλος, σε 4 δικηγόρους και προϊσταμένους υπηρεσιών «προσελθόντες με βραδύτητα κατά την ημέραν της απεργίας απηλλάγησαν των καθηκόντων του προϊσταμένου επί δεκαήμερον».

1.3 Η σύσκεψη των στελεχών της διοίκησης της ΕΤΕ στις 15 Οκτωβρίου 1942

Σε αυτή τη σύσκεψη, όπου οι τοποθετήσεις των συμμετεχόντων αριθμούν τις 30 δακτυλογραφημένες σελίδες, ξεδιπλώνεται η όλη αντίληψη της διοίκησης για την αντιμετώπιση τόσο των απεργών αλλά το πιο σημαντικό, η πρόληψη εμφάνισης τέτοιων φαινομένων στο μέλλον. Από αυτές οι μισές και παραπάνω, 16 σελίδες, είναι η εισήγηση του συνδιοικητή της ΕΤΕ Κ.Ζαβιτσιάνου, αφού μετά τον θάνατο του Κορυζή δεν ορίστηκε διοικητής της ΕΤΕ

Ο συνδιοικητής αφού επιχειρηματολογεί για τους λόγους τους οποίους ήταν αβάσιμη η απεργία, λόγοι που έχουν αναφερθεί παραπάνω, επιδεικνύει τις θυσίες που έκανε η διοίκηση της ΕΤΕ. Μια τακτική που ήταν ενάντια στην αλληλεγγύη με τις διοικήσεις των άλλων τραπεζών, όσο αφορά την μέριμνα της ΕΤΕ απέναντι στον επισιτισμό των εργαζομένων σε αυτή, πρακτική που δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν για τους εργαζόμενους τους οι άλλες τράπεζες, όπως ισχυρίζεται σε αυτή του την τοποθέτηση ο συνδιοικητής Ζαβιτσιάνος. Ιδιαίτερη μνεία κάνει σχετικά με τον αριθμό των συσσιτίων και την επέκτασή τους σε υποκαταστήματα της επαρχίας. Μάλιστα, για επικύρωση των όσων λέει, αναφέρει μια θεατρική επιθεώρηση, που είχε ανεβεί σε θέατρο εκείνη την εποχή όπου παρουσιάζει τον

υπάλληλο της ΕΤΕ ευτραφή και καλοδιατηρημένο σε σχέση με τους άλλους υπαλλήλους³².

Για να αποδείξει ότι κακώς οι εργαζόμενοι στην ΕΤΕ έκαναν απεργία αναφέρει τις δράσεις της διοίκησης της ΕΤΕ σχετικά με την οικονομική βοήθεια στη συντήρηση και του Οικοδομικού Συνεταιρισμού των υπαλλήλων της ΕΤΕ στη Φιλοθέη όπως και την ανάλογη βοήθεια στο Ταμείο Υγείας των υπαλλήλων της ΕΤΕ. Μάλιστα «...η Διοίκησης αντιμετώπισε την δυσάρεστον επίκρισιν των Ελληνικών και Ξένων Αρχών», αναφέρει χαρακτηριστικά ο συνδιοικητής Ζαβιτσιάνος.

Ο συνδιοικητής αναφέρεται σε ένα φύλλο της «Τραπεζιτικής» εφημερίδας του ΣΥΕΤΕ, όπου την κατηγορεί επειδή ζητούσε τη μαζική συμμετοχή των εργαζομένων στην απεργία ως «ύμνον προς την απεργίαν και προς την αναρχίαν», τη δε εφημερίδα την χαρακτηρίζει «αναρχικόν πατσαβουρόφυλλο» και καταλογίζει την όλη δράση του ΣΥΕΤΕ ανατρεπτική.

Στη συνέχεια αποκαλύπτεται άμεσα και ο ταξικός προσανατολισμός του συνδιοικητή υιοθετώντας ανοιχτά θέση κατά των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων, με αφορμή την ενιαία στάση στην απολογία των απεργών : « ...ότι η απεργία είναι συνδικαλιστικόν δικαίωμα ανεξέλεγκτον και ότι δεν έχουν να δώσουν λόγον εις αυτή (διοίκηση ΕΤΕ) περί τούτου». Και κάνει ιδιαίτερη αναφορά: « ...και ενώ παντού βαδίζει ο κόσμος εις κατάργησιν της απεργίας, ενώ θεσπίζονται νόμοι τιμωρούντες τας απεργίας και με την ποινή του θανάτου ακόμη, εδώ, οι υπάλληλοι της Τραπέζης θεωρούν δικαίωμα ανεξέλεγκτον την απεργία άνευ μάλιστα αιτίας και αφορμής». Προχωρεί παραπέρα την αντιαπεργική του φιλοσοφία: «...δύναται να κηρύξουν απεργίαν όχι δια μίαν μέραν, όχι δια μίαν εβδομάδα, αλλά δι' εν έτος. Και

³² ΙΑΕΤΕ, 15/10/1942,Α1Σ32Υ1Φ20

κατά την αντίληψιν των απεργών, η Τράπεζα ουδέν δικαίωμα έχει να προασπίση εαυτήν και τα γενικώτερα συμφέροντα τα οποία εξυπηρετεί».

Τέλος, αναφέρει ότι συμπερασματικά τόσο από την «Τραπεζιτική», όσο και από την απολογία των απεργών «... δε μας μένει αμφιβολία, ότι η γραμμή την οποία εγκαίνιασε ο Σύλλογος είναι αναρχική και ανατρεπτική, στρεφόμενη σαφώς και αμέσως κατά της Τραπέζης».

Στην συνέχεια της εισήγησης του, ο συνδιοικητής καλεί τους εργαζόμενους να λαβαίνουν υπόψη τους και στις διεκδικήσεις τους τη δύσκολη κατάσταση που βρίσκεται ο τόπος αλλά και το ίδρυμα και ότι υπάρχουν συγκεκριμένα όρια πέραν των οποίων θα επέλθει «...η εξάντλησις και η κατάρρευσις» και συνεχίζει κάνοντας λόγο περί αχαριστίας των εργαζομένων στις ευεργετικές πολιτικές της διοίκησης της ΕΤΕ.

Καλεί τους εργαζόμενους να συνεντιστούν, ενώ ταυτόχρονα τους απειλεί και να ακολουθήσουν τον καλό δρόμο, που είναι: « ... δρόμος της αφοσιώσεως εις το καθήκον, της πειθαρχείας, του αμοιβαίου σεβασμού και της αρμονίας της συνεργασίας...άλλως είμεθα υποχρεωμένοι και έχομεν την δύναμιν να επιβάλωμεν την τάξιν...».

Κατόπιν, απαντά στην κατηγορία ότι δεν έδωσε τις αυξήσεις που ψήφισε για όλους τους δημοσίους υπαλλήλους η κυβέρνηση, λέγοντας ότι το κάνει (η κυβέρνηση) αυτό χωρίς να ρωτήσει τους οργανισμούς αν μπορούν να προχωρήσουν σε αυτές τις αυξήσεις.

Τέλος, ο συνδιοικητής υπερασπίζεται τις κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στους απεργούς και εκτιμά ότι «... όλοι είσθε σύμφωνοι με τα αντιλήψεις της Διοικήσεως επι του δημιουργηθέντος ζητήματος τάξεως και σας ζητώ όλοι από κοινού να

διαφωτίσωμεν το προσωπικόν, να διαφυλάξωμεν την τάξιν και την αρμονία», και καλεί τους μετέχοντες στη σύσκεψη αν κάποιος διαφωνεί με τα μέτρα να το δηλώσει.

Στη συνέχεια της σύσκεψης παίρνουν το λόγο έντεκα συμμετέχοντες. Από αυτούς ο Λυκιαρδόπουλος, πρώην πρόεδρος του ΣΥΕΤΕ, ζητά να μην επιβληθούν κυρώσεις στους απεργούς, ότι δε στρέφονται κατά της τράπεζας που την «σέβονται και την εκτιμούν», και ότι και στο παρελθόν έγιναν απεργίες χωρίς την επιβολή κυρώσεων. Ο συνδιοικητής του απαντά ότι οι ποινές επιβλήθηκαν και δε γίνεται περαιτέρω συζήτηση αλλά θα λάβει υπόψη του τη γνώμη του Λυκιαρδόπουλου.

Μετά παίρνουν τον λόγο δέκα ακόμη διευθυντές τμημάτων (Παπανικολάου, Μαυρομιχάλης, Κυριακόπουλος, Δημητριάδης, Μπογδάνος, Πρωτέκδικτος, Μαυρομάτης, Γιόσκας, Συριώτης, Πεσματζόγλου αναπληρωτής συνδιοικητή). Κοινή συνισταμένη όλων των τοποθετήσεων αυτών είναι η εξύμνηση των επιλογών της διοίκησης της ΕΤΕ και προσωπικά του συνδιοικητή Κ. Ζαβιτσιάνου, και προτείνουν την αναβολή εκτέλεσης των ποινών για λίγες ημέρες με τη δικαιολογία ότι οι περισσότεροι υπάλληλοι που απέργησαν ήταν νεαροί σε ηλικία που ενθουσιάστηκαν και παρασύρθηκαν «... εις εκδηλώσεις, αι οποίαι δύναται να παρεξηγηθούν, να βλάψουν».

Ο συνδιοικητής δέχεται την αναβολή εκτέλεσης των κυρώσεων για λίγες ημέρες δηλώνοντας ταυτόχρονα ότι «...αναβάλλει την άμεσον επιβολήν κυρώσεων κατά των υποκινήτων των αντιπειθαρχικών εκδηλώσεων καίτοι έχει καταλήξει εις οριστικάς αποφάσεις περί της ανάγκης και του είδους και της εκτάσεως των επιβληθέντων ποινών» και ταυτόχρονα εκφράζει την ανησυχία του και τη πεποίθηση ότι «...όλοι οι μικροί συμπαθούν την κίνησιν, τούτο είναι λυπηρόν, διότι μέγα μέρος του προσωπικού τότε δεν είναι άξιον να αποτελή μέρος της τραπεζικής οικογένειας...», λεγόμενα που καταδεικνύουν και το λόγο ανησυχίας της διοίκησης της ΕΤΕ της

απήχησης που είχαν τα αιτήματα των απεργών αλλά και το εύρος των συμμετεχόντων στην απεργία, που σύμφωνα με την Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ ήταν μαζική .

Μαζί με την αναβολή εκτέλεσης των ποινών και την ανάλογη επιείκεια συμφωνούν ότι θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους για να λυθούν τα προβλήματα του επισιτισμού των υπαλλήλων, πάγιο αίτημα των απεργών, να διαφωτίσουν το προσωπικό για την ανάγκη πειθαρχίας, τάξης και ομαλής λειτουργίας που θα φέρουν την πρόοδο και την καλή λειτουργία του οργανισμού και καταλήγει η σύσκεψη με την εξής απόφαση:

«Είς το σημείον αυτό επερατώθη η συζήτησις και οι παριστάμενοι ερωτηθέντες υπό του κ. Συνδιοικητού εδήλωσαν τελικώς, ότι συμφωνούν προς τας εκτεθείσας απόψεις και αντιλήψεις της διοικήσεως, επί του δημιουργηθέντος ζητήματος του προσωπικού και αποδοκιμάζοντες την ακολουθηθείσαν τακτικήν υπό των διευθυνόντων του συλλόγου, εδέχθησαν την ανάγκην επιβολής μέτρων προς εμπέδωσιν της τάξεως και της πειθαρχίας εν τη Τραπεζή, εκφράσαντες ταυτοχρόνως την ευγνωμοσύνην των δια την υπέρ του προσωπικού μέριμναν της Διοικήσεως»³³.

1.4 Συμπέρασμα σχετικά με την απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942

Ενώ κατά την παραδοχή του διοικητή της τράπεζας οι μετέχοντες στην συγκεκριμένη απεργία ήταν λίγοι και συγκεκριμένοι, που δεν δημιούργησαν κανένα

³³ ΙΑΕΤΕ,15/10/1942,Α1Σ32Υ1Φ20

ουσιαστικό πρόβλημα στη λειτουργία των υπηρεσιών της τράπεζας και στην επίτευξη των στόχων της, συγκαλείται, ένα μήνα μετά από την απεργία, στις 15 Οκτωβρίου 1942, ειδική σύσκεψη συνεδρίαση της διοίκησης με τους διευθυντές τμημάτων, δικαστικό σύμβουλο, τον οικονομικό και τεχνικό σύμβουλο για να συζητήσουν την στάση της διοίκησης και του διοικητή προσωπικά σε σχέση με τις επιβληθείσες τιμωρίες. Ο στόχος της σύσκεψης, όπως αναλύθηκε παραπάνω, ήταν η σύσσωμη απάντηση της διοίκησης της τράπεζας απέναντι στους ταραξίες και τα αναρχικά στοιχεία.

Αυτό το γεγονός δείχνει ότι η πιο πάνω παραδοχή του διοικητή σχετικά με τη συμμετοχή στην απεργία δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, επίσης καταδεικνύει τον φόβο που διακατέχει την διοίκηση της τράπεζας σχετικά με τη στάση του σωματείου που πλέον αντικειμενικά έρχεται σε πορεία σύγκρουσης με αυτή. Τα άμεσα συμφέροντα των δύο αλληλοσυγκρούονται και δεν μπορούν να καλυφθούν από το ιδεολόγημα της «μιας και ενιαίας οικογένειας της τράπεζας», που μέχρι τότε λειτουργούσε, αντικειμενικά, υπέρ της διοίκησης της τράπεζας και των συμφερόντων των μεγαλομετόχων της και κατά των εργαζομένων. Παλιότερα, στο μοίρασμα της κερδοφορίας, η τράπεζα μπορούσε να θυσιάσει μέρος της για να «ικανοποιεί» μερίδα των οικονομικών αναγκών των εργαζομένων, που πλέον δεν μπορεί να κάνει.

Το άμεσο συμφέρον για τους εργαζόμενους το έθετε η ίδια η ζωή, ήταν ο αγώνας για την φυσική επιβίωση, ενώ για την διοίκηση ήταν η συνέχιση, ακόμα και στις συνθήκες κατοχής, της κερδοφορίας και η προάσπιση των συμφερόντων των μετόχων της ΕΤΕ.

Από αυτό το γεγονός γίνεται αντιληπτή και η σκληρή στάση της διοίκησης απέναντι στους απεργούς και η απόφασή της να τους τιμωρήσει παραδειγματικά για τυχόν μελλοντικές τους αποφάσεις σύγκρουσης με τα συμφέροντα της ΕΤΕ.

Σαφώς, σημαντικό ρόλο και αποτύπωση της φυσιογνωμίας του διοικητή της τράπεζας αποτυπώνεται στην στάση και την απόφαση του συμβουλίου. Το παρελθόν του Κ.Ζαβιτσιάνου ως υπουργού Εσωτερικών του Ε. Βενιζέλου και κυρίως το κινήγι των κομμουνιστών και του Κ.Κ.Ε με βάση το «ιδιώνυμο», αφήνει την σφραγίδα του και σε αυτή την περίπτωση της τιμωρίας των απεργών στην απεργία στις 9/9/1942. Μια απεργία που οργανώθηκε από το ΕΕΑΜ και πάντα σε συνεργασία με την ΕΣΤΟ και των συλλόγων υπαλλήλων των τραπεζών.

1.5 Γενικά συμπεράσματα

Η δράση του ΣΥΕΤΕ στην προηγούμενη από την περίοδο αναφοράς της εργασίας είναι συνυφασμένη με τη δομή των συνδικάτων της Μεταξικής περιόδου. Υπάρχει η συντεχνιακή αναφορά, οι οικονομικές διεκδικήσεις αφορούν κυρίως τα ανώτερα στελέχη, και υπάρχει μια σαφώς διαπλοκή της διοίκησης του ΣΥΕΤΕ με αυτήν της ΕΤΕ.

Αρχικά, ο πόλεμος θα αναγκάσει τόσο τον ΣΥΕΤΕ όσο και τη διοίκηση να πάρουν μέτρα ενίσχυσης των υπαλλήλων. Ο μεν ΣΥΕΤΕ με το να ασκεί πίεση στη διοίκηση της ΕΤΕ για την οικονομική κάλυψη των οικογενειών των εμπόλεμων υπαλλήλων όπως επίσης να οργανώσει από κοινού με τη διοίκηση της τράπεζας εράνους για τη συλλογή τροφίμων, ρουχισμού και χρημάτων. Χαρακτηριστικός είναι ο προσανατολισμός για την «φανέλλα του στρατιώτου». Η δε διοίκηση της ΕΤΕ προσπαθώντας να διαχειριστεί το πρόβλημα από την πλευρά της υπεράσπισης των

συμφερόντων της και των συμφερόντων των μετόχων της, θα προσπαθήσει να λειτουργήσει με το λιγότερο δυνατό κόστος διαθέτοντας χρηματικά ποσά για την ενίσχυση των δράσεων του ΣΥΕΤΕ. Με αυτόν τον τρόπο προσπάθησε να ελέγξει τη κατάσταση και κυρίως να πετύχει ομαλή προσαρμογή στις νέες συνθήκες. Προσπάθησε να διατηρήσει τους εργαζόμενους κάτω από την ομπρέλα της διοίκησης για να μην κυριαρχήσει η λογική του διαχωρισμού των συμφερόντων ανάμεσα στη διοίκηση της τράπεζας και στους εργαζόμενους.

Αργότερα και καθώς η κατοχή έβαζε επιτακτικά το ζήτημα της επιβίωσης, ο ΣΥΕΤΕ αρχίζει σταδιακά να διαφοροποιείται από τη γραμμή σύμπλευσης με τη διοίκηση της ΕΤΕ και να διεκδικεί τη λύση του επισιτιστικού προβλήματος για ορισμένους υπαλλήλους αρχικά και στη συνέχεια για το σύνολο των υπαλλήλων και των οικογενειών τους. Η στροφή και η σύγκρουση με την διοίκηση της ΕΤΕ θα γίνει μετά το θανατηφόρο χειμώνα του 1941-1942 και θα ενισχυθεί με την δημιουργία πυρήνα του ΕΑΜ στον ΣΥΕΤΕ που έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην αλλαγή πορεία και φυσιογνωμίας του ΣΥΕΤΕ. Αυτό έγινε φανερό με την δημιουργία της Επιτροπής Συνεργασίας των Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων (Ε.Σ.Τ.Ο.) που θα ενοποιήσει τα συμφέροντα και τα αιτήματα των εργαζομένων σε όλες τις τράπεζες και θα φανεί ακόμη περισσότερο με την κήρυξη της απεργίας στις 9 Σεπτεμβρίου 1942, που με τόση δύναμη πολεμήθηκε από την διοίκηση της ΕΤΕ.

Όλα αυτά αλλάζουν λίγους μήνες αργότερα αντικειμενικά λόγω της δεινής κατάστασης που είχαν έλθει το σύνολο των μελών του ΣΥΕΤΕ. Ο θανατηφόρος χειμώνας του 1941-1942 καταδεικνύει ένα και μόνο γεγονός: Η άμεση προλεταριοποίηση των εργαζομένων στην ΕΤΕ, η πείνα και η φτώχεια, η εξαθλίωση και ο θάνατος, η βία και η καταστολή των κατοχικών δυνάμεων, οι δολοφονίες και τα

βασανιστήρια των αντιστασιακών αποτελούν κινητήριες δυνάμεις για να αρχίζει να αλλάζει πολιτικό προσανατολισμό αλλά και σύνθεση η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΣΥΕΤΕ στην κρίσιμη περίοδο του 1942-1943

2.1 Η δράση του ΣΥΕΤΕ στην συνδικαλιστική περίοδο 1942-1943. Η αλλαγή της διοίκησης και του πολιτικού προσανατολισμού στον ΣΥΕΤΕ σε ριζοσπαστική κατεύθυνση

Στην συγκεκριμένη περίοδο έχουμε την αλλαγή και στη διοίκηση του ΣΥΕΤΕ της γραμμής και της πολιτικής που αφορά την παρέμβασή του στις συλλογικές διεκδικήσεις, τη συμμετοχή του στον αγώνα ενάντια στις κατοχικές δυνάμεις και τις δοσιλογικές κυβερνήσεις. Η δράση ενός σημαντικού πυρήνα του ΕΑΜ στο σωματείο ήταν κρίσιμο για την τοποθέτησή του στο γίνεσθαι της περιόδου. Μια αλλαγή που δεν έγινε αβασάνιστα και φυσικά χωρίς κόπο.

Στις εκλογές που γίνονται στις 10 Φεβρουαρίου 1942 αναδεικνύεται διοίκηση στον ΣΥΕΤΕ που ελέγχεται κύρια από τους κατώτερους υπαλλήλους. Γεγονός αξιοσημείωτο μιας και μέχρι εκείνη την ώρα οι μέχρι τότε διοικήσεις του ΣΥΕΤΕ επέμεναν στην μέχρι τότε πολιτική γραμμή του, που σημαδευόταν από την μη συμμετοχή στα πολιτικά τεκταινόμενα, είτε αφορούσε την περίοδο πριν τον πόλεμο είτε την περίοδο που αφορά στα πρώτα χρόνια της κατοχής³⁴.

Σε αυτές τις εκλογές πλειοψήφησε ο Κ. Τσαλίκης, ο οποίος ήταν εκφραστής της παλιάς τάξης πραγμάτων στα δρώμενα του ΣΥΕΤΕ και δεύτερος ήρθε ο Θ. Ευθυμίου, προσωπικότητα που έκφραζε την νέα πολιτική γραμμή της συνεργασίας όλων των εργαζομένων μέσα από τις αντιστασιακές οργανώσεις ενάντια στις

³⁴ Κρεμμύδας Κ., «Συνδικαλιστικό κίνημα και τράπεζες στην Ελλάδα 1917-1949. Η περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας», memoire, DEA, Παρίσι 1988, σ.65-70

κατοχικές κυβερνήσεις και δυνάμεις. Στο συμβούλιο (Εκτός από τον Τσαλίκη και Ευθυμίου μέλη του ήταν: Ιω. Παπλέτσος, Χαρ. Θεοδωρίδης, Ροδ. Κράους, Αν. Τούντας, Κων. Χαύτας, Ζαφ. Παναγοπούλου, Αντων. Φουστάνος, Φ. Χριστινάκης, Κ. Κόπιτσας. Επιμελητές: Νικόλ. Δουσαϊτής, Κ. Καραβασίλης, Νικ. Φουρναράκης, Α. Κεφάλας, Ελευθ. Φράγκου, Γρηγ. Σπάρταλης Αυγ. Νυδριώτης, Κ. Μελισσαρόπουλος) υπήρχε πλειοψηφία που στήριζε τις απόψεις του Θ. Ευθυμίου³⁵.

Στις 12 Φεβρουαρίου 1942, συγκροτείται διοίκηση με πρόεδρο τον Κ. Τσαλίκη, αντιπρόεδρο τον Ρ. Κράους και εντεταλμένο σύμβουλο Χαρ. Θεοδωρίδης. Στη σύνθεση της νέας διοικητικής επιτροπής δεν περιλαμβάνεται ο Θ. Ευθυμίου. Στη συνεδρίαση στις 18 Φεβρουαρίου 1942 ο κ. Τσαλίκης ανακοινώνει στα μέλη της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ το περιεχόμενο της παρέμβασής του, μέσω της επιστολής του, ενώπιον του συνδιοικητού της Ε.Τ.Ε Κ. Ζαβιτσιάνου, στην πρώτη συνάντηση της νέας Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ.

Σε αυτή την επιστολή γίνεται εμφανής η παραμονή του Κ. Τσαλίκη στην παλιά αντίληψη του συνδικαλισμού, που αφορούσε έναν συνδικαλισμό που αντιμετώπιζε την Ε.Τ.Ε. ως οικογενειακή επιχείρηση. Γίνεται ξεκάθαρο ακόμη ότι κυριαρχούσε η λογική του εργοδοτικού συνδικαλισμού, προσδεμένου στο άρμα της διοίκησης.

Αναφέρει χαρακτηριστικά ο Κ. Τσαλίκης ανάμεσα σε άλλα: «...Σκοπός ετέθη το ευδαιμόνημα εν γένει του Ιδρύματος και των υπηρετούντων αυτό, εν τη αντιλήψει ότι ουδέν άλλο υπάρχει μέσον πολλαπλασιάζον τοσούτον τας του ανθρώπου δυνάμεις όσον η συνένωσις και ότι δεν υπάρχει μοχλός άλλος ταύτης ισχυρότερος προς

³⁵ Ο.π.

κατεργασίαν του καλού, του υψηλού, του ωραίου»³⁶. Σε άλλο σημείο της ίδια συνεδρίασης αναφέρει: « Οι παριστάμενοι έχομεν την τιμήν να αποτελώμεν δια το τρέχον έτος 1942 την Διοικητικήν Επιτροπήν του Συλλόγου των Υπαλλήλων της υφ' υμάς Τραπεζής, συνεχισταί των ευγενών αντιλήψεων των προ ημών Επιτροπών. Υπό την ιδιότητα ημών ταύτην και δι' εμού του ανακηρυχθέντος Προέδρου του σώματος απευθύνωμεν, Κύριε πρόεδρε, εις υμάς τον ευγενή και κατ' αρετήν ζώντα διακεκριμένον Έλληνα μετά σεβασμού χαιρετισμόν. Επί τη ευχαρίστω ταύτην ευκαιρία διαβεβαιούμεν υμάς, ότι κατά τον χρόνον της θητείας μας αι ενέργιαί μας θα έχωσιν ως αρχήν μεν την φύσιν, τουτ' έστι το κατ' αρετήν ζην, ως κανόνα το δίκαιον, ...την διατήρησιν των ευγενών παραδόσεων της Εθνικής Τραπεζής ης την αναγκαίαν κρατούσιν αι αγναί υμών χείρες.»³⁷

Ενδεικτικό του τρόπου διοίκησης του ΣΥΕΤΕ από τον Κ. Τσαλίκη είναι και ο τρόπος αντιμετώπισης του επισιτιστικού προβλήματος στη διάρκεια του θανατηφόρου χειμώνα του 1942. Το τόσο μεγάλο θέμα και πρόβλημα, ο Κ.Τσαλίκης το αντιμετωπίζει προσωπικά, εγωιστικά και δεν αφήνει περιθώρια να υπάρξει, έστω και σε επίπεδο Δ.Ε., συλλογική διεκδίκηση-λύση του επισιτιστικού προβλήματος των υπαλλήλων της Ε.Τ.Ε.. Σε συνεδρίαση της Δ.Ε. την 11^η Μαρτίου 1942 γίνεται συζήτηση για τον τρόπο αντιμετώπισής του. Συγκεκριμένα αυτό διαπιστώνεται στην ενημέρωση από τον αντιπρόεδρο Ρ.Κράους ότι ο συνδιοικητής Κ.Ζαβιτσιάνος τους πληροφορεί ότι η διοίκηση της ΕΤΕ αρνείται τη συμμετοχή μελών της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στην Επιτροπή Επισιτισμού. Στο σημείο αυτό ο σύμβουλος Φωκίων Χριστινάκης προτείνει τη συλλογική διεκδίκηση ως απάντηση στην άρνηση της Επιτροπής Επισιτισμού: « ...δέον ολόκληρην η Δ.Ε. να παρουσιασθή εις τον κ.

³⁶ Πρακτικό συνεδρίασης 2 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 18/2/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

³⁷ Ο.π.

Συνδιοικητήν προς επιδίωξιν της επιλύσεως του επισιτιστικού προβλήματος.»³⁸ Ο Κ.Τσαλίκης απορρίπτει την πρόταση αυτή και προτείνει να αναλάβει αυτός την επίλυση του θέματος. «...μόνος επινίδην τον κ. Συνδιοικητήν επί του λόγω ζητήματος.»³⁹ Στη συζήτηση παρενέβη και ο σύμβουλος Αντώνης Φουστάνος και λέγει: «...το επισιτιστικόν ζήτημα δεν δύναται να θεωρηθή τακτοποιημένον δια της λειτουργίας μόνον του συσσιτίου, ως υποστηρίζεται, τούτο δε πρέπει να τονισθή και υπογραμμιστή καλά την εν ολομελεία παρουσίασιν της Δ.Ε. παρά του κ.Συνδιοικητή.»⁴⁰ Την ίδια στάση κρατά και ο σύμβουλος, ο Κων. Χαύτας λέγοντας: «Η Δ.Ε. εν ολομελεία πρέπει να παρουσιασθή εις τον κ. Ζαβιτσιάνον και να ζητήση παρ' αυτού την τακτοποίησιν του επισιτιστικού ζητήματος δια της συμμετοχής εις την Επιτροπήν Επισιτισμού δύο μελών της Δ.Ε., εις ην δε περίπτωσιν ληφθή αρνητική απάντησις να συγκληθή Γενική Συνέλευσις των Μελών του Συλλόγου προς ενημέρωσιν αυτών επί των ενεργειών της Δ.Ε.»⁴¹ Μετά και την πίεση των μελών της Δ.Ε., η πλειοψηφία αποφασίζει να διεξαχθεί συζήτηση με βάση την πρόταση, όπου τελικά αποφασίζεται «όπως ο κ. πρόεδρος παρουσιασθή εις τον κ. Συνδιοικητήν και ζητήση παρ' αυτού όπως δεχθή εις ακρόασιν την Δ.Ε. εν ολομελεία.»⁴²

Είναι η πρώτη φορά που η Δ.Ε. παίρνει μια απόφαση διαφορετική από αυτή που προτείνει ο πρόεδρος και μάλιστα απορρίπτει μια ενδιάμεση πρόταση του αντιπροέδρου Ρ. Κράους «...να συσταθή Επιτροπή Συντονισμού προς παρακολούθησιν των ενεργειών της Επιτροπής Επισιτισμού και Συσσιτίων και του Προμηθευτικού Συνεταιρισμού.»⁴³

³⁸ Πρακτικό συνεδρίασης 6 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 11/3/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

³⁹ Ο.π.

⁴⁰ Ο.π.

⁴¹ Ο.π.

⁴² Ο.π.

⁴³ Ο.π.

Αυτή η συνεδρίαση θα είναι και η αφορμή να παραιτηθεί η πλειοψηφία της Δ.Ε. Αυτό θα δημιουργήσει πρόβλημα στη διοίκηση του σωματείου που θα λυθεί με έκτακτη Γ.Σ. του ΣΥΕΤΕ και την εκλογή νέας Δ.Ε.

Η έκτακτη Γ.Σ. έγινε στις 11 Μαΐου 1942 και η εκλογή της νέας Δ.Ε. έγινε στις 18/5/1942. Σε αυτήν δεν εκλέγεται ο απερχόμενος πρόεδρος Κ.Τσαλίκης (Διευθυντής του τμήματος συναλλάγματος) ενώ ο απερχόμενος αντιπρόεδρος Ρ. Κράους και εντεταλμένος σύμβουλος Θεοδορίδης δεν βάζουν υποψηφιότητα. Εκλέγονται οι: Παναγοπούλου Ζαφειρία, Χαύτας Κων. , Θ. Ευθυμίου, Μπάκας Κων., Δημητρακόπουλος Ζ.Ανδρ., Διαμαντής Αργύριος, Απύροτ Αλ., Σταματόπουλος Ν., Τούντας Αναστ., Φουρναράκης Νικόλ., Χριστινάκης Φωκίων. Επιμελητές εκλέγονται: Δουσαϊτης Νικόλ., Πολίτης Κωνστ., Σπάρταλης Γρηγ., Σακκάς Νικόλ., Φράγκου Ελευθέριος, Χριστόπουλος Νικόλ..

Η νέα Δ.Ε. με βάση και τα τεκμήρια του Ι.Α.Σ.Υ.Ε.Τ.Ε., του Ι.Α.Ε.Τ.Ε. αποτέλεσε την απαρχή για αλλαγή του οργανωτικού μοντέλου των εργαζομένων στις τράπεζες, με την δημιουργία της ΕΣΤΟ. Επίσης η νέα Δ.Ε. ήταν Λυδία λίθος για τις συνδικαλιστικές, πολιτικές και κοινωνικές διεκδικήσεις της περιόδου εκείνης. Χωρίς να είναι άμεσα ορατή, από το αρχείο του ΣΥΕΤΕ και της ΕΤΕ, οργανωτική σχέση των μελών της Δ.Ε. με τις οργανώσεις του ΕΑΜ και του ΕΕΑΜ, οι αποφάσεις της Δ.Ε. για συμμετοχή αλλά και οργάνωση από τον ΣΥΕΤΕ των μεγαλύτερων απεργιών της περιόδου όπως η απεργία των δημοσίων υπαλλήλων τον Απρίλη του 1942, η μεγάλη απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942, τη συμμετοχή στις απεργίες του Μάρτη του 1943 ενάντια στην πολιτική επιστράτευση, είναι αποφασιστική και καταδεικνύουν την άμεση πολιτική σχέση με το ΕΕΑΜ και το ΕΑΜ. Χαρακτηριστικό της νέας διοίκησης του ΣΥΕΤΕ είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει μέλος της με βαθμό πάνω από αυτόν του Λογιστή Α'. Ο Ανδ. Δημητρακόπουλος που

θα εκλεγεί και πρόεδρος της Δ.Ε είναι «Λογιστής Α'», ενώ υπάρχουν μέλη της Δ.Ε. με βαθμό «Λογιστή Γ'» όπως ο αντιπρόεδρος Κ.Μπάκας, και οι Κ.Χαύτας και Θ. Ευθυμίου, επίσης υπάρχουν μέλη της Δ.Ε. με βαθμό «Βοηθού Β' Τάξεως» όπως η Ελ. Φράγκου ή «Γραφέας» όπως ο Ν. Δουσαϊτης.⁴⁴

Βέβαια, σε άρθρο της «Τραπεζιτικής», της αντίστοιχης περιόδου, παρατηρείται χρήση εκφράσεων προς τον διοικητή της ΕΤΕ των προηγούμενων Δ.Ε. όμως με διαφορετική σε αυτή την περίπτωση σημασιολογία και διαφορετικό πλαίσιο αναφοράς για τις σχέσεις εξάρτησης μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών. Αναφέρει το άρθρο συγκεκριμένα : «Είναι όμως απολύτως βέβαιοι ότι ο σημερινός Διοικητής των, κατ' εξοχήν ανθρωπιστής θα συνεχίση τας ευγενείς του χειρονομίας υπέρ του χειμαζόμενου εκ των περιστάσεων Προσωπικού, εκ της εργασίας του οποίου εξαρτάται η ευημερία και η πρόοδος του Ιδρύματος»⁴⁵. Εδώ παρατηρείται μια αντιστροφή της σχέσης εργοδότη και εργαζόμενου και από σχέση άμεσης εξάρτησης της επιβίωσης τους εργαζόμενου από τον εργοδότη τίθεται ξεκάθαρα η εξάρτηση του εργοδότη (Ιδρυμα) από την επιβίωση των εργαζομένων. Από την άλλη πλευρά και ο διοικητής θέτει τη δική του λογική και από το πρίσμα της εργοδοσίας. Στο ίδιο φύλλο της «Τραπεζιτικής» αναφέρεται η απάντηση του διοικητή στη συνάντησή του με τη νέα Δ.Ε.:« Ο Κοσ Διοικητής εν πνεύματι απολύτου ευμενείας εδέχθη τη Δ.Ε. του Συλλόγου και εβεβαίωσεν αυτήν ότι θα κάμη παν το ανθρωπίνως δυνατόν δια να ανακουφίση το προσωπικόν κατά τα δυσκόλους στιγμάς, τας οποίας διέρχεται. Προέχει ετόνισεν ο κ. Διοικητής, να ευρεθώμεν όλοι όρθιοι κατά το τέλος του πολέμου και προς το σκοπόν αυτόν θα καταβάλω πάσαν προσπάθειαν δια του επισιτιστικού προβλήματος».⁴⁶ Εδώ ο διοικητής δικαιολογεί πλήρως τη θέση που

⁴⁴ «Τραπεζιτική», Ιούνιος 1942, Έτος Ζ', Άρθρο «Η νέα διοικητική επιτροπή του συλλόγου», ΙΑΣΥΕΤΕ

⁴⁵ Ο.π.

⁴⁶ Ο.π.

κατέχει αφού μέλημά του είναι πως το Ίδρυμα θα βγει και θα συνεχίσει και μετά τον πόλεμο τη λειτουργία του με όσο το δυνατό λιγότερες απώλειες και με τους καλύτερους όρους.

Σε παλιότερες συνθέσεις της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ παρατηρούταν να συμμετέχουν στην πλειοψηφία της ανώτατοι υπάλληλοι.⁴⁷ Αυτό δείχνει και την πολιτική του εργοδοτικού αλλά και συντεχνιακού προσανατολισμού του ΣΥΕΤΕ μέχρι αυτή την χρονική στιγμή.

2.2 Η εκλογαπολογιστική συνέλευση των μελών του ΣΥΕΤΕ στις 25 Ιανουαρίου 1943 και η έκθεση πεπραγμένων της απερχόμενης Δ.Ε.

Μετά από την οκτάμηνη ουσιαστικά διοίκηση του ΣΥΕΤΕ από την Δ.Ε. που εκλέχθηκε τον Μάιο του 1942 μεσολάβησαν μια σειρά από δράσεις της. Αυτές τις δράσεις και την αλλαγή πολιτικού προσανατολισμού, την σύνδεση του ΣΥΕΤΕ με άλλα σωματεία εργαζομένων σε τράπεζες, την δημιουργία της ΕΣΤΟ, την ένταξη του ΣΥΕΤΕ στο ΕΚΑ και στην ΕΓΣΕΕ, στο ΕΕΑΜ στοιχειοθετούνται στην έκθεση πεπραγμένων της απερχόμενης Δ.Ε. στις 25 Ιανουαρίου 1943. Σε αυτή την έκθεση πεπραγμένων γίνεται προσπάθεια να αναλυθεί το κοινωνικό, πολιτικό, συνδικαλιστικό περιβάλλον της εποχής και να γίνει μια, ουσιαστικά, έκθεση πολιτικής «πλατφόρμας» του συνδικάτου.

⁴⁷Κρεμμύδας Κ., «Συνδικαλιστικό κίνημα και τράπεζες στην Ελλάδα 1917-1949. Η περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας», memoire, DEA, Παρίσι 1988, σ.67

2.3 Η έκθεση πεπραγμένων έναν χρόνο πριν, τον Ιανουάριο του 1942

Προτού γίνει λεπτομερής αναφορά και ανάλυση της έκθεσης πεπραγμένων του 1943, όπου διαπιστώνεται η διαφορετική πολιτική φυσιογνωμία και τακτική της διοίκησης του ΣΥΕΤΕ, θα γίνει μια αντιπαραβολή με τη έκθεση πεπραγμένων της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στην εκλογοαπολογιστική συνέλευση του, τον Ιανουάριο του 1942, όπου και θα εκλεγεί νέα Δ.Ε. ελεγχόμενη από τους κατώτερους υπαλλήλους και θα οδηγήσει στη διαφορετική πολιτική φυσιογνωμία.

Στην έκθεση πεπραγμένων (μιάμιση σελίδα της εφημερίδας «Τραπεζική») της Δ.Ε. τον Ιανουάριο του 1942, που αφορά τη δράση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ για την συνδικαλιστική χρονιά του 1941, διαπιστώνεται η μέχρι τότε πολιτική γραμμή των συνδικαλιστικών φορέων. Η άμεση σχέση με την εργοδοσία και η «οικογενειακή» αντίληψη των συνδικάτων της εποχής για τη λειτουργία της επιχείρησης.

«Το κατά το διαρρέυσαν έτος έργον της Διοικητικής Επιτροπής του Συλλόγου υπήρξεν αρκούντως πολυμερές, κατεβλήθην δε πάσα προσπάθεια δια την αντιμετώπισιν των προκυψάντων σοβαρών και εξαιρετικής φύσεως προβλημάτων, τα οποία έσχον την κατά το δυνατόν καλύτεραν λύσιν χάρις εις το επιδειχθέν ζωηρόν ενδιαφέρον εκ μέρους του Σεβαστού Συνδιοικητού κ.Κ.Ζαβιτσιάνου, προς όν επωφελούμεθα της ευκαιρίας, κατά την παρούσαν ανασκόπησιν του έργου του επιτελεσθέντος κατά το παρελθόν έτος, όπως εκφράσωμεν τας ευγνώμας ευχαριστίας όλου του προσωπικού της Τραπέζης».⁴⁸

Στο ίδιο φύλλο και στην έκθεση πεπραγμένων, αφού γίνεται αναφορά στη σύσταση και λειτουργία της Επιτροπής του επισιτισμού των υπαλλήλων της ΕΤΕ και

⁴⁸ «Τραπεζική», Έκθεσις της Διοικητικής Επιτροπής, Ιανουάριος 1942, Έτος Ζ΄, Αρ.Φ. 87, ΙΑΣΥΕΤΕ

τη λειτουργία συσσιτίου, αναφέρει χαρακτηριστικά: «... αποτελούσιν εκδηλώσεις τόσο ευρείας αντιλήψεως της Διοικήσεως ημών έναντι του προσωπικού της Τραπεζής, υποφέροντος μεθ' όλου του Ελληνικού λαού εκ της ελλείψεως των τροφίμων και της πρωτοφανούς με την πλέον εκτεταμένην έννοιαν ακριβείας βίου, ώστε θα ήτο ουσιώδης παράλλειψις εάν δε ετονίζετο εξαιρετικώς ιδιαιτέρως η ανεκτίμητος συνδρομή της Διοικήσεως μας δια την αντιμετώπισιν των τόσο κυριολεκτικώς ζωτικών δια τους υπαλλήλους και τα οικογένειας αυτών προβλημάτων».⁴⁹

Ιδιαίτερη μνεία στον συνδιοικητή Κ.Ζαβιτσιάνο γίνεται στην έκθεση όσο αφορά τις προαγωγές υπαλλήλων της ΕΤΕ που πραγματοποιήθηκαν το προηγούμενο διάστημα. Είναι ένα θέμα που απασχολούσε όλες τις Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ και φανέρωνε και τον τρόπο με τον οποίο συνδιαλεγόταν με την διοίκηση της ΕΤΕ. Αναφέρει συγκεκριμένα: «Η ενέργεια περαιτέρω προαγωγών κατά τον παρελθόντα Ιούνιον και η προσεχής κοινοποιήσις τοιούτων, η ευμενής υποδοχή, ης έτυχεν η Διοικητική Επιτροπή του Συλλόγου παρά τω κ. Συνδιοικητή εις πάσαν παρουσιασθείσαν ευκαιρίαν έσχον τόσο βαθείαν απήχησιν εις το προσωπικόν της Τραπεζής ώστε η έννοια των λέξεων μας δεν δύναται να θεωρηθή έκφρασις συνήθων ευχαριστιών άλλ' ως εκδήλωσις απολύτως αυθόρμητος, πηγάζουσα εκ της εδραίας πεποιθήσεως ημών περί των έναντι του προσωπικού υγιών και ανθρωπιστικών αντιλήψεων του κ.Συνδιοικητού.»⁵⁰

Οι ευχαριστίες της απερχόμενης Δ.Ε. προς τη διοίκηση της ΕΤΕ και ιδιαίτερα προς τον συνδιοικητή Κ.Ζαβιτσιάνο επαναλαμβάνεται με αφορμή οποιαδήποτε ενέργεια της Δ.Ε. που αφορούσε τη δράση της. Έτσι για το θέμα της σίτισης της λειτουργίας

⁴⁹ Ο.π.

⁵⁰ Οπ.

του εστιατορίου και της οικονομικής ενίσχυσης αυτού από την ΕΤΕ (150.000 δρχ.) η έκθεση αναφέρει: «...Η διοικητική Επιτροπή εκφράζει τας ευχαριστίας της δια την ενίσχυσιν ταύτην της Τραπεζής.»⁵¹

Ευχαριστίες και κολακευτικά σχόλια κάνει όταν εκθέτει τα πεπραγμένα που αφορούν τη προώθηση των επαγγελματικών συμφερόντων των υπαλλήλων της ΕΤΕ. Μάλιστα αποδίδει την επιτυχή έκβαση των διεκδικήσεων του ΣΥΕΤΕ στην καλή θέληση της διοίκησης της ΕΤΕ. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Το έργον της άνω Επιμελητείας (Επιμελητεία Επαγγελματικών συμφερόντων⁵²) κατά το διαρρεύσαν έτος δύναται να χαρακτηρισθή ως έργον εντόνου, ζωντανής και συνεχούς συλλογικής προσπαθείας επιτελεσθέν με πλήριν συναίσθησιν των επιβαλλόμενων υποχρεώσεων και με ευνοϊκά αποτελέσματα χάρις εις την ευμένειαν κατά κύριον λόγο της Τραπεζής και την πρόθυμον συνεργασίαν των συναδέλφων, οι οποίοι παρεκλήθησαν να παράσχωσι τα υπηρεσία των εις τη υπό του Συλλόγου αναληφθείσαν πρωτοβουλίαν μελέτης των ζητημάτων του προσωπικού και εξυψώσεως της συλλογικής ιδέας.»⁵³

Η Δ.Ε. στον τομέα των επαγγελματικών θεμάτων κάνει μια απλή αναφορά για τις σχέσεις των εργαζομένων της ΕΤΕ και των εργαζομένων στις άλλες τράπεζες σημειώνοντας τα εξής: «Εις ότι αφορά την πρόοδον τας σχέσεις μας μετά των Συλλόγων των άλλων Τραπεζών οφείλωμεν να σημειώσωμεν ότι εκ της συνεργασίας μας μετ' αυτών εμορφώσαμεν την γνώμην ότι ωριμάζει η ιδέα της συμπήξεως ενώσεως.»⁵⁴

⁵¹ Ο.π.

⁵² Σημείωση Σύνταξης.

⁵³ «Τραπεζική», Έκθεσις της Διοικητικής Επιτροπής, Ιανουάριος 1942, Έτος Ζ', Αρ.Φ. 87, ΙΑΣΥΕΤΕ

⁵⁴ Ο.π.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι ένα θετικό σημείο της δράσης της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στην διάρκεια του πολέμου αλλά και στον πρώτο χρόνο της κατοχής είναι η λειτουργία της Επιτροπής Αλληλεγγύης Μαχόμενων Συναδέλφων που «...σκοπός της οποίας υπήρξεν η εκδήλωσις αλληλεγγύης , στοργής και συμπαθείας εκ μέρους της συναδελφικής ολότητας προς τα στρατευθέντα μέλη του συλλόγου και τας οικογένεια αυτών. Αι απορφανισθείσαι οικογένειαι εύρον εν τω Συλλόγω παραστάτην όχι βεβαίως από της απόψεως της υλικής ενισχύσεως αλλά δια της δημιουργίας πεποιθήσεως ότι εις το μέλλον και εις πάσαν παρουσιασθόμενην ευκαιρίαν θα δύνανται να βασίζονται απολύτως επί θερμού ενδιαφέροντος από μέρους της ολότητας των συναδέλφων.»⁵⁵

Σε άλλο σημείο στο ίδιο φύλλο της «Τραπεζιτικής», αναφέρει η έκθεση πεπραγμένων της απερχόμενης διοίκησης και τα μέτρα που πήρε ώστε να περιθάλψει και να βοηθήσει του υπαλλήλους της ΕΤΕ που πολέμησαν στο μέτωπο της Αλβανίας. «Οι τραυματία έτυχον στοργικής φροντίδος εις εξαιρετικάς περιστάσεις παρεσχέθη ιδιαίτερα ιατρική περίθαλψις εκ μέρους επιστημονικών προσοποικοτήτων, τα τέκνα των στρατευθέντων συναδέλφων τα γεννηθέντα κατά την πολεμικήν περίοδον, συμφώνως προς ληφθείσαν απόφασιν αναδέξατο ο Σύλλογος, παραστάντων και του κ. Συνδιοικητού εις βάπτισιν τέκνου φονευθέντος συναδέλφου, διετηρήθη δε τέλος ανελλιπής επαφή μεταξύ των στρατευθέντων συναδέλφων και των οικογενειών αυτών αφ' ενός και του Συλλόγου αφ' ετέρου...»⁵⁶

Η εκτίμηση που κάνει η Δ.Ε. για την λειτουργία της Επιτροπής Αλληλεγγύης Μαχόμενων Συναδέλφων⁵⁷ για την δράσης της στο προηγούμενο διάστημα

⁵⁵ Ο.π.

⁵⁶ Ο.π.

⁵⁷ Η ΕΑΜΣ θα διαλυθεί αμέσως με την κατοχή της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα (Γερμανία, Ιταλία, Βουλγαρία) τον Απρίλιο του 1941

συμπυκνώνεται στα εξής: « Γενικώς το έργον της Επιτροπής επιτελέσθη με την επιβαλλόμενη σεμνότητα και αξιοπρέπεια, εδμιουργήθη δε τόσον εγκάρδιος ατμόσφαιραν μεταξύ Συλλόγου και των μελών, ώστε το έργον της Επιτροπής δύναται να καταγραφή μεταξύ των ωραιότερων σελίδων της ιστορίας του Συλλόγου.»⁵⁸ Βέβαια η Δ.Ε. δεν μπορεί να ξεφύγει από την πολιτική και ιδεολογική της αναφορά και σε αυτό το θέμα, που εμπεριέχεται στον τρόπο λειτουργίας των συνδικάτων κατά την μεταξική περίοδο.

Σε αυτό το σημείο αναφέρει: « Η Διοικητική Επιτροπή του Συλλόγου θεωρεί υποχρέωσιν να εξάρη την υπό της Τραπεζής ληφθείσαν απόφασιν απονομής εις τα οικογενείας των φονευθέντων (αναφέρονται 6 υπάλληλοι της ΕΤΕ που σκοτώθηκαν στον πόλεμο⁵⁹) συναδέλφων πλήρους μισθού ως συντάξεως ως και την λήψιν διαφόρων ευεργετικών μέτρων...»⁶⁰

Όλες οι παραπάνω ενέργειες της Δ.Ε. του συλλόγου δεν υπερβαίνουν τη συλλογιστική, τη δομή, τη λειτουργία, τον τρόπο διοίκησης των σωματείων, τη πολιτική γραμμή αυτών, της εποχής, πριν το πόλεμο. Η πρόσδεση του συνδικαλισμού στην εργοδοσία ήταν ίδιο της προπολεμικής περιόδου. Μάλιστα η άμεση σχέση των διοικήσεων των σωματείων με την κρατική και κυβερνητική εξουσία είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία του «Συνδικαλιστικού της Ασφάλειας» για άμεσο έλεγχο των διοικήσεων αυτών, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου. Στη ίδια γραμμή κινείται και η μέχρι το 1942 Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ παρ' όλες τις πιέσεις που δεχόταν από τη βάση των εργαζομένων κάτι που εκφράστηκε και στις

⁵⁸ «Τραπεζική», Έκθεσις της Διοικητικής Επιτροπής, Ιανουάριος 1942, Έτος Ζ', Αρ.Φ. 87, ΙΑΣΥΕΤΕ.

⁵⁹ Σ.Σ.

⁶⁰ «Τραπεζική», Έκθεσις της Διοικητικής Επιτροπής, Ιανουάριος 1942, Έτος Ζ', Αρ.Φ. 87, ΙΑΣΥΕΤΕ.

εκλογές που έγιναν στις 25 Ιανουαρίου 1942, με την αλλαγή της σύνθεσης της Δ.Ε. που σήμανε και την αλλαγή πολιτικής γραμμής του σωματείου.

2.4 Η έκθεση πεπραγμένων τον Ιανουάριο του 1943

Σε αντίθετη κατεύθυνση βρίσκεται η δράση της Δ.Ε. που εκλέχτηκε μετά από τις αρχαιρεσίες στις 25 Ιανουαρίου 1942. Η νέα πολιτική γραμμή στην οποία κινείται η νέα Δ.Ε., φαίνεται τόσο από την έκθεση πεπραγμένων της Δ.Ε. τον Γενάρη του 1943 όσο και από τις δράσεις αυτής που δημοσιεύονται στα φύλλα της «Τραπεζιτικής» εκείνης της περιόδου.

Στη συγκεκριμένη έκθεση πεπραγμένων δεν γίνεται καμιά ειδική μνεία στη διοίκηση της ΕΤΕ, ούτε εκφράζονται ιδιαίτερες ευχαριστίες προς αυτή. Τουναντίον μάλιστα, προκύπτει και ρήξη στις σχέσεις της Δ.Ε. με τη διοίκηση της ΕΤΕ τόσο στην αρχή της συνδικαλιστική χρονιάς για θέματα που αφορούν την οργάνωση των συσσιτίων και του εστιατορίου όσο και στη διάρκειά της, ιδιαίτερα τον Σεπτέμβριο του 1942 μετά την 24ωρη απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942 και τις τιμωρίες που επέβαλε η διοίκηση της ΕΤΕ στους «πρωταίτιους» της απεργίας αυτής.

Φυσικά και ο πολιτικός προσανατολισμός του ΣΥΕΤΕ δείχνει ότι έχει μπει σε άλλη τροχιά τόσο με τη πρωτοβουλία που πήρε για την δημιουργία της ΕΣΤΟ όσο και με το περιεχόμενο και τον τρόπο των διεκδικήσεων. Η κατεύθυνση στις διεκδικήσεις του σωματείου δεν ήταν μόνο εναντίον της κατοχικής κυβέρνησης αλλά και απέναντι στη διοίκηση της ΕΤΕ, γεγονός που έσπασε εν τη πράγμασι την «οικογενειακή» αντίληψη λειτουργίας της επιχείρησης-τράπεζας και ακόμη περισσότερο τον εργοδοτικό συνδικαλισμό, που περιοριζόταν στα «κλασικά» για την εποχή αιτήματα,

των προαγωγών των ανώτερων στελεχών που θα τους επέφερε αυξήσεις στους μισθούς και την αναρρίχηση τους στην διοικητική πυραμίδα.

Μια γραμμή που ξέφευγε από τα όρια της συντεχνίας και συνέδεε τη δράση του συλλόγου με ευρύτερα ζητήματα της πάλης των εργαζομένων κατά του κατακτητή και των κατοχικών κυβερνήσεων.

Σαφώς ήταν και σε αντίθετη κατεύθυνση με την γραμμή των μέχρι τότε Δ.Ε του ΣΥΕΤΕ, που φρόντιζε κυρίως για την ικανοποίηση των αιτημάτων των μεγαλοστελεχών της ΕΤΕ και δεν έπαιρνε υπόψη του τα αιτήματα αλλά και την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των κατώτερων υπαλλήλων της ΕΤΕ. Αυτό άλλαξε κυρίως, γιατί στη νέα Δ.Ε. την πλειοψηφία την κατείχαν κατώτερα, χαμηλόβαθμα στελέχη της ΕΤΕ με αποτέλεσμα να αλλάξει και το περιεχόμενο και ο προσανατολισμός των αιτημάτων, από τη στιγμή που μέλη του ΣΥΕΤΕ ήταν και οι χαμηλόβαθμοι εργαζόμενοι και τα κατώτερα στελέχη της ΕΤΕ.

Τον Ιανουάριο του 1942 γίνεται η εκλογολογιστική Γ.Σ. των εργαζομένων στην ΕΤΕ. Εν μέσω του φοβερού και θανατηφόρου χειμώνα εκλέγεται νέα Διοικούσα Επιτροπή όπου οι εργαζόμενοι της ΕΤΕ απορρίπτουν την μέχρι τότε Δ.Ε του ΣΥΕΤΕ και τα πεπραγμένα της και εκλέγουν νέα Δ.Ε. που πλειοψηφούν τα κατώτερα στελέχη όπως έχει αναφερθεί παραπάνω.

Στην έκθεση πεπραγμένων (30 σελίδες τυπωμένες σε αυτόνομη έκδοση του ΣΥΕΤΕ)⁶¹, που δείχνει τόσο το έργο και τις δράσεις της Δ.Ε. αλλά και τη σπουδή για ενημέρωση και πραγματικό απολογισμό όχι μόνο των μελών της Δ.Ε. αλλά ολόκληρου του σώματος του ΣΥΕΤΕ) έναν χρόνο αργότερα, τον Ιανουάριο του 1943,

⁶¹ ΣΥΕΤΕ, Έκθεσις του Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ προς την Γ.Σ. την 25^η Ιανουαρίου 1942 (1943), επί των πεπραγμένων του έτους 1942, εκδόσεις Α.Θ. Λαμπρόπουλου, 1943

και στα ενδιάμεσα φύλλα της «Τραπεζικής», η απερχόμενη Δ.Ε. εξηγεί την πολιτική γραμμή που ακολούθησε στη συνδικαλιστική χρονιά του 1942.

Θέλοντας να δώσει το πολιτικό στίγμα με βάση το οποίο κινήθηκε αναφέρει χαρακτηριστικά:

«...Ομάς ολίγων μελών κατά την σταδιοδρομίαν του Συλλόγου μας είχομεν από ετών αντιστή κατά των επικρατουσών εσφαλμένων αντιλήψεων διοικήσεως των συλλογικών πραγμάτων κατά τρόπον ουχί απλώς συντηρητικών, αλλ' αντίθετον προς τα συμφέροντα μας δι' εφαρμογής πολιτικής αποκλειούσης κάθε σωματειακήν εκδήλωσιν. Η προαγωγή των επαγγελματικών συμφερόντων μας, η οποία αποτελεί τον πρωταρχικόν καταστατικόν όρον της υπάρξεως και σταδιοδρομίας του σωματείου μας, ετίθετο συνήθως κατά μέρος, και η δράσις του Συλλόγου περιοριζέτο εις την εκμάθησιν ξένων γλωσσών και εις την ενέργειαν εορτών και εκδρομών. Τα εμφανιζόμενα εκάστοτε επαγγελματικά ζητήματα αντιμετωπίζοντο πάντοτε κατά τρόπον πρόχειρον και προ παντός σύμφωνον με την θέλησιν του εργοδότη με απώτερον σκοπόν την ευμενή διάθεσιν τούτου υπέρ των εκπροσώπων του προσωπικού. Άλλοτε η πολιτική ταύτη εφηρμόζετο εκ λόγων ιδιοτελείας και ο σύλλογος εχρησίμευεν ως βάθρον των διοικούντων δια την περαιτέρω επιτυχή σταδιοδρομίαν των. Το δίκαιον συνήθως κατεπατείτο, και σπανιώτατα κατεβάλλετο ειλικρινής προσπάθεια δια τον εναρμονισμόν των εκατέρωθεν απόψεων. Έχομεν, δυστυχώς, πολλά τοιαύτα παραδείγματα και είδομεν πλειστάκις προέδρους του Συλλόγου εκπροσώπους του εργοδότη και ουχί των συναδέλφων.

Δια τους ανωτέρω λόγους η θέση του εργοδότη προέκυπτε κυριαρχική έναντι των υπαλλήλων, αφού ούτος εν εξουσιαστική σχέσει ερρύθμιζε πάντοτε τα της εργασίας, της γνώμης των εργαζομένων αγνοουμένης». ⁶²

Στην παραπάνω ανάλυση που κάνει η Δ.Ε. μέσω της έκθεσης πεπραγμένων γίνεται εμφανής η νοοτροπία και η πολιτική γραμμή των μέχρι τότε Δ.Ε. Ο εργοδοτικός συνδικαλισμός αποτελούσε κριτήριο για κάθε βήμα αλλά και διεκδίκηση του σωματείου και η διαπλοκή της ηγεσίας του ΣΥΕΤΕ ήταν άμεση. Όχι μόνο καταγγέλλεται η συντεχνιακή πολιτική των προηγούμενων Δ.Ε. αλλά ακόμη περισσότερο καταγγέλλεται και για την προώθηση προσωπικών συμφερόντων που είχε ως αντίκτυπο την οικονομική ενίσχυση των μελών της διοίκησης του ΣΥΕΤΕ από τη μία και την ισχυροποίηση της εργοδοσίας από την άλλη. Μια σχέση εξάρτησης που καθόριζε και την προτεραιότητα των αιτημάτων και του τρόπου διεκδίκησης αυτών. Ακόμη και στη διάρκεια του πολέμου, τα βασικά αιτήματα του σωματείου, παρέμειναν μακριά και έξω από τα σοβαρά προβλήματα επιβίωσης που αντιμετώπιζαν οι εργαζόμενοι στην ΕΤΕ. (εκμάθηση ξένης γλώσσας, εκδηλώσεις, γιορτές έναντι συσσιτίων και οικονομικών- μισθολογικών θεμάτων). Τα θέματα του επισιτισμού αλλά και των οικονομικών διεκδικήσεων παραχωρούταν στην καλή διάθεση της εργοδοσίας, στην διοίκηση της ΕΤΕ. Θέματα που θα γίνουν και επίδικα πολιτικών διαφορών ανάμεσα στον πρόεδρο της Δ.Ε. Κ. Τσαλίκη και της πλειοψηφίας των μελών της, με αποτέλεσμα την παραίτηση αυτών, τον Μάιο του 1942 και την πανηγυρική εκλογή τους, στις 18 Μαΐου 1942, όπως αναφέρθηκε σε άλλο σημείο του κειμένου. ⁶³

⁶² Πρακτικό συνεδρίασης 2, Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, Έκθεσις πεπραγμένων Δ.Ε. 25/1/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

⁶³ σ.44

Η μη χρήση των όρων «Σεβαστή Διοίκηση», «Σεβαστό κ.Διοικητή» αλλά του ταξικού όρου «εργοδότης», «εργοδοσία» καταδεικνύει και τον ιδεολογικό προσανατολισμό της νέας Δ.Ε. Σαφώς επηρεασμένη από το ΕΕΑΜ και το ΕΑΜ, η χρήση των πιο πάνω όρων διαχωρίζει την Δ.Ε. από την μέχρι τότε επικρατούσα αντίληψη περί «οικογενειακής» επιχείρησης και συμμετοχής των εργαζομένων στα κοινά της «οικογένειας» με διαφορετικούς φυσικά ρόλους και απολαβές ανάμεσα στα μέλη της «οικογένειας». Το σπάσιμο αυτής της αντίληψης ίσως είναι και το προεόρτιο της ρήξης της σχέσης ανάμεσα στη Δ.Ε. και στη διοίκηση της ΕΤΕ.

Όλη αυτή η κατάσταση όπως μαρτυρεί και η συγκεκριμένη έκθεση έφερε σε δυσμενέστερες θέσεις τους εργαζομένους της ΕΤΕ έναντι της διοίκησης αφού κάθε φορά το κριτήριο δεν ήταν η προάσπιση και διεύρυνση των επαγγελματικών θεμάτων των εργαζομένων αλλά το «καλό» της τράπεζας, και αφού η διοίκηση της τράπεζας είχε την εξουσιαστική και οικονομική ισχύ ήταν αναμενόμενη και η μειωμένη διαπραγματευτική ισχύ του ΣΥΕΤΕ.

Ο χαρακτηρισμός των προηγούμενων διοικήσεων δεν αρκείται μόνο στο επίθετο συντηρητικές αλλά ότι λειτουργούσαν ως διοικήσεις κατά, ουσιαστικά, των συμφερόντων των υπαλλήλων της ΕΤΕ, δείχνει και το ιδεολογικό – πολιτικό στίγμα της νέας διοίκησης. Η κριτική αυτή αποτυπώνει με γλαφυρό τρόπο και την αλλαγή στάσης της Δ.Ε. έναντι της διοίκησης της ΕΤΕ και την αντιμετώπισή της καθαρά ως εργοδοσία. Παράλληλα, καυτηριάζεται και η στάση των προηγούμενων διοικήσεων έναντι της διοίκησης της ΕΤΕ, αφού την κατηγορεί ότι ως διοίκηση του σωματείου ακολουθούσε πολιτική γραμμή εναντίον του σωματείου, επειδή δεν έκανε τίποτα ουσιαστικά για την προάσπιση των συμφερόντων των υπαλλήλων, αποκλείοντας κάθε διεκδίκηση και «εκδήλωσιν» έναντι της διοίκησης της ΕΤΕ.

Συνεχίζοντας την κριτική της, η απερχόμενη Δ.Ε. για τη δράση προηγούμενων χρόνων και για να αποδείξει ότι δεν έκαναν απολύτως τίποτα για τη βελτίωση της θέσης των εργαζομένων της ΕΤΕ, οικονομικά και κοινωνικά, αναφέρει χαρακτηριστικά: «... η πλευρά η αναφερόμενη εις την οσημέραι χειροτέρευσιν της θέσεως μας, λογικού επακολουθήματος της ελευθέρως εκμεταλλεύσεως μας υπό του εργοδότη. Συνέπεια της χειροτερεύσεως ταύτης επιτεινομένης ολονέν, υπήρξεν η μείωσις του βιωτικού επιπέδου, η παράτασις του χρόνου εργασίας δια της προσθήκης εργασιμων ωρών, η μείωσις των κατ' έτος χορηγούμενων αδειών, η ανεπαρκής ασφάλις της υγείας μας και τέλος η ακαθόριστος και μη σταθερά βελτίωσις ης θέσεώς μας, δι' αυξήσεως των αποδοχών ή προαγωγής κατά χρονικά διαστήματα εκ των προτέρων καθορισμένα.»⁶⁴ Σε αυτό το απόσπασμα της έκθεσης πεπραγμένων εκτός από την κριτική στις προηγούμενες Δ.Ε. γίνεται λόγος και για τα μέτρα που επιβάρυναν τις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των εργαζομένων τόσο στη διάρκεια του πολέμου αλλά και πριν από αυτόν.

Η διοίκηση της ΕΤΕ φρόντισε μέσω της «εργασιακής ειρήνης» που τόσο απλόχερα της πρόσφεραν οι προηγούμενες Δ.Ε. να πάρει καθ' όλα αντεργατικά μέτρα.

2.5 Η εγκύκλιος της Γ.Γ. της ΕΤΕ στις 18 Ιουνίου 1941 προς το κεντρικό κατάστημα και τα υποκαταστήματα

Στις 18 Ιουνίου 1941, δύο μήνες μετά την εισβολή των γερμανικών κατοχικών δυνάμεων στην Αθήνα, σε μια εγκύκλιο της γενικής γραμματείας της ΕΤΕ, προς το κεντρικό κατάστημα και τα υποκαταστήματα, με υπογραφή του συνδιοικητή

⁶⁴ Πρακτικό συνεδρίασης 2, Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, Έκθεσις πεπραγμένων Δ.Ε. 25/1/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

Κ.Ζαβιτσιάνο, η διοίκηση της ΕΤΕ φροντίζει τα του οίκου της. Με οδηγίες περί οικονομίας και καλύτερης οργάνωσης των υπηρεσιών της ΕΤΕ καλεί τους εργαζόμενους να συμβάλουν στην ανόρθωση του Ιδρύματος. Μάλιστα ασχολείται με τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αξιοποιηθεί το προσωπικό στις ιδιαίτερες αυτές συνθήκες.

Με τίτλο «Περισυλλογή και Τακτοποίησις» δίνει το πνεύμα και το περιεχόμενο των οδηγιών. Αναφέρει η συγκεκριμένη εγκύκλιος: «Ένεκα του περιορισμού των εργασιών υπάρχει περίσσεια διαθέσιμου χρόνου του προσωπικού της Τραπέζης. Μην αφήσωμεν να μας καταβάλη η εκ τούτου οκνηρία, η οποία συντελούσης και της εκ των ατυχημάτων της Πατρίδος και της Τραπέζης ψυχικής καταστάσεως, θα είνε καταστρεπτική δια το μέλλον εις το έμψυχον υλικόν του ιδρύματός μας.»⁶⁵ Συνεχίζει στην εγκύκλιο ο διοικητής: «Υπάρχει έδαφος εργασίας πολλής δια το προσωπικόν, την οποίαν ακριβώς τώρα επωφελούμενοι-ας μεταχειρισθώ αυτήν την λέξιν- του διαθέσιμου χρόνου, πρέπει να συμπληρώσωμεν».⁶⁶

Στη συνέχεια παραθέτει 9 εργασίες- στόχους που πρέπει άμεσα να τακτοποιηθούν ώστε οι εργαζόμενοι να μην γίνουν οκνοί και να εκμεταλλευτούν τον διαθέσιμο χρόνο λόγω του πολέμου. Ανάμεσα σε άλλα, αναφέρει η συγκεκριμένη εγκύκλιος:

«1. Να αναθεωρήσωμεν και τακτοποιήσωμεν όλας τας εκκρεμοτήτας και να διεκπεραιώσωμεν εξ αυτών όσας δυνάμεθα σήμερα να διεκπεραιώσωμεν και να καθορίσωμεν επακριβώς δια τας λοιπάς τας αναμενομένας δυνατότητας προς διεκπεραίωσιν των εις πρώτην ευκαιρίαν.

⁶⁵ Εγκύκλιος της Γ.Γ. της ΕΤΕ, 18 Ιουνίου 1941, ΙΑΕΤΕ

⁶⁶ Ο.π.

2. Να μελετήσωμεν τας δυνατότας αρωγής προς το έργον των Αρχών δια την ανόρθωσιν της Εθνικής Οικονομίας και τας δυνατότητας προωθήσεως των εργασιών μας.
3. Να μελετήσωμεν πολλάς πολυτίμους διατάξεις της Τραπέζης, μη εφαρμοσθείσας εν καιρώ ένεκα ελλείψεως προσωπικού και να τας θέσωμεν εις εφαρμογήν.
4. Να αναθεωρήσωμεν τους κανονισμούς της κάθε εργασίας μας και να συμπληρώσωμεν αυτούς, επεκτείνοντες όσω το δυνατόν περισσότερο την τυποποίησιν και έχοντες υπ' όψιν τα βασικά στοιχεία κάθε οργανώσεως: πρόβλεψιν δια πάσαν, ει δυνατόν, μελλοντικήν περίπτωσιν, ακρίβειαν και καλαισθησίαν, ευχέρειαν ελέγχου προϊσταμένων, επιθεωρήσεως και πελατών, οικονομίαν χρόνου του προσωπικού και προ παντός την μικροτέραν δυνατήν απασχόλησιν του πελάτου.
5. Να τακτοποιήσωμεν πλήρως τα αρχεία εκάστης εργασίας, παρά τε τη Υπηρεσίαν και τω Γενικό Αρχείο και να καθορίσωμεν τα εκ τούτων καταστρεπτέα.
6. Να καταγράψωμεν λεπτομερώς έπιπλα και υλικά, μηχανήματα και σκεύη και να καθορίσωμεν τον τρόπον ευχερούς επιβλέψεως και παρακολουθήσεώς των.
7. Να συντάξωμεν ιστορικά υποθέσεων, εργασιών, υπηρεσιών που θα μας χρησιμεύσουν δια παρομοίας εις το μέλλον ενεργείας και δια πλουτισμόν του πολυτίμου Ιστορικού Αρχείου του εκατονταετούς ιδρύματός μας.
8. Να επιβάλωμεν όλοι εις εαυτούς- κατά την στιγμήν αυτήν της ηλαττωμένης εργασίας – την απόλυτον και σχολαστικήν ίσως τάξιν, η οποία θα μας γίνη κατόπιν άκακος συνήθεια, πολυτιμοτάτη κατά την εντατικήν εις το μέλλον εργασίαν μας.
9. Να επεκτείνωμεν την εκμάθησιν της γραφομηχανής δια της ορθής μεθόδου εν μεγαλύτερον ολονέν αριθμόν υπαλλήλων.

Θα ήμεθα ούτω έτοιμοι να επανέλθωμεν κανονικώς και πλήρως οργανωμένοι εν μελλοντικόν ρυθμόν μεγαλητέρας κινήσεως των εργασιών μας.

Και σεις , οι ήρωες του μετώπου, τσακισμένοι από την περιπέτεια, με ματωμένα τα πόδια σας από την πορεία, με θλιμμένα τα μάτια σας για τον εθνικόν μας ατύχημα, που ευρήκατε επί πλεον την Τράπεζά μας με ζημίας εκ του πολέμου, χωρίς πολλές εργασίας, με πολλά Υποκαταστήματα της κλεισμένα, αφοσιωθήτε και πάλιν με ζήλον ο καθένας εις το έργον του δια να επανορθώσωμεν τα ζημείας...όλοι μας θα δείξωμεν ηρωισμόν ανάλογον με τον δικό σας εις το μέτωπον. Και με αισιοδοξίαν που ποτέ δεν πρέπει να μας λείψη, θα αρπάξωμεν κάθε ευκαιρίαν δια να δυνηθή η Τράπεζα να εργασθή πάλιν, να συνεχίση και αύτη εις την γενικήν ανόρθωσιν, να αρχίση πάλιν την δημιουργίαν της μέσα σε ερείπια και καπνούς.

Και χρησιμοποιούντες τον διαθέσιμον χρόνον μας εις την καλλιτέραν οργάνωσιν και τάξιν θα στηρίζωμεν επ' αυτής με τον μεγαλήτερον ορθολογισμόν την προσεχή – ελπίζομεν- επάνοδον της τραπέζης εις τον πρώην ρυθμόν των εργασιών της, οπότε θα θέσωμεν εις ενεργείαν το οριστικόν πρόγραμμα μας της ικανοποιητικής αμοιβής του προσωπικού και της καλής εμφανίσεως της Τραπέζης, αίτινες θα προηγηθούν πάσης σκέψεως μας περί αυξήσεως μερίσματος.

Δεν αγνοούμεν ότι η διαρκής πρόοδος του Ιδρύματος οφείλεται εις το αφωσιωμένον προσωπικόν της και δεν θα παύωμεν να υπεκκαίωμεν και να ικανοποιώμεν από τούδε την ευγενή φιλοδοξίαν κάθε καλού υπαλλήλου προς εξυπηρέτησιν της Τραπέζης παρ' αυτού εις ευρυτέραν διαρκώς ακτίνα δράσεως του.»⁶⁷

⁶⁷ Εγκύκλιος της Γ.Γ. της ΕΤΕ, 18 Ιουνίου 1941, ΙΑΕΤΕ

Από την παραπάνω εγκύκλιο προκύπτει η λογική αντιμετώπισης της νέας κατάστασης που δημιουργήθηκε από την κατοχή. Η διοίκηση της ΕΤΕ αντιλαμβάνεται ως ευκαιρία αυτή την κατάσταση ώστε να δημιουργήσει νέα δεδομένα στην εργασία των υπαλλήλων της. Να εξορθολογήσει την εργασία, να καλύψει τυχόν κενά που υπάρχουν, αλλά και να συνεργαστεί με τις νέες αρχές της χώρας προκειμένου να υπάρξει ανόρθωση του κράτους και της οικονομίας και φυσικά, της ίδιας της Τράπεζας. Η ζωή και η επιβίωση των εργαζομένων μπαίνει σε συνάφεια με την ύπαρξη της ΕΤΕ σε αντίθεση με την άποψη της Δ.Ε. που διατυπώθηκε πιο πάνω για την εξάρτηση της ΕΤΕ από τους εργαζόμενους. Ο συνδιοικητής αναφέρει την κατάσταση του πολέμου, ακριβώς, για να χρησιμοποιήσει ως παράδειγμα της ηρωικής προσπάθειας που πρέπει να καταβάλουν οι εργαζόμενοι για την ανόρθωσή της. Και φυσικά ως καλός εργοδότης αλλά και συνεπής στο έργο του, ο συνδιοικητής επιθυμεί με όλες αυτές τις οδηγίες να διαμορφώσει, από εκείνη τη στιγμή, τα δεδομένα που θα προκύψουν μετά τον πόλεμο. Το κάνει με πολύ σιγουριά και τόλμη αλλά και βεβαιότητα αφού γνωρίζει πολύ καλά πώς να προστατέψει τα συμφέροντα των μετόχων της ΕΤΕ. Όπως γνωρίζει πολύ καλά ότι κάποια στιγμή θα τελειώσει ο πόλεμος και θα πρέπει να βρει την κατάσταση της ΕΤΕ σε τέτοια θέση που να μπορεί να σταθεί και να αποτελεί το κύριο μοχλό οικονομικής παρέμβασης στη χώρα άρα και καθορισμού του ρόλου της στην νέα οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα που θα προκύψει. Δεν χάνει σε καμιά των περιπτώσεων τον ταξικό της προσανατολισμό και δικαιώνει με αυτόν τον τρόπο και την κριτική που ασκεί η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ τόσο στις προηγούμενες Δ.Ε. για την ανυπαρξία στοιχειώδους διεκδίκησης και προάσπισης των συμφερόντων των εργαζομένων στην ΕΤΕ όσο και την θέση ισχύος που η διοίκησης της ΕΤΕ βρισκόταν όλα τα

προηγούμενα χρόνια και καθόριζε τα πάντα μέσω της συνδιαλλαγής με τις Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ.

2.6 Έκθεση πεπραγμένων συνέχεια

Συνεχίζοντας, στην έκθεση πεπραγμένων της δράσης της Δ.Ε. για το έτος 1942 σημειώνεται ότι υπήρξε έντονη ιδεολογική πάλη ανάμεσα στις δύο, κατά κύριο λόγο, απόψεις για την λειτουργία και τον ρόλο του ΣΥΕΤΕ. Αναφέρεται χαρακτηριστικά: «...η τοιαύτη αντίθεση ιδεών και η διαρκής πάλη κατά προσωπολατρικών αντιλήψεων έθιξαν, ως ήτο φυσικόν την φιλοτιμίαν και τον υπερ του Συλλόγου ζήλον ενίων εκ του σεβαστοτέρων, εν τω επαγγελματικώ σταδίω συναδέλφων μας, οι οποίοι δε ήτο εύκολον να προσανατολισθώσιν ευθύς εξ αρχής εις αντιλήψεις προοδευτικής, ως απαιτεί ... η φύσις και ο σκοπός του Συλλόγου.»⁶⁸

Στη συνέχεια της έκθεσης γίνεται πιο συγκεκριμένη αναφορά σε αυτή την διαπάλη: « ...περιβλήθημεν συγχρόνως και όλην εκείνην την εκ τη ομαδικής αφοσιώσεως δύναμιν, δι' ης θα ηδυνάμεθα να επιβληθώμεν εν τη ενασκήσει των καθηκόντων μας κατεβάλαμεν αόκνους προσπαθείας προς πραγματοποίησιν των συλλογικών ελπίδων, παλαιόντες κατά αντιθέτων ιδεών και ασυμβίβαστων με την σημερινήν πραγματικότητα αντιλήψεων.»⁶⁹

Η ιδεολογική και πολιτική πάλη ακόμα και σε περιόδους «ομοψυχίας» έναντι του κοινού εχθρού (κατοχικές δυνάμεις και κυβερνήσεις) δεν έπαψε να αποτελεί πεδίο σημαντικών αντιπαραθέσεων στο εσωτερικό του σωματείου. Η πίστη της νέας Δ.Ε. στη συλλογικότητα, στη δύναμη που πηγάζει από αυτή, αποτελεί σημείο αναφοράς στο θέμα των διεκδικήσεων και φυσικά στη λογική και τον ρόλο του συνδικάτου. Οι

⁶⁸ Πρακτικό συνεδρίασης 2, Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, Έκθεσις πεπραγμένων Δ.Ε. 25/1/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

⁶⁹ Ο.π.

όποιες επιτυχίες και ικανοποίηση αιτημάτων του ΣΥΕΤΕ δεν οφείλονται στην καλή διάθεση της διοίκησης της ΕΤΕ αλλά στη δύναμη με τη οποία τους όπλισε η εμπιστοσύνη της βάσης των εργαζομένων. Δεν εκφράζεται ευγνωμοσύνη στην ανθρωπιστική διάθεση του διοικητή της ΕΤΕ αλλά στις νέες προοδευτικές αντιλήψεις που με δυσκολία, ομολογούν, περιέβαλλαν τη λειτουργία του συνδικάτου οι ίδιοι οι εργαζόμενοι. Πρόκειται για την διαφορετική αντίληψη με την οποία λειτούργησε η Δ.Ε. στα χρόνια της κατοχής. Αντίληψη που αφορούσε τον τρόπο διεκδίκησης, την οργάνωση της πάλης, την προσπάθεια για την βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των μελών του σωματείου και φυσικά τον αγώνα για την επιβίωση στη δύσκολη στιγμή του χειμώνα 1941-1942.

Η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ αναλύοντας τη νέα κατάσταση που υπήρχε και διαμορφώθηκε από την κατοχή της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα, δεν παραλείπει να συνεχίσει αυτήν την πολιτική και ιδεολογική αντιπαράθεση. Σημειώνει χαρακτηριστικά: «Κατά το παρελθόν επιτάχυνσις προαγωγών, δάνειον μισθού, επιτυχής χοροεσπερίς κλπ. εθεωρούντο ή εθεωρήθησαν μεγάλοι προσπάθειαι. Λόγοι, προπόσεις, εδημοσιεύοντο και διαιωνίζετο ούτω το έργον παλαιότερον Δ.Σ. Δυστυχώς σκληρά μοίρα δε μας ηξίωσε της ευκόλου αυτής θητείας. Κατά το 1942, υπεχρεώθημεν, εν γνώσει μας άλλως τε, ν' αντιμετωπίσωμεν προβλήματα τα οποία απησχολούν, όχι μόνον σας συνάδελφοι, αλλά ολόκληρον την τάξιν των μισθωτών, ήτις εμαστίζετο υπό δυσχερειών και εκ της επιλύσεως των οποίων εξηρτάτο η ζωή της.»⁷⁰ Όχι μόνο ιδεολογική πάλη για τον προσανατολισμό του συνδικάτου αλλά ο τρόπος κατανόησης της νέας πραγματικότητας αλλάζει. Η λογική της συντεχνίας, της προάσπισης μόνο των συμφερόντων των υπαλλήλων της ΕΤΕ έχει πλέον γίνει παρελθόν για την λειτουργία του συλλόγου. Η θέση ότι η δεινή κατάσταση που βιώνουν οι εργαζόμενοι

⁷⁰ Πρακτικό συνεδρίασης 2, Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, Έκθεσις πεπραγμένων Δ.Ε. 25/1/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

της ΕΤΕ δεν αφορά μόνο αυτούς αλλά και όλους του εργαζόμενους, άρα και η αντιμετώπιση της θα γίνει από κοινού, για να μπορέσουν να έχουν τα καλύτερα αποτελέσματα.

Και ως προτεραιότητα τίθενται δύο θέματα.: το οικονομικό και το επισιτιστικό. Μάλιστα τα θέτει με τέτοιο τρόπο που συνεχίζει την ιδεολογική, πολιτική αντιπαράθεση στο εσωτερικό του σωματείου αλλά και την επεκτείνει σε ταξικό επίπεδο και σε αντιπαράθεση με την εργοδοσία αυτή τη φορά. Η έκθεση πεπραγμένων είναι γλαφυρή σε αυτή την περίπτωση: «Εξακριβώσαν την οικονομική δυνατότητα της Τραπέζης, ότι ηδύνατο αυτή να ικανοποιήση τας επισιτιστικάς και οικονομικάς ανάγκας μας, άνευ κλονισμού της, και ότι ουδεμία παρέλκισις εδικοιολογείτο, διεφώνησε με τον τότε πρόεδρον του συλλόγου και αναβάπτισεν επί της εμπιστοσύνης σας, εσυνέχισε τας σχετικὰς προσπάθειας του εντονώτερον, δια να μην υποβιβασθή έτι πλέον το βιωτικόν επόπεδον της ζωής μας.» Σε αυτό το σημείο αναφέρεται και ο λόγος που η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ περιήλθε σε κρίση, από τη στιγμή που ο πρόεδρος της δεν ήθελε να υιοθετήσει τη λογική της διεκδίκησης οικονομικών ζητημάτων και θεμάτων επισιτισμού από την διοίκηση της τράπεζας. Καθώς ο προσανατολισμός του ΣΥΕΤΕ έχει αλλάξει και η ταξική αντιπαράθεση οξύνεται, οι υπερασπιστές της προηγούμενης κατάστασης και σχέσεων ανάμεσα στη Δ.Ε του ΣΥΕΤΕ και της διοίκησης της ΕΤΕ χάνουν τον έλεγχο του σωματείου.

Αυτή η αλλαγή και όξυνση δεν ήρθε από μόνη της. Αυτή η αλλαγή συντελέστηκε τόσο από την όξυνση των ταξικών αντιθέσεων λόγω της πολεμικής κατάστασης, της κατοχής και των νέων κοινωνικών συνθηκών που προέκυψαν αλλά και από την ανάγκη της συλλογικής απάντησης στις κατοχικές δυνάμεις και κυβερνήσεις. Η απότομη φτωχοποίηση των εργαζομένων στην ΕΤΕ και ο ταυτόχρονος ίδιος τρόπος διεκδίκησης των οικονομικών αιτημάτων και των αιτημάτων επιβίωσης από τις

προηγούμενες Δ.Ε. θα φέρει στο προσκήνιο αυτές, τις υπό προλεταριοποίηση, μάζες των εργαζομένων στην ΕΤΕ και θα αλλάξουν τον συσχετισμό αντιπροσώπευσης στη νέα Δ.Ε. και να επικρατήσουν όπως ειπώθηκε και σε άλλο σημείο της εργασίας, εργαζόμενοι των κατώτερων βαθμίδων υπαλλήλων στην ΕΤΕ.

Η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ, εκτός από την διεκδίκηση αυτών των αιτημάτων έναντι της διοίκησης της ΕΤΕ, κατανόησε ότι αυτή η διεκδίκηση πρέπει να γίνει και απέναντι στο κράτος που είναι υπεύθυνο για την γενικότερη κατάσταση των εργαζομένων αφού συνεργάζεται με τις κατοχικές δυνάμεις. Έτσι λοιπόν σημειώνεται: «Δια την ταχύτεραν επίλυση τοιαύτων (αιτημάτων⁷¹), και επειδή αυτή εξηρτάτο κατά μέγα μέρος εκ του Κράτους, το Δ.Σ. ανέλαβε την πρωτοβουλία της συνενώσεως όλων των Τραπεζιτικών υπαλλήλων υπό ενιαία οργανώσιν και καθοδήγησιν, ώστε η εμφάνισίς μας να είναι και επιβλητικότερα και τ' αποτελέσματα ικανοποιητικότερα. Η συνένωσις αυτή επαραγματοποιήθη και θεωρούμεν ταύτην ως μίαν των μεγαλυτέρων επιτυχιών της Συλλογικής ιδέας και του Τραπεζοϋπαλληλικού κόσμου.»⁷² Εδώ φαίνεται καθαρά και ο νέος τρόπος αντίληψης των συλλογικών διεκδικήσεων. Μια νέα αντίληψη που δεν να είναι φυσικό φαινόμενο αλλά αποτέλεσμα έντονων κοινωνικών διεργασιών, ο τρόπος διεκδίκησης γίνεται συλλογικός, παντραπεζοϋπαλληλικός. Η Δ.Ε. αντιλαμβανόμενη τη δύναμη που της έδινε η ενοποίηση των αιτημάτων αλλά και η κοινή διεκδίκηση των αιτημάτων, προχωρά στη δημιουργία της Ε.Σ.Τ.Ο. (Επιτροπή Συνεργασίας των Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων) ως απαραίτητο εργαλείο και όργανο για τη συλλογική διεκδίκηση από το κράτος. Την δημιουργία της ΕΣΤΟ και το πόσο σημαντικό ρόλο θα παίξει στην οργάνωση των αγώνων και των συλλογικών

⁷¹ Σημείωση Σύνταξης

⁷² Πρακτικό συνεδρίασης 2, Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, Έκθεσις πεπραγμένων Δ.Ε. 25/1/1942, ΙΑΣΥΕΤΕ

διεκδικήσεων (απεργία 9 Σεπτεμβρίου 1942, επισιτιστικό πρόβλημα, οικονομικές διεκδικήσεις) την περιγράφει η εφημερίδα του σωματείου «Τραπεζιτική».

Η ΕΣΤΟ είναι μια προσπάθεια ενιαίας δράσης των συλλόγων υπαλλήλων των τραπεζών: Εθνικής, Ελλάδος, Αγροτικής, Αθηνών και Παντραπεζιτικού συλλόγου. Στόχος της είναι η συνένωση των 15.000 περίπου εργαζομένων στις τράπεζες, η συλλογική δράση για την αντιμετώπιση πρωτίστως της επισιτιστικής κρίσης και παράλληλα η διεκδίκηση καλύτερων συνθηκών εργασίας και οικονομικών απολαβών. Μερικά από τα αιτήματα που θέτει στις αγωνιστικές διεκδικήσεις της είναι, οι αυξήσεις στους μισθούς, η ελεύθερη λειτουργία των συνεταιρισμών, η παροχή 13^{ου} μισθού, η παροχή συσσιτίου σε υπαλλήλους μικρότερων τραπεζών, η κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών, ιδιαίτερα στις μικρές τράπεζες, όπου οι διοικήσεις τους αντιλαμβάνονται τις οικονομικές διεκδικήσεις των υπαλλήλων ως μείωση των κερδών τους.

Στο φύλλο του Ιουλίου του 1942 και με τίτλο «Η ΙΣΧΥΣ ΕΝ ΤΗ ΕΝΩΣΕΙ» σημειώνει: «Με ιδιαιτέραν χαράν επληροφορήθησαν οι Τραπεζικοί υπάλληλοι περί της πραγματοποιηθείσας συνεργασίας του Τραπεζοϋπαλληλικού κόσμου, η οποία εγκαινιάσθη με πρωτοβουλία των Δ.Συμβουλίων των υπαλλήλων των τριών μεγάλων Τραπεζών: Ελλάδος, Εθνικής, Αγροτικής»⁷³.

Για το πόσο σπουδαία και σημαντική είναι αυτή η συνεργασία για τους εργαζομένους στις τράπεζες περιγράφεται στη συνέχεια αυτού του άρθρου μέσω της ανάλυσης που επιχειρεί να κάνει. «...από κάθε άλλην εποχή, υπό τας σημερινάς δυσχερείς λόγω του πολέμου συνθήκας κατά τας οποίας τόσον υποφέρει ο κλάδος των Τραπεζιτικών υπαλλήλων ήτο απαραίτητος και επιβεβλημένη η σύσφιξις των δεσμών της συναδελφικής αλληλεγγύης και η εξυπηρέτησις των κοινών

⁷³ «Τραπεζιτική», Ιούλιος 1942, Έτος Ζ', Άρθρο «Η ισχύς εν τη ενώσει», ΙΑΣΥΕΤΕ

συμφερόντων εν πνεύματι στενότητας και συνδυασμένης δράσεως. Δι' ημάς του υπαλλήλους της Εθνικής Τράπεζας η συνεργασία αυτή επαγραματοποιήθη λίαν εγκαίρως. Κάποια ειδυλλιακή εποχή, κατά την οποία όλοι ημείς εθεωρούμεθα προνομιούχιος τάξις αφήνει στους παλαιότερους την ωραία ανάμνησιν ενός κόσμου που πέρασε ανεπιστρεπτί. Και προ του πολέμου, από του χωρισμού κυρίως Τραπεζών προνομιούχος τάξις υπαλλήλων υπήρξε όχι βεβαίως η ολότης των υπαλλήλων της Εθνικής Τραπεζής αλλά μόνον οι ανώτατοι υπάλληλοι και μερικά «καλά παιδιά» της Τραπεζής που συνεπλήρωναν τον μισθόν τους με επιδόματα και αμοιβάς διαφόρων θέσεων εκτός της Τραπεζής. Η πλειονότης όμως των υπαλλήλων και ιδία των κατωτέρων η οποία εμόχθει εις την ρουτίαν των γκισέ και των υποκαταστημάτων περνούσε με στερήσεις και ελπίδες μόνον μιας καλύτερης αύριον.»⁷⁴ «Υστερα ήλθε ο πόλεμος. Νέαι συνθήκαι εδημιούργησαν εις την ταλαίπωρον χώραν μας. Η σπάνις των τροφίμων, ο πληθωρισμός και συνεπεία τούτων ανατίμησις των ειδών διατροφής συνετέλεσαν εις το να καταπέπτη το βιωτικόν επίπεδον των εργαζομένων. Εις τα άλλας στερήσεις του παρελθόντος προστέθη και ο υποσιτισμός. Και ημείς οι υπάλληλοι με τιμίαν παράδοσιν και υγιείς αρχάς, ποτέ εφ' όσον δεν ήτο δυνατόν να γίνωμεν μαυρογαρίται, ηναγκασθημεν να πωλήσωμεν τα τιμαλφή και τα άλλα μη πρωτίστης ανάγκης αντικείμενα εκ των οικιών μας και να προεισπράξωμεν το Ταμείον Αυτασφάλειας- την μόνην ελπίδα που μας απέμεινε δια το γήρας- βλέπομεν ήδη εις το άμεσον περιβάλλον των συναδέλφων μας και των οικογενειών μας έκδηλον την σφραγίδα της δυστυχίας και της εξαθλιώσεως. Το απαίσιον φάσμα της πείνας πλανάται. Κρούσματα φυματιώσεως εσημειώθησαν. Τι θα απογίνωμεν;»⁷⁵.

⁷⁴ Ο.π.

⁷⁵ Ο.π.

Το άρθρο αυτό είναι πολύτιμο για την κατανόηση του ταξικού προσανατολισμού του ΣΥΕΤΕ, γιατί αναλύει με το πιο ξεκάθαρο τρόπο τη κατάσταση στην οποία είχαν περιέλθει οι εργαζόμενοι στις τράπεζες. Παρουσιάζει με άμεσο τρόπο τόσο την προηγούμενη κατάσταση που αφορούσε την ταξική σύνθεση των υπαλλήλων αλλά και τους λόγους που τους «υποχρέωσαν» να δημιουργήσουν την ΕΣΤΟ. Όντως, η επικρατούσα αντίληψη στην εποχή εκείνη ήταν ότι οι υπάλληλοι της ΕΤΕ ήταν προνομιούχοι. Μισθολογικά ανώτεροι και κοινωνικά με περισσότερο κύρος. Μάλιστα στην απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942 ένα από τα επιχειρήματα της διοίκησης της ΕΤΕ και συγκεκριμένα του συνδιοικητή Κ.Ζαβιτσιάνου για να μην ενδώσει και παραχωρήσει αυξήσεις και μεγαλύτερη μερίδα των συσσιτίων ήταν ότι ακόμα και στο θέατρο και ιδιαίτερα στη σάτιρα, παρουσίαζαν τον υπάλληλο της ΕΤΕ αρκετά ευτραφή και καλοντυμένο. Όπως όμως εξηγούν οι εργαζόμενοι της ΕΤΕ, αυτή η εικόνα αφορά κυρίως τους ανώτατους υπαλλήλους και τα «καλά παιδιά» που έβρισκαν και άλλους οικονομικούς πόρους ενισχύοντας τα εισοδήματά τους μέσω της ΕΤΕ. Η ταξική διαστρωμάτωση των υπαλλήλων της ΕΤΕ αντιστοιχούσε και σε επίπεδο της αντιπροσώπευσης της στη Δ.Ε. Τα «καλά παιδιά» μπορεί να είναι εκτός των μεγαλοστελεχών που κατονομάζονται και οι προηγούμενες διοικήσεις της Δ.Ε. που η λογική της ήταν συντεχνιακή και η προσωπική ανέλιξη αποτελούσε το βασικό κριτήριο των διεκδικήσεων του ΣΥΕΤΕ. Η άμεση προλεταριοποίηση των εργαζομένων στην ΕΤΕ, η απότομη φτώχεια, η πείνα, οι αρρώστιες οδηγεί την πλειοψηφία τους να πάρει δραστικά μέτρα. Ένα από αυτά ήταν η αλλαγή της διοίκησης του ΣΥΕΤΕ και φυσικά η συνένωση όλων των εργαζομένων στις τράπεζες και η από κοινού διεκδίκηση των αιτημάτων τους.

Το θέμα της ενότητας και της εγκατάλειψης της παλιότερης νοοτροπίας και πρακτικής του παλιού συνδικαλισμού, αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο στην νέα πρακτική.

«...καθίσταται όθεν πλέον αναπόφευκτον όπως οι Τραπεζιτικοί υπάλληλοι, ανώτεροι και κατώτεροι άνευ διακρίσεως θέσεως και βαθμού και Τραπεζίης ένθα υπηρετούν εγκαταλείποντες και καταδικάζοντες επί του προκειμένου τας πλάνας του παρελθόντος και έχοντες σαφή επίγνωσιν της καταστάσεως των, αγωνισθούν ως μία ενιαία δύναμις δια την βελτίωσιν της καταστάσεως των και απομακρύνουν από τους εαυτούς των και τα οικογενείας των την πείναν και την εξαθλίωσιν. Η ισχύς εν τη ενώσει. Τα μέσα δια την επιδίωξιν του σκοπού των είναι πολλά. Ο όγκος των εκπροσωπούμενων οργανώσεων και ο αριθμός των μελών αυτών είναι επιβλητικώτατος»⁷⁶.

Το άρθρο καταλήγει με συγκεκριμένο τρόπο και προτροπή.

«Σύμπας ο τραπεζοϋπαλληλικός κόσμος συνησπισμένος εις τας συνεργαζομένας οργανώσεις του, ενεργών και κινούμενος ως εις άνθρωπος θα δυνηθή να αντιμετωπίση τας αντιξόους συνθήκας που διερχόμεθα και να επιζήση εκ της ζοφεράς θυέλλης του πολέμου με την ελπίδα ότι αύριον όποτε θ' ανατείλη εις τον κόσμον η ημέρα της ποθητής Ειρήνης θα δυνηθή να καταλάβη εξέχουσας θέσιν εις τον κόσμον της αύριον, ο οποίος δεν είναι δυνατόν ειμή να στηρίζεται επί της εργασίας».

Όπως η εργοδοσία βλέπει ότι στο διάστημα αυτό πρέπει να προετοιμάσει το έδαφος για τη στήριξη και ενίσχυση του Ιδρύματος για την περίοδο μετά τον πόλεμο έτσι και οι εργαζόμενοι ετοιμάζονται για την ίδια εποχή. Η αντίληψη τους σαφώς και διαφέρει και αντανακλά την ταξική θέση των δύο πλευρών. Για την διοίκηση της ΕΤΕ η ευημερία των εργαζομένων περνά από την ευημερία και την ενίσχυση της τράπεζας ενώ για τους εργαζόμενους είναι εκ διαμέτρου διαφορετικά. Η όποια ευημερία της τράπεζας περνά από την ευημερία των εργαζομένων αφού δεν μπορεί

⁷⁶ «Τραπεζική», Ιούλιος 1942, Έτος Ζ', Άρθρο «Η ισχύς εν τη ενώσει», ΙΑΣΥΕΤΕ

να υπάρξει και να λειτουργήσει ο οργανισμός χωρίς τα βασικά του μέλη, που είναι οι εργαζόμενοι. Υπάρχει λοιπόν και σε αυτό το σημείο ο κοινωνικός και ταξικός ανταγωνισμός. Η διαπάλη για το τώρα, για την περίοδο της κατοχής και η θέση που θα έχει κατακτήσει κάθε πλευρά θα καθορίσει και τη θέση στην επόμενη εποχή, θα καθορίσει και τους όρους με τους οποίους θα διεξάγεται η ταξική πάλη σε περιόδους ελευθερίας.

2.7 Συμπεράσματα από την διαπάλη στο εσωτερικό του ΣΥΕΤΕ

Ερευνώντας και μελετώντας τις δύο εκθέσεις πεπραγμένων των Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ σε δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές, σε απόσταση ενός χρόνου, θα διαπιστωθεί και η αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας του ΣΥΕΤΕ. Αυτή η αλλαγή συντελείται με την επίδραση των δραματικών γεγονότων της κατοχής, όπως η πείνα, η απότομη φτωχοποίηση και η εξαθλίωση μεγάλου μέρους του πληθυσμού και ιδιαίτερα των τραπεζοϋπαλλήλων, ο θάνατος, η καταστολή των κατοχικών δυνάμεων, οι εκτελέσεις αλλά και η οργάνωση της Αντίστασης ενάντια στον κατακτητή μέσω της ίδρυσης των αντιστασιακών οργανώσεων, συσπείρωση πολλών εργαζομένων γύρω από το ΕΕΑΜ.

Η εκλογή κατώτερων, χαμηλόβαθμων αμειβομένων υπαλλήλων της ΕΤΕ στην Δ.Ε., που αποτέλεσαν την πλειοψηφία σε αυτή, τον Ιανουάριο του 1942, θα γίνει η απαρχή για την αλλαγή του προσανατολισμού και της πολιτικής γραμμής που ακολούθησε η συγκεκριμένη Δ.Ε.

Η αντιμετώπιση, σε συνθήκες πολέμου, της διοίκησης της ΕΤΕ ως εργοδοσία δεν είχε γίνει στο παρελθόν σε καμία περίπτωση. Η λειτουργία των συνδικάτων άρα και του ΣΥΕΤΕ σε καθαρά εργοδοτικό προσανατολισμό, ιδιαίτερα στα χρόνια της

μεταξικής δικτατορίας και η πρόσδεση στο άρμα της ΓΣΕΕ⁷⁷, ήταν το σύνηθες. Ο βασικός ρόλος των συνδικάτων στην μεταξική δικτατορία ήταν η εξυπηρέτηση μιας συντεχνιακής λογικής, αποκομμένης από την συνεργασία των συνδικάτων και τη συλλογική διεκδίκηση και υποταγμένη στην προώθηση προσωπικών συμφερόντων των συνδικαλιστών της γραφειοκρατίας, προσωπικότητες αποξενωμένες από την βάση των εργαζομένων, με άμεση σχέση με το κράτος και τους μηχανισμούς του.

Η συμμετοχή εργαζομένων στα συνδικαλιστικά δρώμενα που μέχρι εκείνη την εποχή ήταν αποκλεισμένοι, όπως οι κλητήρες, οι γυναίκες οι νέοι και οι εισπράκτορες αποτελεί από παράδειγμα της διαφορετικής λογικής της αλλαγής στη διοίκηση του ΣΥΕΤΕ.⁷⁸

Η δυναμική που δημιούργησε αυτή η συμμετοχή με την ταυτόχρονη ενεργοποίηση υπαλλήλων που συνδεόταν ή ήταν μέλη του ΕΕΑΜ ήταν ένας άλλος παράγοντας της επικράτησης στην πάλη των ιδεών υπέρ μιας άποψης εκ διαμέτρου διαφορετικής από την μέχρι τότε κρατούσα για τον ρόλο, την οργάνωση και τον προσανατολισμό των συνδικάτων όπως και της σχέσης αυτών με το κράτος και τους μηχανισμούς τους.

Ακόμη και η λεκτική διαφοροποίηση ήταν εμφανέστατη τόσο στα γραπτά τους κείμενα όπως ανακοινώσεις, πρακτικά Γ.Σ., εκθέσεις πεπραγμένων κ.ά. του ΣΥΕΤΕ όσο και στα κείμενα που απευθύνονταν στην διοίκηση της ΕΤΕ. Η χρήση λέξεων όπως «εργοδοσία», «πάλη ιδεών» είναι κάτι που δεν συνηθιζόταν στο λόγο ενός σωματείου που μέχρι εκείνη τη στιγμή λειτουργούσε και δρούσε χωρίς ταξική αναφορά. Η εντύπωση που άφηναν οι υπάλληλοι της ΕΤΕ στον υπόλοιπο εργαζόμενο κόσμο και στην κοινωνία ήταν πολύ διαφορετική από την πραγματικότητα την οποία

⁷⁷ Συνοδινός Ζήσιμος Χ., έρευνα-εισαγωγή-σχολιασμός, «*Ημερολόγιο Συμβάντων*», του κεντρικού καταστήματος της Τράπεζας Αθηνών 1943-1945, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2014, σ.34-38

⁷⁸ Ο.π., σ.35

βίωναν οι περισσότεροι από αυτούς που βρισκόταν στα χαμηλά μισθολογικά κλιμάκια. Ιδιαίτερα στην χρονική περίοδο που εξετάζεται, η κατάσταση ήταν πολύ χειρότερη, αφού το φάσμα της πείνας για αυτούς τους υπαλλήλους ήταν έντονο.

Αποτέλεσμα αυτής της αλλαγής του πολιτικού προσανατολισμού του ΣΥΕΤΕ αλλά και ταυτόχρονα καθοριστικός παράγοντας για την δράση του, σε ένα διαφορετικό περιβάλλον συνεργασίας, αποτελεί η ενότητα που πραγματοποιήθηκε σε δευτεροβάθμιο όργανο και η δημιουργία της ΕΣΤΟ. Είναι μια προσπάθεια ενοποίησης της κοινής δράσης εργαζομένων με κοινά συμφέροντα και παρόμοιους εργοδότες. Χρονικά γίνεται σε καθοριστικό σημείο, Ιούνιος 1942. Λίγες μέρες μετά τις νέες εκλογές για την Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ, Μάιος 1942 και την επικράτηση και σε επίπεδο προέδρου των χαμηλόβαθμων υπαλλήλων της ΕΤΕ. Λίγους μήνες πριν από την εκδήλωση της μεγάλης απεργίας των τραπεζοϋπαλλήλων στις 9 Σεπτεμβρίου 1942.

Αυτή η οργάνωση, σε δεύτερο βαθμό, είναι απότοκο της παρέμβασης και της διάθεσης που έδειξαν οι εργαζόμενοι κυρίως μπροστά στα εξαιρετικά δυσάρεστα γεγονότα της κατοχής. Δημιουργήθηκε ως πρώτιστη ανάγκη για την οργάνωση του λαού, των εργαζομένων, για την κοινή δράση στο ζήτημα της επιβίωσης, της εναντίωσης στην κατοχή και τα έκτακτα μέτρα επιστράτευσης των εργαζομένων. Ήταν απόρροια της παρέμβασης του ΕΕΑΜ και της προσπάθειας που έγινε και σε τριτοβάθμιο επίπεδο με την κοινή δράση της Ενωτικής ΓΣΕΕ με την «Εθνική» ΓΣΕΕ.

Αυτή η πάλη ιδεών στο εσωτερικό του ΣΥΕΤΕ αφορούσε και έπαιρνε διαστάσεις και για το θέμα της λειτουργίας των εργαζομένων μετά τον πόλεμο και σε συνθήκες ελευθερίας. Για το ποια θα είναι η θέση των εργαζομένων στα τεκταινόμενα στην ΕΤΕ αλλά σε ποια θέση θα βρίσκονται τόσο οι εργαζόμενοι όσο και τα συνδικάτα

μετά το τέλος του πολέμου. Όπως έγινε κατανοητό στην ανάλυση που προηγήθηκε πιο πάνω η διοίκηση της ΕΤΕ, εκτός των άλλων, φρόντιζε για αυτήν την εποχή. Προετοίμαζε τους εργαζόμενους, τις υπηρεσίες και την δομή της τράπεζας για την ισχυροποίηση της από την εποχή της κατοχής για μετά. Φρόντιζε με λίγα λόγια να ισχυροποιήσει, στην ταξική – εξουσιαστική πάλη, την θέση της έναντι των εργαζομένων. Εξού και η σχετική εγκύκλιος, από την αρχή σχεδόν της κατοχής, που παρουσιάστηκε στις προηγούμενες σελίδες.

Σε αυτό το στιγμιότυπο της ταξικής πάλης ήταν καθοριστικό στοιχείο η πολιτική κατεύθυνση που θα είχε ο ΣΥΕΤΕ. Τα διλήμματα που τίθενται δια μέσου της έκθεσης πεπραγμένων του 1943, που αναλύθηκε πιο πάνω, είναι παραπάνω από εμφανή.

Το κυρίαρχο δίλημμα που προκύπτει είναι αν ο ΣΥΕΤΕ θα είναι ένα κλασικό συνδικάτο του μεσοπολέμου και της μεταξικής δικτατορίας, ένα κλασικό εργοδοτικό, γραφειοκρατικό συνδικάτο που θα φροντίζει για την μακροήμερευση και την προώθηση των συμφερόντων των μεγαλοστελεχών, που θα το διοικούν ή θα αποτελέσει ένα ταξικό συνδικάτο που θα αγκαλιάζει όλους τους εργαζομένους στην τράπεζα και κυρίως των κατώτερων βαθμίδων που αποτελούσαν και την πλειοψηφία αυτών και δεν είχαν οργανική σχέση με τη διοίκηση της τράπεζας, χωρίς διακρίσεις φύλου, που θα είναι μάχιμο για την υπεράσπιση και διεύρυνση των συμφερόντων και των δικαιωμάτων όλων των μελών του απέναντι στην εργοδοσία, στις κυβερνήσεις και το κράτος.

Σε αυτή τη διαπάλη η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ και σε αυτό ακριβώς το χρονικό σημείο δείχνει να επιλέγει ως απάντηση το δεύτερο μέρος του διλήματος. Θέτει την ύπαρξη της εργοδοσίας σε συνάφεια με την ύπαρξη των εργαζομένων και μάλιστα βάζοντας το καίριο διαφοροποιητικό στοιχείο από την προηγούμενη κατάσταση. Αυτό της

αναγκαιότητας της εργασίας για να υπάρξει «ο κόσμος της αύριον» για τη χώρα σε συνθήκες ελευθερίας.

2.8 Το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο αναφοράς στην περίοδο

Την περίοδο την οποία εξετάζουμε η αντίσταση του ΕΑΜ και ΕΛΑΣ βρίσκεται στο αποκορύφωμά της. Έχει κυριαρχήσει, πολιτικά, στρατιωτικά και κοινωνικά, ανάμεσα στις αντάρτικες οργανώσεις, έναντι του ΕΔΕΣ, της ΕΚΚΑ και διεξάγεται ανάμεσα σε αυτές τις οργανώσεις ένας άτυπος ανταγωνισμός για το ποιος θα αποκτήσει την μεγαλύτερη επιρροή στην ελληνική κοινωνία. Όλες οι ενδιάμεσες οργανώσεις ή έχουν διαλυθεί ή φυτοζωούν..

Σε διπλωματικό – πολιτικό επίπεδο, επισκέπτονται τον Αύγουστο του 1943 το Κάιρο αντιπρόσωποι των αντάρτικων ομάδων και σε κοινή τους δήλωση οι έξι αντιπρόσωποι του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, του ΕΔΕΣ και της ΕΚΚΑ, μαζί με τον Κανελλόπουλο και τον εκπρόσωπο των αστικών πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα Γ. Εξηντάρη, ζητούν να μην επιστρέψει ο βασιλιάς πριν γίνει δημοψήφισμα. Δήλωση που την ενστερνίζονται πολλά μέλη του υπουργικού συμβουλίου και την αποδέχεται κατ' αρχήν και ο Leeper, ο άγγλος πρεσβευτής. Όμως το F.O και ο Churchill ούτε που το συζητούν αυτό το ενδεχόμενο και επαναλαμβάνουν τη θέση τους περί άμεσης επιστροφής του Γεωργίου στην Ελλάδα.⁷⁹

Όλο το επόμενο διάστημα από την πλευρά των βρετανών εξαντλείται στο πως θα αντιμετωπίσουν το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ στα πλαίσια της δημιουργίας μιας κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας». Στην αρχή προσπαθούν να τους συκοφαντήσουν και να τους επιτεθούν, γεγονός που δεν είναι καθόλου εύκολο γιατί αντιλαμβάνονται αμέσως ότι

⁷⁹ Παπαστράτης Προκόπης, *Ελληνική Ιστορία του 20^{ου} αιώνα, Η δεκαετία 1940-1950*, σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σ.32

οι ρίζες του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ στην ελληνική κοινωνία είναι πολύ βαθιές και δεν μπορούν να το επιτύχουν.

Γι' αυτό αποφασίζουν οι Άγγλοι να αλλάξουν τακτική και θα προσπαθήσουν να εντάξουν στην κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Σε αυτή την τακτική θα συντελέσει και το γεγονός της ίδρυσης της ΠΕΕΑ τον Μάρτιο του 1944 και της απήχησης που είχε τότε στον λαό και της ευρύτητας των περιοχών που περιελάμβανε η κυβέρνηση της ΠΕΕΑ. Το γεγονός αυτό, αλλά και στο επόμενο διάστημα, η εκδήλωση ενεργειών υπέρ της ΠΕΕΑ από τους στρατιωτικούς σχηματισμούς στην Αίγυπτο, οδηγεί τους Άγγλους, παρά την καταστολή αυτής, να υπαναχωρήσουν και να δεχτούν το νέο ρόλο του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Με αυτόν τον τρόπο, εμμέσως, το ΕΑΜ αναγνωρίζεται ως εταίρος σε μια μελλοντική κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» με σημαντικό ρόλο, παρόλο που έχει απορριφθεί η πρόταση του ΕΑΜ, από τον Αύγουστο του 1943, για ενίσχυση της κυβέρνησης του Καΐρου με την δημιουργία κλιμακίου στην ελεύθερη Ελλάδα αποτελούμενο από τα υπουργεία Εσωτερικών, Δικαιοσύνης, Παιδείας και Κοινωνικής Πρόνοιας.⁸⁰

Μετά την κρίση του Απριλίου του 1944 ανατίθεται ο σχηματισμός κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας» στον Γ. Παπανδρέου για αυτό το σκοπό διοργανώνουν το συνέδριο του Λιβάνου τον Μάιο του 1944.

Στο συνέδριο αυτό με την καθοδήγηση του Leeper οργανώνεται μια επίθεση στο ΕΑΜ και ΕΛΑΣ με στόχο την συνολική του πολιτική αποδυνάμωση στη μελλοντική κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας». Όλοι, ενορχηστρωμένα βάλουν κατά του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και με αφορμή τη διάλυση του 5/42 συντάγματος Ευζώνων που έγινε λίγες μέρες πριν. Αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα η προσπάθεια εκμετάλλευσης, από την πλευρά των Άγγλων και του Γ. Παπαδνδρέου, της διάλυσης

⁸⁰ Ο.π., σ.34

του 5/42 συντάγματος Ευζώνων, τη στρατιωτική πτέρυγα της ΕΚΚΑ, από τον ΕΛΑΣ, τον Απρίλιο του 1944 και ο τρόπος με τον οποίο επετεύχθη Τελικά πετυχαίνουν τον σκοπό τους και οι αντιπρόσωπο του ΕΑΜ / ΕΛΑΣ στο συνέδριο εμφανίζονται απολογούμενοι και ουσιαστικά να υποκύπτουν στις πιέσεις των Άγγλων και της κυβέρνησης του Καΐρου.

Στην Καζέρτα, όπου μεταφέρεται η κυβέρνηση του Καΐρου, ασκείται ολοένα μεγαλύτερη πίεση για την συμμετοχή τους στην κυβέρνηση, αφού από τα τέλη του Αυγούστου 1944 έχουν ήδη ανακοινωθεί όλα τα ονόματα της κυβέρνησης εκτός αυτών του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Μετά από διαβουλεύσεις, απειλές, εκβιασμούς και πολιτικές συμφωνίες ανάμεσα σε Άγγλους και Σοβιετικούς, που αφορούν τα Βαλκάνια και τον κυρίαρχο ρόλο των Βρετανών στην Ελλάδα και τον αντίστοιχο των Σοβιετικών στη Ρουμανία,⁸¹ στις 2 Σεπτεμβρίου ορκίζονται από την πλευρά του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ 6 υπουργοί στην κυβέρνηση «εθνικής ενότητας».

Προετοιμάστηκε το έδαφος με αυτόν τον τρόπο για την εμφάνιση της κυβέρνησης «εθνικής ενότητας» μετά την απελευθέρωση.

Μιας κυβέρνησης, που θα διέθεται ό,τι στρατιωτικά όριζε, στις διαταγές του στρατηγού Scobie, που τόσο μεγάλο ρόλο θα παίζει στο επόμενο διάστημα και ιδιαίτερα στην περίοδο πριν, κατά και μετά τα Δεκεμβριανά.

2.9 Η κατάσταση στο πολιτικό συνδικαλιστικό χώρο

⁸¹ Παπαστράτης Προκόπης, *Ελληνική Ιστορία του 20^{ου} αιώνα, Η δεκαετία 1940-1950*, σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σ.56-57

Στην περίοδο που εξετάζουμε όπως και στην προηγούμενη του πολέμου παρατηρείται μια πολυδιάσπαση των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Πριν το πόλεμο υπήρχαν οι εξής συνδικαλιστικές οργανώσεις: ΓΣΕΕ, ΕΓΣΕΕ («Ενωτική» ΓΣΕΕ, ελεγχόταν από ΚΚΕ και προέκυψε από τη διάσπαση του 1928) , τα Ανεξάρτητα Συνδικάτα (Σοσιαλιστική πτέρυγα της ΓΣΕΕ δηλ. Ομοσπονδία Σιδηροδρομικών, Ν. Καλύβας, Δ.Στρατής, Γ. Λάσκαρης, Εργατικό Κέντρο Αθήνας, Εργατικά Κέντρα Θεσσαλονίκης και Πάτρας), η Πανελλαδική Συνομοσπονδία Εργασίας (διάσπαση των Ανεξάρτητων συνδικάτων) και ορισμένα συνδικάτα που ελέγχονταν από του Αρχαιομαρξιστές.⁸²

Αυτές οι διασπάσεις ήταν προϊόν της κατάστασης του διεθνούς συνδικαλιστικού και εργατικού κινήματος και αφορούσε τον τρόπο με τον οποίο οι πτέρυγές του αντιλαμβάνονταν και ανέλυαν την πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα της εποχής. Επίσης ήταν αποτέλεσμα της ιδεολογικής και πολιτικής αντιπαλότητας ανάμεσα στην Κομμουνιστική και Σοσιαλιστική διεθνή.

Μια αντιπαλότητα που αμβλύθηκε μετά την εγκαθίδρυση φασιστικών καθεστώτων σε πολλές χώρες της Ευρώπης και την αλλαγή παραδείγματος στη στάση που θα κρατούσε από δω και πέρα η Κομμουνιστική Διεθνής. Μια στάση, που πλέον ευνοούσε την ενιαία δράση των συνδικάτων, αφού ακόμα και αυτές οι διεθνείς άλλαξαν την πολιτική γραμμή με προτεραιότητα τη δημιουργία παλλαϊκών μετώπων.

Κάτι αντίστοιχο έγινε και στην Ελλάδα με την υπογραφή το 1934 ανάμεσα στην ΕΓΣΕΕ, την ΓΣΕΕ και τα Ανεξάρτητα Συνδικάτα του «Συμφώνου κοινής δράσης ενάντια στην στρατιωτικοφασιστική δικτατορία», χωρίς όμως να προχωρά σε

⁸² Γ.Φ.Κουκουλές, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις(44-48)*, Οδυσσεάς, Αθήνα 1995, σ.41-42

οργανωτική συγκρότηση και μορφή και λόγω της επιβολής της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου.

Βέβαια τα προβλήματα εξακολουθούσαν να υπάρχουν από τη στιγμή που η ΓΣΕΕ δεν μπορούσε να ξεφύγει απολύτως από τον έλεγχο των κυβερνήσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η απεργία το 1934 με αφορμή τα αιματηρά επεισόδια στην Καλαμάτα. Παρόλο που απεργία αυτή κηρύχτηκε από ΕΓΣΕΕ και ΓΣΕΕ, την τελευταία στιγμή η ΓΣΕΕ δεν την στήριξε γιατί υπαναχώρησε στις πιέσεις της κυβέρνησης.⁸³

Οι προσπάθειες διαμόρφωσης μιας κοινής γραμμής και θέσης όλων των συνδικαλιστικών οργανώσεων στην συγκεκριμένη περίοδο δυσκολευόταν και υπονομευόταν από την στάση της ΓΣΕΕ, παρόλο που η βάση των συνδικάτων που ανήκαν σε αυτή, πίεσε για κοινή δράση. Η διοίκηση της ΓΣΕΕ εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από τις κυβερνήσεις της περιόδου που δεν άφηνε περιθώρια κοινών δράσεων.

Η προσπάθεια για ενωτική κοινή δράση τελικώς δεν καρποφόρησε μιας και η επιβολή της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, του Ι. Μεταξά, σταμάτησε κάθε ανάλογη ενέργεια. Θα ακολουθήσουν διώξεις, φυλακίσεις, δολοφονίες εργατικών συνδικαλιστικών στελεχών και οποιαδήποτε εργατική διεκδίκηση, απεργία κινητοποίηση αντιμετωπιζόταν με βία και καταστολή από τον κρατικό μηχανισμό και σε όλα τα επίπεδα. Από την δράση ασφαλιτών στα συνδικάτα, από την εξαφάνιση εργατικών στελεχών, από την παρακολούθηση των μαζικών διαδικασιών των συνδικάτων από ασφαλίτες, από τους βασανισμούς, από τις υπογραφές δηλώσεων μετανοίας κλπ.

⁸³ Ο.π., σ.59

2.10 Το Εργατικό ΕΑΜ

Η δημιουργία του ΕΕΑΜ είναι προϊόν συλλογικής δράσης που προέκυψε από την ανάγκη για άμεση απάντηση στον καθημερινό αγώνα για επιβίωση.

Το ΕΕΑΜ δημιουργήθηκε στις 16 Ιουλίου 1941, ένα μήνα και πλέον από την 6^η ολομέλεια της Κ.Ε. του ΚΚΕ και στην απόφασή της για αγώνα ενάντια στην δοσίλογη κυβέρνηση, για τη δημιουργία πλατιού αντιφασιστικού μετώπου, για δράση εναντίον των δυνάμεων κατοχής και για απελευθέρωση της Ελλάδας και για το σχηματισμό δημοκρατικής προσωρινής κυβέρνησης. Είναι ένα μέρος του αποτελέσματος των συναντήσεων του Λευτέρη Αποστόλου, στελέχους του ΚΚΕ, με επικεφαλής των κομμάτων για την συγκρότηση του ΕΑΜ.⁸⁴

Η δημιουργία του ΕΕΑΜ απαντάει επιπλέον στην ανάγκη για ενιαία δράση στην δύσκολη εποχή της κατοχής. Μετά από την πρωτοβουλία των κομμουνιστών στην αρχή ενοποιείται η δράση των ΕΓΣΕΕ και της ΓΣΕΕ κάτω από την ομπρέλα του ΕΕΑΜ. Αργότερα προσχωρούν τα Ανεξάρτητα Συνδικάτα (Παράταξη του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδας) τα οποία φέρουν πλέον το όνομα Σοσιαλιστική Συνδικαλιστική Παράταξη.⁸⁵

Το ιδρυτικό του ΕΕΑΜ υπέγραψαν εκπρόσωποι των ΕΓΣΕΕ και της ΓΣΕΕ. Την πρώτη εκπροσωπούσε ο Λευτέρης Αποστόλου και την δεύτερη ο Ιωάννης

⁸⁴ Δημήτρης Καλογιαννίδης, *Το Εθνικό Εργατικό Απελευθερωτικό Μέτωπο: Η δράση στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1941-1942*, Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σ.44

⁸⁵ Γ.Φ.Κουκουλές, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις*(44-48), Οδυσσέας, Αθήνα 1995, σ.44-45

Καλομοίρης, στέλεχος της συντηρητικής παράταξης προπολεμικά και διορισμένος Γ.Γ. της ΓΣΕΕ τον Απρίλη του 1941 από τον Δημητράτο, υπουργό Εργασίας.⁸⁶

Οι αρχές κάτω από τις οποίες θα δρούσε το ΕΕΑΜ συνοψίζονται στις παρακάτω:

1. Καθημερινές διεκδικήσεις,
2. Υπεράσπιση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων,
3. Συνεννόηση όλων των αριστερών δυνάμεων ώστε με την απελευθέρωση να διεκδικήσει την πλειοψηφία και την διακυβέρνηση,
4. Να παλέψει ενάντια στις κατοχικές δυνάμεις που καταληστεύουν το τόπο,
5. Πάλη ενάντια στην αισχροκέρδεια και μαύρη αγορά,
6. Συγκρότηση πανελλαδικού εθνικοαπελευθερωτικού μετώπου για το διώξιμο των δυνάμεων κατοχής,
7. Να συντονίσει τη πάλη του με τις δυνάμεις σε όλο τον κόσμο στον αγώνα για να ηττηθούν οι δυνάμεις του Άξονα.⁸⁷

Στην Κ.Ε. του ΕΕΑΜ μετείχαν στελέχη των οργανώσεων που το δημιούργησαν. Τέτοια ήταν: Ι. Καλομοίρης, Θ. Σισμανίδης, και Μ. Πετρουλής από ΓΣΕΕ και από την ΕΓΣΕΕ Κ.Θέος, Κ. Λαζαρίδης, και Δ. Μαργιώλης, και από την Σ.Σ.Π. Λ.Καλογέρης και Δ. Στρατής.

Το ΕΕΑΜ έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση των εργαζομένων και στην ενωτική δράση τους στον αγώνα για την επιβίωση και τη διεκδίκηση βασικών όρων ύπαρξής της.

⁸⁶ Δημήτρης Καλογιαννίδης, *Το Εθνικό Εργατικό Απελευθερωτικό Μέτωπο: Η δράση στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1941-1942*, Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σ.44

⁸⁷ Γ.Φ.Κουκουλές, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις(44-48)*, Οδυσσέας, Αθήνα 1995, σ.45-46

Πρωτοστάτησε σε όλες τις απεργιακές κινητοποιήσεις της περιόδου της κατοχής. Από την πρώτη απεργία που οργάνωσε το σωματείο των Τ.Τ.Τ. τον Απρίλιο του 1942 ενάντια στην πολιτική επιστράτευση, στην απεργία του Σεπτεμβρίου του 1942 για αυξήσεις στους εργαζόμενους στις τράπεζες, στην απεργία των δημοσίων υπαλλήλων του Μαρτίου του 1943 ενάντια στην πολιτική επιστράτευση, με τα γνωστά αποτελέσματα της ακύρωσης της επιστράτευσης, με πρωταγωνιστικό ρόλο των εργαζομένων στις τράπεζες και ιδιαίτερα αυτών της ΕΤΕ, στη συνέχεια στη μεγάλη απεργία τον Ιούνιο του 1943 ενάντια στο σύστημα της ομηρία και τέλος στην απεργία του Σεπτεμβρίου του 1944 με αίτημα τη διάλυση των ταγμάτων ασφαλείας.⁸⁸

Η σημασία του ΕΕΑΜ είναι απόλυτα συνδεδεμένη με την σημασία της Εθνικής Αντίστασης και ειδικότερα με την δράση του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ. Αποτέλεσε στην διάρκεια της κατοχής και της αντίστασης τον βασικό κορμό στις πόλεις και σε μεγάλα αστικά κέντρα της επαρχίας. Μεγάλο μέρος του αγώνα για την επιβίωση αλλά και για τις οικονομικές διεκδικήσεις απέναντι στις κατοχικές κυβερνήσεις οφείλεται στο ΕΕΑΜ. Ο τρόπος οργάνωσης των κινητοποιήσεων, των απεργιών, των διαδηλώσεων και γενικότερα των αγώνων του συνδικαλιστικού κινήματος στα δύσκολα χρόνια της κατοχής έχει την σφραγίδα του ΕΕΑΜ. Κατάφερε, μέσα στη διάρκεια, να ταυτιστεί με την ανάπτυξη του ενωτικού συνδικαλιστικού κινήματος, ένα αίτημα που αιωρούταν από τα χρόνια πριν τον πόλεμο και που οι συνεχόμενες παρεμβάσεις της πολιτικής εξουσίας, των κυβερνήσεων και των εργοδοτικών οργανώσεων υπονόμειαν με τους «αντιπροσώπους» τους στα εργατικά συνδικάτα.⁸⁹

Με την κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» το ΕΕΑΜ διαλύεται και η διοίκηση του διορίζεται προσωρινή της ΓΣΕΕ με στόχο τη διοργάνωση του 8^{ου} συνεδρίου της. Με

⁸⁸ Ο.π.

⁸⁹ Αυγουστίδης Άγγελος, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα κατά τη δεκαετία του '40 και τα περιθώρια της πολιτικής*, εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1999, σ.164-166

το ξέσπασμα της εξέγερσης του Δεκεμβρίου του 1944, την ενεργό συμμετοχή της προσωρινής διοίκησης στο πλευρό των ανταρτών και του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ με την οργάνωση της απεργίας στις 3 Δεκεμβρίου, μετά την τραγική κατάληξή της, στις 10 Ιανουαρίου 1945, παύεται η προσωρινή διοίκηση της ΓΣΕΕ, και στη θέση της διορίζεται μια διοίκηση με γραμματέα τον Χατζηδημητρίου και σύνθεση στελεχών που είχαν σχέση με την δικτατορία του Μεταξά και αποτελούσαν τους συνδικαλιστές του κράτους.

Η στάση της Διοίκησης της ΕΤΕ

Το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετώπισε η διοίκηση της ΕΤΕ στη συγκεκριμένη περίοδο και με προφανή τα αποτελέσματα στη κακή διατροφή των υπαλλήλων που η ίδια είχε επιλέξει να κάνει, ήταν η περικοπή τους γιατί το κόστος ήταν πολύ μεγάλο.

Η διοίκηση της ΕΤΕ με συνδιοικητή τον Ζαβιτσιάνο⁹⁰, την προηγούμενη περίοδο, ανέλαβε με μεγάλο κόστος τη συντήρηση των υπαλλήλων της τόσο στη διάρκεια του πολέμου όσο και στη διάρκεια της κατοχής. Έτσι ενίσχυε ταμιακά με έκτακτα δάνεια και αργότερα σε ρουχισμό, τρόφιμα, περίθαλψη, άμεση χρηματική βοήθεια, τιμητικές συντάξεις και δίνοντας προαγωγές μετά θάνατο σε υπαλλήλους που έπεσαν στο μέτωπο. Σε αυτή τη πολιτική εντάσσονται και τα διάφορα επιδόματα προς τους υπαλλήλους της και τις οικογένειες των.

⁹⁰ Ο **Κωνσταντίνος Ζαβιτσιάνος** (Κέρκυρα, 1879 - Αθήνα, 1951), ήταν δικηγόρος και πολιτικός. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και μετεκπαιδεύτηκε σε ιταλικά και γαλλικά πανεπιστήμια. Πρωτοεκλέχτηκε ανεξάρτητος βουλευτής Κέρκυρας στις εκλογές της Α' Αναθεωρητικής Βουλής (Αύγουστος του 1910). Επανεκλέχτηκε τον Νοέμβριο του 1910, το 1912, τον Μάιο του 1915, το 1923 και το 1928, συνεργαζόμενος με το κόμμα των Φιλελευθέρων (το 1928 ήταν αρχηγός του κόμματος "Προοδευτική Ένωση"). Διετέλεσε πρόεδρος της Βουλής (1915), υπουργός Εσωτερικών στην κυβέρνηση Βενιζέλου (1928-1929), και εκλέχτηκε αριστίδην γερουσιαστής το 1933. Την 5η Αυγούστου του 1936, ανέλαβε αντιπρόεδρος και υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση του Μεταξά, θέση από την οποία παραιτήθηκε τον Ιανουάριο του 1937, διαφωνώντας με την οικονομική πολιτική. Ως υπουργός Εσωτερικών ο Ζαβιτσιάνος κατέβαλε ουσιαστικές προσπάθειες για την πάταξη της ληστείας και συνέδεσε το όνομά του με τη θέσπιση του "ιδιώνυμου" (νόμος 4229 "περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών"), που αποσκοπούσε στην καταστολή των δραστηριοτήτων του Κομμουνιστικού Κόμματος. Την περίοδο 1941-1943 εκλέχτηκε σύμβουλος και συνδιοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, αντικαθιστώντας τον Αλέξανδρο Κορυζή στην διοίκηση της Τράπεζας. Τον Ιανουάριο του 1943 παραιτήθηκε από τη θέση αυτή και αντικαταστάθηκε από τον Γεώργιο Μερκούρη.

Το ζήτημα του επισιτισμού αλλά και της συντήρησης του υπαλληλικού προσωπικού της Ε.Τ.Ε. απασχολεί το Γενικό Συμβούλιο στη διάρκεια της κατοχής όπως επίσης αποτελεί και ένα από τα αιτήματα διεκδίκησης των εργαζομένων.

Το θέμα του επισιτισμού απασχόλησε τη διοίκηση της τράπεζας όχι μόνο για να βοηθήσει τα αναξιοπαθόντα μέλη του προσωπικού της αλλά για να αντιμετωπίσει, καλύτερα, να προλάβει τις διάφορες οικονομικές διεκδικήσεις των υπαλλήλων της, ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν ανάμεσα στα άλλα και το θέμα του επισιτιστικού προβλήματος που αντιμετώπιζαν όλο και πιο οξυμένα.(πρακτικά Γ.Σ. 20 Φεβρουαρίου1942).

Αυτό γίνεται αντιληπτό σε συνεδρίαση του Γ.Σ. της ΕΤΕ, στις 2 Ιουνίου 1944, όπου τα πρακτικά αναφέρονται στην οικονομική κατάσταση της ΕΤΕ τον Ιούνιο του 1944 «...Ο κ. Διοικητής λέγει ότι ευρίσκετο εις την ευχάριστιν θέσιν να ανακοινώση ότι τα διαθέσιμα της Τραπεζής ήχθησαν εις ικανοποιητικόν σημείον ανελθόντα εις 528 δισεκατομμύρια και αύτη η κρίσις την οποίαν αντιμετώπισε τελευταίως η Τράπεζα εκ της ελλείψεως διαθεσίμων παρήλθε.»⁹¹ «Σήμερον προσθέτει ο κ.Διοικητής η Τράπεζα ευρίσκεται από άποψη χρεωγράφων εις την αυτήν ή και καλλιτέραν θέσιν απ' ότι ήτο την 1^{ην} Απριλίου 1941.»⁹²

Η επίσημη δικαιολογία που για τη διοίκηση της ΕΤΕ έγινε αυτή η περικοπή ήταν ότι οι υπάλληλοι στην επαρχία είχαν καλύτερη πρόσβαση στην αγορά των ειδών πρώτης ανάγκης και ότι το κόστος απόκτησης τους ήταν κατά πολύ λιγότερο σε σύγκριση με τις μεγάλες πόλεις.

Αναφέρει συγκεκριμένα η απόφαση:« Η απόφασις αύτη όπως περικοπή το συσσίτιον του προσωπικού των Υποκ/των εβασίσθη εις την αντίληψην ότι εν ταις

⁹¹ ΙΑΕΤΕ,Συνεδρίαση του Γ.Σ. της ΕΤΕ, 2/6/1944, Α1Σ3Υ3Β28

⁹² Ο.π.

Επαρχίαις τα είδη διατροφής προσφέρονται εις τα τιμάς κατωτέρας των της αγοράς Αθηνών και ότι συνεπώς οι εν ταις Επαρχίαις εργαζόμενοι τελούν υπό ευνοϊκώτερας βιωτικής συνθήκας εν συγκρίσει προς το εν Αθήναις, Πειραιεί και Θεσ/νίκη υπηρετούν προσωπικόν.»⁹³

Χαρακτηριστικό γεγονός της κατάστασης αυτής είναι και ότι ο αριθμός των υπαλλήλων της ΕΤΕ, που η υγεία τους βρίσκεται σε άσχημη κατάσταση ,είναι πολύ μεγάλος συγκρινόμενος στην προ του πολέμου περίοδο. Έτσι ενώ ο αριθμός ασθενών υπαλλήλων το 1939 ήταν 448 άτομα το 1944 φτάνει στους 1887 υπαλλήλους δηλαδή αύξηση κατά 421%. Από αυτούς οι έχοντες φυματίωσης από 28 το 1939 φτάνουν τους 278, δηλαδή 993% αύξηση.

Παράλληλα με την παραπάνω δράση της διοίκησης σχετικά με το θέμα του επισιτισμού των υπαλλήλων της παίρνει και αποφάσεις που τιμωρούν τη δράση των υπαλλήλων της στα πλαίσια της αντίστασης και μάλιστα μετά από καταγγελίες συγκεκριμένων αντικομμουνιστικών οργανώσεων, όπως έγινε στην περίπτωση υπαλλήλων της ΕΤΕ στο υποκατάστημα στην Καρδίτσα.

Συγκεκριμένα στην συνεδρίαση στις 2 Ιουνίου 1944 το Γ.Σ. της ΕΤΕ στο θέμα 3 και τίτλο «Προσωπικού, Αυθαίρετος απουσία υπαλλήλων», αναφέρει: « Ο κ. Διοικητής ανακοινού προς το συμβούλιον έγγραφον της Διοικούσης Επιτροπής του Εθνικού Αγροτικού Συνδέσμου Αντικομμουνιστικής Δράσεως Καρδίτσης προς το εκείθεν υποκαταστήματος μας δι' αυτής αξιά την άμεσον απόλυσιν δύο υπαλλήλων του υποκαταστήματος οίτινες ανήκον εις την οργάνωσιν ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΠΙΟΝ.»⁹⁴ Στη συνέχεια ανακοινώνονται τα σχετικά ονόματα και οι ποινές που επεβλήθησαν,

⁹³ ΙΑΕΤΕ,10/5/1944,Α1Σ3Υ1Β25, Πρακτικό συνεδριάσεων Γ.Δ.Σ. , Πλήρη πρακτικά.

⁹⁴ ΙΑΕΤΕ, Συνεδρίαση του Γ.Σ. της ΕΤΕ, 2/6/1944, Α1Σ3Υ3Β28

πρόστιμα και στέρηση μισθού και παραπομπή στην επιτροπή παραπτώμων με την κατηγορία αυθαίρετης απουσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η διοίκηση της ΕΤΕ. Διοικητής και Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας

3.1 Η διοίκηση της ΕΤΕ στην διάρκεια του πολέμου και της κατοχής

Οι πηγές που θα βασιστεί η σχετική αναφορά στη διοίκηση της ΕΤΕ στη συγκεκριμένη περίοδο βασίζονται σε δύο περιοχές τεκμηρίων.

Η πρώτη αφορά το ΙΑΕΤΕ και πιο συγκεκριμένα, στα πρακτικά των συνεδριάσεων του Γ.Σ. της ΕΤΕ, όπου διαπιστώνεται όλη η πορεία αλλά και οι διακυμάνσεις των αποφάσεων της διοίκησης της ΕΤΕ σχετικά με την στάση της. Χρήσιμα τεκμήτια αποτελούν και τα: ΕΤΕ, «Απολογισμός των ετών 1941-1944»⁹⁵ και Κ. Ζαβιτσιάνος «Η Διοικήσεις της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος κατά τα έτη 1941 και 1942»⁹⁶.

Η δεύτερη αφορά την έκθεση που συντάσσει, πιθανότατα το 1965, στο πλαίσιο εορτασμού των 125 χρόνων της ΕΤΕ, η Τ. Αποστολοπούλου – Γεωργιάδη, Γραμματέας, ακόμη από την εποχή του διοικητή Δροσόπουλου, του συνδιοικητή της ΕΤΕ. Ήταν ένα σημαντικό στέλεχος της διοίκησης της ΕΤΕ, από αυτή ελεγχόταν η αλληλογραφία αλλά και οι έμπιστες επαφές του διοικητή της ΕΤΕ. Η έκθεση αυτή έχει τίτλο «Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος κατά τον Πόλεμο και την Κατοχή». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να είναι γνώστης και μάρτυρας σε σημαντικά γεγονότα και να ξέρει από πρώτο χέρι τα συμβαίνοντα τόσο στη διοίκηση αλλά και τις πολιτικές πιέσεις που δεχόταν η διοίκηση από τις κατοχικές αρχές αλλά και από τις κατοχικές κυβερνήσεις.

⁹⁵ ΕΤΕ, «Απολογισμός των ετών 1941-1944», εκδόσεις Πυρσού Α.Ε., Αθήνα, 1946

⁹⁶ Κ. Ζαβιτσιάνος «Η Διοικήσεις της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος κατά τα έτη 1941 και 1942», εκδόσεις Αφοι Ρόδη, Αθήνα.

Είναι προφανές ότι αυτή η δεκαοχτασέλιδη έκθεση συνιστά ένα σημαντικό τεκμήριο πολύ μεγάλης αξίας για την έρευνα του υπό εξέταση θέματος

Η Τ.Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη χωρίζει την συγκεκριμένη περίοδο σε δύο ενότητες.

Η πρώτη ενότητα έχει την αφετηρία της πριν από την αρχή της κατοχής από τους Γερμανούς όπου η διοίκηση της ΕΤΕ είναι εκλεγμένη από τους μετόχους της. Μετά τον διορισμό του Κορυζή ως πρωθυπουργού, θεσπίστηκε η θέση του συνδιοικητή της ΕΤΕ, την οποία κατέλαβε ο Γ.Ζαβιτσιάνος. Αυτή ακριβώς την περίοδο και μέχρι της αναγκαστικής αντικατάστασής του από τον Γ. Μερκούρη, η συντάκτης της συγκεκριμένης έκθεσης θεωρεί πολύ σημαντική και πατριωτική από την πλευρά της υπεράσπισης των συμφερόντων της ΕΤΕ και των εργαζομένων σε αυτή. Αυτή η περίοδος εκτείνεται μέχρι τον Ιανουάριο του 1943. Έκτοτε αρχίζει μια δύσκολη περίοδος για την ΕΤΕ και τα συμφέροντά της που σύμφωνα, με την συντάκτρια, συμπίπτουν με αυτά των εθνικών συμφερόντων.

Η δεύτερη ενότητα καθορίζεται από τη στιγμή που ο διοικητής της ΕΤΕ πλέον δεν εκλέγεται από τους μετόχους, αλλά διορίζεται από τις κατοχικές κυβερνήσεις και δυνάμεις. Είναι άνθρωποι που δεν εξυπηρετούν τα συμφέροντα της ΕΤΕ και τους έθνους αλλά αυτά των κατοχικών δυνάμεων. Τέτοιοι ήταν ο Γ. Μερκούρης και ο Δ.Λυμπέρης και που χαρακτηριστικά τον αναφέρει ως «συνεργάτη των Γερμανών».⁹⁷

Η αναφορά στην πρώτη ενότητα ξεκινά με την είσοδο στον πόλεμο της Ελλάδας και τη συμβολή της διοίκησης της ΕΤΕ στην αντιμετώπιση του εισβολέα. Έτσι αναφέρει την ανακοίνωση της για την έναρξη του πολέμου καλώντας το προσωπικό της ΕΤΕ να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων. Αναφέρει μάλιστα και τον αριθμό των

⁹⁷ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ20Φ6, Αρχεία διοικητών, διευθυντών και στελεχών, αρχείο Τ. Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη

υπαλλήλων της ΕΤΕ που πολέμησαν στο μέτωπο. «Εξακόσιοι ήσαν οι στρατευθέντες υπάλληλοι τας πρώτας ώρας, ήτοι το ¼ περίπου αυτών, και δύο σύμβουλοι.»⁹⁸

Στην αρχή του πολέμου ο Αλ.Κορυζής, διοικητής της ΕΤΕ εκείνη την αποχή, με βαρύνοντα λόγο στην οικονομική ζωή της Ελλάδας, ορίζεται πρόεδρος της «Επιτροπής Εράνων Κοινωνικής Πρόνοιας»⁹⁹ για τη συλλογή χρημάτων από όλο τον κόσμο για την ενίσχυση των στρατιωτικών δυνάμεων και την περίθαλψη των τραυματιών του πολέμου που μετακινούνται στο εσωτερικό της Ελλάδας. Έλληνες εφοπλιστές από το εξωτερικό, διοικητές Τραπεζών, ο πρωθυπουργός, εμπορικές εταιρίες, βιομήχανοι, αντιπρόσωποι ξένων επιχειρήσεων, ο Αρχιεπίσκοπος και οι μητροπολίτες, η βασική οικογένεια στέλνουν εμβάσματα χιλιάδων και εκατομμυρίων δραχμών προς ενίσχυση των εράνων.¹⁰⁰ Ο διοικητής της ΕΤΕ πιστώνει στο λογαριασμό της Εθνικής Οργάνωσης Νέων (Ε.Ο.Ν.) το ποσό των 500.000 δρχ. για τον έρανο που διεξάγει η συγκεκριμένη οργάνωση με τίτλο λογαριασμού «Ε.Ο.Ν. Κεντρική Υπηρεσία Αλληλεγγύης Μετώπου». Με την ενέργειά του αυτή ο Κορυζής καταδεικνύει και την πολιτική σχέση με τον δικτάτορα Μεταξά. Στο συγκεκριμένο αρχείο υπήρξε και έντυπο αίτηση εγγραφής στη Ε.Ο.Ν.¹⁰¹, που πιθανά να διακινούνταν στους εργαζόμενους της ΕΤΕ.

Επίσης αναλαμβάνει την κάλυψη δαπάνης για «...την σύστασιν και λειτουργίας αναρρωτηρίου 100 κλινών δια τους εξερχομένους των νοσοκομείων ηρωικάς τραυματίας.»¹⁰² Μάλιστα προσφέρει τη χρήση, του πλήρους εξοπλισμένου με σύγχρονα μηχανήματα της εποχής, φυσικοθεραπευτηρίου της ΕΤΕ για την αποκατάσταση και θεραπεία εξερχομένων από το νοσοκομείο τραυματιών.

⁹⁸ Ο.π.

⁹⁹ ΙΑΕΤΕ,Α1Σ32Υ1Φ13, Πανελλήνιος Έρανος Κοινωνικής Πρόνοιας

¹⁰⁰ Ο.π.

¹⁰¹ ΙΑΕΤΕ,Α1Σ32Υ1Φ14, Η ΕΤΕ και η είσοδος στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

¹⁰² Ο.π.

Στις 23 Ιανουαρίου 1940 κυκλοφορεί ένα «μικρό σημείωμα» με τίτλο «Τι μέχρι σήμερα προσέφεραν η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος εις το Έθνος δια τον Αγώνα του.»¹⁰³ Σε αυτό το έγγραφο χωρισμένο 13 ενότητες γίνεται πλήρης καταγραφή των μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή των ενεργειών της ΕΤΕ. Αναφέρονται συγκεκριμένα χρηματικά ποσά και ενέργειες που αντιστοιχούν σε αυτά.:

Πανελλήνιος Έρανος Κοινωνικής Πρόνοιας 13.825.000 δρχ. συμπεριλαμβανομένων και των ποσών του ΣΥΕΤΕ και των συλλόγων άλλων εργαζομένων. Ορισμός του Αλ. Κορυζή ως πρόεδρο αυτού του Εράνου όπως και ορισμός του ως πρόεδρο τη διαχείρισης του Αμερικάνικου Εράνου Περίθαλψης. Στον Ε.Ε.Σ ποσό 2.500.000 δρχ. για την αγορά κινητού χειρουργείου και 210.000 δρχ. για διάφορες άλλες ανάγκες του Ε.Ε.Σ., εγκατάσταση και λειτουργία αναρρωτηρίου, διάθεση του φυσικοθεραπευτηρίου τη ΕΤΕ, 580.000 για την «Φανέλλα του Στρατιώτου», για τους υπαλλήλους της ΕΤΕ αναστολή δόσεων των δανείων, ελάττωση του ποσού των δόσεων, καταβολή των μισθών στους στρατευθέντες υπαλλήλους, σύσταση της Επιτροπής Πρόνοιας οικογενειών στρατευθέντος Προσωπικού της ΕΤΕ με επικεφαλής τη σύζυγο του Αλ.Κορυζή και εισφορά 500.000 δρχ. προς αυτή, στην Ε.Ο.Ν. 500.000 δρχ., στη λινοθήκη νοσοκομείου 100.000 δρχ., αγορά 200 «πολεμικών λαχείων» των 200 δρχ. το καθένα, 500 δρχ., για κάθε εξερχόμενο τραυματία από το νοσοκομείο, υιοθέτηση 100 ορφανών του πολέμου.

Αυτός είναι ο απολογισμός της διοίκησης της ΕΤΕ στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Σύμφωνα με αυτήν την έκθεση, η διοίκηση της ΕΤΕ από τις πρώτες ημέρες του πολέμου παίρνει συγκεκριμένα μέτρα για την αντιμετώπιση της νέας κατάστασης.

Πιο συγκεκριμένα η διοίκηση της ΕΤΕ αποφάσισε:

¹⁰³ ΙΑΕΤΕ,Α1Σ32Υ1Φ14, Η ΕΤΕ και η είσοδος στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

« Α. Γενναίας προσφοράς εις χρήμα εις την φανέλλαν του στρατιώτου, την Λινοθήκην του νοσοκομείου, τον Πανελλήνιον έρανον κοινωνικής πρόνοιας (δευτέραν εισφοράν)

Β. Προσφοράν αυτοκινήτου κινητού χειρουργείου 100 κλινών υπό σκηνάς, μεταβληθείσαν μετεγενεστέρωσ εις χειροθουργικόν περίπτερον εις το Ασκληπιείον Βούλας¹⁰⁴

Γ. Οργάνωσιν και συντήρησιν αναρρωτηρίου 100 κιλών δια τους τραυματίας εις το Λουτράκι

Δ. Εισφοράς εις την Κεντρικήν Υπηρεσίαν Αλληλεγγύης Μετώπου, διανομήν πολεμικών λαχείων εις οικογενείας στρατευθέντων, διάθεσιν του Ινστιτούτου Φυσικής Αγωγής εν τη Τραπεζή δια κινησιοθεραπείαν των τραυματιών

Ε. Ανατροφήν, εκπαίδευσιν και αποκατάστασιν 100 ορφανών πολέμου. Βοηθήματα χρηματικά εις εξερχομένους των νοσοκομείων τραυματίας κλπ.κλπ.»¹⁰⁵

Άμεσα η διοίκηση της ΕΤΕ, όπως θα περίμενε κανείς, προσπαθεί να διασφαλίσει μέρος από την περιουσία της (10 κιβώτια με χρυσά και αργυρά νομίσματ αξίας 12.000 χρυσών λιρών και 10 κιβώτια με τιμαλή αντικείμενα του Πανελλήνιου Εράνου Κοινωνικής Πρόνοιας) που τα παραδίδει στην Τράπεζα της Ελλάδας και εκείνη τα μεταφέρει σε θησαυροφυλάκια στο υποκατάστημα της, στο Ηράκλειο Κρήτης, όπου καταφεύγει και η κυβέρνηση της Αθήνας, τα οποία κατασχέθηκαν από τους Γερμανούς και μεταφέρθηκαν στη Γερμανία μετά την κατάληψη της Κρήτης.

¹⁰⁴ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β25 και Α1Σ3Υ3Β26, Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ. Συμβουλίου της ΕΤΕ

¹⁰⁵ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ20Φ6, Αρχεία διοικητών, διευθυντών και στελεχών, αρχείο Τ. Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη

Μετά την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς, Ιταλούς και Βουλγάρους η διοίκηση της ΕΤΕ στοχεύει σε τρεις άξονες, σύμφωνα με την Αποστολοπούλου αλλά και με βάση τα αρχεία από τις συνεδριάσεις του Γ.Σ. της ΕΤΕ.:«...η διάσωση της δυνάμεως του ιδρύματος και της ελληνικής οικονομίας, η πρόνοια δια το προσωπικόν και την άμυνα κατά της αρπακτικής επιβουλής των εχθρών.»¹⁰⁶

Όσο αφορά τον πρώτο άξονα η διοίκηση της ΕΤΕ προχωρά σε επένδυση των διαθέσιμων της τράπεζας σε βιομηχανικούς τίτλους και ακίνητα, ισχυριζόμενη ότι το έκανε κυρίως για να μην πέσει στα χέρια του εχθρού ο «εθνικός πλούτος».¹⁰⁷ Με πρωτοστάτες τον συνδιοικητή της ΕΤΕ Κ.Ζαβιτσιάνος όσο και τον σύμβουλο Αλεξ.Διομήδη,με γνώμονα «...την προετοιμασίαν έκτοτε της Εθνικής Τράπεζας δια τα προβλήματα ανασυγκροτήσεως, τα οποία θα ανέκυπταν μετά την απελευθέρωσιν.»¹⁰⁸

Στον δεύτερο άξονα κινήθηκε όπως έχει ήδη αναφερθεί στο πρώτο κεφάλαιο με μέριμνα για το προσωπικό της, για την ανακούφιση των υπαλλήλων της αλλά και γενικότερα του λαού.

Η διοίκηση της ΕΤΕ πήρε μέρος στην οργάνωση εράνων και ιδιαίτερα πρόσφερε χρήματα σε αυτούς. Σε κάθε συνεδρίαση του Γ.Σ. της ΕΤΕ από τους πρώτους μήνες της κατοχής υπάρχει θέμα στην ημερήσια διάταξη για το επισιτισμό των υπαλλήλων της ΕΤΕ. Υπάρχουν συνεδριάσεις όπου δίνεται αναλυτική εικόνα για των αριθμών των μερίδων και των υπαλλήλων που σιτίζονται όπως για παράδειγμα στη συνεδρίαση στις 20 Φεβρουαρίου 1942 όπου αναφέρονται ο αριθμός των μερίδων που δίνονται στους υπαλλήλους και στις οικογένειες αυτών. Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχει ο διαχωρισμός των υπαλλήλων σε κατηγορίες. Τέτοιες είναι: «υπηρετικόν

¹⁰⁶ Ο.π.

¹⁰⁷ Ο.π

¹⁰⁸ ΙΑΕΤΕ,Α1Σ2Υ20Φ6, Αρχεία διοικητών, διευθυντών και στελεχών, αρχείο Τ. Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη

και κατώτερον προσωπικόν μέχρι του βαθμού του υπολογιστού Β' μερίδες 1.910, υπάλληλοι μέχρι του βαθμού του Λογιστή Β' μερίδες 2.773 και άπαν το προσωπικόν των καταστημάτων της περιφέρειας των Αθηνών, μερίδες 3.324.»¹⁰⁹

Μάλιστα κάνει ιδιαίτερα αναφορά στην προστασία που πρόσφερε η διοίκηση της ΕΤΕ στους υπαλλήλους της που αγωνιζόταν εναντίον των κατακτητών αφού σε περιπτώσεις δίωξης τους απέκρυπτε και τους φυγάδευε και αρνούμενη να δώσει στοιχεία τους στις κατοχικές δυνάμεις. Χαρακτηριστική περίπτωση εδώ αποτελεί η μη αποστολή των ονομάτων των υπαλλήλων της ΕΤΕ που τιμωρήθηκαν και πρωτοστάτησαν στην απεργία της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1942, στις γερμανικές αρχές κατοχής, όπως σημειώνεται σε προηγούμενο κεφάλαιο. Σχετικά με αυτό η συντάκτρια αναφέρει: «και αν υπό την απειλήν βίας ηναγκάσθη κάποτε να επιβάλη κυρώσεις, το έπραξε δια τον τύπον, δι' ολίγους δια να σώση τους πολλούς, και δια να τας ανακαλέση μετ' ολίγον.»¹¹⁰ Φυσικά η συντάκτρια σε αυτό το σημείο εξαιρεί τη δράση των υπαλλήλων της ΕΤΕ ενάντια στις κατοχικές δυνάμεις μετέχοντες στις οργανώσεις εθνικής αντίστασης και αγωνιζόμενοι μέσω απεργιών, εξεγέρσεων από το μεγάλο πρόβλημα του επισιτισμού μέχρι και τις απεργίες ενάντια στην πολιτική επιστράτευση.

Τέλος, ως προς τον τρίτο άξονα η διοίκηση της ΕΤΕ και στο διάστημα που ήταν εκλεγμένη προσπάθησε να εξυπηρετήσει τόσο τα συμφέροντά της πρωτίστως αλλά και τα συμφέροντα του «έθνους», που ταυτιζόταν με τα δικά της. Έτσι στις περιπτώσεις που της ασκήθηκε πίεση για να πουλήσει μέρος της περιουσίας της δεν ενέδωσε και αντιστάθηκε στις αρπακτικές διαθέσεις ή επιβουλές των κατακτητών. Υπάρχουν μια σειρά από προσπάθειες που έγιναν είτε από γερμανικούς οικονομικούς

¹⁰⁹ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β25 και Α1Σ3Υ3Β26, Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ. Συμβουλίου της ΕΤΕ

¹¹⁰ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ20Φ6, Αρχεία διοικητών, διευθυντών και στελεχών, αρχείο Τ. Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη

ομίλους ή από τις στρατιωτικές αρχές για να πουλήσει ή να παραχωρήσει η διοίκηση της ΕΤΕ μετοχές και δεν έγινε κατορθωτό ή υπό την απειλή δόθηκαν μέρος αυτών που ήθελαν αν αρπάξουν.

Τέτοιες είναι: μετοχές της εταιρίας ελληνικού πυριτιδοποιείο και καλυκοποιείο, μετοχές της Γενικής Ελληνικής Εταιρείας ROWER, της υδροηλεκτρικής εταιρίας «ΓΛΑΥΚΟΣ», μετοχές Ηλεκτρικής Εταιρείας «ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ», στην οποία συμμετείχε και ιταλικός όμιλος, της Ελληνικής Εριουργίας, μετοχές της γεωργικής εταιρίας «ΛΕΣΣΙΝΙ», μετοχές της Ελληνικής Εταιρείας χημικών προϊόντων και λιπασμάτων, μετοχών της Νέας Ελληνικής εταιρείας Διώρυγος Κορίνθου. Η παραχώρηση χώρων και εκτάσεων στο Λαύριο, η άρνηση συμμετοχής της ΕΤΕ σε πολεμικές βιομηχανίες. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο θησαυροφυλάκιο της ΕΤΕ που είχε αποσταλεί στο υποκατάστημα της Τράπεζας της Ελλάδας στο Ηράκλειο το οποίο δεν έγινε κατορθωτό να διασωθεί και πέρασε εξολοκλήρου στα χέρια των γερμανικών κατοχικών δυνάμεων¹¹¹. Την ίδια τύχη είχαν και οι προσπάθειες των ιταλικών αρχών κατοχής να οικειοποιηθούν για λογαριασμό τους μέρος των μετοχών άρα και της περιουσίας της ΕΤΕ.¹¹²

Τον Ιανουάριο του 1942 υπάρχει μια αλληλογραφία ανάμεσα στον συνδιοικητή της ΕΤΕ Ζαβιτσιάνο και τον πρόεδρο του Ε.Ε.Σ. Ι.Αθανασάκη για την χρησιμοποίηση των χρημάτων του Αμερικάνικου Εράνου Περιθάλψεως. Ο Ι.Αθανασάκης ζητά την έγκριση από τον διοικητή της ΕΤΕ για την χρήση των υπόλοιπων των 10.000.000 δρχ. του συγκεκριμένου εράνου για την βοήθεια των οικογενειών των στρατιωτών και αξιωματικών που βρίσκονται εκτός Ελλάδας, όπως επίσης και την βοήθεια για την επιστροφή στην Κρήτη των στρατιωτών που δεν

¹¹¹ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β25 και Α1Σ3Υ3Β26, Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

¹¹² Ο.π

μπόρεσαν να γυρίσουν στην ιδιαίτερη πατρίδας τους μετά την συνθηκολόγηση. Το ποσό των 8.500.000 δρχ., χρησιμοποιήθηκε για την επαγγελματική και κοινωνική αποκατάσταση των αναπήρων και την ένταξη των πρώην πολεμιστών στην κοινωνία.¹¹³

Η συντάκτρια επιχειρεί να εξηγήσει και να δικαιολογήσει την επιδίωξή της ΕΤΕ να συνάψει εκ νέου σχέσεις με την DEUTSCE BANK¹¹⁴. Σε συνεδρίαση του Γ.Σ. της ΕΤΕ στις 19 Φεβρουαρίου 1942 ο Κ.Ζαβιτσιάνος επιχαίρει της συμφωνίας αυτής αφού εξασφαλίζει την ανεξαρτησία της ΕΤΕ όπως ισχυρίζεται.¹¹⁵ Η διοίκηση της ΕΤΕ προκειμένου να αποφύγει νέες πιέσεις και προσπάθειες οικονομικής αφαιμάξης πήρε την απόφαση να συνδεθεί με τη γερμανική τράπεζα την οποία τη χαρακτηρίζει «μεγάλο ιδιωτικόν πιστωτικόν ίδρυμα μη έχοντος σχέσιν εξαρτήσεως από την κρατούσαν εν Γερμανία κατάστασιν και με του οποίου η τράπεζαν είχε προ του πολέμου παλαιάν και μακράν συνεργασίαν.»¹¹⁶ Μάλιστα επιχειρηματολογεί για το όφελος της πράξης αυτής λέγοντας «...και αποδείχθη ότι η πράξις αυτή ωφέλησεν διότι, «...παρεμβάσει της DEUTSCE BANK, κατά της συνομιλίας εν Ρώμη των Αρχηγών του Άξονος το θέρος του 1942. Απεφασίσθη να συστηθή εις τα εν Ελλάδι αρχάς ο σεβασμός της αυτοτέλειας της Τραπεζής, έκτοτε δε ανεκόπη η ορμή και ο αριθμός των επεμβάσεων και αξιώσεων.»¹¹⁷

Οι κατοχικές αρχές προχώρησαν στην διαμόρφωση ενός πολιτικού πλαισίου κατάλληλου να υποδεχτεί και την προώθηση των οικονομικών επιδιώξεων τους στην κατεχόμενη Ελλάδα. Οι οικονομικές τους στοχεύσεις απαιτούσαν και ανάλογη τεχνογνωσία και από το πολιτικό προσωπικό που θα τις υπηρετούσε. Αυτό αφορούσε

¹¹³ ΙΑΕΤΕ,Α1Σ32Υ1Φ18, Επιτροπή διαχείρισεως Αμερικάνικου Εράνου Περιθάλψεως

¹¹⁴ Ό.π.

¹¹⁵ Ό.π.

¹¹⁶ ΙΑΕΤΕ,Α1Σ2Υ20Φ6, Αρχεία διοικητών, διευθυντών και στελεχών, αρχείο Τ. Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη

¹¹⁷ Ό.π.

τα μέλη της κατοχικής κυβέρνησης, την στελέχωση και την συνεργασία των υπαλλήλων του δημόσιου τομέα και πιο συγκεκριμένα του υπουργείου Οικονομικών, τις διοικήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος και της ΕΤΕ. Στα πλαίσια αυτά και με βάση το γεγονός ότι οι κατακτητές στήριζαν τον ελληνικό καπιταλισμό, προώθησαν και τις αναγκαίες αλλαγές στο πολιτικό προσωπικό. Έτσι συνέδεαν την πώληση του αποθέματος χρυσού της Ελλάδας με τις πολιτικές αλλαγές σε όλα τα επίπεδα. Αλλαγή πρωθυπουργού (Ι.Ράλλη), και αλλαγή ή μάλλον διορισμό διοικητή στην ΕΤΕ (Γ.Μερκούρης).¹¹⁸ Οι προσπάθειες των κατοχικών αρχών και των αντίστοιχων κυβερνήσεων, στην περίοδο αυτή, για την διαμόρφωση αυτής της πολιτικής τους, περιγράφονται από την συγκεκριμένη έκθεση με συγκεκριμένες ενέργειες.

Οι κατοχικές αρχές παρενέβησαν και στη διοίκηση της ΕΤΕ . «...τέλος και αυτή η Διοίκησης της Τραπεζής δεν εξέφυγε της επιβουλής των Αρχών Κατοχής και των εθουλόδουλων κυβερνήσεων και φίλων.»¹¹⁹ Η ωμή παρέμβαση, όπως χαρακτηρίζεται, έχει να κάνει με την πρώτη προσπάθεια συμπλήρωσης της διοίκησης της ΕΤΕ με τον διορισμό του Γ. Μερκούρη ως συνδιοικητή με τον κ.Ζαβιτσιάνο. Δεν έγινε αυτός ο διορισμός μιας και υπήρχε απόλυτη άρνηση από το Γ.Σ.

Άλλη μια προσπάθεια επιβολής μέλους στη διοίκηση ήταν η επίμονη επιδίωξη των κατοχικών αρχών να διορίσουν τον Γ.Δούκα., σε θέση υποδιοικητή, άλλοτε υπάλληλο της ΕΤΕ. Παρότι ο διορισμός αυτός εγκρίθηκε τον Δεκέμβριο του 1941 από το Γ.Σ. της ΕΤΕ¹²⁰ μετά από ασφυκτικές πιέσεις τόσο του γερμανού επίτροπου τραπεζικού ελέγχου Hahn, του προϊσταμένου του οικονομικού τμήματος της γερμανικής

¹¹⁸ Χρήστος Χατζηιωσήφ / Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα, τόμος Γ', μέρος δεύτερο: «Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Κατοχή-Αντίσταση 1940-45»*, Αθήνα 2007, σ. 214

¹¹⁹ Ο.π.

¹²⁰ ΙΑΕΤΕ,Α1Σ3Υ3Β25 και Α1Σ3Υ3Β26 , Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

αντιπροσωπείας Schiedlansky όσο και του γερμανού πρέσβη Altenburg, δεν έγινε αποδεκτός από τον ίδιο τον Γ. Δούκα αφού δεν του δόθηκε καμιά δικαιοδοσία από το Γ.Σ.. Στη συνεδρίαση του Γ.Σ. της ΕΤΕ στη 1 Απριλίου 1942 ανακοινώνεται ότι ο Γ.Δούκας δεν κάνει αποδεκτό τον διορισμό του.¹²¹ Στις συνεδριάσεις αυτές τέθηκε ακόμη και το ζήτημα της παραίτησης του Κ.Ζαβιτσιάνου όσο και των μελών του Γ.Σ. ως αντίδραση στην άμεση παρέμβαση των κατοχικών αρχών στον τρόπο διοίκησης της ΕΤΕ.. Ο Αλεξ.Διομήδης ήταν αυτός που για τα συμφέροντα της ΕΤΕ τους έπεισε ότι καλύτερα είναι να υποχωρήσουν έστω για λίγο σε αυτό το θέμα παρά να παραιτηθούν. Τα πρακτικά των συνεδριάσεων του Γ.Σ. της ΕΤΕ αποδεικνύουν χαρακτηριστικά την προσπάθεια αυτή.

Μετά την παραίτηση του Κ.Ζαβιτσιάνου αρχίζει η δεύτερη ενότητα εξέτασης η οποία αποτελεί και μια διαφορετική εποχή για την διοίκηση της ΕΤΕ, σύμφωνα με την Τ.Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη. Η συντάκτρια της έκθεσης την χαρακτηρίζει «η ώρα τη ωμής βίας, της καταλύσεως της αυτοτέλειας της Τραπέζης».¹²² Άμεση ήταν η αντίδραση με το που έγινε ο διορισμός του Γ. Μερκούρη ως συνδιοικητή. Ο Κ.Ζαβιτσιάνος παραιτήθηκε όπως και το Γ.Σ. εκτός από τον Β.Δούσμανη.¹²³ Παραίτηση που δεν έγινε το προηγούμενο διάστημα και δεν αφορά τη διαφωνία με τις κατοχικές κυβερνήσεις και αρχές ως προς τη επιθετικότητα, τη τρομοκρατική παρουσία και την στρατιωτική κατοχή της Ελλάδας, αλλά αφορά, όπως αναφέρεται: « Η παραίτησις επετέλει διαμαρτυρίαν κατά της κρατικής παρεμβάσεως θιγούσης, κατά παράβασιν του καταστατικού και της μακράς παραδόσεως, την αυτοτέλειαν του Ιδρύματος, την οποίαν εσεβάσθησαν όλαι αι Ελληνικαί Κυβερνήσεις επί έναν

¹²¹ Ο.π.

¹²² ΙΑΕΤΕ,Α1Σ2Υ20Φ6, Αρχεία διοικητών, διευθυντών και στελεχών, αρχείο Τ. Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη

¹²³ ΙΑΕΤΕ,Α1Σ3Υ3Β25 και Α1Σ3Υ3Β26 , Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

αιώνα.»¹²⁴ «Και ήρχισεν ο πραγματικός γολγοθάς της Τραπεζής.»¹²⁵ Με αυτή την χαρακτηριστική διατύπωση η συντάκτρια της έκθεσης αποτυπώνει μια πτυχή της παρέμβασης των κατακτητών από τον Ιανουάριο του 1943, όταν επιβάλουν τον Γ. Μερκούρη ως διοικητή, μέχρι το θάνατό του τον Νοέμβριο του 1943 και την αντικατάστασή του από τον Δ.Λυμπέρη μέχρι την απελευθέρωση.

Σε αυτή την περίοδο η συντάκτρια εξαιρεί την στάση του προσωπικού της ΕΤΕ που αντιστάθηκε με κάθε τρόπο τόσο στη διορισμένη διοίκηση όσο και στις ίδιες κατοχικές κυβερνήσεις και αρχές μετέχοντας στο αντιστασιακό κίνημα με απεργίες, διαδηλώσεις, επεμβάσεις στα γραφεία των στελεχών εκτοξεύοντας απειλές ακόμη και κατά της ζωής τους όπως και ότι κάποιιο βιαιοπράγησαν εναντίον τους. Έφτασαν μάλιστα και μέχρι το σπίτι των διοικητών Μερκούρη και Λυμπέρη και τους απείλησαν ώστε να μη προχωρήσουν σε παραπέρα εκποιήσεις χρεογράφων. (Μάχη χρεογράφων)

Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από την πλήρη εναρμόνιση των διοικήσεων της ΕΤΕ με τα συμφέροντα των κατοχικών κυβερνήσεων και αρχών. Σε αυτή την περίοδο παρατηρείται μια προσπάθεια από την πλευρά της να εκποιήσει μεγάλο μέρος της περιουσίας της ΕΤΕ για όφελος των κατοχικών αρχών, όπως θα αναπτυχθεί σε επόμενο κεφάλαιο. Χαρακτηριστικά αναφέρεται: «...χαρακτηρίζεται όλη η περίοδος, ιδιαίτερα, με εκποιήσεις πολύτιμων αξιών της περιουσίας της Τραπεζής. Τούτο αποτελεί τη μόνιμη απασχόλησιν της παρανόμου διοικήσεως. Αι εκποιήσεις αύται, με το δικαιολογητικόν της καλύψεως βαρών δια την συντήρησιν του προσωπικού, εγίνοντο αλόγιστα, με διαβλητό τρόπον, εις ικανοποίησιν αξιώσεων και επ' ωφελείας υπόπτων κύκλων. Μέρος του προϊόντος κατέληγεν ει θυλάκια τρίτων του κύκλου των

¹²⁴ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ20Φ6, Αρχεία διοικητών, διευθυντών και στελεχών, αρχείο Τ. Αποστολοπούλου-Γεωργιάδη

¹²⁵ Ο.π.

εχθρών και των κατοχικών κυβερνήσεων.»¹²⁶ Σε αυτές τις εκποιήσεις περιλαμβάνονται ο αναγκαστικός δανεισμός προς το κράτος μέσω της έκδοσης εντόκων γραμματίων, χορήγηση δανείου προς το κράτος με 40%-50% λιγότερο από την αξία των χρηματαγορών της ΕΤΕ, την αναγκαστική εκποίηση των χρηματογράφων στο χρηματιστήριο με δικαιολογία πάντα την ανάγκη κάλυψης της συντήρησης του προσωπικού.

Εδώ πρέπει να γίνει μια επισήμανση. Ο πρώτος αναγκαστικός δανεισμός έγινε στην περίοδο διοίκησης του κ.Ζαβιτσιάνου και συγκεκριμένα στις 8 Ιουλίου 1942 και στις 18 Ιουλίου 1942 χορηγήθηκε δάνειο προς το κράτος 2 δις και 4 δις δραχμών, αντίστοιχα.¹²⁷

Σε αυτό το σημείο μπορεί κάποιος να ερμηνεύσει την διαδικασία αυτή της εκποίησης και ως διαδικασία μαυραγοριτισμού στελεχών της ΕΤΕ οι οποίοι κινούνταν στην τομή των κύκλων κατοχικών κυβερνήσεων και κατοχικών αρχών.

Σε αυτή την έκθεση η συντάκτρια προβαίνει και σε μια αποκάλυψη όπως την χαρακτηρίζει. Κάνει λόγο για ποσότητα χρυσού που αγοράστηκε από την προηγούμενη διοίκηση χωρίς να το γνωρίζουν οι κατοχικές αρχές και κυβερνήσεις όπως και δεν το γνώριζε και η κατοχική διοίκηση, ο στόχος αυτής της αγοράς να το χρησιμοποιήσουν ώστε να αγοραστούν χρεόγραφα που θα επεδίωκε να πουλήσει η κατοχική διοίκηση και με αυτό τον τρόπο να μην εκχωρούνταν περιουσιακά στοιχεία της ΕΤΕ σε τρίτους.

Η κατοχική διοίκηση για να κάμψει την αντίσταση των εργαζομένων εκτός από τον εκφοβισμό και την τρομοκρατία των εκτελέσεων από τις κατοχικές αρχές χρησιμοποιούσε και το δέλεαρ των χρηματικών και άλλων παροχών, την

¹²⁶ Ο.π.

¹²⁷ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β25 και Α1Σ3Υ3Β26 , Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

τροποποίηση των κανονισμών όπως τις προαγωγές και τις αυξήσεις των μισθών. Λίγο πριν απελευθέρωση η κατοχική διοίκηση δεν είχε χρήματα να πληρώσει και να συντηρήσει το προσωπικό και γι αυτό αναγκάστηκε από το προσωπικό, κάτω από απειλές, να προχωρήσει δανεισμό από την εκδοτική μηχανή.

Συμπερασματικά, όσο αφορά το διαχωρισμό που γίνεται για τη δράση της διοίκησης της ΕΤΕ στη συγκεκριμένη περίοδο μπορεί να διαπιστώσει κάποιος παρατηρητής ότι υπάρχει μια ποιοτική διαφορά ως προς την αντιμετώπιση της κατάστασης που έχει δημιουργήσει η κατοχή της Ελλάδας από τους Γερμανούς, Ιταλούς και Βουλγάρους, από την πλευρά της διοίκησης μέχρι τον Ιανουάριο του 1943 όπου και διορίζεται η κατοχική διοίκηση.

Η διαφορά έγκειται κυρίως στην μη ενδοτική τακτική της διοίκησης Ζαβιτσιάνου έναντι των κατοχικών κυβερνήσεων και αρχών βασιζόμενη κυρίως στην αυτοτέλεια της διοίκησης της ΕΤΕ έναντι του κράτους και στο όνομα των συμφερόντων των μετόχων και του «Ιδρύματος» όπως αποκαλούν την ΕΤΕ. Μια στάση που ωστόσο το βασικό της κίνητρο είναι τα συμφέροντα της ΕΤΕ, της μη εκποίησης της περιουσίας της και φυσικά μέσω της προστασίας του προσωπικού, της υπεράσπισης και της προετοιμασίας της θέσης της ΕΤΕ στην εποχή μετά τον πόλεμο. Μπορεί η συγκεκριμένη έκθεση της συντάκτριας να αναφέρει την προσοχή της διοίκησης Ζαβιτσιάνου προς τους υπαλλήλους της ΕΤΕ αλλά δεν πρέπει να λησμονείται ότι αυτή η διοίκηση ήταν κάθετα αρνητική και εχθρική απέναντι στην απεργία της 9 Σεπτεμβρίου 1942, που στρεφόταν κατά κύριο λόγο ενάντια στην πολιτική που ακολουθούσε η διοίκηση της ΕΤΕ αλλά και ενάντια στις κατοχικές κυβερνήσεις και αρχές. Μια διοίκηση που συγκάλεσε έκτακτη συνεδρίαση του Γ.Σ. και που τιμώρησε τα μέλη της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ με χρηματικές ποινές. Ως ελαφρυντικό της διοίκησης της ΕΤΕ πιστώνεται το γεγονός ότι δεν έδωσε τα ονόματα των πρωτεργατών της

απεργίας στον Γερμανό υπεύθυνο των τραπεζών για παραπέρα τιμωρία. Απεργία που ως γεγονός μεγάλης σημασίας για την εποχή εκείνη αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Η κατοχική διοίκηση υπήρξε ως δοτή των κατοχικών κυβερνήσεων ταγμένη για τον λόγο που επιλέχθηκε. Την άμεση οικονομική συνεργασία με της κατοχικές αρχές με στόχο την οικονομική διευκόλυνση τους με κάθε τρόπο. Η εκποίηση χρεογράφων , οι αναγκαστικοί δανεισμοί, η συμμετοχή της διοίκησης και στελεχών της ΕΤΕ στη διαδικασία της μαύρης αγοράς σε συνεργασία με τις κατοχικές αρχές ήταν οι τρόποι αυτής της «διευκόλυνσης».

3.2 Η θεματολογία των συνεδριάσεων του Γ.Σ. της ΕΤΕ κατά την περίοδο 1941-1945

Μελετώντας τα πρακτικά των συνεδριάσεων του Γ.Σ της ΕΤΕ κατά την συγκεκριμένη περίοδο παρατηρείται ότι η θεματολογία είναι η αναμενόμενη για πιστωτικό ίδρυμα.

Τέτοια θέματα είναι: ισολογισμοί και προϋπολογισμοί, η οικονομική κατάσταση της ΕΤΕ, η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, θέματα προσλήψεων, προαγωγών υπαλλήλων, μισθολογικά στελεχών, θέματα λογιστικής κατάστασης μετοχών, η διαδικασία του τραπεζικού ελέγχου από τις γερμανικές και ιταλικές αρχές.

Μάλιστα σε μια συνεδρίαση του Γ.Σ. της ΕΤΕ υπάρχει μια αναλυτική έκθεση. 38 χειρόγραφων σελίδων, του συνδιοικητή της ΕΤΕ Κ.Ζαβιτσιάνου που αναφέρεται στην οικονομική κατάσταση της Ελλάδας από την έναρξη του πολέμου μέχρι εκείνη της στιγμή, στις 18 Μαρτίου 1941. Αναφέρεται ως εξής: «...από οικονομικής απόψεως ότι χαρακτηρίζει το παρελθόν έτος είναι εις ευρείαν κλίμακα καταστροφήν

πνευματικού και υλικού πλούτου, τον οποίον εδημιούργησαν οι μόχθοι πολλών γενεών...»¹²⁸ Σε αυτή την αναλυτική έκθεση περιλαμβάνει αναφορά σε όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας και τις συνέπειες που είχε ο πόλεμος σε αυτούς. Τέτοιοι τομείς είναι σύμφωνα με τον Κ.Ζαβιτσιάνο ο καπνός, η σταφίδα, ελαιόλαδα και λάδι, οίνος, σταφύλια νωπά, σύκα, εσπεριδοειδή, κτηνοτροφία, μεταλλεία αλυκές, αλιεία, βιομηχανία, ναυτιλία. Και φυσικά αναφέρεται αναλυτικά για την κατάσταση του χρηματιστηρίου.

Σε ειδική συνεδρίαση του Γ.Σ. στις 26 Ιουλίου 1941 γίνεται ιδιαίτερη μνεία στους υπαλλήλους της ΕΤΕ που σκοτώθηκαν στον πόλεμο με ονομαστική αναφορά καθώς τους δίνεται και μετά θάνατον προαγωγή και δίδεται οικονομική και υλική ενίσχυση των οικογενειών τους.¹²⁹

Η πρώτη συνεδρίαση που αναφέρεται η άσχημη και δύσκολη κατάσταση του προσωπικού είναι αυτή της 15 Νοεμβρίου 1941, όπου αρχίζει να παρατηρείται έντονα και να δημιουργείται η απειλή του θανατηφόρου χειμώνα 1941-1942. Εκεί ο Ζαβιτσιάνος επιχειρεί να εξηγήσει και να καταγράψει τα μέτρα τα οποία πήρε ως συνδιοικητής για να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση που προήλθε από την κατοχή και τα μέτρα που πήρε για να αντιμετωπίσει την κατάσταση εξαθλίωσης και πείνας του προσωπικού της ΕΤΕ.

Η διαπίστωση σε αυτό το σημείο είναι προφανής. Η κοινή μοίρα και πορεία της ΕΤΕ με τους εργαζόμενους σε αυτή δια στόματος του συνδιοικητή. Ο συνδιοικητής γνωρίζοντας πολύ καλά, όπως φαίνεται τη λειτουργία μιας επιχείρησης, διαπιστώνει τα αυτονόητα, για να μπορεί και για μετά τον πόλεμο να υπάρξει η ΕΤΕ θα πρέπει να προσέξει τους εργαζόμενους. Μια βασική αρχή που ποτέ δεν ξεχνούν ακόμη και οι

¹²⁸ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β25 και Α1Σ3Υ3Β26 , Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

¹²⁹ Ο.π.

σημερινοί επικεφαλής των μεγάλων επιχειρήσεων. Έτσι το κίνητρο του επισιτισμού του προσωπικού της ΕΤΕ δεν είναι απλώς η βοήθεια σε αυτούς αλλά κυρίως η μετέπειτα ύπαρξη και πορεία της ΕΤΕ. Αυτό διαπιστώνεται από αυτό που ο Κ.Ζαβιτσιάνος λέγει στη συγκεκριμένη συνεδρίαση του Γ.Σ.:«...εάν είναι αληθές και όντως είναι αληθές, ότι το προσωπικόν δεν δύναται να υπάρξει άνευ της Τραπεζής, είναι επίσης αληθές ότι ούτε η Τράπεζα δύναται να υπάρξει άνευ του προσωπικού.»¹³⁰

Στις επόμενες συνεδριάσεις του Γ.Σ. είτε με την σύνθεση πριν το διορισμό διοίκησης, το 1943, από τις κατοχικές αρχές είτε αργότερα το θέμα του επισιτισμού, θα απασχολεί κάθε συνεδρίαση του. Και σε αυτό υπάρχει μια διαφορά των δύο διοικήσεων. Η περίοδος της εγκάθετης διοίκησης επιχειρεί να περικόψει τη διαδικασία του επισιτισμού των υπαλλήλων της στην επαρχία κυρίως λόγω των λιγοστών οικονομικών πόρων που διέθετε, με αποτέλεσμα να ξεσηκώσει θύελλα διαμαρτυριών τόσο μεμονωμένων υπαλλήλων της ΕΤΕ όσο και των παραρτημάτων του ΣΥΕΤΕ στην επαρχία, γεγονός που εξετάζεται στο επόμενο κεφάλαιο.

Στη θεματολογία και συνεπώς στις αποφάσεις του Γ.Σ. της ΕΤΕ περιλαμβάνονται από το καλοκαίρι και του 1942 και μετά, μερικές ευεργετικές διατάξεις που αφορούν τις αυξήσεις στους μισθούς του προσωπικού όπως και την κατάργηση των τόκων των δανείων του προσωπικού.¹³¹ Αυτές οι ευεργετικές αποφάσεις υπέρ μεμονωμένων υπαλλήλων της ΕΤΕ θα αυξηθούν στη συνέχεια και ιδιαίτερα στην περίοδο της διοίκησης της ΕΤΕ από τους Μερκούρη και Λυμπέρη σε βάρος του συνολικού επισιτιστικού προβλήματος. Αυτό εντάσσεται στην προσπάθεια των διοικήσεων αυτών να αποσπάσουν την εύνοια των υπαλλήλων έναντι της ενδοτικής και απεχθούς συνεργασίας των με τις κατοχικές αρχές αφενός και αφετέρου να διασπάσει τη

¹³⁰ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β25 και Α1Σ3Υ3Β26 , Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

¹³¹ Ο.π.

συλλογική διεκδίκηση για καλύτερευση των συσσιτίων και την αύξηση της χορηγούμενης ποσότητας. Γεγονός που επιβεβαιώνεται σχεδόν ένα χρόνο αργότερα, που θα πραγματοποιηθεί περικοπή ως κατάργηση συσσιτίων στα καταστήματα της επαρχίας.

Ένα άλλο θέμα που απασχολεί τις συνεδριάσεις του Γ.Σ. της ΕΤΕ και το παρατηρούμε μετά το καλοκαίρι του 1943, είναι η διαχείριση της εκκλησιαστικής περιουσίας. Αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι πως μέσω μιας σκληρής πραγματικότητας, όπου ο αγώνας για επιβίωση ήταν καθημερινός, εκείνη τη εποχή και ιδιαίτερα τον προηγούμενο χειμώνα, η εκκλησία ενδιαφέρεται για την επένδυση, διαχείριση της ακίνητης περιουσίας της με αντίτιμο διαχείρισης 10 εκατ. δραχμές.¹³²

3.3 Η περίπτωση της εκποίησης των χρεογράφων

Τον Οκτώβριο του 1943 το Γ.Σ. της ΕΤΕ κλήθηκε να πάρει μια πολύ σημαντική απόφαση που αφορούσε τόσο την ύπαρξή της ως τράπεζα, εκείνη την περίοδο, αλλά κυρίως έβαζε σε κίνδυνο την συνέχισή της στην εποχή μετά τον πόλεμο.

Σε συνεχόμενες συνεδριάσεις τον Οκτώβριο του 1943 και κάτω από την πίεση του υπουργού οικονομικών Τσιρονίκου της κατοχικής κυβέρνησης Ράλλη, του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας και του γερμανού επιτρόπου τραπεζικού ελέγχου, που παρεβρίσκονται στο γραφείο του Γ.Μερκούρη, στη συνεδρίαση του Γ.Σ. της ΕΤΕ στις 13 Οκτωβρίου 1943 και παρά τις επιφυλάξεις πολλών μελών, εισηγείται ο Γ.Μερκούρης την πώληση χρεογράφων για τον αναγκαστικό δανεισμό του κράτους.

Η προσπάθεια αυτή ξεκινά στις 5 Οκτωβρίου 1943 όταν ο πρωθυπουργός Ι.Ράλλης και ο υπουργός οικονομικών Τσιρονίκος ζητούν από τον διοικητή της ΕΤΕ την βοήθεια

¹³² ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β27, 27/7/1943, Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

του στο να ξεπεραστεί η κάθετη αύξηση των τιμών στο χρηματιστήριο και να δημιουργηθεί κατάλληλο κλίμα πτώσης των τιμών των αγαθών πρώτης ανάγκης.¹³³ Ο Γ.Μερκούρης συμφωνεί, χωρίς καν να ζητήσει την έγκριση μιας τέτοιας απόφασης από το Γ.Σ. Μετά από αίτημα των διευθυντών των τμημάτων της ΕΤΕ, ο Γ. Μερκούρης υποχρεώνεται να θέσει το θέμα στο Γ.Σ., στις 14 Οκτωβρίου 1943, αφού πρώτα έχουν πουληθεί στο χρηματιστήριο χρεόγραφα αξίας 1 δις και 300 εκατ. δρχ.

Σε αυτή τη συνεδρίαση ο Γ. Μερκούρης επιχειρεί να πείσει τα μέλη του Γ.Σ. Αναφέρουν χαρακτηριστικά τα πρακτικά της συγκεκριμένης συνεδρίασης:«...ο πρόεδρος της κυβερνήσεως και ο υπουργός οικονομικών ότι δεν άλλο παρά να βασισθούν επί της Εθνικής Τραπέζης ούτως πάντοτε υπήρξεν παρά το πλευρόν της κυβερνήσεως λαμβάνουσιν μέτρα κοινής συμφωνίας και όπως είναι πρόθυμη να συντρέξει τούτου και εις την παρούσαν περίστασιν.»¹³⁴ Τον λόγο πήραν αρκετοί σύμβουλοι όπου αμφισβήτησαν τη σκοπιμότητα αλλά και τη χρησιμότητα μιας τέτοιας πράξης, με αποτέλεσμα ο Γ. Μερκούρης να διακόψει τη συζήτηση και να τη συνεχίσει την επόμενη μέρα.

Η συνεδρίαση επαναλήφθηκε το μεσημέρι της 15^{ης} Οκτωβρίου. Στην αρχή της συνεδρίασης ο Γ.Μερκούρης διατυπώνει την αλλαγή στάση της διοίκησης της ΕΤΕ. «...η κατάσταση ήλαξε από χθες καθ' οσον η Τράπεζα υπαναχώρησεν εκ της αρχικής της απόφασεως ήτοι του δια συμβάσεως δανεισμού προς το κράτος.»¹³⁵ Εκείνη ακριβώς τη στιγμή διακόπτουν τη συνεδρίαση και εισέρχονται στην αίθουσα συνεδριάσεων του Γ.Σ. διευθυντές τμημάτων, προϊστάμενοι υπηρεσιών και μέλη της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ. Δηλώνουν ενώπιον των συμβούλων του Γ.Σ. της ΕΤΕ ότι

¹³³ Ζήσιμος Χ.Συνοδινός, *Η μάχη των χρεογράφων (Οκτώβριος 1943), Κορυφαία αντιστασιακή πράξη των εργαζομένων στην Εθνική Τράπεζα*, Αρχαιοτάξιο, Τεύχος 9/Μάιος 2007, σ.142

¹³⁴ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β27, Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

¹³⁵ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β27, Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

«...Τόσον αυτοί (οι Δ/ντές, Σ.Σ.) όσον και οι υπάλληλοι θα αρνηθούν να παραδώσουν τα χρεόγραφα και ότι αν υπό της Κυβερνήσεως ληφθή νομοθετικόν μέτρον δεν θα σεβασθώσι ούτε τους νόμους.»¹³⁶

Μετά τον πρώτο αιφνιδιασμό από την απροσδόκητη εισβολή των υπαλλήλων της ΕΤΕ στη συνεδρίαση ο Γ.Μερκούρης τους καλεί να αποχωρήσουν και να μεταβούν στις θέσεις εργασίας τους, τονίζοντας ότι με την πράξη τους δεν βοηθούν τη λειτουργία της ΕΤΕ και υποβαθμίζουν το κύρος της και δίνει τον λόγο στο σύμβουλο διευθύνσεως κ.Γουναράκη για να εκθέσει της απόψεις του. Ο συγκεκριμένος δικαστικός σύμβουλος εισηγείται «να μην δεχθεί οικιοθελώς η διοίκηση να προχωρήσει στην εκποίηση του 40% των χρεογράφων της Εθνικής γιατί μια τέτοια πράξη θα ήταν ουσιαστικά μια δήμευση της περιουσίας της ΕΤΕ».

Στην απάντησή του ο Γ.Μερκούρης δηλώνει ότι κατανοεί την επιχειρηματολογία του αλλά είναι της άποψης ότι πρέπει να διατηρήσουν καλή σχέση με την κυβέρνηση και με την πειθώ να προσπαθήσουν να μην προχωρήσουν στην αναγκαστική εκποίηση του 40% των χρεογράφων της ΕΤΕ. Τελικώς το Γ.Σ. αποφασίζει να μην κάνει δεκτή την πρόταση της κυβέρνησης για συναινετική παραχώρηση του 40% των χρεογράφων της ΕΤΕ με δανεισμό προς το κράτος. Στις αλληπάλληλες καθημερινές συνεδριάσεις που ακολουθούν προτείνονται διάφορα ποσοστά παραχώρησης που κυμαίνονται από 10% μέχρι 30% για υπογραφή της σύμβασης δανεισμού από το κράτος. Τελικά στη συνεδρίαση στις 19 Οκτωβρίου 1943 αποφασίζουν να διαπραγματευτούν με ανώτατο όριο το 10%.

Σχεδόν σε όλες τις συνεδριάσεις συνεχίζονται οι κινητοποιήσεις των εργαζομένων ώστε να μην παραχωρηθούν τα χρεόγραφα. Στη συνεδρίαση στις 16 Οκτωβρίου 1943

¹³⁶ Ο.π.

ο Γ.Μερκούρης υποστήριξε, με αφορμή τη συγκέντρωση των υπαλλήλων της ΕΤΕ έξω από την αίθουσα συναλλαγών:« Μέτρον φρονήσεως επιβάλλη όπως δια παντός μέσου αποφύγωμεν να δοθή χροιά πολιτικήν εις το ζήτημα της εκχωρήσεως χρεογράφων προς το κράτος, τουδ' όπερ επιδιώκουν οι υποκινηταί των κινήσεων ίνα προκαλέσουν επέμβαση μη εκ μέρους ουδενός εξ ημών επιθυμή.»¹³⁷

Στις 22 Οκτωβρίου 1943 συντάσσεται η πρόταση συμφωνίας, προς την κυβέρνηση, για παραχώρηση του 10% των χρεογράφων της ΕΤΕ προς το κράτος με τη μορφή δανεισμού.¹³⁸

Η απάντηση της κυβέρνησης, στις 27 Οκτωβρίου 1943, στη συγκεκριμένη πρόταση ήταν να επιβάλει με αναγκαστικό νόμο την εκποίηση αυτή τη φορά το 50% των χρεογράφων της ΕΤΕ. Μοιάζει ως εκδικητική απόφαση στις αντιδράσεις και συγκεντρώσεις των εργαζομένων που επέβαλαν στο Γ.Σ. την πρόταση για 10% αλλά εκείνο που πρωτίστως την ενδιαφέρει είναι τα χρήματα από αυτήν την εκποίηση.¹³⁹

Την ίδια μέρα συνεδριάζει το Γ.Σ. της ΕΤΕ όπου ο Γ Μερκούρης ενημερώνει για την απόφαση της Κυβέρνησης. Στο επίκεντρο αυτής της συνεδρίασης βρίσκονται οι αγώνες των εργαζομένων και κάθε τους κίνηση καταδικάζεται και απειλείται από τον Γ. Μερκούρη «...εγκληματικήν την κίνησιν υπαλλήλων, οίτινες, λόγω μακροχρόνιου υπηρεσίας και λόγω της σημερινής θέσεως, ώφειλον αντιθέτως πάση θυσίαν να κατασιγάσωσι.... Και άλλον έστω υποκεινούμενον θόρυβον θα αποτελεί παρανόησιν πάσης υπερησιακής τάξης, η επεικής κρίσις και πράξις των υπαλλήλων τούτων, επιφυλασσόμεθα δε να προτείνωμεν κατά αυτών μέτρα τα οποία θα θεωρήσωμεν

¹³⁷ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β27 , Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

¹³⁸ Ο.π.

¹³⁹ Ο.π.

ενδεδειγμένα.»¹⁴⁰ Στην ίδια συνεδρίαση αποφασίζεται να εξουσιοδοτηθεί ο διοικητής «να διαχειρισθή την άμβλυσιν των νομοθετικών μέτρων.»¹⁴¹

Η στάση του ΣΥΕΤΕ είναι καθοριστική στην υπόθεση αυτή. Η καθημερινή τους παρουσία, οι συγκεντρώσεις υπαλλήλων αλλά και των μελών της Δ.Ε. έξω από την αίθουσα συνεδριάσεων του τμήματος συναλλαγών, οι προκηρύξεις, οι απειλές κατά προσώπων (χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η αναγραφή συνθημάτων στους τοίχους έξω από την οικία του συμβούλου Κοφινά «ΚΟΦΙΝΑΣ ΠΡΟΔΟΤΗΣ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΘΗ Ε.Α.Μ 28.10.43») έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στις αποφάσεις του Γ.Σ. ώστε να παραχωρηθεί στο κράτος ένα μέρος, περίπου το 20%, εν τέλει, των χρεογράφων που αρχικά επιθυμούσε να εκποιήσει μέσω του δανεισμού. Η διοίκηση της ΕΤΕ ήταν κάτι παραπάνω από πρόθυμη, από την πρώτη στιγμή να ικανοποιήσει τα αιτήματα των κατοχικών κυβερνήσεων και αρχών. Εξάλλου αυτός και ήταν ο λόγος για την επιλογή της.

Στο άρθρο του Ζήσιμου Χ.Συνοδινού¹⁴² καταγράφεται η μαρτυρία ενός εαμίτη υπάλληλου της ΕΤΕ, του Νίκου Μανδράκου, όπου περιγράφεται συνοπτικά η παρέμβαση τόσο του ΣΥΕΤΕ όσο και των οργανώσεων του ΕΑΜ για το συγκεκριμένο θέμα. Μαρτυρία που καταδεικνύει το μέγεθος και τη σημαντικότητα αυτής της παρέμβασης. Η μαρτυρία αυτή είναι αρχικά διατυπωμένη στην «Τραπεζιτική».¹⁴³

¹⁴⁰ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ3Υ3Β27, Πρακτικά συνεδριάσεων Γ.Δ.Συμβουλίου της ΕΤΕ

¹⁴¹ Ο.π.

¹⁴² Ζήσιμος Χ.Συνοδινός, Η μάχη των χρεογράφων (Οκτώβριος 1943), Κορυφαία αντιστασιακή πράξη των εργαζομένων στην Εθνική Τράπεζα, Αρχαιοτάξιο, Τεύχος 9/Μάιος 2007, σ.144-146

¹⁴³ «Τραπεζιτική», αρ.φ. 462, Νοέμβρ. 1984, σ.16, το συνδικαλιστικό όργανο του ΣΥΕΤΕ.

Με κάθε λεπτομέρεια ο Ν. Μανδράκος καταγράφει την παρέμβαση αυτή. «...η οργάνωση κινήθηκε αμέσως με τη Διοίκηση του Συλλόγου του προσωπικού (που ήταν η νόμιμη εμφάνιση της παράνομης βέβαια “Κεντρικής Επιτροπής του ΕΑΜ Εθνικής Τράπεζας”. Ενημερώθηκε το Προσωπικό σε συγκέντρωση που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τίτλων και κλήθηκε σε επιφυλακή και αγώνα...» Παράλληλα η οργάνωση που είχε στους κόλπους της τολμηρούς αγωνιστές, σκόρπιζε άφθονες προκηρύξεις και τρικ που με το περιεχόμενό τους προκάλεσε τον πατριωτισμό ολόκληρου του Προσωπικού, δημιούργησε ηλεκτρισμένη επαναστατική ατμόσφαιρα, ανέβασε τη μαχητικότητά του και εμφύσησε παλμό αγωνιστικής άμιλλας.

»Μερικά συνθήματα αγώνα, που ενεργήθηκαν με κίνδυνο ζωής των αγωνιστών:

-
- ΟΥΤΕ ΜΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΕΝ ΘΑ ΒΓΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΦΥΛΑΚΙΟ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ-ΖΗΤΩ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.
 - ΕΚΔΙΚΗΣΗ-ΚΑΤΩ Ο ΦΑΣΙΣΜΟΣ,ΕΑΜ
 - ΟΛΟΙ ΣΤΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΟΥΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ
 - ΚΑΝΕΝΑΣ ΔΕΝ ΘΑ ΔΟΥΛΕΥΕΙ ΣΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗ ΤΕΛΙΚΗ ΝΙΚΗ
 - ΟΠΟΙΟΣ ΤΟΛΜΗΣΕΙ Ν’ ΑΓΟΡΑΣΕΙ ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ, ΘΑ ΠΛΗΡΩΣΕΙ ΑΚΡΙΒΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ.

«Τις επόμενες μέρες η Κεντρική επιτροπή του ΕΑΜ της Εθνικής Τράπεζας συνήλθε σ’ έκτακτη νυχτερινή σύσκεψη και αποφάσισε σε λεπτομέρειες την “απαγωγή” και

προστατευτική βέβαια εξαφάνιση των ταμειακών Υπαλλήλων αιμνήστων Σπύρου Παπαγεωργίου και Μήτσου Σακκά, που κρατούσαν τα κλειδιά του θησαυροφυλακίου της Τράπεζας... κι έτσι να γίνει υλικά αδύνατη η παράδοση του και το ξεπούλημα του. Οι δυο παραπάνω συνάδελφοι, μέλη της οργάνωσης, με χαρά δέχτηκαν τον “εξαφανισμό τους” που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε, διότι είχε δοθεί η εντολή από το Διοικητή να σταματήσουν οι πωλήσεις.»¹⁴⁴

¹⁴⁴ Ζήσιμος Χ.Συνοδινός, Η μάχη των χρεογράφων (Οκτώβριος 1943), Κορυφαία αντιστασιακή πράξη των εργαζομένων στην Εθνική Τράπεζα, Αρχαιοτάξιο, Τεύχος 9/Μάιος 2007, σ.146

3.4 Το επισιτιστικό πρόβλημα του πληθυσμού και η αντιμετώπισή του. Η περίπτωση των γεωργικών, προμηθευτικών και καταναλωτικών συνεταιρισμών

Το επισιτιστικό πρόβλημα που αντιμετώπισαν οι υπάλληλοι των τραπεζών είναι συνιφασμένο με αυτό του γενικού πληθυσμού των πόλεων. Το αρχικό σοκ της κατοχής, την τρομοκρατία της παρουσίας των κατοχικών στρατευμάτων, τον αποκλεισμό των συμμαχικών δυνάμεων, την πείνα, την εξαθλίωση τον θάνατο διαδέχτηκαν οι προσπάθειες και ο αγώνας του πληθυσμού για την επιβίωσή του.

Ακόμη και πριν τον φονικό χειμώνα του 1941-1942, η αυτοοργάνωση αρχικά και μετέπειτα η οργάνωση αυτής της προσπάθειας από συλλογικά όργανα ήταν κάτι παραπάνω από εμφανής και σημαντική.

Στα παράλληλα δίκτυα που οργανώθηκαν συμπεριλαμβάνονται ο αντιπραγματισμός, οι προμηθευτικοί, οι γεωργικοί, καταναλωτικοί συνεταιρισμοί των σωματείων και των οργανώσεων των εργαζομένων και οργανισμών. Ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις, που το πρόβλημα του επισιτισμού ήταν έντονο λόγω της αντικειμενικής αδυναμίας πρόσβασης στην αγορά των απαραίτητων ειδών πρώτης ανάγκης, οι οργανισμοί αυτοί έπαιξαν καθοριστικό ρόλο.

Έντονο ήταν το ενδιαφέρον των δημοσίων υπαλλήλων και η πίεση που ασκούσαν στις κατοχικές κυβερνητικές αρχές για να αποκτήσουν το δικαίωμα της αυτοοργάνωσης για την προμήθεια ειδών πρώτης ανάγκης. Παρόλο που οι αρχές δεν ήταν πρόθυμες να παραχωρήσουν στους εργαζόμενους αυτό το «επικίνδυνο» δικαίωμα, η σκληρή πραγματικότητα της επισιτιστικής κρίσης τους ανάγκασε να το παραχωρήσουν τμηματικά. Από τον Οκτώβριο του 1941 το δικαίωμα προμήθειας ειδών πρώτης ανάγκης αποκτούν πολλοί χώροι εργασίας, δημόσιοι και ιδιωτικοί. Τραπεζοϋπάλληλοι, εκπαιδευτικοί, εργαζόμενοι σε εργοστάσια, λέσχες ανέργων. Το παράδειγμα της πόλης του Βόλου είναι ενδεικτικό. Στον Βόλο δραστηριοποιούνται

25 προμηθευτικοί οργανισμοί από όλα σχεδόν τα επαγγέλματα ή ομάδες που υπήρχαν στην πόλη.¹⁴⁵ Επιπροσθέτως, τον χειμώνα του 1941-1942 η συνεταιριστική οργάνωση κυριάρχησε σε όλη την πόλη του Βόλου, με αποτέλεσμα να στηρίζονται από την λειτουργία τους, από την προμήθεια των αναγκαίων ειδών πρώτης ανάγκης οι 54.000 από τους 60.000 κατοίκους της.¹⁴⁶

Πριν και παράλληλα με τους οργανισμούς αυτούς των εργαζομένων και γενικότερα του πληθυσμού, λειτουργούσε και η μαύρη αγορά. Πολλοί βρήκαν την ευκαιρία να εκμεταλλευτούν αυτά τα δύσκολα χρόνια για να πλουτίσουν, οργανώνοντας εξορμήσεις στην επαρχία και μεταφέροντας γεωργικά προϊόντα προς πώληση στην πόλη. Μια μαύρη αγορά που έπεσε σε κρίση μετά από τις δραστηριότητες των συνεταιρισμών αλλά και λόγω της έλλειψης των προς διάθεση προϊόντων από την ύπαιθρο, κυρίως μετά την άνοιξη του 1941.

Η μαύρη αγορά αποτελούσε σε μεγάλο βαθμό την ατομική λύση και ατομική επιλογή τόσο στην μάχη για την επιβίωση όσο και στην προσπάθεια για τον εύκολο πλουτισμό. Η Εθνική Αλληλεγγύη παράλληλα με τις οργανώσεις τις Αρχιεπισκοπής δρούσαν στην ίδια κατεύθυνση παρόλο την διαφορετικότητά τους αφετηρία. Αυτή η αντίθεση, ανάμεσα στην ατομική λύση και στην συλλογική διεκδίκηση της επιβίωσης, ανάμεσα στον αγώνα για την επιβίωση και στον χυδαίο εύκολο πλουτισμό, κινούταν σε ένα πλαίσιο συναλλαγής και αφίδρομης σχέσης. Δεν υψωνόταν εμπόδια ανάμεσά τους. Τέτοιες περιπτώσεις συναντούμε όταν οι επιχειρήσεις πλήρωναν τους εργαζόμενους τους σε είδος κι αυτοί στη συνέχεια, από τη στιγμή που αδυνατούσαν να τα καταναλώσουν, τα αντάλλασσαν με άλλα είδη στα πλαίσια της μαύρης αγοράς, όχι με σκοπό το κέρδος και τον εύκολο πλουτισμό, αλλά

¹⁴⁵ Μαργαρίτης Γιώργος, *Από την ήττα στην εξέγερση. Ελλάδα: Άνοιξη 1941-Φθινόπωρο 1942*, Αθήνα 1993, σ.103-104

¹⁴⁶ Μαργαρίτης Γιώργος, *Προαγγελία Θυελλωδών ανέμων... Ο πόλεμος στην Αλβανία και η πρώτη περίοδος της Κατοχής*, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009, σ.265-266

την εξοικονόμηση ειδών πρώτης ανάγκης που δεν μπορούσαν να προμηθευτούν διαφορετικά.¹⁴⁷

Η προσπάθεια των προμηθευτικών συνεταιρισμών επικεντρωνόταν στην οργανωμένη μαζική προμήθεια από την επαρχία ειδών πρώτης ανάγκης δίνοντας ταυτόχρονα και μια απάντηση στην κερδοσκοπία των μαυραγοριτών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της αγοράς ποσότητας λαδιού από τον Γεράσιμο Λουκάτο από τον Συνεταιρισμό του Ταμείου Συντάξεως και Αυτασφαλίσεως Υγειονομικών προς 1.250 δραχ την οκά , ενώ στην μαύρη αγορά κόστιζε 2.200-2.500 δραχ η οκά.¹⁴⁸

Υπήρχαν 415 προμηθευτικοί συνεταιρισμοί, επίσημα καταχωρημένοι στο Υπουργείο Επισιτισμού που είχαν 215.812 μέλη και εξυπηρετούσαν 619.260 άτομα.¹⁴⁹ Ο μεγάλος αριθμός αυτών των οργανισμών οφειλόταν εν μέρει και στην παρότρυνση από το κράτος για τη δημιουργία τους, από τη στιγμή που η δράση και η λειτουργία τους άμβλυσε, ως έναν βαθμό, τις τραγικές επιπτώσεις της επισιτιστικής κρίσης. Στην Αθήνα του 1942 σχεδόν όλα τα επαγγέλματα είχαν και έναν δικό τους προμηθευτικό συνεταιρισμό.¹⁵⁰

Ένας σημαντικός παράγοντας για την αντιμετώπιση του φαινομένου του υποσιτισμού και γενικότερα της επισιτιστικής κρίσης ήταν δράση των Γεωργικών και Αγροτικών συνεταιρισμών στην ύπαιθρο.

Στην περίοδο αυτή ιδρύθηκαν δεκάδες νέοι συνεταιρισμοί όπως και εντάχθηκαν χιλιάδες νέα μέλη στους υπάρχοντες. Τα μέλη των Ενώσεων Συνεταιρισμών Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας από 65.000 αυξήθηκαν σε 180.000. Στο τέλος

147 Χρήστος Χατζηωσήφ / Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα, τόμος Γ', μέρος δεύτερο: «Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Κατοχή-Αντίσταση 1940-45»*, Αθήνα 2007, σ. 202

148 Χαραλαμπίδης Μενέλαος, *Η εμπειρία της κατοχής και της αντίστασης στην Αθήνα*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2012, σ.83-87

¹⁴⁹ Ο.π.

¹⁵⁰ Μαργαρίτης Γιώργος, *Προαγγελία Θυελλωδών ανέμων... Ο πόλεμος στην Αλβανία και η πρώτη περίοδος της Κατοχής*, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009, σ.268

του 1943 υπήρχαν 6.553 αγροτικοί συνεταιρισμοί από τους οποίους λειτουργούσαν 5.328. Υπήρχαν επίσης 101 Ενώσεις Συνεταιρισμών. 88 ήταν πιστωτικές και 13 παραγωγικές.¹⁵¹

Η δράση τους επικεντρώνεται στην καταπολέμηση της προσπάθειας των κατοχικών αρχών και κυβερνήσεων για την συγκέντρωση των αγροτικών προϊόντων, στη φορολογία της Δεκάτης και στο παρακράτημα. Σημαντική ήταν και η βοήθεια προς τον ΕΛΑΣ για τη σωτηρία της αγροτικής σοδειάς.

Ενεργό και καθοριστικό ρόλο είχαν οι συνεταιρισμοί στην οργάνωση των ανταλλαγών των αγροτικών και γεωργικών προϊόντων με βιομηχανικά προϊόντα, μέσω των καταναλωτικών και προμηθευτικών συνεταιρισμών των πόλεων, συντελώντας με αυτόν τον τρόπο στην αντιμετώπιση της επισιτιστικής κρίσης στις πόλεις ταυτόχρονα με την αντιμετώπιση της αισχροκέρδιας των μαυραγοριτών.

Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός παράλληλου δικτύου διανομής και ανταλλαγής προϊόντων με στόχο να συνδέσει τις αγροτικές περιοχές και γενικότερα την ύπαιθρο με τα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα τις πόλεις της Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Πάτρας. Ταυτόχρονα, την ίδια περίοδο, αποφασιστικό ρόλο σε αυτήν την κατεύθυνση είχε και ο ταξικός προσανατολισμός που απέκτησαν οι συνεταιρισμοί αυτοί με την επικράτηση και κυριαρχία Εαμικών δυνάμεων. Η ενωτική και ενοποιητική πολιτική του ΕΑΜ των διάφορων και διάσκορπων συνεταιρισμών ήταν καθοριστική για την δημιουργία ισχυρών αγροτικών συνεταιρισμών και τόσο όσο αφορά τον αριθμό των μελών τους όσο και στην πολιτική τους αναφορά και δυναμική.¹⁵²

¹⁵¹ Αβδελίδης Παρμενίων Σ., *Το αγροτικόσυνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1976, σ.77-78.

¹⁵² Σκαλιδάκης Γιάννης, *Η ελεύθερη Ελλάδα, Η εξουσία του ΕΑΜ στα χρόνια της Κατοχής (1943-1944)*, Εκδόσεις Ασίνη, Αθήνα 2014, σ.290-292

Για παράδειγμα, η Ένωση Συνεταιρισμών Κατερίνης στην περίοδο 1942-1944 αντάλλαξε 658.601 οκάδες σταριού και καλαμποκιού με αντίστοιχες ποσότητες λαδιού, σαπониού, ελιών, σταφίδας, γεωργικών εφοδίων. Αντίστοιχες δράσεις είχαν συνεταιρισμοί στον Έβρο, στη Θεσσαλονίκη, στη Μυτιλήνη, στην Καρδίτσα και αλλού¹⁵³.

Ένα άλλο σημαντικό φαινόμενο της εποχής αυτής ήταν αυτό της ληστείας, ιδιαίτερα στην ορεινή ύπαιθρο, όπου ομάδες ληστών σε ορεινούς όγκους λήστευαν караβάνια που μετέφεραν εμπορεύματα στις πόλεις.

Στην καταπολέμηση της μαύρης αγοράς και της ληστείας πρωτεύοντα ρόλο είχε το ΕΑΜ. Τόσο στις πόλεις, στον αστικό ιστό όσο και στην ύπαιθρο καταπολεμώντας τις ληστρικές συμμορίες. Λειτουργήσε ως ένας οργανωτικός ιστός αντίστασης, ως ένας μηχανισμός αποτροπής της μαύρης αγοράς και οργάνωσης των προμηθευτικών οργανισμών της πόλης και επαφής τους με αντίστοιχους της υπαίθρου. Στην ύπαιθρο σημαντικό ρόλο έπαιξε στην καταπολέμηση της ληστείας δίνοντας πολλές φορές, μέσω ένοπλων συγκρούσεων, με αυτές, μάχες για την κυριαρχία και την επικράτηση στην ύπαιθρο, απαλλάσσοντας τους κατοίκους από την βαρβαρότητα των ληστών.¹⁵⁴

Έχει σημασία να τονιστεί σε αυτό το σημείο πως υπήρχε αμφίδρομη σχέση. Ναι μεν το ΕΑΜ και ΕΛΑΣ βοηθούσαν στην καταπολέμηση της μαύρης αγοράς και του φαινομένου της ληστείας αλλά και οι συνεταιρισμοί της υπαίθρου ενίσχυαν τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, τον ΕΛΑΣ με σημαντικές ποσότητες προϊόντων παράλληλα με την προσφορά υπηρεσιών στα μέλη τους, ιδιαίτερα σε απόρους,

¹⁵³ Αβδελίδης Παρμενίων Σ., *Το αγροτικόσυνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1976, σ. 79

¹⁵⁴ Μαργαρίτης Γιώργος, *Από την ήττα στην εξέγερση. Ελλάδα: Άνοιξη 1941-Φθινόπωρο 1942*, Αθήνα 1993, σ.193-195

θύματα πολέμου, σε ορφανά και γενικώς σε πληγέντες λόγω της συμμετοχής τους στον αγώνα ενάντια στις κατοχικές δυνάμεις και κυβερνήσεις.¹⁵⁵

Τέτοιοι προμηθευτικοί οργανισμοί από τη πλευρά των υπαλλήλων της ΕΤΕ ήταν ο Προμηθευτικός Συνεταιρισμός των υπαλλήλων στην ΕΤΕ, η Ένωση Συνεταιρισμών Τραπεζιτικών Υπαλλήλων, η Επιτροπή Συνεργαζόμενων Συνεταιρισμών Καταναλώσεων που μετείχε ο συνεταιρισμός των υπαλλήλων της ΕΤΕ

3.5 Ο επισιτισμός του Προσωπικού της ΕΤΕ και των οικογενειών τους. Η διοίκηση της ΕΤΕ

Η Διοίκηση της Εθνικής Τράπεζας, όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, από τη πρώτη στιγμή του ελληνοϊταλικού πολέμου με απόφαση του Γενικού της Συμβουλίου τη 1^η Νοεμβρίου του 1940 και σε πανηγυρικό κλίμα που τροφοδοτούσαν οι συνεχόμενες νίκες του ελληνικού στρατού στο αλβανικό μέτωπο αποφάσισε να στηρίζει τους υπαλλήλους της που πολεμούσαν στο μέτωπο.

Σε επόμενες συνεδριάσεις του το Γ.Σ. της τράπεζας αποφάσισαν για την οικονομική ενίσχυση των στρατευθέντων υπαλλήλων της όπως και των οικογενειών τους. Στα πλαίσια αυτά αποφάσισε να ενισχύσει πολλούς εράνους που γινόταν εκείνη την εποχή. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η δωρεά των 20.000.000 δραχμών στον Έρανο κοινωνικής Πρόνοιας και ενός κινητού χειρουργείου στον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό.

Η διοίκηση της ΕΤΕ με διοικητή τον Κ.Ζαβιτσιάνο ανέλαβε με μεγάλο κόστος τη συντήρηση των υπαλλήλων της τόσο στη διάρκεια του πολέμου όσο και στη διάρκεια της κατοχής. Έτσι, ενίσχυε με έκτακτα δάνεια τους υπαλλήλους και αργότερα δημιουργώντας ένα δίκτυο τους προσέφερε ρουχισμό, τρόφιμα, περίθαλψη. Άμεση

¹⁵⁵ Αβδελίδης Παρμενίων Σ., *Το αγροτικόσυνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1976, σ.81

ήταν η παροχή χρηματικής βοήθειας, η παραχώρηση τιμητικών συντάξεων και προαγωγών μετά θάνατο σε υπαλλήλους που έπεσαν στο μέτωπο. Σε αυτή τη πολιτική εντάσσονται και τα διάφορα επιδόματα προς τους υπαλλήλους της και τις οικογένειες των.

Το ζήτημα του επισιτισμού αλλά και της συντήρησης του υπαλληλικού προσωπικού της Ε.Τ.Ε. απασχολεί το Γ.Σ. στη διάρκεια της κατοχής όπως επίσης αποτελεί και ένα από τα αιτήματα διεκδίκησης των εργαζομένων.

Ο χειμώνας του 1941-1942, από άποψη και μόνο των θανάτων που επέφερε στο γενικό πληθυσμό αλλά και ειδικά η άσχημη κατάσταση των υπαλλήλων της ΕΤΕ, ανάγκασε τη διοίκηση της τράπεζας να μεριμνήσει και να φροντίσει για τη συντήρηση του προσωπικού της. Ενέργεια απαραίτητη για να μπορέσει να συνεχίσει τόσο την ύπαρξή της αλλά και τη λειτουργία της.

Η τράπεζα ανέπτυξε ένα δίκτυο επισιτιστικής βοήθειας που αποτέλεσε παράδειγμα και για υπόλοιπους οργανισμούς. Έτσι από το Σεπτέμβριο του 1941 όταν φάνηκε τι θα επακολουθούσε στον επερχόμενο χειμώνα, η διοίκηση της τράπεζας οργανώνει μια τριμελή επιτροπή ανώτερων στελεχών της για την προμήθεια τροφίμων για το προσωπικό της φυσικά σε αντιστάθμισμα μέρους της μισθοδοσίας των υπαλλήλων. Το συσσίτιο που οργανώνει το Γενάρη του 1942 αφορά κυρίως κατώτερους υπαλλήλους αλλά λόγω της πραγματικότητας αυτό λίγο αργότερα επεκτείνεται και σε ανώτερους υπαλλήλους και τις οικογένειες τους.¹⁵⁶

Το θέμα του επισιτισμού απασχόλησε τη διοίκηση της τράπεζας όχι μόνο για να βοηθήσει τα αναξιοπαθούντα μέλη του προσωπικού της αλλά για να αντιμετωπίσει, καλύτερα να προλάβει, τις διάφορες οικονομικές διεκδικήσεις των υπαλλήλων της

¹⁵⁶ Παγουλάτος Γιώργος, *Η εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 1940-2000*, Αθήνα 2006, σ.156

ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν ανάμεσα στα άλλα και το θέμα του επισιτιστικού προβλήματος που αντιμετώπιζαν όλο και πιο οξυμένα.¹⁵⁷

Η εκτίμηση που υπήρχε τότε από τη διοίκηση της ΕΤΕ ήταν ότι η οποιαδήποτε ικανοποίηση τέτοιων διεκδικήσεων θα αποτελούσε βαρύ πλήγμα για τα οικονομικά της τράπεζας και φυσικά θα συντελούσε στην αύξηση του πληθωρισμού. Κάτω από αυτό το πρίσμα και σε αντιστάθμισμα των οικονομικών διεκδικήσεων των υπαλλήλων της, η διοίκηση της ΕΤΕ προχώρησε τον Μάιο, στην επέκταση του επισιτισμού σε πόλεις και της επαρχίας όπου η ΕΤΕ διέθετε υποκαταστήματα με μεγάλο αριθμό υπαλλήλων.¹⁵⁸ Την περίοδο που εξετάζουμε και στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα δινόταν στο προσωπικό της ΕΤΕ, με την βοήθεια του Ερυθρού Σταυρού, περίπου 3.600 μερίδες, τρεις φορές την εβδομάδα. Αυτό συνεχίστηκε αργότερα σε καθημερινή βάση.

Η εγκύκλιος της διοίκησης της ΕΤΕ με αριθμό 59/9-5-42, δείχνει με τον πιο εκκωφαντικό τρόπο τις προθέσεις της για το θέμα του επισιτισμού και τους λόγους που την «αναγκάζουν» να τον πραγματοποιήσει. Συγκεκριμένα αναφέρει: «...η διοίκησης της Τραπεζής ανέκαθεν εθεώρει την εκ μέρους αυτής εξασφάλισιν όρων καλής διαβιώσεως δια το Προσωπικόν της, ου μονον ως απλήν υποχρέωσιν έναντι ατόμων μοχθούντων υπέρ του ιδρύματος, αλλ' επί πλέον και ως των απαραίτητων στοιχείων δια την πρόοδον και την ευημερίαν αυτής ταύτης της Τραπεζής». Ο Κ.Ζαβιτσιάνος τον Ιούλιο του 1942 χαρακτηρίζει την Τράπεζα ως ένα παντοπωλείο και ένα τεράστιο εστιατόριο αφού παρασκευάζει 5.000 μερίδες κάθε μέρα. Λέει συγκεκριμένα: «Μετετρέψαμεν την Τράπεζαν εις παντοπωλείον και εις εστιατόριον, μεγαλύτερον του οποίου ουδέποτε ιδρύθη εν Ελλάδι, διότι παρασκευάζει πέντε χιλιάδες μερίδες και πλέον καθ' εκάστη.» Με αυτή του την σημείωση και με το ρήμα

¹⁵⁷ Πρακτικά Γενικού Συμβουλίου ΕΤΕ, 20 Φεβρουαρίου 1942

¹⁵⁸ Πρακτικά Γενικού Συμβουλίου ΕΤΕ, 8 Μαΐου 1942

που χρησιμοποιεί, «μετατρέψαμεν», ο διοικητής της Τράπεζας δείχνει κατα έναν τρόπο και την αναγκαστική επιλογή της τράπεζας για την αντιμετώπιση του επισιτιστικού προβλήματος των υπαλλήλων της.¹⁵⁹

Στα μέσα του 1943 η τράπεζα σίτιζε 2.212 μόνιμους υπαλλήλους της και 1.799 μέλη των οικογενειών τους. Εκτός από αυτά τα συσσίτια, η τράπεζα τους έδινε δάνεια και χρηματικά βοηθήματα για αγορά ειδών ένδυσης και υπόδησης.

Το Ιανουάριο του 1944 και λόγω του μεγάλου κόστους του επισιτισμού των υπαλλήλων της, το Ανώτατο Συμβούλιο Συντονισμού, μετά από πιέσεις της διοίκησης της ΕΤΕ και των άλλων τραπεζών, συζήτησε και αποφάσισε τη περικοπή κατά 20% του συσσιτίου προς το προσωπικό των υποκαταστημάτων της εκτός Αθήνας, Πειραιά και Θεσσαλονίκης. Μια απόφαση που δυσαρέστησε τους υπαλλήλους των συγκεκριμένων υποκαταστημάτων όπως επίσης προκάλεσε και την αντίδραση των τοπικών συλλόγων υπαλλήλων της ΕΤΕ με την αποστολή έντονων διαβημάτων προς τη διοίκηση της ΕΤΕ και της ΕΕΤ (Ενωση Ελληνικών Τραπεζών).

160

Η αιτιολογία, για τη διοίκηση της ΕΤΕ, που έγινε αυτή η περικοπή ήταν ότι οι υπάλληλοι στην επαρχία είχαν καλύτερη πρόσβαση στην αγορά των ειδών πρώτης ανάγκης και ότι το κόστος απόκτησης τους ήταν κατά πολύ λιγότερο σε σύγκριση με τις μεγάλες πόλεις.

Όταν τον Μάρτιο του 1944 γίνεται πραγματικότητα η περικοπή, υπάρχουν επιστολές των διευθύνσεων των υποκαταστημάτων της επαρχίας στο ΙΑΕΤΕ όπου περιγράφουν την άσχημη κατάσταση της υγείας των υπαλλήλων τους και ότι η φυματίωση, από την οποία πάσχουν πολλά από τα μέλη του προσωπικού, έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις λόγω του υποσιτισμού.

¹⁵⁹ Παγουλάτος Γιώργος, *Η εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 1940-2000*, Αθήνα 2006, σ.58-60.

¹⁶⁰ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ32Υ1Φ25, επιστολή διαμαρτυρίας της διοίκησης ΕΤΕ Βόλου, 20-1-44

Την άνοιξη του 1944 σε μια έκθεσή του ο βοηθός διευθυντή της Διεύθυνσης Επισιτισμού διαπιστώνει ότι υπάρχει έλλειμμα 22.100 οκάδων λαδιού και ότι γενικά υπάρχει πρόβλημα διαχείρισης των συσσιτίων. Μάλιστα δε διστάζει να αφήσει υπόνοιες για υπεξαίρεση ποσοτήτων τροφίμων από υπαλλήλους και εργάτες που εργάζονται στον επισιτισμό.

Στην ίδια έκθεση ο βοηθός διευθυντή κάνει λόγο για την αδικία με την οποία γίνεται η διανομή των συσσιτίων. Επίσης χαρακτηρίζει πλουσιοπάροχη την επισιτιστική βοήθεια των κατώτερων υπαλλήλων της τράπεζας όπως και των εργατών της τράπεζας σε σχέση με τους ανώτερους υπαλλήλους αφού υπάρχει διανομή με βάση τις οικογενειακές μερίδες, ανεξάρτητα βαθμού και προϋπηρεσίας. Σε αυτή την έκθεση προτείνει μια διαβάθμιση της διανομής των μερίδων ανάλογα με το βαθμό και τα χρόνια προϋπηρεσίας. Έτσι: δύο μερίδες συσσιτίου στο κατώτερο προσωπικό, τρεις στους υπολογιστές και λογιστές και τέσσερις στους τμηματάρχες. Η πρόταση αυτή μάλλον συναντάει πολλές αντιδράσεις και κυρίως γίνεται αντιληπτό από τη διοίκηση ότι θα επιφέρει μεγάλη αναστάτωση και στο κατώτερο προσωπικό αλλά και συνολικά στη λειτουργία της τράπεζας.¹⁶¹

3.6 Ο κανονισμός λειτουργίας της επιτροπής επισιτισμού

Η απόφαση της διοίκησης της ΕΤΕ να προχωρήσει στη σύσταση «Κανονισμού λειτουργίας της Επιτροπής Επισιτισμού Προσωπικού και των παρ' αυτή εκτάκτων υπηρεσιών»¹⁶², το 1943, καταδεικνύει την σημασία που έδινε στο θέμα αυτό. Στο

¹⁶¹ Έκθεση βοηθού διευθυντή Α. Ανδρίτσου προς τη Διεύθυνση Επισιτισμού, 11-4-44, ΙΑΕΤΕ, ΑΙΣ2Υ15Φ48

¹⁶² ΙΑΕΤΕ, ΑΙΣ2Υ15Φ43, Κανονισμός λειτουργίας της επιτροπής επισιτισμού.

έγγραφο αυτό, περιγράφεται και αναλύεται με κάθε λεπτομέρεια, ο κανονισμός της λειτουργίας της Επιτροπής Επισιτισμού.

Η Επιτροπή Επισιτισμού, είναι πενταμελής και μετέχουν τέσσερα μέλη, ανώτερα στελέχη της ΕΤΕ και ο πρόεδρος ή αντιπρόεδρος του ΣΥΕΤΕ. Οι αποφάσεις της λαμβάνονται με πλειοψηφία.

Διατυπώνονται με κάθε λεπτομέρεια οι σκοποί και τα καθήκοντα αυτής της επιτροπής, σε μια ολοκληρωτική προσπάθεια ελέγχου όλων των διαδικασιών λειτουργίας αυτής της επιτροπής. Πρόκειται για μια οργανωτική δομή που εξυπηρετεί αυτόν τον στόχο.

Περιγράφονται δώδεκα (12) στόχοι –που διαμορφώνουν και το πλαίσιο στο οποίο θα κινείται η αγορά των τροφίμων για την παρασκευή των συσσιτίων, και η διαδικασία προμήθειας αυτών. Η ανάγκη δημιουργίας αποθεματικών ποσοτήτων. Η σύνθεση του συσσιτίου, η διανομή αυτού, και η εγγραφή αυτών που δικαιούνται τα συσσίτια. Ο καθορισμός επιμισθίου στους υπαλλήλους που θα απασχολούνται στην επιτροπή επισιτισμού, οι αναγκαίες προσλήψεις προσωπικού που χρειάζονται να γίνουν για να στελεχωθεί η επιτροπή, ο υπολογισμός του κόστους λειτουργίας για την προετοιμασία του συσσιτίου (καύσιμα, είδη μαγειρείου και συντήρηση αυτών), ο καθορισμός της τιμής και της διάθεσης ειδών τοις μετρητοίς, η απόσβεση ειδών τα οποία έχουν υποστεί φθορά, αποτελούν στόχοι της επιτροπής επισιτισμού. Όλα τα παραπάνω αποτελούν ένα πλαίσιο ολοκληρωμένο που αφορά όλη την διαδικασία των συσσιτίων.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην υπηρεσία αποθηκών και διανομών, όπου γίνεται προσπάθεια ελέγχου της ποιότητας και ποσότητας των τροφίμων που προμηθεύονται, της αποφυγής λαθών στο ζυγολόγιο, την ασφαλή φύλαξη και τη καλή διατήρηση της κατάστασης των τροφίμων, τη σωστή διανομή τους για την παρασκευή του

συσσιτίου. Την τήρηση βιβλίων για τα τρόφιμα και φυσικά θέτει την δικλείδα ασφαλείας της έγκρισης της Επιτροπής Επισιτισμού¹⁶³ για οποιαδήποτε εργασία σχετική με τα συσσίτια.

Αυτός ο κανονισμός τροποποιείται και επικυρώνεται κάθε χρόνο. Κάθε χρόνο υπάρχει και μεγαλύτερη εξειδίκευση των αρμοδιοτήτων, κυρίως των διευθυντών της επιτροπής. Παράδειγμα η τροποποίηση του κανονισμού στον Μάρτιο του 1944 όπου περιγράφονται με μεγαλύτερη ακρίβεια τα καθήκοντα του διευθυντή και του βοηθού διευθυντή της επιτροπής όπως επίσης και η υπηρεσία λογιστικού του επισιτισμού και συσσιτίου με ιδιαίτερη αναφορά στην υπηρεσία αποθηκών όπου αναλύονται λεπτομερώς τα καθήκοντα αυτής.¹⁶⁴ Τέτοια καθήκοντα αφορούν τα παραστατικά των ποσοτήτων των τροφίμων τα οποία εισέρχονται και εξέρχονται και που διατίθενται από την αποθήκη, την ασφαλή φύλαξη και τη διατήρηση σε καλή κατάσταση των τροφίμων και φυσικά την λεπτομερή τήρηση των βιβλίων αποθήκης.

Υπάρχει μέριμνα ώστε να καταγράφονται οι ποσότητες μερίδων και τα είδη των τροφίμων που δικαιούνται οι υπάλληλοι και μέλη των οικογενειών τους με αναλυτικό τρόπο.

Τέτοια τρόφιμα ήταν: όσπρια, όρυζα, γεώμηλα, ζυμαρικά, λαχανικά, τυρός σκληρός, κρέας-ψάρι, πλιγούρι, έλαιον, λίπος, βούτυρο, κρεμμύδια, ελιές, παστά, σάλτσα και σαπούνι. Για κάθε ένα από αυτά τα προϊόντα έχει υπολογιστεί και η ανάλογη ποσότητα υπολογισμένη σε βάρος (οκά, δράμια) για κάθε μερίδα.¹⁶⁵ Μάλιστα σε συγκεκριμένο αρχείο υπάρχει και ονομαστική κατάσταση των τροφοδοτηθέντων από την επιτροπή.¹⁶⁶

¹⁶³ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ43, Κανονισμός λειτουργίας της επιτροπής επισιτισμού

¹⁶⁴ Ο.π.

¹⁶⁵ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ44, Κανονισμός λειτουργίας της επιτροπής επισιτισμού.

¹⁶⁶ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ49, Κανονισμός λειτουργίας της επιτροπής επισιτισμού.

3.7 Περιπτώσεις υπεξαίρεσεων, δολιοφθορών

Παρόλο την τόσο μεγάλη οργανωτική δομή και ασφυκτικό έλεγχο της επιτροπής επισιτισμού σημειώθηκαν κρούσματα ατασθαλίας και κλοπής που φτάνουν στα όρια της εμπλοκής υπαλλήλων στο κύκλωμα της μαύρης αγοράς. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση που περιγράφει η έκθεση περί «Ενεργηθεισών ανακρίσεων επί ανωμαλιών εις την Αποθήκη Διανομών της Τραπέζης».¹⁶⁷

Τα φαινόμενα αυτά παρατηρούνται κυρίως από το δεύτερο μισό του 1943 και πρόκειται για περιπτώσεις υπεξαίρεσεις τροφίμων και κυρίως λαδιού, σταριού, ζυμαρικών και σαπουνιού. Η υπεξαίρεση γινόταν από τους υπεύθυνους διανομής στις αποθήκες. Υπεύθυνοι ήταν ένας ανώτερος υπάλληλος, ένας λογιστής και ένας δόκιμος υπάλληλος. Συγκεκριμένα πρόκειται για τους Α.Κ. Λογιστή Α΄, ανώτερο υπάλληλο και στέλεχος της ΕΤΕ υπεύθυνο της επιτροπής επισιτισμού, τον Γ.Π. βοηθό και υπεύθυνο διανομής και τον Β.Σ. δόκιμο υπάλληλο.

Οι συγκεκριμένοι υπάλληλοι προχώρησαν στην υπεξαίρεση από τη στιγμή που άλλαξε ο τρόπος διανομής των τροφίμων. Αυτό έγινε, αφού οι αποθήκες μεταφέρθηκαν από τα υπόγεια της ΕΤΕ που χρησιμοποιήθηκαν πλέον ως καταφύγια. Ενώ η διανομή γινόταν σε θυρίδες για συγκεκριμένους δικαιούχους, αυτό που άλλαξε ήταν ότι η χορήγηση πλέον γινόταν με βάση την προσέλευση. Γεγονός που έδωσε την ευχέρεια στους υπευθύνους να προχωρήσουν σε κλοπή στη ζύγιση με έντεχνο τρόπο.

Τα προϊόντα της υπεξαίρεσης τα διοχέτευαν σε πρόσωπα ή του συγγενικού τους περιβάλλοντος ή του στενού φιλικού τους περιβάλλοντος κυρίως οι δύο από τους τρεις υπευθύνους της διανομής. Μάλιστα οι μάρτυρες, στη διαδικασία ελέγχου από

¹⁶⁷ Ο.π.

τους επιθεωρητές Η. Αχιλλείου και Αθ. Ιατρού, άφησαν να εννοηθεί ότι αυτά τα χρήματα τα χρησιμοποιούσαν για να καλύψουν τα μεγάλα ποσά που έχαναν στη χαρτοπαιξία οι συγκεκριμένοι υπάλληλοι.

Αφορμή για να αποκαλυφθεί η υπόθεση στάθηκε η μαρτυρία κυρίως τριών εργατών στις αποθήκες διανομής, οι οποίοι συνεργάστηκαν για να αποκαλύψουν κυρίως τον τρόπο που χρησιμοποιούσαν οι συγκεκριμένοι υπάλληλοι για την υπεξαίρεση.

Η συγκεκριμένη έκθεση επιρρίπτει ευθύνες στον ανώτερο υπάλληλο, Α.Κ., γιατί δεν πρόβλεψε τις δυσλειτουργίες του συστήματος και δεν πήρε τα κατάλληλα μέτρα ώστε να μη συμβεί η παραμικρή υπεξαίρεση και δολιοφθορά, και να απαγορευτεί η είσοδος στις αποθήκες ατόμων άσχετων με αυτή. Η επιτροπή καταλογίζει σε αυτόν ανεπάρκεια και αμέλεια αφού δεν αποδεικνύεται η άμεση εμπλοκή του.

Στους δε άλλους δύο υπαλλήλους, Γ.Π. και Β.Σ., οι οποίοι είχαν την κύρια ευθύνη για τη λειτουργία αυτού του κυκλώματος, αφού πρώτα τους αναγνώρισε κάποια ελαφρυντικά, η επιτροπή σημειώνει στην έκθεση που συντάσσει «...Ούτως, υπό τινά άποψιν, η παρούσα υπόθεση, θα ήτο δυνατόν να κριθή με ανάλογον επιείκειαν, εφ' όσον βεβαίως δεν θα επρόκειτο περί αποδεδειγμένων εκ προθέσεως κακών πράξεων. Εφ' όσον όμως αύται εξηκριβώθησαν ως τιοαύται, φρονούμεν, ότι δέον να επισύρωσι εις βάρος των υπευθύνων δεούσας κυρώσεις.»¹⁶⁸

Οι συντάκτες της έκθεσης καταλήγουν και προτείνουν μέτρα προς στη διοίκηση για την αντιμετώπιση ανάλογων περιπτώσεων στο μέλλον. Ρίχνοντας την ευθύνη στους εργατές των αποθηκών διανομής των τροφίμων για τις ανωμαλίες που παρουσιάσθηκαν ισχυριζόμενοι ότι είναι προσωρινοί και ξένοι προς την ΕΤΕ και τους σκοπούς της, προτείνει την απασχόληση στις αποθήκες μόνο ανωτέρων

¹⁶⁸ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ44, Κανονισμός λειτουργίας της επιτροπής επισιτισμού.

στελεχών με μεγάλη εμπειρία και να μην αναθέτουν σε κατώτερους και δόκιμους υπαλλήλους, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση που καταγράστηκαν την εμπιστοσύνη της ΕΤΕ.

Όλα αυτά τα συμπεράσματα προκύπτουν από την μαρτυρία 19 εργατών στην αποθήκη διανομής, μεταξύ των οποίων, μερικοί είχαν την πλήρη εμπιστοσύνη της σχετικής επιτροπής και αποτέλεσαν τους βασικούς μάρτυρες στη συγκεκριμένη υπόθεση.

Στο τέλος σχεδόν της έκθεσης, μετά από σχετικές μαρτυρίες, στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας ελέγχου, διαπιστώνεται ότι υπήρξε έλλειμμα ποσοτήτων τροφίμων στις κεντρικές αποθήκες και οφειλόταν στον υπάλληλο Ι. Γ., εισπράκτορα Β΄ Τάξεως, ο οποίος συνδεόταν με στενή φιλία με τον Γ.Π. και Β.Σ. Για τον συγκεκριμένο υπάλληλο, στις 24 Ιουλίου 1944, υπάρχει συμπληρωματική έκθεση της επιτροπής.¹⁶⁹

Με μια σειρά επιστολών προς την επιτροπή επισιτισμού αναφέρονται περιπτώσεις υπεξαίρεσεων προϊόντων από την αποθήκη διανομής τροφίμων ακόμη και από τα μαγειρεία.¹⁷⁰

3.8 Η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου

Στις 21 Νοεμβρίου 1943 συγκαλείται συνέδριο για το πρόβλημα του επισιτισμού που αντιμετωπίζει ο λαός. Σε αυτό παραβρίσκονται πολλές, 169 οργανώσεις υπαλλήλων, σωματεία εργαζομένων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, οργανισμοί, επαγγελματικές ενώσεις και συνεταιρισμοί, επιτροπές αλληλεγγύης. Ανάμεσά τους

¹⁶⁹ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ44. Στην έκθεση αυτή κατηγορείται ότι λάμβανε τα τρόφιμα που δικαιούταν, και από την κεντρική αποθήκη και από την αποθήκη διανομής, εκμεταλλευόμενος την φιλία του με τους Γ.Π. και Β.Σ.. Αποτελεί ένα άλλο δείγμα της προσωπικής πλέον ωφέλειας, πέρα της εκμετάλλευσης και της εμπορίας ειδών διατροφής, λόγω της θέσης του και τις επαφής του με ανθρώπους κλειδιά στις αποθήκες διανομής.

¹⁷⁰ Ο.π.

βρίσκονται η ΕΤΕ, ο ΣΥΕΤΕ και η ΕΣΤΟ. Ανακηρύσσουν επίτιμο πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος Δαμασκηνό που στόχο έχει την συνεννόηση της Επιτροπής Επισιτιστικού Συνεδρίου με την κυβέρνηση και τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό (Δ.Ε.Σ.) για την αντιμετώπιση και ικανοποίηση των άμεσων αναγκών σε ποσότητες τροφίμων για το θέμα του επισιτισμού. Σε δύο ανακοινώσεις της, στις 21 και 26 Νοεμβρίου 1943 παρουσιάζει τα αποτελέσματα της συνάντησης με τον Πρωθυπουργό, τον Υπουργό Οικονομικών και τον Υφυπουργό Επισιτισμού, όπως και αυτής με τον Δ.Ε.Σ.. Μια συνάντηση την οποία εκείνη ζήτησε. Είχε προηγηθεί συνάντηση με τον Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων και τον Εμπορικό Σύλλογο οι οποίοι δήλωσαν ότι συμμερίζονται την προσπάθεια αυτή και ότι θα γίνουν προσπάθειες για εξεύρεση βιομηχανικών και εμπορικών ειδών ώστε να ανταλλάγουν με τρόφιμα από την επαρχία.¹⁷¹

Στην συνάντηση με την κυβέρνηση και τους υπουργούς, η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου εξέθεσε τους στόχους και τους σκοπούς της δημιουργίας της και παράλληλα διατύπωσε τα αιτήματά της όπως αυτά καθορίστηκαν στο ιδρυτικό συνέδριο. Αυτά τα αιτήματα περιληπτικά είναι: 1) Γρήγορη και επαρκή μεταφορά λαδιού, 2) Την ενίσχυση του Δ.Ε.Σ. για την εξασφάλιση μεγαλύτερη ποσότητας στη μερίδα του ψωμιού, 3) Τη μείωση των βαρών λόγω πληθωρισμού, 4) Τη διάθεση μεταφορικών μέσων, 5) Την οργάνωση συσσιτίων, 6) Την οικονομική ενίσχυση των Συνεταιρισμών, υπαλλήλων και οργανισμών που υπήρχαν, 7) Την αναπροσαρμογή μισθών των εργαζομένων, 8) Την παροχή ποσότητας τσιγάρων και στους εργαζόμενους στους συνεταιρισμούς, 9) Τη κατάργηση του νόμου 522 που απαγορεύει τις αυξήσεις στους εργαζόμενους ακόμη και με πρωτοβουλία των εργοδοτών, 10) Την απελευθέρωση από τις ελληνικές αρχές μέλους της Επιτροπής.

¹⁷¹ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52, Ανακοινώσεις ΣΥΕΤΕ και λοιπών τραπεζιτικών οργανώσεων

Τέλος, αναφέρεται και στο θέμα της δημοσίευσης των ανακοινώσεων της Επιτροπής, που το θεωρεί υψίστης σημασίας για την ενημέρωση του έργου της, υπερβαίνοντας τη λογοκρισία και ταυτόχρονα ζητά την οικονομική ενίσχυσή της για τη λειτουργία όπως επίσης και χώρο συνεδρίασης αυτής, στα γραφεία των Γεωργικών Συνεταιρισμών που στεγάζονται στο Υπουργείο Γεωργίας¹⁷².

Σε όλα τα παραπάνω ο πρωθυπουργός Ι.Ράλλη και ο υπουργός Οικονομικών Τσιρονίκος αφού αναγνωρίζουν την ηθική συμβολή αυτής της Επιτροπής, για τα αιτήματα όπως αναφέρονται στην ανακοίνωση της 26^{ης} Νοεμβρίου 1943, απαντούν ως εξής,. 1) Για προμήθεια 1.000 τόνων λαδιού θα υπογραφεί σύμβαση με την εταιρεία ΕΛΛΑΣ-ΤΟΥΡΚ, 2) Η αύξηση της ποσότητας της μερίδας ψωμιού εξαρτάται από τον Δ.Ε.Σ., 3) Η ελάττωση των βαρών λόγω πληθωρισμού και το θέμα των αυξήσεων μισθών ρυθμίζεται μέσω τη σταθεροποίησης της δραχμής με μέτρα που θα ανακοινωθούν, 4) Υπάρχουν 20 φορτηγά που έχουν οι κατοχικές αρχές που δεν χρησιμοποιούνται από κανένα, 5) Ο Δ.Ε.Σ. δεν θα δεχθεί να οργανωθούν συσσίτια, 6) Οι συνεταιρισμοί δεν έχουν εμπορική πείρα άρα δεν πρέπει να ενισχυθούν οικονομικά. Μετά την παρέμβαση της επιτροπής ότι οι συνεταιρισμοί είναι οι μόνοι που μπορούν να συμπληρώσουν την ελλιπή λειτουργία της αγοράς και να χτυπήσουν τον μαυραγοριστισμό, δέχτηκε ο υπουργός οικονομικών την οικονομική ενίσχυση των συνεταιρισμών με τον όρο να χρησιμοποιήσουν εμπόρους που είναι της εμπιστοσύνης της κυβέρνησης, 7) Τα τσιγάρα θα διανέμονται από την 1^η Δεκεμβρίου 1943 με δελτίο, 8) Δεν δέχτηκαν την κατάργηση του νόμου 522 που απαγόρευε τις αυξήσεις ακόμη και με πρωτοβουλία των εργοδοτών, 9) Σχετικά με την απελευθέρωση του μέλους της Επιτροπής εδόθη σχετική υπόσχεση.

Στη συνέχεια και σε διάφορα έγγραφα και ανακοινώσεις διαπιστώνεται στη πράξη

¹⁷² Ο.π.

πως εννοεί η κυβέρνηση τα λεγόμενα στη συνάντησή της με την Επιτροπή. Έτσι στις 26 Νοεμβρίου 1943 υπάρχει επιστολή από τον πρόεδρο της Επιτροπής Συνεργαζόμενων Συνεταιρισμών Καταναλώσεως που διαμαρτύρεται ότι η κυβέρνηση δια νόμου καταργεί τα αιρετά συμβούλια και στη θέση τους διορίζει άλλους. Πρόκειται για προφανή υλοποίηση των λεγομένων στη συνάντηση η οποία παραβιάζει την ελεύθερη και αβίαστη λειτουργία των συνεταιρισμών.¹⁷³

Σε μια νέα της ανακοίνωση – ψήφισμα, στη 1 Δεκεμβρίου 1943, η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου κάνει ορισμένες διαπιστώσεις που αφορούν την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί σχετικά με την επισιτιστική κρίση. Το πρώτο θέμα που διαπιστώνει είναι το πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί με την αλλαγή των αιρετών συμβουλίων με διορισμένα. Πλέον οι συνεταιρισμοί λειτουργούν ως εμπορικοί κερδοσκοπικοί οργανισμοί και όχι ως όργανα κοινής ωφέλειας. Μάλιστα διαπιστώνεται ότι αρκετά διορισμένα μέλη των συνεταιρισμών καταχράστηκαν τρόφιμα που είχαν προορισμό την διανομή σε δικαιούχους. Διαπιστώνεται επίσης ότι η κατάσταση με το λάδι έχει φτάσει σε οριακά σημεία όπως και αυτή με τα είδη διατροφής, ένδυσης και υπόδησης. Γίνεται λόγος για την αδυναμία των μισθών να καλύψουν κατ' ελάχιστον βασικά είδη διατροφής, η κατάσταση της υγεία του πληθυσμού είναι κακή και των αρρώστων φυματικών απελπιστική.

Μετά από αυτές τις διαπιστώσεις ότι σχεδόν τίποτα δε έχει ικανοποιηθεί από τα αιτήματα της προηγούμενης συνάντησης αλλά τουναντίον η κατάσταση έχει χειροτερέψει και η κυβέρνηση αντί να επιλύει, δημιουργεί πιο οξυμένα προβλήματα, η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου επανέρχεται σε πιο λεπτομερή κατάλογο αιτημάτων που ξεκινά από την κατάργηση του νέου νόμου περί συνεταιρισμών, του νόμου 968/43. Κατά κύριο μέρος αναφέρονται τα παλιά διατυπωμένα αιτήματα και

¹⁷³ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

εμπλουτίζονται με νέο και επίκαιρο περιεχόμενο.¹⁷⁴

Τώρα πλέον το ψήφισμα επιδίδεται στην Κυβέρνηση, τον Δ.ΕΣ., τις κατοχικές αρχές και κοινοποιείται σε όλα τα μέλη της Επιτροπής Επισιτιστικού Συνεδρίου, με το ταυτόχρονο αίτημα η λογοκρισία να μην εμποδίσει τη δημοσίευση των εγγράφων, των ανακοινώσεων και των ψηφισμάτων της Επιτροπής.

Σε μια επιστολή της, στις 2 Δεκεμβρίου 1943, προς τους δημάρχους και προέδρους των κοινοτήτων της τέως διοικήσεως πρωτεύουσας, η Επιτροπή ενημερώνει για την λειτουργία των Λαϊκών Επιτροπών (Λ.Ε.) του ΕΑΜ στις γειτονιές και συνοικίες. Αφού πρώτα παρουσιάζει ως παράλληλο και σημαντικό το έργο των Λ.Ε. με αυτό της Επιτροπής και ότι συμβάλει με το αξιόλογο έργο της στην επιβίωση του λαού, τους καλεί να μεριμνήσουν τόσο για τη στέγαση των Λ.Ε. όσο και στην παροχή όλων των δυνατοτήτων που μπορεί να διαθέσουν για να βοηθήσουν την προσπάθειά τους. Προχωρώντας επιπλέον συστήσει στους δημάρχους και κοινοτάρχες να φροντίζουν ώστε οι νέες Λ.Ε. να είναι αντιπροσωπευτικές και να αποτελούνται από άτομα όλων των κοινωνικών τάξεων όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται.¹⁷⁵ Μάλιστα καλεί τόσο τους δημάρχους και κοινοτάρχες όσο και τους αστυνομικούς διευθυντές να στελεχώσουν και να ηγηθούν των Λ.Ε.

Μετά την επιστολή αυτή και για το ίδιο θέμα ακολουθούν σειρά σημειωμάτων (2-11-20 Δεκεμβρίου 1943) προς τις Λ.Ε. που τους καλεί ουσιαστικά να συνεργαστούν με την Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου ορίζοντας έναν μόνιμο σύνδεσμο, να κοινοποιήσουν στην Επιτροπή το έργο που επιτελούν, να την ενημερώσουν για τους απόρους της περιοχής που απευθύνονται, να αναλάβουν οι Λ.Ε. τη διάθεση προϊόντων και τροφίμων, να γνωστοποιήσουν τη σχέση τους με τις κατά τόπους δημοτικές αρχές μετά από την επιστολή της.

¹⁷⁴ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

¹⁷⁵ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

Κατόπιν σε μια επιστολή της, στις 29 Δεκεμβρίου 1943, η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου προς τον αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό, επίτιμο πρόεδρό της, τον ενημερώνει για το δύσκολο έργο της και ότι χρειάζεται ενότητα για να ανταποκριθούν στο μεγάλο θέμα του επισιτισμού. Καθοριστικός ρόλος σε αυτή τη προσπάθεια φυσικά είναι ο λαϊκός παράγοντας και η συμμετοχή του σε όλες τις ενέργειες της Επιτροπής. Μάλιστα κάνει λόγο για πράξεις όχι φιλανθρωπίας αλλά πράξεις «κοινωνικού λειτουργήματος»¹⁷⁶, για ενέργειες όχι ανθρώπων ευαρίθμων και πλούσιων ανθρώπων αλλά ενέργειες εθνικής και κοινωνικής επιταγής. Σε αυτή την επιστολή ενημερώνει για το σημαντικό έργο των Λ.Ε. και ουσιαστικά επαναλαμβάνει τα επιχειρήματα της επιστολής της προς τους δημάρχους και κοινοτάρχες. Τον διαβεβαιώνει ότι οι Λ.Ε. είναι αντιπροσωπευτικές των κοινωνικών τάξεων όπως και η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου, το έργο της είναι σημαντικό και ότι στον αγώνα για το επισιτιστικό χρειάζεται η ενότητα και ο συντονισμός όλων των δυνάμεων. Εξάλλου οι Λ.Ε. μετέχουν και στον έρανο της “Λαϊκής Βοήθειας”.

Σε μια ακόμη επιστολή, στις 1 Ιανουαρίου 1944 προς τα μέλη της η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου κάνει έναν απολογισμό της δίμηνης σχεδόν δράσης της. Την χαρακτηρίσει ικανοποιητική παρ’ όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπισε. Η απεύθυνσή της ήταν: α) προς την κυβέρνηση, β) προς τις κατοχικές αρχές, γ) προς τον Δ.Ε.Σ., δ) προς τους εμπόρους ε) προς τους βιομηχάνους στ) στον λαό μέσω των εράνων. Επαναλαμβάνει τη σημαντικότητα της συμβολής του λαϊκού παράγοντα σε αυτή τη δίμηνη λειτουργία της Επιτροπής.¹⁷⁷

Λίγες μέρες αργότερα και μετά τις επιστολές της Επιτροπής Επισιτιστικού συνεδρίου προς του δημάρχους, κοινοτάρχες, Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος, τις Λ.Ε., έρχεται η παρέμβαση των Λ.Ε. Με ψήφισμά του, στις 13

¹⁷⁶ Ο.π.

¹⁷⁷ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

Ιανουαρίου 1944, το προεδρείο της σύσκεψης της Ολομέλειας των αντιπροσώπων των Λαϊκών Επιτροπών Αθηνών και προαστίων προχωρά σε ορισμένες διαπιστώσεις σχετικά με τα επίμαχα θέματα του επισιτισμού και καταθέτει τα αιτήματα.¹⁷⁸ Το ψήφισμα ξεκινά με την εξής διαπίστωση: «Η μέχρι σήμερα δράσις των Λαϊκών Επιτροπών, υπό την ενιαίαν κατεύθυνσιν της Παναθηναϊκής Επιτροπής Επισιτιστικού Συνεδρίου, υπήρξε λίαν ικανοποιητική δια την συνένωσιν όλων των λαϊκών, ηθικών, πνευματικών και οικονομικών δυνάμεων της Πρωτεύουσας, πράγμα το οποίον συνέτεινε τα μέγιστα δια την ανακούφισιν της λαϊκής δυστυχίας κατά συνοικίαν. Εισ τινάς συνοικίας όπου η ανάγκη της συνθετικής αυτής προσπαθείας δεν εγένετο κατανοητή, τόσον από τας κατά τόπους Αστυνομικάς Αρχάς, όσον και από πρόσωπα και οργανώσεις τον αυτόν επιδιωκούσας σκοπόν, δεν είχαν την ανάλογον απόδοσιν, πράγμα όπερ εις βάρος του πάσχοντος Λαού μας.»¹⁷⁹ Διαπίστωση αυτή έχει κυρίως δύο σκοπούς να επιτελέσει. Πρώτο τη δυσκολία αλλά και την αδυναμία κοινής δράσης διαφορετικά ιδεολογικών και πολιτικών φορέων για τον ίδιο στόχο και δεύτερο την ουσιαστικά άρνηση να “υπακούσουν” στο κάλεσμα της Επιτροπής, μερικών τοπικών αρχών και αστυνομικών διευθυντών. Βέβαια αυτή η διαπίστωση απευθύνεται και στην Επιτροπή αφού ναι μεν οι Λ.Ε. έχουν ενταχθεί στην Επιτροπή, οι δε δήμαρχοι, κοινοτάρχες, αστυνομικές αρχές σαμποτάρουν την προσπάθεια.

Συνεχίζοντας τις διαπιστώσεις το ψήφισμα αναφέρεται στις δράσεις των Λ.Ε. τέτοιες αποτελούν τα συσσίτια, οι δράσεις για ζητήματα υγείας, ψυχαγωγίας, ανεργίας. Αναφέρεται στην περίθαλψη 10.000 άπορων παιδιών και την οικονομική συνεισφορά των πλουσίων. Η επισιτιστική κρίση οξύνεται, ασκεί οξεία κριτική στην κυβέρνηση η οποία κατηγορείται ότι δεν κάνει τίποτα για την προμήθεια ειδών διατροφής, για την εμπλοκή της στους συνεταιρισμούς και την προσπάθεια της να

¹⁷⁸ Ο.π.

¹⁷⁹ Ο.π.

τους καταργήσει. Ακολούθως διαπιστώνεται το μέγεθος του μαυραγοριστισμού που η μη λήψη μέτρων αγοράς, μεταφοράς και διανομής των προϊόντων από τους συνεταιρισμούς, με ευθύνη της κυβέρνησης, τον εντείνει και τον μεγεθύνει.

Κατόπιν όλων αυτών των διαπιστώσεων το προεδρείο της σύσκεψης προχωρά στην διατύπωση σειράς αιτημάτων. Τα αιτήματα αυτά αφορούν την οικονομική ενίσχυση από τον Δ.Ε.Σ. και από τις αρχές και την παροχή τροφίμων, την λειτουργία υπό την ευθύνη της και του Δ.Ε.Σ. λαϊκά συσσίτια, την μεταφορά λαδιού από Πελοπόννησο μέσω την οικονομικής ενίσχυσης των συνεταιρισμών, την μη αλλαγή της λειτουργίας των συνεταιρισμών που επιτελούν σημαντικό έργο, την οικονομική ενίσχυση των μισθωτών, την μηνιαία καταβολή τροφίμων σε αυτούς με το κόστος στο μισό για εργοδότες και εργαζομένους, ειδική μεταχείριση στους πληγέντες από τους βομβαρδισμούς στον Πειραιά, να κατασκευαστούν καταφύγια, φροντίδα για τους φυματικούς σε σανατόρια και ιατρεία, παροχή για τους προφυματικούς ειδικού συσσιτίου, αντιπροσώπευση των Λ.Ε. στον Δ.Ε.Σ. και στην “Λαϊκή Βοήθεια”, να κατασκευαστεί προέκταση της λίμνης Μαραθώνα για περισσότερο νερό το καλοκαίρι, για την επίτευξη ενιαίας δράσης με την Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου σύνταξη ενιαίους κανονισμού λειτουργίας, η δράση των Λ.Ε. να επεκταθεί σε όλα τα θέματα που ασχολείται και η Επιτροπή (υγεία, καθαριότητα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, άποροι, ψυχαγωγία, λειτουργία συνεταιρισμών, επισιτισμός λαού.)

Το ψήφισμα απευθύνεται προς τον Πρόεδρο της Κυβέρνησης, τους Υπουργούς Οικονομικών, Επισιτισμού και Εργασίας, Νομάρχη Αττικοβοιωτίας, Δημάρχους Πρωτευούσης και Προαστίων, Προέδρους Κοινοτήτων, Δ.Ε.Σ. και κοινοποιείται στα Πνευματικά, Επιστημονικά και Πιστωτικά Ιδρύματα, σε όλα τα Επιμελητήρια, Βιομηχανικά, Εμπορικά και Βιοτεχνικά, στους Συνεταιρισμούς, Εργατοϋπαλληλικές

οργανώσεις και άλλους οργανισμούς. Οι Λ.Ε. θα το αναρτήσουν σε κάθε συνοικία.¹⁸⁰

Συμπερασματικά, η Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου με τη δομή που πήρε και τη συμμετοχή των κοινωνικών οργάνωσεων σε αυτή, προσπάθησε να θέσει το επισιτιστικό ζήτημα σε πρώτη προτεραιότητα αλλά και να το καταστήσει εθνικό καθήκον, υπερσκελίζοντας πολλές φορές την ταξική πραγματικότητα που συντηρούνταν και στην κατανομή της παροχής διατροφής και του συσσιτίου από οργανώσεις εργοδοτών που μετείχαν στην Επιτροπή Επισιτιστικού Συνεδρίου από κοινού με εργατικά σωματεία. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί ο ΣΥΕΤΕ και η διοίκηση της ΕΤΕ, όπως έχει αναλυθεί στην παρούσα εργασία.

Αναλαμβάνοντας επικεφαλής ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Δαμασκηνός, αναδείχεται ο ρόλος της Εκκλησίας σε πρωτοπόρο και καθοριστικό σε αυτή την υπόθεση. Πιθανά και ο ίδιος να έχει «βλέψεις» για τις μετέπειτα εξελίξεις που αφορούν την ενεργό συμμετοχή του στα πολιτικά ζητήματα της μεταπολεμικής Ελλάδας όπως τα γνωρίζουμε εκ των υστέρων. Η ενημέρωση του από τους υπεύθυνους και ουσιαστικά η παραχώρηση άδειας συνεργασίας με τις Λαϊκές Επιτροπές σε ότι αφορά τον επισιτισμό των υπαλλήλων και του πληθυσμού γενικότερα, επιβεβαιώνουν το ρόλο αυτό. Η Εκκλησία προσπαθεί να αναδειχθεί στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο σε καθοριστικό και ρυθμιστικό παράγοντα που συζητά και με τις δύο πλευρές και «κατορθώνει» να «αμβλύνει» τις διαφορές ανάμεσα στις τάξεις αλλά και ανάμεσα σε κατοχικές αρχές και κυρίως κατοχικές κυβερνήσεις και λαό.

Από την άλλη, οι Λ.Ε. αντιλαμβανόμενες αυτή την ισχύ της Εκκλησίας και του ρόλου της, θέλουν να έχουν το δικό τους ρόλο σε αυτή την Επιτροπή. Γι' αυτό ζητούν την ενεργό και ισότιμη συμμετοχή τους στην Επιτροπή όπως επίσης και την

¹⁸⁰ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

αναγνώρισή τους από τις αρμόδιες αρχές ως τέτοιας δύναμης.

Τελικά επιτυγχάνεται η συνεργασία των δύο μερών που αφορούν το θέμα του επισιτισμού και από κοινού διεκδικούν τα αιτήματα που ουσιαστικά είναι επίκαιρα λόγω της κατάστασης αλλά και που προωθούν τα αιτήματα των εργατικών σωματείων στο συγκεκριμένο θέμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η στάση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ το 1943, η δράση της μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 και η διαφοροποίηση- μεταστροφή της ηγεσίας του ΣΥΕΤΕ από την κοινή δράση με το ΕΕΑΜ, αμέσως μετά από τις εκλογές του ΣΥΕΤΕ τον Οκτώβριο του 1944 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1945.

4.1 Ιανουάριος 1943 μέχρι Οκτώβριος 1944

Σε αυτήν την περίοδο η δράση του ΣΥΕΤΕ συνεχίζεται όπως και την προηγούμενη. Είναι μια περίοδος όπου η δράση και η αντίσταση των εργατικών σωματείων και των οργανώσεων, στα πλαίσια του ΕΕΑΜ, εντείνεται και στρέφεται και κατά των κατοχικών δυνάμεων και κατά της κυβέρνησης Ι.Ράλλη. Τα ηνία του ΣΥΕΤΕ, από την άνοιξη 1942, έχουν περάσει, αποκλειστικά, στα χέρια των ΕΑΜιτών συνδικαλιστών.

Μετέχει στις απεργίες του διαστήματος Μαρτίου - Ιουνίου του 1943 ενάντια στην ομηρία και στην επιστράτευση, όπως επίσης σε αυτές του Αυγούστου και του Σεπτεμβρίου του 1943, μαζί με άλλα σωματεία εργαζομένων στις τράπεζες, με οικονομικά αιτήματα απέναντι στην κυβέρνηση και τις διοικήσεις των τραπεζών στα πλαίσια της Ε.Σ.Τ.Ο. Σημαντική είναι η συμμετοχή του ΣΥΕΤΕ στις απεργίες τον Σεπτέμβριο του 1944 για την κατάργηση των Ταγμάτων ασφαλείας.¹⁸¹

Με έγγραφό του, στις 2 Φεβρουαρίου 1943, ο ΣΥΕΤΕ καταθέσει τα επίμαχα αιτήματα της περιόδου. Αιτήματα που στόχο έχουν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση την εξαθλίωσης στην οποία έχουν περιέλθει οι υπάλληλοι της ΕΤΕ. Αυτά τα αιτήματα έγιναν και αιτήματα όλων των απεργιακών κινητοποιήσεων του επόμενου

¹⁸¹ Συνοδινός Ζήσιμος Χ., έρευνα-εισαγωγή-σχολιασμός, «*Ημερολόγιο Συμβάντων*», του κεντρικού καταστήματος της Τράπεζας Αθηνών 1943-1945, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2014, σ. 52-58.

διαστήματος από πολλούς κλάδους. Αναφέρει σχετικά η ανακοίνωση: «1) Ελάχιστον όριον μισθού δρχ. 200.000, 2) Χορήγησις τροφίμων δια του Συν/σμού, 3) Επέκτασις συσσιτίου εις τα επιδοτούμενα μέλη και κατά το εσπέρας, 4) επέκτασις συσσιτίου ως άνω και δια τους γονείς καθώς και δια τας προστατευομένας αδελφάς, 6) Ταμιακή ενίσχυσις δια δανείου 200.000 δρχ., 7) Ανασύστασις Επιτροπής Επισιτισμού με τη συμμετοχή δύο μελών του Συλλόγου, ενός μέλους Συμβουλίου Συνεταιρισμού, ενός μέλους Συμβουλίου Ταμείου Υγείας και δύο οικονομικών Συμβούλων υποδειχθησομένων παρά του κ.Διοικητού. Η Επιτροπή αυτή θα προεδρεύεται παρά του κ.Διοικητού ή Αντιπροσώπου Αυτού, 8) Βελτίωσις παρεχομένου συσσιτίου, ποιοτικώς, ποσοτικώς, και παροχή ζωικών τροφών και 9) Συμμετοχή Συλλόγου εις Επιτροπάς προαγωγών και παραπτωμάτων.»¹⁸²

Σε αυτό το υπόμνημα αιτημάτων, στη σκέψη του Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ καθοριστικό ρόλο παίζει συλλογικός έλεγχος σε όλα τα επίπεδα. Στο αίτημα για την σύσταση της επιτροπής επισιτισμού όπου γίνεται η προμήθεια και η διανομή των ειδών, η συμμετοχή με πλειοψηφικό τρόπο των εργαζομένων, προσπαθεί να εξασφαλίσει την προμήθεια προϊόντων χωρίς τη μεσολάβηση της αισχροκέρδειας της μαύρης αγοράς, τη δίκαιη κατανομή των συσσιτίων και των ειδών πρώτης ανάγκης. Το ίδιο συμβαίνει και με το αίτημα της συμμετοχής των εργαζομένων στην επιτροπή προαγωγών και παραπτωμάτων, προσπαθώντας να ελέγχει τις αυθαιρεσίες που άρχισαν να γίνονται με την προαγωγή συγκεκριμένων υπαλλήλων που επιθυμούσε κυρίως η κατοχική κυβέρνηση. Ιδιαίτερα, ο έλεγχος σχετικά με τα παραπτώματα, ήταν ιδιαίτερα επίκαιρος μιας και διωκόταν υπάλληλοι ακόμη και για έκφραση διαφορετικής άποψης, πόσο μάλλον για συμμετοχή σε διαδηλώσεις, συγκεντρώσεις και απεργίες και γενικότερα σε αντιστασιακές οργανώσεις.

¹⁸² ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ1Φ53, Αιτήματα, διαμαρτυρίες, παράπονα προσωπικού (1943-1944)

Στις απεργίες ενάντια στην πολιτική επιστράτευση και συγκεκριμένα στις 17 Φεβρουαρίου 1943, καταδεικνύοντας την όξυνση της πολιτικής και ταξικής πάλης ενάντια στις κατοχικές αρχές και τις κυβερνήσεις, η απεργιακή επιτροπή παραδίδει προς στιγματισμό ένα κατάλογο με ονόματα υπαλλήλων και προϊσταμένων που είναι απεργοσπάστες ή καλούν, μέσω απειλών, υπαλλήλους της ΕΤΕ να προσέλθουν στην εργασία τους. Καταλήγοντας ο συγκεκριμένος κατάλογος αναφέρει συγκεκριμένα : «Συνάδελφοι επιβάλλεται με κάθε θυσίαν η διατήρησις της ενότητος και της αλληλεγγύης μας για την επιτυχία του σκοπού μας. Κάθε απεργοσπάστης πρέπει να παραδίδεται στην κοινή συναδελφική περιφρόνησιν.»¹⁸³

Αναδεικνύοντας το ταξικό ζήτημα της διαπάλης ανάμεσα στους ανώτερους υπαλλήλους και τους κατώτερους της ΕΤΕ, η Συνέλευση των υπαλλήλων της ΕΤΕ στις 28 Μαΐου 1943, υιοθετεί ψήφισμα προς την Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ με συγκεκριμένα αιτήματα που στρέφονται κυρίως ενάντια στους ανώτερους υπάλληλους της ΕΤΕ που κατηγορούνται: «1) Διότι οι ανώτεροι λειτουργοί της Τραπεζής, επιλήσμονες γενομένοι των υποχρεώσεων των, έναντι των συναδέλφων και του Ιδρύματος...έδειξαν ατολμίαν, αδιαφορίαν, ιδιοτέλειαν, αστοργίαν, και εν γένει ανεπάρκειαν εν τη ασκήσει των καθηκόντων των. 2) διότι οι αυτοί ανώτεροι λειτουργοί, ασυγκίνητοι εν κακοδαιμονίαν και εξαθλίωσιν των συναδέλφων των, επραγματοποίησαν ακαίρως, αστόχως και αφυχολογήτως την αυτοπροαγωγήν των εις Διευθυντάς Τραπεζής, χωρίς να αναλογιστούν, ότι, η ενέργειαν των αυτή δημιουργεί αγεφύρωτον ψυχικόν χάσμα μεταξύ αυτών και του υπόλοιπου Προσωπικού, όπερ αντιμετωπίζει τον περί υπάρξεως αγών.»¹⁸⁴

Λίγο παρακάτω, στο ίδιο ψήφισμα, αναθέτει η Γ.Σ. στην Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ συγκεκριμένα καθήκοντα:« 1) την άμεσον και ταχίστην οικονομικήν και

¹⁸³ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

¹⁸⁴ Ο.π.

επισιτιστική ενίσχυση του Προσωπικού της Τραπέζης, του οποίου η κατάσταση είναι τραγική, 2) την άμεση ανάκληση της απόφασης της διευθυντοποίησης των ανωτάτων λειτουργών, έστω και επί οιαδήποτε υλική ζημία της Τραπέζης, εκ των τυχόν διεκδικήσεων εκ μέρους των αυτοπροαχθέντων εις Διευθυντάς Τραπέζης και 3) την εντός ενός μηνός ένταξιν (Σ.Σ.στο βαθμολόγιο-μισθολόγιο) του Προσωπικού, βάσει του υπό του Συλλόγου εκπονηθέντος σχεδίου. _»¹⁸⁵

Στις 16 Ιουνίου 1943 και μετά τη λήξη του απεργιακού αγώνα των τραπεζικών υπαλλήλων και της ΕΤΕ, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ σε μια ανακοίνωσή της περιγράφει τόσο τις δυσκολίες του απεργιακού αγώνα αλλά και τα αποτελέσματα του τόσο απέναντι στην κυβέρνηση όσο και στη διοίκηση της ΕΤΕ. Συγκεκριμένα αναφέρει: «...αγώνας, οποίος εις όλας τα εκδηλώσεις του, δια την επικράτησιν του δικαίου, -τα διώξεις, τας συλλήψεις, τας κακοποιήσεις, τας απειλάς και τας στερήσεις, το Δ.Σ. του Συλλόγου θεωρεί υποχρέωσίν του να συγχαρή τα Μέλη του Συλλόγου δια την επιδειχθείσαν αυτήν ενότητα και να ευχαριστήσιν δια την βοήθειαν την οποίαν του παρέσχον εις το δυσχερές έργον του.»¹⁸⁶

Στην ίδια ανακοίνωση αναφέρονται και τα επιτευχθέντα αποτελέσματα, τα οποία τα χωρίζει σε δύο ομάδες. Σε μία, αυτά που αφορούν την κυβέρνηση και σε μία δεύτερη, αυτά που αφορούν την διοίκηση της ΕΤΕ.

Στην πρώτη απαριθμεί τα αιτήματα που ικανοποιήθηκαν από την Κυβέρνηση: α) Αύξηση μισθού κατά 50%, μετά την απόρριψη κατώτατου ορίου συντηρήσεως, β) Δάνειον 300.000δρχ, γ) Χορήγηση πιστώσεων για ιματισμό και δ) Άρση της απαγορευτικής διαταγής χρησιμοποίησης πιστώσεων για τον Προμηθευτικό Συνεταιρισμό.¹⁸⁷

Στη δεύτερη, που αφορά τα αιτήματα που ικανοποιήθηκαν από την διοίκηση της

¹⁸⁵ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

¹⁸⁶ Ο.π.

¹⁸⁷ Ο.π.

ΕΤΕ, τα απαριθμεί ως εξής: 1) Άρση των ποινών που επιβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της απεργίας, 2) Δάνειο 3000.000δρχ, γ) Αναστολή κρατήσεων, δ) Εφαρμογή κλιμακωτής αύξησης, ε) Παροχή συσσιτίου στα προστατευόμενα μέλη, στ) Ένταξη του προσωπικού, ζ) Ενίσχυση του συσσιτίου από τις διανομές του γραφείου επισιτισμού και η) Χορήγηση καύσιμης ύλης.¹⁸⁸

Και σε αυτή την περίπτωση ο αγώνας των υπαλλήλων της ΕΤΕ, συλλογικά οργανωμένος από τον ΣΥΕΤΕ αλλά και από την Ε.Σ.Τ.Ο. έχει ένα ταξικό διμέτωπο. Την κυβέρνηση και τη διοίκηση. Μάλιστα όσο αφορά τη συμβολή της Ε.Σ.Τ.Ο. στην οργάνωση των κινητοποιήσεων, στη τελευταία παράγραφο της ανακοίνωσης αναφέρεται χαρακτηριστικά: «Δράττεται τέλος της ευκαιρίας το Δ.Σ. να εξάρη τα προσπαθείας της Ε.Σ.Τ.Ο., του οργάνου το οποίον συμβολίζει την ισχύν εν τω πνεύματι της ενότητος και το οποίον εξασφαλίζει την επιβολήν των δικαιωμάτων της τάξεως μας όταν αυτά παραγνωρίζονται.»¹⁸⁹

Ο απεργιακός αυτός αγώνας είχε να αντιμετωπίσει μια σειρά απειλών και τρομοκρατικών δηλώσεων και φυσικά συκοφαντιών για την οικονομική και μισθολογική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι υπάλληλοι των Τραπεζών που απεργούν. Στην εφημερίδα «Καθημερινή» στις 8 Ιουνίου 1943 δημοσιεύονται αποσπάσματα των δηλώσεων του Ι.Ράλλη σχετικά με τις απολαβές των τραπεζιτικών υπαλλήλων προσπαθώντας να αποδείξει ότι οι συγκεκριμένοι εργαζόμενοι όχι μόνο αμείβονται ικανοποιητικά αλλά και πλουσιοπάροχα σε σχέση με τους υπόλοιπους εργαζόμενους. Αναφέρει αναλυτικά τους μισθούς στην Τράπεζα της Ελλάδας, την ΕΤΕ και την ΑΤΕ. Η συγκεκριμένη αναφορά κλείνει με μια «ειλικρινή σύσταση» εκ μέρους του Πρωθυπουργού: «Εν τέλει ας μην λησμονούν οι υπάλληλοι της Τραπεζής της Ελλάδος και της Εθνικής ότι πλείστοι εξ αυτών εγένετο ιδιοκτήται πολυτελών

¹⁸⁸ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

¹⁸⁹ Ο.π.

επαύλεων, κατόπιν διευκολύνσεων, παρασχεθεισών υπό των Τραπεζών εν αις εργάζοντο, δηλαδή δια δόσεων, πράγμα το οποίον ουδέ εις τον ύπνον των έχουν ιδή οι λοιποί Έλληνες. Είναι καιρός πλέον ν' αναλάβουν τας εργασίας των οι αδικαιολογήτως εξ αυτών αποσχόντες υπάλληλοι της Τραπέζης της Ελλάδος, της Εθνικής και της Αγροτικής και είμαι υπεχρεωμένος δια τελευταίαν φοράν, να επικαλεσθώ την επίδρασιν ψυχραίμου λογικής.»¹⁹⁰

Λίγο νωρίτερα και στο ίδιο κλίμα της τρομοκράτησης και του εκφοβισμού υπαλλήλων της ΕΤΕ, που μετέχουν στις αγωνιστικές κινητοποιήσεις και συγκεντρώσεις της εποχής, καλούνται για να απολογηθούν εγγράφως προς τη διοίκηση της ΕΤΕ για ανάρμοστη συμπεριφορά. Χαρακτηριστική είναι η απολογία τριών υπαλλήλων (Ν.Δεμοίρης, Κ.Αποστολόπουλος, Ν.Μπρούμης) της ΕΤΕ στη 1 Ιουνίου 1943 σχετικά με τη κλήση που δέχθηκαν, από τη διοίκηση, σε έγγραφη απολογία γιατί μετείχαν σε συγκέντρωση διαμαρτυρίας στις 24 Μαΐου 1943 για την εν μια νυκτί προαγωγή σε διευθυντικές θέσεις συγκεκριμένων τμηματάρχων με την υπόδειξη της κυβέρνησης παραβιάζοντας την αρχή της διαδοχής. Αναφέρουν ανάμεσα σε άλλα: «...ως την μεγαλυτέραν όμως υπηρεσίαν μου προς την Εθνικὴν Τράπεζαν θεωρώ την προχθεσινήν μου ενεργόν, δια της ομιλίας μου συμμετοχὴν εις την γενομένην την 24^η λήξαντος μηνός συγκέντρωσιν των συναδέλφων μου, των οποίων τα ζωτικώτατα δια την ύπαρξιν των αιτήματα, οι δίκαιοι πόθοι των, τα δικαιώτατα παράπονά των και τω ζωηρόν ενδιαφέρον των δια το Ίδρυμα εμφανίζονται αναγλύφως εν τη ομιλία μου... Χωρίς να μου ανήκει καν η τιμή της δήθεν προπαρασκευής της συγκεντρώσεως εκείνης ως και των μετέπειτα λαβουσών χώραν τοιούτων- Διότι όλαι αι τελευταίαι συγκεντρώσεις, λόγω του περιεχομένου των και του σκοπού των δεν υπήρξαν εμὴ εν αυθόρμητον και σύσσωμον ξεσκήκωμα

¹⁹⁰ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ51, εφ. «Καθημερινή», 8/6/1943

και ξέσπασμα του τόσον δεινοπαθούντος από δεκαπενταετίας Ιδρύματος και εργαζομένου Προσωπικού εξ αιτίας της και σήμερα ακόμη παρατηρουμένης, παλαιότητας και γνωστής ημίν, αναληθσίας εκείνων οίτινες αυτοπροάχθησαν προ ημερών εις Διευθυντάς Τραπεζής- είμαι υποχρεωμένος να αναφέρω υμίν ότι ψυχικώς ανήκω εις όλας και συμμερίζομαι τας απόψεις των λοιπών συναδέλφων μου , οίτινες ωμίλησαν και κατά τας άλλας συγκεντρώσεις. Το δόγμα “η σωτηρία του λαού ας είναι ο υπέρτατος νόμος”, έχει , υπέρ... άλλην εποχήν, την θέσιν του εις τον αγώνα, εις τον απεδύθη από ημερών το προσωπικόν της Εθνικής Τραπεζής, αγώνα ευθύν, δίκαιον, τίμιον, ευπρεπή, πειθαρχημένον-όσον αι συνθήκαι τον επιτρέπουν πειθαρχημένον- και ο οποίος διεξάγεται με ένα και μόνον σκοπόν την σωτηρίαν του Ιδρύματος και την διάσωσιν του προσωπικού του.»¹⁹¹

Διαπιστώνεται από το παραπάνω απόσπασμα της απολογίας των τριών υπαλλήλων ότι δεν πρόκειται για υπαλλήλους που αγωνίζονται με άμεσο στόχο τη διοίκηση αλλά ενέργειες της κυβέρνησης και την απαθή στάση της διοίκησης στο συγκεκριμένο θέμα. Δε συγκαταλέγονται στους «επικίνδυνους» ΕΑΜίτες, η στάση της διοίκησης είναι τέτοια που στοχεύει απευθείας στον εκφοβισμό, στην τρομοκράτηση ακόμη και αυτών που πιστεύουν στο «Ίδρυμα», αλλά οι αδικίες σε βάρος τους είναι προφανείς και δημιουργούν ξεσπάσματα και αντιπαλότητες με την διοίκηση. Όλα αυτά συγκαταλέγονται στο γενικότερο κλίμα που επικρατεί εκείνη την εποχή και θέλει να επιβάλει η κυβέρνηση του Ι.Ράλλη σχετικά με την αντιμετώπιση της όξυνσης των απεργιακών κινητοποιήσεων απέναντι στην ίδια την κυβέρνηση, στους εργοδοτικούς κύκλους αλλά και στις κατοχικές αρχές.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπάλη που διεξάγεται στο εσωτερικό του ΣΥΕΤΕ σε αυτή την περίοδο. Συμβαίνει παράλληλα σε μια περίοδο όπου πολλοί κλάδοι

¹⁹¹ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ51, Απολογία υπαλλήλων για τη συμμετοχή τους σε συγκέντρωση.

εργαζομένων, ανάμεσά τους και ο ΣΥΕΤΕ, κινητοποιούνται και διαδηλώνουν, απεργούν και διώκονται, φυλακίζονται και βασανίζονται. Μια διαπάλη που παρατηρήθηκε και στην απεργιακή κινητοποίηση στις 9 Σεπτεμβρίου 1942 αλλά αυτή τη φορά παίρνει πιο έντονα ιδεολογικά και πολιτικά χαρακτηριστικά αντιπαράθεσης.

Μετά την απεργία του Αυγούστου του 1943 κυκλοφορούν δύο κείμενα, (μία ανακοίνωση και ένα πρακτικό σύστασης ομάδας) που συντάσσονται από «Ομάδα συναδέλφων» η ανακοίνωση και «Ομάδα Ανεξαρτήτων Υπαλλήλων Εθνικής Τραπέζης» το πρακτικό.

Και τα δύο κείμενα κυκλοφορούν στις αρχές Σεπτεμβρίου και έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Δεν αναγράφουν τα ονόματα των συντακτών όπως προαναφέρθηκε. Και τα δύο κάνουν κριτική στο πως πάρθηκε η απόφαση για την απεργία κατηγορώντας τη Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ ότι εκτελεί εντολές της Ε.Σ.Τ.Ο. και του Εθνικού Υπαλληλικού Απελευθερωτικού Μετώπου (Ε.Υ.Α.Μ.). Τα δύο κείμενα ταυτίζουν τα συμφέροντα της ΕΤΕ με αυτά των εργαζομένων σε αυτή.

Αναφέρει η πρώτη ανακοίνωση: «Του διαχωρισμού των συμφερόντων της Τραπέζης και του προσωπικού της, εάν και όπου επιχειρήται, είμεθα και ημείς πολέμιοι, εν τη πεποιθήσει, ότι είναι ολέθριο και εν των πραγμάτων αστήρικτος.»¹⁹² Σχετικά με αυτή τη θέση της «Ομάδας συναδέλφων» απαντά η ανακοίνωση του Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ στις 8 Σεπτεμβρίου 1943. Γι' αυτό το σημείο αναφέρει χαρακτηριστικά: «Επίσης σκοπίμως και προς διαφημησίν της η “Ομάς των συναδέλφων” θέτει μίαν παράγραφον περί του αδιαχωρίστου των συμφερόντων της Τραπέζης και του Προσωπικού. Και ημείς συνδέσαντες την ζωήν μας και την τύχην μας με την Τράπεζαν, πρεσβεύομεν το αδιαχώριστον των συμφερόντων αλλ' όχι κατά τρόπον απόλυτον όστις είναι εκ των πραγμάτων αστήρικτος. Εις την σχετικήν παράγραφον

¹⁹² Ο.π.

υπάρχει περισσότερο διαφήμησις παρά αλήθεια, καθόσον αποφεύγουσι να ομιλήσωσι δια τινάς περιπτώσεις καθ' ας το μεν προσωπικόν δικαίως ζητεί, η δε τράπεζαν σκληρώς αρνείται, όπως συνέβη εις το παρελθόν.»¹⁹³

Στην ίδια ανακοίνωση, το Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ γράφοντας για την σύνθεση των ομάδων αυτών, αναφέρει ότι στη πρώτη ομάδα μετέχουν άτομα τυχοδιώκτες, που ενεργούν με αυτόν τον τρόπο για να εξασφαλίσουν ίδια οφέλη από την ΕΤΕ για αυτό και διατυπώνουν αυτές τις θέσεις για τις σχέσεις μεταξύ προσωπικού και διοίκησης ΕΤΕ και ότι κινείται ύποπτα.

Σχετικά με τη δεύτερη ομάδα, χαρακτηρίζει τη συγκρότησή της ύποπτη. Τη χαρακτηρίζει έτσι γιατί όπως αναφέρει επιτρέπεται να μετέχουν μόνο υπάλληλοι από ορισμένο βαθμό, από το βαθμό του Λογιστή και πάνω, οι οποίοι είναι και μόνιμοι και από το υπόλοιπο κατώτερο προσωπικό, μόνο όσοι ήταν έφεδροι αξιωματικοί ή απλοί οπλίτες στο πόλεμο. Για αυτήν την συγκεκριμένη σύνθεση της ομάδας η ανακοίνωση γράφει: «Το διάγραμμα των άνω όρων του εν λόγω Πρακτικού αποσαφηνίζει ότι πρόκειται μάλλον περί οργάνωσης πολιτικοστρατιωτικού χαρακτήρος ήτις πλήττει την συλλογικήν ιδέαν και δεν δυνάμεθα να εννοήσωμεν πως θα κινηθή εν τω πλαισίω του Συλλόγου μας, λαμβανομένου μάλιστα υπ' όψιν ότι το πλείστον των συναδέλφων εξαπλήρωσεν όταν εκλήθη τας στρατιωτικάς του υποχρεώσεις και το προς την Πατρίδα καθήκον. Προφανώς σκέπτονται να παίξωσιν ύποπτον ρόλον. Εάν τυχόν έχωσιν αφορμάς κατά του Ε.Υ.Α.Μ., όπερ αναφέρουσιν εν τω πρακτικώ, είναι ελεύθεροι να απευθυνθώσιν εις αυτό και να τακτοποιήσωσι τας διαφωνίας των, δεν έχουσιν όμως δικαίωμα να προβαίνωσιν εις αντισυλλογικάς ενεργείας.»¹⁹⁴

Τέλος, σχετικά με την κυκλοφορία των δύο αυτών κειμένων, το Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ

¹⁹³ Ό.π.

¹⁹⁴ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

τα χαρακτηρίζει ως διασπαστικές κινήσεις που στρέφονται κατά της ενότητας ΣΥΕΤΕ και των συλλογικών συμφερόντων.

Πρόκειται προφανώς για κινήσεις που προέρχονται από την κατοχική κυβέρνηση και από τη διοίκηση της ΕΤΕ προκειμένου να διασπαστεί ο αγώνας των εργαζομένων να συκοφαντηθεί και να συνδεθεί με συμφέροντα «αλλότρια» από εκείνα της ΕΤΕ αλλά και των υπαλλήλων σε αυτή. Ας μην ξεχνάμε ότι στη κυβέρνηση βρίσκεται ο Ι.Ράλλης που ως πρώτη προτεραιότητα έχει θέσει την αντιμετώπιση του ΕΑΜ και ΕΛΑΣ, και ό,τι σχετίζεται με αυτό. Σωματεία, συνδικαλιστικές οργανώσεις κ.ά.

Σε μια δεύτερη ανακοίνωση, στις 11 Σεπτεμβρίου 1943, το Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ αναφέρεται για δεύτερη φορά στο θέμα και στην «Ομάδα συναδέλφων» και κάνει μια εκτενή ιστορική αναδρομή της δράσης του τον τελευταίο χρόνο, από τότε που ανέλαβε τη διοίκηση του ΣΥΕΤΕ. Σε αυτήν σημειώνει την αλλαγή του πολιτικού προσανατολισμού του ΣΥΕΤΕ από το Ιανουάριο του 1942 και την στοχοπροσήλωσή του στην υπεράσπιση των συμφερόντων των εργαζομένων στην ΕΤΕ, στην απήχηση που είχε αυτή η τακτική, στον αγώνα για την επιβίωση των εργαζομένων στην ΕΤΕ και στην αποτελεσματικότητα ως προς την άμεση ανακούφιση των.¹⁹⁵

Λίγο αργότερα, στις 23 Σεπτεμβρίου 1943, σε μια ανακοίνωση η Ε.Σ.Τ.Ο., ως ανώτερο συλλογικό όργανο των τραπεζοϋπαλλήλων, ως συντονιστικό όργανο των κινητοποιήσεων τους και για λογαριασμό όλων των τραπεζικών συνδικαλιστικών οργανώσεων καταγγέλλει τόσο την κυβέρνηση όσο και την Ένωση Ελληνικών Τραπεζών (Ε.Ε.Τ.) για αθέτηση της συμφωνίας μετά τον δίμηνο απεργιακό αγώνα των μελών της. Κατηγορεί τόσο την κυβέρνηση όσο και τις διοικήσεις των Τραπεζών ότι δεν τήρησαν τα συμφωνηθέντα και τους αποδίδει συμπαιγνία απέναντι στους εργαζομένους σ' αυτές. Σε μια δύσκολη χρονική περίοδο για τους εργαζομένους από

¹⁹⁵ Ο.π.

πλευράς ουσιαστικά επιβίωσης όχι μόνο διαπιστώνουν αλλά βιώνουν καθημερινά ότι τόσο η κυβέρνηση όσο και οι εργοδότες επιθυμούν να τους εξοντώσουν. Η κυβέρνηση απαντά, μέσω του υπουργού Οικονομικών, στα συνεχόμενα αιτήματά τους ότι δεν τα ικανοποιεί, η δε εργοδοσία ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα για αυτά αν δεν το εγκρίνει το Υπουργείο Οικονομικών.¹⁹⁶ Η στάση της εργοδοσίας και οι δικαιολογίες περί αδυναμίας εφαρμογής των συμφωνηθέντων λόγω άρνησης του υπουργού Οικονομικών κάνουν με τον πιο ωμό τρόπο κατανοητό ότι πρόκειται για απόλυτη συνεννόηση ανάμεσα στην κατοχική κυβέρνηση και στην εργοδοτική Ε.Ε.Τ., ώστε να μην τηρηθούν τα συμφωνηθέντα.¹⁹⁷

Στη συνέχεια προχωρεί σε μια αποτίμηση του απεργιακού αγώνα του τελευταίου διμήνου. Σε αυτό το δίμηνο υπήρξαν κινητοποιήσεις τόσο με απεργίες όσο και με «λευκές» απεργίες εντός των τραπεζών που αργότερα μετατράπηκαν εκτός των τραπεζών.(Σ.Σ. Ορολογία του κειμένου). Σε αυτές τις απεργιακές κινητοποιήσεις μετείχαν υπάλληλοι όλων των τραπεζών με τον ένα ή τον άλλον τρόπο και διεκδικούσαν την τήρηση της συμφωνίας μετά από τις απεργιακές κινητοποιήσεις του Ιουνίου 1943. Όμως στο τέλος του Αυγούστου 1943, οι υπάλληλοι της Τράπεζας της Ελλάδας αποφασίζουν να σταματήσουν την απεργία και συμπαρασύρουν αυτούς των λεγόμενων μεγάλων τραπεζών. (Σ.Σ. Δεν αναφέρονται ποιες είναι μικρές και ποιες μεγάλες. ΕΤΕ, Αθηνών, ΑΤΕ, Κτηματική θεωρούνται μεγάλες). Πρόκειται για διασπαστικές κινήσεις που όπως αναφέρεται στην συγκεκριμένη ανακοίνωση, η Ε.Σ.Τ.Ο. είχε προειδοποιήσει με επιστολή της στις 28 Αυγούστου 1943 και για το προδοτικό ρόλο των διασπαστών. Καυτηριάζεται έντονα η στάση μερικών υπαλλήλων, ενός στενού αντιδραστικού κύκλου όπως αναφέρεται, της Τράπεζας της Ελλάδας και των μεγάλων τραπεζών αφού στην κρισιμότερη στιγμή του απεργιακού

¹⁹⁶ Ο.π.

¹⁹⁷ Ο.π.

αγώνα «βγαίνουν» από την απεργία αφήνοντας μόνο τους εργαζόμενους στις μικρές τράπεζες να τη συνεχίσουν μέχρι την επίτευξη συμφωνίας στις 8 Σεπτεμβρίου 1943 με την Ε.Ε.Τ. (Σ.Σ. Συμφωνία ανάμεσα στους υπαλλήλους των μικρών τραπεζών και της ΕΕΤ). Χαρακτηρίζει νίκη αυτή τη συμφωνία ιδιαίτερα κάτω από τις συνθήκες που επετεύχθη και μέσα στις διασπαστικές κινήσεις που αποτέλεσαν δούρειο ίππο στον αγώνα για την υπεράσπιση της ίδιας τους της ζωή. Τέλος, γίνεται έκκληση για συσπείρωση όλων των εργαζομένων στις τράπεζες γύρω από τα συλλογικά όργανα και την Ε.Σ.Τ.Ο. διεκδικώντας άμεσα την κατάργηση του νόμου 522¹⁹⁸ και με αιτήματα που στόχο είχαν την οικονομική αναβάθμιση τους αλλά και την εξασφάλιση καλύτερης και μεγαλύτερης ποσότητας συσσιτίων όχι μόνο για τους υπαλλήλους αλλά και για προστατευόμενα μέλη αυτών.¹⁹⁹

Αυτή την ανακοίνωση ακολουθεί μια του ΣΥΕΤΕ, στις 30 Σεπτεμβρίου 1943 που θέμα της αποτελούν οι συλλήψεις μελών συλλόγων τραπεζιτικών υπαλλήλων καθώς και μελών των Δ.Ε. τους (Σ.Σ. Δεν αναφέρονται ονόματα). Διαμαρτύρεται για αυτές τις συλλήψεις τις χαρακτηρίζει αδικαιολόγητες καθώς τα μέλη των Δ.Σ. εκπροσωπούν τα συμφέροντα των εργαζομένων και είναι νόμιμα όργανά τους.²⁰⁰ Η ανακοίνωση κάνει την ίδια έκκληση ενότητας και της ενιαίας αντίδρασης όλων των τραπεζοϋπαλλήλων στο κλίμα τρομοκρατίας και εκφοβισμού που επιχειρεί να επιβάλει η κατοχική κυβέρνηση με τις συλλήψεις μελών τους που υπάρχει στην ανακοίνωση της Ε.Σ.Τ.Ο.²⁰¹

Στις 9 Οκτωβρίου 1943 σε μια νέα του ανακοίνωσή το Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ καταγγέλλει την κυβέρνηση για προσπάθεια τρομοκράτησης και εκφοβισμού των μελών του. Συγκεκριμένα όταν έγινε συνάντηση της Ε.Σ.Τ.Ο. με τους διοικητές των

¹⁹⁸ Ο.π.

¹⁹⁹ Ο.π.

²⁰⁰ Συνοδινός Ζήσιμος Χ., έρευνα-εισαγωγή-σχολιασμός, «Ημερολόγιο Συμβάντων», του κεντρικού καταστήματος της Τράπεζας Αθηνών 1943-1945, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2014, σ.174

²⁰¹ Ο.π.

Τραπεζών για την επίλυση των αιτημάτων των εργαζομένων σε αυτές, επιχειρήθηκε η σύλληψη του προέδρου της Ε.Σ.Τ.Ο., Ι.Κορνάρου, μέλος του ΕΕΑΜ και ΕΑΜ, η οποία τελικώς δεν έγινε χάρη στην άμεση δυναμική επέμβαση των υπαλλήλων της Αγροτική Τράπεζας. Καταγγέλεται το κλίμα διώξεων που δημιουργείται όπως επίσης την ακαμψία της κατοχικής κυβέρνησης να δεχτεί τα αιτήματα των υπαλλήλων των τραπεζών και ιδιαίτερα τον αντιυπαλληλικό νόμο 522. Τέλος, η ανακοίνωση καλεί τους εργαζομένους όλων των Τραπεζών να περιφρουρήσουν τον αγώνα τους και τα συλλογικά τους όργανα που αποτελούν μοναδικό τρόπο διεκδίκησης και επίλυσης των αιτημάτων τους.²⁰²

Στα πλαίσια αυτών των απεργιακών κινητοποιήσεων των υπαλλήλων στις Τράπεζες με αιτήματα σχετικά με την εξασφάλιση καλύτερων οικονομικών απολαβών, καλύτερης ποιότητας και περισσότερης ποσότητας συσσιτίου, την ένταξη στο συσσίτιο των μελών της οικογένειας των υπαλλήλων, παρεμβαίνει με κείμενό της και η Ένωση Συνεταιρισμών Τραπεζιτικών Υπαλλήλων (Ε.Σ.Τ.Υ.) προς την Ε.Ε.Τ. Το κείμενο αυτό κυκλοφορεί στις 14 Οκτωβρίου και παραθέτει την άσχημη οικονομική κατάσταση των υπαλλήλων των Τραπεζών συντάσσοντας τρεις κατηγορίες σύγκρισης. Η πρώτη αφορά του μισθούς προπολεμικά και τους μισθούς του 1943 , η δεύτερη που αφορά τα κόστη αγοράς των βασικών ειδών ένδυσης, υπόδησης, γενικών εξόδων χωρίς να περιλαμβάνεται η διατροφή (παπούτσια, ματρισμό, φως, νερό, ενοίκιο, φάρμακα, τσιγάρα, έξοδα κίνησης προσωπικά έξοδα) και η τρίτη τα κόστη διατροφής (όσπρια, ζυμαρικά, ρύζι, κρέας, ψάρια, λαχανικά, τυρί .)

Για τους μεν προπολεμικούς μισθούς η μισθολογική βάση είναι οι 3.500 δρχ. που αφορούν τους βαθμούς υπολογιστών και κάτω έως 18.000 δρχ. σε διευθυντές που

²⁰² ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

αποτελούν την κορυφή της μισθολογικής κλίμακας και τον Οκτώβριο του 1943 η αντίστοιχη μισθολογική κλίμακα ξεκινά από 90.000 δρχ. έως 210.000 δρχ. αντίστοιχα.

Για τα κόστη των βασικών ειδών ένδυσης υπόδησης κλπ. προπολεμικώς υπολογίζονται στις 1.632 δρχ. ενώ τον Οκτώβριο του 1943 σε 573.000 δρχ.

Για τα κόστη διατροφής ενώ προπολεμικώς απαιτούνται για τα βασικά είδη 163 δρχ. τον Οκτώβριο του 1943 ανέρχονται σε 274.000 δρχ.

Σε όλα αυτά πρέπει να προστεθεί και ένα πλήρες κουστούμι που προπολεμικώς υπολογίζεται σε 3.000 δρχ. και τον Οκτώβριο του 1943 σε 1.500.000 δρχ.²⁰³, αφού δεν έχει υπολογιστεί στην παραπάνω λίστα και αποτελεί «ενδυμασία» του υπαλλήλου.

Η Ε.Σ.Τ.Υ. προχωρά και εκτιμά ότι πολλοί υπάλληλοι βρίσκονται σε κατάσταση εξαθλίωσης και δεν έχουν πλέον να εκπονήσουν διάφορα είδη για να εξασφαλίσουν τα βασικά είδη πρώτης ανάγκης και διατροφής, όπως έκαναν λίγο πριν. Παράλληλα ασκεί και κριτική για το συσσίτιο αναφέροντας ότι δεν καλύπτει τις βασικές επισιτιστικές ανάγκες των υπαλλήλων γιατί α) δεν μετέχουν όλα τα μέλη της οικογένειας, β) χορηγείται μόνο μια φορά τη μέρα γ) η ποσότητα αλλά και η περιεκτικότητα του συσσιτίου σε λάδι που θεωρείται βασικό στοιχείο καλής διατροφής είναι ανεπαρκής.²⁰⁴

Στο τέλος της συγκεκριμένης επιστολής, η Ε.Σ.Τ.Υ αναφέρεται στην αδυναμία των μισθών να καλύψουν αυτές τις ανάγκες και χαρακτηρίζει τους αγώνες των εργαζομένων στις Τράπεζες ηθικούς και δίκαιους.²⁰⁵ Στη συνέχεια προτρέπει την Ε.Ε.Τ. να ικανοποιήσει τα δίκαια αιτήματα των υπαλλήλων.

Η Ε.Σ.Τ.Υ. ουσιαστικά υιοθετεί όλα τα αιτήματα των προηγούμενων απεργιακών

²⁰³ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

²⁰⁴ Ο.π.

²⁰⁵ Ο.π.

κινητοποιήσεων των τραπεζιτικών υπαλλήλων που αφορούν την οικονομική τους βελτίωση με την αύξηση των μισθών, την παύση των συλλήψεων και της τρομοκρατίας, την καθημερινή τους επιβίωση με την βελτίωση και επέκταση του συσσιτίου μέσω των συνεταιρισμών για όλα τα μέλη της οικογένειας του υπαλλήλου και όχι από τη «μαύρη αγορά» ενισχύοντας οικονομικά ταυτόχρονα τους συνεταιρισμούς.²⁰⁶

Παρατηρώντας τους πίνακες που παραθέτει η Ε.Σ.Τ.Υ. διαπιστώνεται και ο ταξικός επιπλέον χαρακτήρας της κατοχής και των δυσκολιών που έχουν δημιουργηθεί. Ενώ για παράδειγμα, προπολεμικά, για να αγοράσει κάποιος κατώτερος υπάλληλος τα είδη της πρώτης κατηγορίας χρειαζόταν περίπου τον μισό μισθό του, τον Οκτώβριο του 1943 χρειάζεται έξι και κάτι φορές το μισθό του (1.632 δρχ. - 3.500 δρχ. προπολεμικά – 90.000 δρχ. - 573.000 δρχ. Οκτώβριος 1943). Την ίδια στιγμή, ο διευθυντής Τράπεζας προπολεμικά χρειαζόταν για τα ίδια είδη περίπου το 1/10 του μισθού του, τον Οκτώβριο του 1943 χρειάζεται κάτι παραπάνω από το διπλάσιο (1632 δρχ.- 18.000 δρχ. προπολεμικά- 210.000 δρχ. – 573.000 δρχ. τον Οκτώβριο 1943).

Οι προτάσεις και η υιοθέτηση ουσιαστικά των αιτημάτων τόσο των μεμονωμένων συλλόγων υπαλλήλων διαφόρων Τραπεζών όσο και αυτών της Ε.Σ.Τ.Ο. δείχνει την προσπάθεια και της Ε.Σ.Τ.Υ. να αμβλύνει αυτή την ταξική ανισότητα που αφορά τα συσσίτια και την παροχή βασικών ειδών διατροφής και ένδυσης. Κατανοώντας πλήρως τις δυσκολίες επιβίωσης του πιο φτωχού κομματιού εργαζομένων στις Τράπεζες, του κατώτερου προσωπικού, η Ε.Σ.Τ.Υ. προτείνει αυτά τα μέτρα που πραγματικά είναι αναγκαία για την επιβίωση. Μέτρα που για τους κατώτερους υπαλλήλους της ΕΤΕ και των άλλων Τραπεζών όχι μόνο τους ανακουφίζουν αλλά

²⁰⁶ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

τους παρέχουν την δυνατότητα για την επιβίωση. Άξιο αναφοράς και αντιπαραβολής σε αυτό το σημείο αποτελεί η πρόταση του Ανδρίτσου, διευθυντή τμήματος της ΕΤΕ, την άνοιξη του 1944, να μην σιτίζονται με τον ίδιο τρόπο όλοι οι υπάλληλοι σε όλες τις βαθμούς και σε όλες τις θέσεις και μισθούς. Όπως επίσης διαμαρτυρόταν για την άνιση μεταχείριση σε βάρος των μεγαλοστελεχών της ΕΤΕ που δημιουργούσε η διανομή συσσιτίου σε όλα τα μέλη της οικογένειας όλων των υπαλλήλων, μέτρο που ζητούσε να καταργηθεί. « Η Ένωση των Συνεταιρισμών Τραπεζιτικών Υπαλλήλων έχουσα σαφή αντίληψη της πραγματικής καταστάσεως αυτών έκρινεν σκόπιμον να θέση υπ' όψει τα ανωτέρω και να παρακαλέση υμάς όπως εν πνεύματι κατανοήσεως των ιστορικών στιγμών τας οποίας διερχόμεθα εξετάσητε τα κάτωθι δίκαια αιτήματα των υπαλλήλων –δια της επιλύσεως των οποίων θέλει εξασφαλισθή η εν υγεία και αξιοπρέπεια αυτών εις την ζώην πράγμα όπερ επιβάλλει το γενικώτερον συμφέρον του Έθνους.»²⁰⁷

Αλλά εκεί που δίνει μεγάλη μάχη είναι η υπόθεση του επισιτισμού και ιδιαίτερα όσο αφορά την περικοπή που επέβαλε η διοίκηση της τράπεζας την άνοιξη του 1944, βάζοντας σε προτεραιότητα τα συμφέροντα των μετόχων της τράπεζας αυξάνοντας την όποια κερδοφορία και τα μερίσματα σε σχέση με την επιβίωση των εργαζομένων και των οικογενειών τους. (Σ.Σ. Αναλυτική αναφορά στο θέμα στο υποκεφάλαιο 4.2)

Στην συνεδρίαση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στις 16 Σεπτεμβρίου 1943 παίρνεται ομόφωνη απόφαση εγγραφή του συλλόγου στο Εργατικό Κέντρο Αθήνας και στην ΓΣΕΕ. Μέχρι τότε ο σύλλογος ανήκε στην Επιτροπή Συνεργασίας των Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων (ΕΣΤΟ) από τις 31 Αυγούστου 1942.²⁰⁸ Σε κάθε συνεδρίαση της Δ.Ε. αναγιγνώσκονται τα πρακτικά των συνεδριάσεων της ΕΣΤΟ, για ενημέρωση των μελών της. Σε πολλές συνεδριάσεις αποφασίζονται και δίνονται ποσά

²⁰⁷ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

²⁰⁸ Πρακτικό συνεδρίασης 28, 16/9/1943, Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, ΙΑΣΥΕΤΕ

για την οικονομική ενίσχυση της Ε.Σ.Τ.Ο.

Αυτή η απόφαση είναι πολύ σημαντική γιατί μέχρι τότε οι Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ απέφευγαν να ενταχθούν στο ΕΚΑ και τη ΓΣΕΕ μιας και ο κύριος στόχος τους ήταν τα συντεχνιακά αιτήματα και κυρίως γιατί επικεντρωνόταν στην προώθηση των συμφερόντων των μεγαλοστελεχών της τράπεζας. Με αυτή την κίνηση πλέον όλα τα μέλη του συλλόγου αντιμετωπίζονται ισότιμα αλλά κυρίως ενοποιείται και η δράση όλων των εργαζομένων για την μάχη της επιβίωσης και τη δράση ενάντια στις κατοχικές δυνάμεις και τις αντίστοιχες κυβερνήσεις τους. Εντάσσεται στην λογική του ΕΕΑΜ για ενιοποίηση των αγώνων και των κινητοποιήσεων των εργαζομένων ενάντια στις κατοχικές κυβερνήσεις και αρχές και φυσικά βρίσκεται στη λογική του ενιαίου μετώπου και ενιαίας δομής των συνδικαλιστικών οργάνων ως απαραίτητη προϋπόθεση της επίτευξης των πιο πάνω στόχων.

Στα πλαίσια της δράσης της, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ επικυρώνει ως αιτήματα προς τη διοίκηση της ΕΤΕ, τις αυξήσεις 30% στους μισθούς και τον διπλασιασμό των χορηγούμενων ποσών για το συσσίτιο. Μια αύξηση που η ίδια Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ δίνει στον καθηγητή των γαλλικών που κάνει μαθήματα στα μέλη του συλλόγου²⁰⁹, όπως επίσης και στους υπόλοιπους υπαλλήλους που απασχολεί ο σύλλογος για την διεκπεραίωση της γραμματειακής και λογιστικής υποστήριξης του συλλόγου.

Επειδή τα έξοδα στήριξης του επισιτιστικού προγράμματος του ΣΥΕΤΕ είναι μεγάλα, η Δ.Ε. παίρνει απόφαση για την αύξηση της παρακράτησης της συνδρομής των μελών του συλλόγου από 3/4% του μισθού σε 2% του μισθού, από τις αρχές του Νοέμβρη του 1943. Στην ίδια συνεδρίαση παίρνεται ομόφωνη απόφαση «...όπως ενισχυθεί ηθικώς και οικονομικώς την νεοσυσταθείσαν Λαϊκή Επιτροπήν Επισιτισμού και Κοινωνικής Πρόνοιας» μετά από εισήγηση του συμβούλου Ν.

²⁰⁹ Πρακτικό συνεδρίασης 31 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 1/11/1943, ΙΑΣΥΕΤΕ

Σταματόπουλο.²¹⁰ Αυτή η απόφαση δείχνει και την ουσιαστική σύνδεση του ΣΥΕΤΕ με τα υπόλοιπα κομμάτια του εργατικού κινήματος και του ΕΕΑΜ μιας και οι Λαϊκές Επιτροπές έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για την αντιμετώπιση της πείνας και τη μάχη της επιβίωσης. Για πρώτη φορά γίνεται λόγος για συμμετοχή του συλλόγου σε επιτροπές εκτός αυτής που έχει οργανωθεί από την διοίκηση της ΕΤΕ. Είναι ενταγμένη στην αλλαγή του προσανατολισμού του ΣΥΕΤΕ για τη σύνδεσή του με ευρύτερα κομμάτια του κινήματος που αφορούν την αλληλεγγύη και τον αγώνα για την επιβίωση, φανερά επηρεασμένη η απόφαση αυτή από το ΕΑΜ που κυριαρχεί πλέον και στην Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ.

Παράλληλα, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ προχωρά σε αγορά χρεογράφων ποσού 5.300.000 δρχ. που προήλθε από την πώληση μηχανημάτων του συλλόγου που δεν χρησιμοποιούνται πια. Μια κίνηση της Δ.Ε. που δείχνει με αυτόν τον τρόπο και την νοοτροπία για αποταμίευση για λογαριασμό του ΣΥΕΤΕ για κάλυψη μελλοντικών οικονομικών αναγκών, αλλά και την νοοτροπία τους ως εργαζόμενοι σε ένα πιστωτικό ίδρυμα για επένδυση σε μετοχές.²¹¹ Στην ίδια συνεδρίαση ο το μέλος της Δ.Ε. Θ.Ευθυμίου εισηγείται τη δημιουργία σωματειακών επιτροπών μετά από απόφαση που θα ληφθεί στις αρχαιρεσίες για την Δ.Ε. της επόμενης συνδικαλιστικής χρονιάς. Πολύ σημαντική απόφαση αφού πλέον από τη βάση θα καθορίζονται τα αιτήματα και θα οργανώνονται οι αγώνες και διεκδικήσεις του ΣΥΕΤΕ. Ένα σημαντικό θέμα που απασχολεί την περίοδο αυτή τη Δ.Ε., είναι το θέμα που αφορά την μονιμοποίηση των προσωρινών υπαλλήλων, αίτημα που υιοθετείται από την Δ.Ε. και υποβάλλεται στην διοίκηση της ΕΤΕ.

Σε συνεδρίαση της Δ.Ε. στις 16 Φεβρουαρίου 1944 και μετά από την υπουργική απόφαση (2200/1943) που υποχρέωνε τα σωματεία να παρέχουν τρόφιμα στα μέλη

²¹⁰ Πρακτικό συνεδρίασης 32 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 21/11/1943, ΙΑΣΥΕΤΕ

²¹¹ Πρακτικό συνεδρίασης 35 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 4/2/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

του, με την οποία ο νομικός σύμβουλος της ΕΤΕ είχε γνωμοδοτήσει θετικά, αποφασίζεται να χορηγούνται στα μέλη του ΣΥΕΤΕ οι εξής ποσότητες τροφίμων ανά μέλος «4 οκάδες σιτάλευρον, 150 δράμια έλαιον, 1 οκά και $\frac{3}{4}$ οσπρίων, 1 οκά ξηρών καρπών $\frac{1}{2}$ οκά ελαίες, $\frac{1}{2}$ σάπων». Το κόστος όλων αυτών των παροχών ανέρχεται του ποσού των 6.262.500 δρχ. Για την κάλυψη όλου αυτού του κόστους η Δ.Ε. αποφασίζει, για τους υπαλλήλους του κεντρικού καταστήματος και των υποκαταστημάτων, παρακράτησης ποσού ανάλογα με τη θέση που κατέχει ο υπάλληλος. Έτσι ξεκινάει από το ποσό των 8.000 δρχ. για βοηθούς τους δόκιμους και τους προσωρινούς και φτάνει στο ποσό των 15.000 δρχ. για τους τμηματάρχες. Επίσης για τους υπαλλήλους των επαρχιακών καταστημάτων η παρακράτηση ανέρχεται στα 3% από 2% που ήταν.²¹² Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι η «κοινωνική» πολιτική των κατοχικών κυβερνήσεων γινόταν με υπουργικές αποφάσεις που υποχρέωναν τις διοικήσεις των οργανισμών και εκείνες τα σωματεία σε αναγκαστικές παροχές τροφίμων με το κόστος να το αναλαμβάνουν τα σωματεία μέσω των παρακρατήσεων από τους μισθούς των εργαζομένων.

Στις εκλογές στις 3 Μαρτίου 1944 εκλέγεται νέα Δ.Ε. (Πρόεδρος Σπ. Βασιλόπουλος, Αντιπρόεδρος Ιω. Αποστολάκης, Ενταταλμένος σύμβουλος Χρ. Βούλγαρις), η οποία έχει διαφορετική σύνθεση με την προηγούμενη και δεν περιλαμβάνει τον Ευθυμίου ο οποίος ήταν σημαντικό στέλεχος του ΕΕΑΜ, που με τις αποφάσεις που πήρε κατά την θητεία του ως πρόεδρος, η Δ.Ε. άλλαξε τη φυσιογνωμία το ΣΥΕΤΕ. Τόσο η απόφαση για την απεργία στις 9 Σεπτεμβρίου 1942, η συμμετοχή του ΣΥΕΤΕ στις απεργίες τον Μάρτη του 1943 ενάντια στην πολιτική επιστράτευση, η δημιουργία της ΕΣΤΟ ως σημαντικό βήμα της κοινής δράσης και διεκδίκησης των τραπεζικών οργανώσεων, η κατοπινή ένταξη του ΣΥΕΤΕ στο ΕΚΑ

²¹² Πρακτικό συνεδρίασης 36 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 16/2/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

και στη ΓΣΕΕ, η μετοχή του ΣΥΕΤΕ στις Λαϊκές Επιτροπές, αποτελούν σημαντικά βήματα της αλλαγής τη φυσιογνωμίας του ΣΥΕΤΕ. Από ένα φιλικό προς την εργοδοσία σωματείο, από ένα σωματείο συντεχνίας μεταμορφώνεται σε ένα ριζοσπαστικό σωματείο διεκδίκησης, αλληλεγγύης και επικεφαλής στον αγώνα για την επιβίωση. Σε ένα σωματείο που θα έρθει σε ρήξη και με τη διοίκηση της ΕΤΕ και φυσικά μέσα από τον κοινό αγώνα στις γραμμές του ΕΕΑΜ και ΕΑΜ σε σύγκρουση με τις κατοχικές κυβερνήσεις και αρχές. Ακόμη και με αυτή τη διοίκηση ο ΣΥΕΤΕ εξακολουθεί να λειτουργεί και να ενεργεί, για τους επόμενους 7 μήνες, ιδιαίτερα για το θέμα του επισιτισμού, στην ίδια πολιτική στόχευση της διεκδίκησης καλύτερων όρων διαβίωσης των μελών του. Με την πολιτική της προηγούμενης Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ κινείται και η νέα Δ.Ε. στην οποία εκλέγονται πρόεδρος Σπ. Βασιλόπουλος αντιπρόεδρος ο Ι. Αποστολάκης²¹³.

Από τα τεκμήρια που υπάρχουν τόσο αρχείο του ΣΥΕΤΕ όσο και σε αυτό της ΕΤΕ δεν αναφέρονται λόγοι ή δεν προκύπτουν αίτια για τα οποία ο Ευθυμίου αλλά και άλλοι σύμβουλοι της προηγούμενης Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην αλλαγή της φυσιογνωμίας του σωματείου, δεν εκλέγονται. Παραμένουν μόνο ορισμένοι επιμελητές από την απερχόμενη Δ.Ε., όπως ο Σεραφείμ Χριστοδουλιάς και Νικόλαος Σταματόπουλος.

Μπορούμε να υποθέσουμε το ότι δεν «εμφανίζονται» τα ίδια ονόματα σε σημαντικές θέσεις, έχει να κάνει και με την προστασία του Ε.Α.Μ. στα μέλη του. Προσπαθεί να αποφύγει την έκθεση των ίδιων προσώπων σε συγκεκριμένες θέσεις του ΣΥΕΤΕ αλλά και γενικότερα των σωματείων, που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση των αγώνων, των απεργιών και της αντίστασης ενάντια στις κατοχικές αρχές και κυβερνήσεις.

²¹³ Πρακτικό συνεδρίασης 1 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 6/3/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

4.2 Η περικοπή των συσσιτίων και των οικογενειακών μερίδων.

Από τη συνεδρίαση του Γενικού Συμβουλίου της ΕΤΕ στις 3 Δεκεμβρίου 1943 αρχίζει η προσπάθεια εύρεσης τρόπου «εξορθολογισμού» των δαπανών που αφορούν την παροχή συσσιτίου στους υπαλλήλους στην ΕΤΕ ανά την Ελλάδα. Μέλη του Γ.Σ. εκτιμούν ότι η δαπάνη είναι πολύ μεγάλη και ότι πρέπει να βρεθεί τρόπος ώστε να μειωθεί.

Συνέπεια όλων αυτών είναι οι αποφάσεις του Ανώτατου Οικονομικού Συμβουλίου υπό τον Υπουργό οικονομικών της κατοχικής κυβέρνησης Κ.Τσιρονίκο και σε πλήρη συνεννόηση με την ΕΕΤ για την κατηγοριοποίηση των Τραπεζών. Στην αρχή της περιόδου η παροχή της βοήθειας γίνεται σε χρήμα αντί για συσσίτιο και κατόπιν ακολουθεί η περικοπή αυτού στους υπαλλήλους των υποκαταστημάτων της επαρχίας και τον περιορισμό του, σε ποσοστό 20%, ως προς τα καταστήματα της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης. Κάθε απόφαση του κατοχικού υπουργού οικονομικών μεταφέρεται μέσω της ΕΕΤ στις Τράπεζες και αυτές την υλοποιούν για τους υπαλλήλους τους.

Στις 10 Μαρτίου 1944 η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ συζητά την απόφαση της διοίκησης να περικόψει την χορήγηση των συσσιτίων και των οικογενειακών μερίδων, εκτός από τις περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, δημιουργώντας τεράστιο πρόβλημα για τους εργαζόμενους των υποκαταστημάτων της επαρχίας. Η ΕΣΤΟ και η ΔΕ του ΣΥΕΤΕ αντιλαμβάνονται ότι πρόκειται για τελεσίδικη απόφαση και αποφασίζουν να την ανακοινώσουν στα μέλη τους.²¹⁴

Σε δελτίο (ανακοίνωση) της η Ε.Σ.Τ.Ο., στις 11 Μαρτίου 1944 αναφέρεται στο συγκεκριμένο πρόβλημα και πληροφορεί τα μέλη της για το ποιος ευθύνεται για αυτή

²¹⁴ Πρακτικό συνεδρίασης 2 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 10/3/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

την περικοπή.

Η Ε.Σ.Τ.Ο. στο συγκεκριμένο δελτίο της, αποδεικνύει ότι υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στην κυβέρνηση του Ι.Ράλλη, την Ε.Ε.Τ., και τις κατοχικές αρχές για την περικοπή των συσσιτίων. Πέρα από τα άμεσα οικονομικά οφέλη που αποκομίζουν οι Τράπεζες, υπάρχει μια πλήρη σύμπνοια για την επίτευξη αυτών από όλες τις πλευρές της κατοχής. Το δελτίο αναφέρει χαρακτηριστικά γι' αυτό το ζήτημα: « Εκ των μετά των Τραπεζιτών συζητήσεών μας, απεκομίσαμε την αντίληψην ότις η περικοπή απεφασίσθη παρά του Ανωτάτου Συμβουλίου Συντονισμού, εισηγήσει των ιδίων Τραπεζιτών, τουθ' όπερ σαφώς προκύπτει εκ των δηλώσεων του Προέδρου της Ε.Ε.Τ. κ. Λυμπέρη και του διοικητή της Τραπέζης της Ελλάδος κ.Χατζηκυριάκου ομολογησάντων συνυπευθυνότητα όλων των Τραπεζιτών εις την ληφθείσαν απόφασιν, ως και του Διοικητή της Αγροτικής Τραπέζης κ. Λαμπροπούλου, δηλώσαντες ότι η περικοπή επιβάλλεται πιθανώς και εξ εθνικών λόγων...»²¹⁵

Στο ίδιο δελτίο πληροφόρησης επαναβεβαιώνεται και ο ταξικός χαρακτήρας και της κατοχής όσο και των παροχών συσσιτίου στις διάφορες κατηγορίες υπαλλήλων. «...ο συνδιοικητής της Αγροτικής Τραπέζης κ. Καραμάνος μας εδήλωσεν κατηγορηματικώς ότι ή έννοια των αποφάσισθέντων κατά την κοινήν Τραπεζιτών και Υπουργού Οικονομικών σύσκεψιν στις 29 Φεβρουαρίου 1944 είναι κατά βάσιν κατάργησις του οικογενειακού συσσιτίου και πάσης ετέρας χορηγήσεως (πλην μισθού) και χορήγησις εις τον εργαζόμενον μόνον μιας μερίδος συσσιτίου , ..., εις του υπαλλήλους των μικρών Τραπεζών²¹⁶ (3^{ης} κατηγορίας) δύο μερίδων – δι' ατομικόν μόνον συσσίτιον- του παλαιού διαιτολογίου των Τραπεζών Β' και Α' κατηγορίας , των οποίων η αξία δεν θα δύναται να υπερβή το διπλάσιον των

²¹⁵ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

²¹⁶ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ46, Έγγραφα ΕΕΤ. Τράπεζες Α' κατηγορίας: Τράπεζα Ελλάδος, ΕΤΕ, Αγροτική, Κτηματική, Β' κατηγορίας: Εμπορική, Λαϊκή, Αθηνών και Ιονική και Γ' κατηγορίας: Οι υπόλοιπες και περιφερειακές τράπεζες

χορηγούμενων εις τας μικράς Τράπεζας δια τους υπαλλήλους Β΄ κατηγορίας και το τριπλάσιον δια τους υπαλλήλους της Α΄ κατηγορίας των Τραπεζών.»²¹⁷

Στη συνέχεια το δελτίο αναφέρεται στις συναντήσεις που είχε η Ε.Σ.Τ.Ο. με τον πρόεδρο της κυβέρνησης, τον γ.γ. του υπουργείου οικονομικών αφού ο υπουργός δεν τους δέχθηκε, με τον υπουργό Εργασίας και με τον αναπληρωτή του Γερμανού οικονομικού επιτρόπου Χαν, αφού ο ίδιος δεν τους δέχθηκε. Σε όλες τις επαφές που έγιναν με τις κατοχικές αρχές και με την κυβέρνηση εκφράστηκε από την πλευρά τους κατανόηση στα αιτήματα αλλά αδυναμία εκπλήρωσης όπως έγινε με τον Πρωθυπουργό αλλά και ικανοποίηση για αυτή την απόφαση από τον Υπουργό Εργασίας. Η διαπίστωση από τη συνάντηση με το Γερμανό αξιωματούχο ήταν ότι δεν υπήρχε διαφορά στις αντιλήψεις ανάμεσα σε αυτόν και της Ε.Ε.Τ όσο αφορά το θέμα της περικοπής των οικογενειακών συσσιτίων.

Το δελτίο καταλήγει με την υπόσχεση εκ μέρους της Ε.Σ.Τ.Ο. ότι θα συνεχίσουν την προσπάθεια τους και τους αγώνες τους για να «...επιτύχωμεν την μεταβολήν των απόψεων των αρμοδίων προς εξασφάλισιν ενός κατώτατου ορίου συντηρήσεως δι' όλους τους τραπεζιτικούς υπαλλήλους δια της καταργήσεως των μεταξύ του κλάδου μας κατηγοριών και με βάσιν το ισχύον εις τας Τράπεζας Ελλάδος, Εθνικήν και Αγροτικήν διαιτολογίου...που αφορά την χορήγησιν των ατομικών και οικογενειακών μερίδων...»²¹⁸.

Σαφώς και η κατακλείδα του Δελτίου της Ε.Σ.Τ.Ο. κινείται στην κατάργηση των διαφορών και τον τεχνητό διαχωρισμό που κάνει η εργοδοσία για να διαιρέσει τους υπαλλήλους σε κατηγορίες ώστε να μην ενιοποιούν τα αιτήματά τους και τις διεκδικήσεις τους. Στόχος της αποτελεί η ίση μεταχείριση των υπαλλήλων όλων των Τραπεζών ανεξαρτήτου βαθμού και θέσης, με μοναδικό στόχο την επιβίωση όλων,

²¹⁷ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

²¹⁸ Ο.π.

κάτι που δεν παρατηρείται σε καμιά πλευρά κυρίως των εργοδοτών που προσπαθούν εν μέσω πολεμικής, κατοχικής και ανθρωπιστικής κρίσης να εξασφαλίζουν όλο και λιγότερο κόστος που αφορά την σίτιση των υπαλλήλων τους.

Η Ε.Σ.Τ.Ο. επανέρχεται με νέο της δελτίο στις 20 Απριλίου 1944 για το ίδιο θέμα και επικεντρώνει την προσπάθειά της στους υπαλλήλους των τραπεζών Γ' κατηγορίας που η περικοπή των οικογενειακών συσσιτίων έχει φέρει τους υπαλλήλους αυτούς σε καταθλιπτική κατάσταση.²¹⁹ Και στο το νέο δελτίο αναφέρει για το ποιος ευθύνεται για την περικοπή και ποιανού υποχρέωση και δικαίωμα αποτελεί το οικογενειακό συσσίτιο. Στην προσπάθεια που καταβάλει ώστε να μην προχωρήσει επιπλέον η περικοπή των συσσιτίων εντάσσεται και επιδίωξη σύγκλησης σύσκεψης των Τραπεζιτών, της ΕΣΤΟ και της ΓΣΕΕ με πρωτοβουλία του ΕΚΑ, κάτι το οποίο δεν προχωρά εκείνη την χρονική περίοδο αφού δεν πραγματοποιήθηκε η σύσκεψη.

Μάλιστα στο ίδιο δελτίο καταγγέλλει στους υπαλλήλους των Τραπεζών την τρομοκρατία που έχει επιβάλει η κυβέρνηση Ράλλη με αφορμή τη σύλληψη απεργών υπαλλήλων της Τράπεζας Αθηνών μέσα στο κατάστημα της Τράπεζας. Καταγγέλλει επίσης την βίαιη είσοδο των ταγμάτων ασφαλείας στην Αγροτική Τράπεζα αναζητώντας υπάλληλο για να το συλλάβουν και την συμπεριφορά τους απέναντι στους υπαλλήλους ως εγκληματίες. Και στην ίδια κατακλείδα με το προηγούμενο δελτίο και αφού περιγράφει την έντονη διαμαρτυρία τους στους διοικητές αυτών των Τραπεζών, απευθύνεται στους υπαλλήλους των όλων Τραπεζών και τους καλεί να ενισχύσουν τα Συλλογικά των όργανα δια να αποβούν αι προσπάθειαι των καρποφόροι.²²⁰

Στις 21 Απριλίου 1944 το Δ.Σ. του Σ.Υ.Ε.Τ.Ε. απασχολούν τρία ζητήματα. Το

²¹⁹ Ο.π.

²²⁰ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

πρώτο έχει να κάνει με την αποφυλάκιση υπαλλήλων της ΕΤΕ που έχουν φυλακισθεί για τη συμμετοχή τους σε κινητοποιήσεις, το δεύτερο αφορά την ένταξη στο νέο μισθολόγιο και το τρίτο το επισιτιστικό και την περικοπή των συσσιτών.

Όσο αφορά το πρώτο θέμα το Δ.Σ. διαπιστώνει ότι δεν αποφυλακίστηκαν οι υπάλληλοι παρά τις υποσχέσεις που έλαβαν από τη διοίκηση της ΕΤΕ και για το δεύτερο θέμα αυτό της ένταξης είχε αίσιο τέλος. Για το θέμα του επισιτισμού διαπιστώνει ότι τον Μάρτιο και μετά την ανακοίνωση της διοίκησης για περικοπή των οικογενειακών συσσιτίων και τις πρώτες αντιδράσεις των συλλογικών οργάνων υπήρχε η αίσθηση ότι μπορεί να μην εφαρμοζόταν το μέτρο. Τον Απρίλιο όμως αφού χορηγήθηκε το επίδομα του Πάσχα, ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος κ.Χατζηκυριάκου, ο οποίος όπως αναφέρθηκε πιο πάνω αποτελούσε μέλος του Ανωτάτου Οικονομικού Συμβουλίου και συμμετείχε στην σύσκεψη με τα συνδικάτα, ανακοίνωσε την οριστική περικοπή του συσσιτίου.

Κατόπιν αυτής της εξέλιξης, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ, καλεί του υπαλλήλους σε πνεύμα «...εμπιστοσύνης και αδιάσπαστο ενότητα» να συνεχίσουν τις ενέργειές τους για την επιτυχία τριών βασικών αιτημάτων: «1) Δραστηριωτέρας ενεργείας δια την αποφυλάκισιν των κρατουμένων συναδέλφων και την κατάπαυσιν της συνεχιζομένης τρομοκρατίας εις τους τόπους εργασίας, εγκυμονούσης νέα θύματα, 2) Επαναφορά του διακοπέντος συσσιτίου, 3) Άμεσος λήψις μέτρων δια στοιχειώδη ιματισμόν και υπόδυσιν του Προσωπικού.»²²¹

Το θέμα αυτό απασχολεί την πλειονότητα των υπαλλήλων των υποκαταστημάτων της επαρχίας. Αυτό εκδηλώνεται με διάφορες μορφές. Είτε γίνεται παράσταση στη Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στην Αθήνα από αντιπροσώπους παραρτημάτων της επαρχίας ή με την αποστολή επιστολών διαμαρτυρίας αλλά κυρίως περιγραφής και καταγραφής της

²²¹ Ο.π.

άσχημης κατάστασης στην οποία έχουν έλθει οι εργαζόμενοι λόγω αυτής της περικοπής.

Χαρακτηριστικές είναι οι επιστολές προς τη διοίκηση της ΕΤΕ από τα παραρτήματα του ΣΥΕΤΕ. Σε μια επιστολή, της Εθνικής Ένωσης Τραπεζικών Υπαλλήλων Βόλου στις 16 Ιανουαρίου 1944, προς τους Διευθυντές των υποκαταστημάτων των τραπεζών Ελλάδος, Εθνικής, Αγροτικής, Εμπορικής, Αθηνών, Λαϊκής και Ιονικής, αναφέρεται: «...κατά συνέπειαν η σκέψις ή η απόφασις περί περιορισμού του ήδη χορηγούμενου ευτελούς συσσιτίου δέον να οφείλεται ή εις την παντελή άγνοιαν της πραγματικότητος ή εις την επιθυμίαν όπως η τάξις μας να καταδικασθή εις τον εξ αστίας θάνατον.»²²²

Μάλιστα προς επικύρωση των πιο πάνω γραφομένων στην επιστολή των εργαζομένων στις τράπεζες του Βόλου και επειδή η όλη κατάσταση έχει επιφέρει μεγάλη αναστάτωση στους εργαζόμενους και στην προσπάθεια του να μην εκτροχιαστεί η κατάσταση ακόμη περισσότερο και με αυτόν τον τρόπο πληγούν τα συμφέροντα των μετόχων των τραπεζών, ο διευθυντής του υποκαταστήματος της ΕΤΕ στον Βόλο, σε επιστολή του προς τον διοικητή της ΕΤΕ και στην Ένωση Ελλήνων Τραπεζών, στις 20 Ιανουαρίου 1944, παρουσιάζει με γλαφηρό τρόπο την αντίδραση των υπαλλήλων στην αναγγελία της απόφασης της περικοπής του συσσιτίου και κάνει έκκληση προς τον διοικητή της ΕΤΕ να αναγνωρίσει αρνητικές τις συνέπειες που θα επιφέρει αυτή η περικοπή στη ζωή των υπαλλήλων και των οικογενειών αυτών, φτάνοντας στο σημείο να φέρει ως επιχείρημα, για την ανάκληση της απόφασης της περικοπής, την απειλή διατάραξης της τάξης στο προσωπικό του υποκαταστήματος.²²³

²²² ΙΑΕΤΕ, Α1Σ32Υ1Φ25, Επισιτισμός Προσωπικού ΕΤΕ

²²³ Ο.π

Σε μία επιστολή εξ αυτών, από το παράρτημα του ΣΥΕΤΕ στην Αμαλιάδα στις 8 Μαΐου 1944, αναφέρεται ως επιχείρημα για την ανάκληση της απόφασης την κατάσταση της υγείας λόγω της εξάπλωσης της φυματίωσης από τον υποσιτισμό και την αδυναμία τους να παρέχουν τη στοιχειώδη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στους εαυτούς τους και στα μέλη των οικογενειών των.²²⁴

Το ίδιο γίνεται και με άλλες επιστολές που καταφθάνουν στη διοίκηση της ΕΤΕ στην Αθήνα από επαρχιακά παραρτήματα του ΣΥΕΤΕ, όπως από Πάτρα, Καλαμάτα, Νιγρίτα. Το κοινό χαρακτηριστικό αυτών είναι η περιγραφή των συνθηκών επιβίωσης και η άμεση χειροτέρευση της θέσης των εργαζομένων και των οικογενειών τους με τον περιορισμό των συσσιτίων και των οικογενειακών μερίδων. Στην επιστολή από το παράρτημα του ΣΥΕΤΕ στην Νιγρίτα παρατίθεται κατάλογος με τιμές των ειδών διατροφής στην περιοχή τους για να αποδειχθεί ότι η δικαιολογία για την περικοπή κατά 20% του παρεχόμενου συσσιτίου, περί χαμηλότερων τιμών των προϊόντων στην επαρχία, δεν ευσταθεί.

Στην συνεδρίαση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ, στις 27 Μαρτίου 1944, παραβρίσκεται και αντιπροσωπεία του παραρτήματος της Πάτρας για να εκθέσει και πιέσει προφανώς τη Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ σε ενέργειες όσο αφορά το ζήτημα αυτό και αποφασίζεται να γίνουν παραστάσεις και πιέσεις προς τη διοίκηση της ΕΤΕ ώστε να μην προβεί στην εκτέλεση της απόφασης αυτής, να διαφωτίσει η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ τους εργαζόμενους στην ΕΤΕ για τη σοβαρότητα του όλου ζητήματος.²²⁵

Στις επόμενες συνεδριάσεις της Δ.Ε. συζητείται συνεχώς το θέμα της περικοπής των συσσιτίων και αναλύονται οι ενέργειες που έχει κάνει η Δ.Ε., κυρίως διαβήματα

²²⁴Ο.π

²²⁵ Πρακτικό συνεδρίασης 3 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 27/3/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

προς τη διοίκηση, για να πιέσει ώστε να μην πραγματοποιηθεί η περικοπή και να πάρει μια συγκεκριμένη απάντηση από την διοίκηση της ΕΤΕ.

Στη 1 Ιουνίου 1944 σε ανακοίνωσή του το Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ επανέρχεται στο θέμα των περικοπών χαρακτηρίζοντας την κατάσταση των υπαλλήλων της ΕΤΕ αβέβαιη και ότι έχει προκαλέσει εκνευρισμό σε όλους τους εργαζομένους και θέτει το θέμα επαναφοράς του παλιού τρόπου παροχής του συσσιτίου όπως και την αύξηση των μισθών ως τη μόνη λύση που θα τους ανακουφίσει. Καλεί για μια ακόμη φορά τα μέλη του ΣΥΕΤΕ σε κοινό αγώνα με τους υπαλλήλους των άλλων τραπεζών μέσω της ΕΣΤΟ για ικανοποίηση των αιτημάτων τους σχετικά με το συσσίτιο.²²⁶

Η απάντηση που παίρνει η Δ.Ε. τον Ιούνιο του 1944 δεν την ικανοποιεί αφού αυτή επικαλείται την οικονομική στενότητα της ΕΤΕ για την περικοπή των συσσιτίων και των οικογενειακών μερίδων.

Σε συνεδρίασή της, στις 24 Ιουνίου 1944, η Δ.Ε. αναφέρεται στην απάντηση της διοίκησης χαρακτηρίζοντας πρόσχημα την έλλειψη ρευστού και ότι η οικονομική στενότητα αφορά κυρίως τα εκκρεμή οικονομικά ζητήματα των υπαλλήλων της ΕΤΕ. Αποφασίζεται ομόφωνα να προβούν σε παράσταση διαμαρτυρίας στον διοικητή της ΕΤΕ και να θέσουν συνολικά το θέμα του επισιτισμού και να ζητήσουν τη ριζική και τελεσίδικη επίλυση του συγκεκριμένου θέματος αφού και τα όρια ανοχής και αντοχής των υπαλλήλων έχουν εξαντληθεί.²²⁷ Η δικαιολογία αυτή από την πλευρά της διοίκησης πηγάζει από τη δυσκολία που συνάντησε η διοίκηση στην προσπάθειά της να εκποιήσει μετοχές της «Πειραιϊκής-Πατραϊκής». Το αποτέλεσμα ήταν κατά τη διοίκηση να μην έχει ρευστό.

²²⁶ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

²²⁷ Πρακτικό συνεδρίασης 8 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 24/6/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

Φαίνεται ότι τα διαβήματα που έκανε η Δ.Ε. και οι έντονες επιστολές διαμαρτυρίας και περιγραφής της δεινής θέσης των εργαζομένων είχε ως αποτέλεσμα να αποσπαστούν κάποιες θετικές υποσχέσεις από την πλευρά της διοίκησης. Γεγονός που συζητείται στην Δ.Ε.

Το θέμα αυτό συζητείται μια ακόμη φορά στη Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στη συνεδρίαση της στις 24 Ιουλίου 1944, όπου σε εισήγησή του ο πρόεδρος ενημερώνει τα μέλη της Δ.Ε. σχετικά με το ζήτημα αναφέροντας, ότι παρόλες τις ικανοποιητικές απαντήσεις και υποσχέσεις που έλαβαν από τη διοίκηση της ΕΤΕ, στην πράξη τίποτα δεν επιλύεται ριζικά όπως επιθυμούν οι υπάλληλοι της ΕΤΕ μέσω του ΣΥΕΤΕ. Αποφασίζεται εκ νέου να οργανώσουν παράσταση διαμαρτυρίας και κάνουν διαβήματα στη διοίκηση²²⁸

Στη συνεδρίαση στις 6 Σεπτεμβρίου 1944 συζητείται εκ νέου το πρόβλημα του επισιτισμού και αυτή τη φορά η Δ.Ε. βάλει ευθέως κατά της διοίκησης και του διοικητή της ΕΤΕ, αποδίδοντας ευθύνες σχετικά με την οικονομική στενότητα της ΕΤΕ σε κακό χειρισμό των οικονομικών της από τον διοικητή της ΕΤΕ. Κατόπιν αποφασίζεται να πιέσουν, μέσω διαβήματος, τον διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ.Χατζηκυριάκου να τροφοδοτήσει με ρευτό την ΕΤΕ ώστε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της απέναντι στους υπαλλήλους της.²²⁹

Σε έγγραφο με ημερομηνία 10 Μαΐου 1944 η Στ' Διεύθυνση της ΕΤΕ και το τμήμα «Διαχείρισεως και συγκεντρώσεως κεφαλαίων» επιχειρώντας υπέρ της κατάργησης της απόφασης περικοπής συσσιτίων στην επαρχία, αναφέρει εμμέσως τους λόγους για τους οποίους έγινε αυτή. Ο πρώτος λόγος είναι ότι τα είδη διατροφής στην επαρχία προσφέρονται σε χαμηλότερες τιμές από ότι στα αστικά κέντρα και είναι εύκολα

²²⁸ Πρακτικό συνεδρίασης 10 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 24/7/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²²⁹ Πρακτικό συνεδρίασης 11 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 6/9/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

προσβάσιμα. Ένας δεύτερος λόγος είναι «έλλειψις ομαλότητας» που δημιουργεί ανασφάλεια στους κατοίκους της επαρχίας με αποτέλεσμα να υπάρχει φυγή και του προσωπικού της ΕΤΕ στα αστικά κέντρα. Εδώ μάλλον αναφέρεται στην επικράτηση του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ σχεδόν σε όλη την επαρχία και τον έλεγχο της διακίνησης των γεωργικών προϊόντων με ισοτιμία και αλληλεγγύη καταστρέφοντας το παράλληλο δίκτυο της «μαύρης αγοράς». Και ένας τρίτος λόγος είναι η βοήθεια από τον ΔΕΣ και εκμαιεύεται από το επιχείρημα που επικαλούνται για να μην γίνει η εν λόγω περικοπή, ότι στην επαρχία σπάνια φτάνει η βοήθεια και ιδιαίτερα η «αρτοδότηση» από τον Δ.Ε.Σ.²³⁰

4.3 Θεματολογία της Δ.Ε σχετικά με τη δράση μελών του ΣΥΕΤΕ και την μέριμνα αυτά..

Παράλληλα με το μείζον θέμα του επισιτιστικού προβλήματος που δημιουργήθηκε με την απόφαση της διοίκησης να περικόψει κατά 20% το συσσίτιο και τις οικογενειακές μερίδες στους εργαζόμενους στα υποκαταστήματα των επαρχιών, η Δ.Ε. ασχολείται και με άλλα ζητήματα που αφορούν τις δράσεις του συλλόγου τόσο σε θέματα που αφορούν την οργανωτική δομή του ΣΥΕΤΕ όσο και σε θέματα που αφορούν τις διώξεις σε βάρος μελών του ΣΥΕΤΕ λόγω της αντικατοχικής και αντιστασιακής τους δράσης.

Σε συνεδρίαση στις 27 Μαρτίου 1943 κυριαρχεί το θέμα των σωματειακών επιτροπών και ο τρόπος συσπείρωσης και οργάνωσης των μελών του ΣΥΕΤΕ με στόχο την όσο πιο ενεργή εμπλοκή τους στις δράσεις του. Χαρακτηριστικό της συζήτησης στην Δ.Ε. είναι και ο τρόπος ενεργοποίησης των γυναικών του ΣΥΕΤΕ στα πλαίσιά του και αυτό αποτυπώνεται στην απόφασή στη που λαμβάνεται στο

²³⁰ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ32Υ1Φ25, Επισιτισμός του Προσωπικού της ΕΤΕ και των οικογενειών του.

τέλος της συνεδρίασης. Απόφαση φανερά επηρεασμένη από τον τρόπο που το ΕΑΜ θεωρούσε τη γυναίκα ενεργό και ισότιμο μέλος των σωματείων και τη συμμετοχή της στα κοινά απαραίτητο στοιχείο της συλλογικής αντίστασης. Η συγκρότηση «των σωματειακών επιτροπών και της επιτροπής «γυναικών συναδέλφων» όπου ορίζονται και υπεύθυνοι των αντίστοιχων επιτροπών αποτελεί για εκείνη την εποχή πρωτοπόρο εξέλιξη, ιδιαίτερα για ένα σωματείο που μέχρι το 1941 θεωρούσε τη γυναίκα εργαζόμενο δεύτερης και τρίτης κατηγορίας, χωρίς ίσα δικαιώματα με τους άνδρες συναδέλφους της, γι' αυτό και η θέση της στην παραγωγή ή στις υπηρεσίες ήταν πάντοτε επικουρική και συμπληρωματική σε αυτή του άνδρα. Δακτυλογράφοι, γραμματείς, κατώτερο προσωπικό είναι μερικές από τις θέσεις εργασίας των γυναικών στην ΕΤΕ.²³¹

Ένα ξεχωριστό θέμα που αποτελεί αντικείμενο εκτεταμένης συζήτησης και ανησυχίας στην Δ.Ε. αφορά τις συλλήψεις μελών του ΣΥΕΤΕ από τις κατοχικές αρχές λόγω της συμμετοχής τους στην αντιστασιακή δράση

Στην συνεδρίαση της Δ.Ε. στις 20 Απριλίου 1944 για πρώτη φορά γίνεται λόγος για διαβήματα προς την «Επιτροπήν Διευθυντών δια την αποφυλάκισιν των κρατουμένων συναδέλφων»²³². Το θέμα αυτό θα απασχολήσει εκ νέου τη Δ.Ε. στη συνεδρίασή της στις 15 Ιουνίου 1944, αφού από ότι φαίνεται τα προηγούμενα διαβήματα δεν έφεραν αποτέλεσμα. Σε αυτή τη συνεδρίαση «...γίνονται συζητήσεις επί των μέτρων και διαβημάτων τα οποία δέον να γίνουν προς αποφυλάκισιν των συλληφθέντων συναδέλφων της Φιλοθέης. Ιδιαίτερα δε προς την κατεύθυνσιν της Διοικήσεως». Μερικοί σύμβουλοι και επιμελητές επιπλέον προσθέτουν «...ότι δέον να γίνουν ενέργειαι και διαβήματα και προς άλλας κατευθύνσεις επί του σκοπού της

²³¹ Πρακτικό συνεδρίασης 3 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 27/3/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²³² Πρακτικό συνεδρίασης 4 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 20/3/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

αποφυλακίσεως των συναδέλφων της Φιλοθέης, ιδιαίτερα σε συλλογικόν διάβημα προς τα πνευματικάς προσωπικότητας καθώς και προς όλους τους αρμοδίους».²³³

Ένα θέμα που απασχολεί την Δ.Ε. σε δύο συνεδριάσεις της είναι αυτό των παιδικών κατασκηνώσεων για τα παιδιά των υπαλλήλων της ΕΤΕ. Στις συνεδριάσεις στις 27 Μαΐου και 11 Ιουλίου του 1944 αποφασίζεται να γίνουν διαβήματα διαμαρτυρίας γιατί η διοίκηση δεν έχει κάνει τίποτα σχετικό με το θέμα αυτό φέρνοντας ως δικαιολογία ότι δεν έχουν βρεθεί σκηνές. «...εξακολουθεί να παραμένει, τούτο άλυτον λόγω κυρίως της μη εξεύρεσεως των σκηνών. Συνιστάται εντονωτέρα ενέργεια προς πραγματοποίησιν των παιδικών εξοχών.»²³⁴ Το θέμα αυτό συζητιέται στην συνεδρίαση αυτή με ιδιαίτερο τρόπο γιατί διαπιστώνεται ότι αρκετά παιδιά λόγω του υποσιτισμού και της αποβιταμίνωσης, που η περικοπή των συσσιτίων έχει δημιουργήσει, βρίσκονται σε προφυματικό στάδιο και χρειάζονται ξεκούραση και καλή διατροφή, κάτι που ελπίζουν ότι μπορούν να προσφέρουν οι κατασκηνώσεις.

Σε αντίθεση με τη διοίκηση της ΕΤΕ, ο ΣΥΕΤΕ για μια ακόμη φορά προχωρά σε αυξήσεις στο προσωπικό που απασχολεί στα γραφεία του.²³⁵

Τα Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ, του Ταμείου Υγείας και του Συνεταιρισμού επισκέφτηκαν τον διοικητή της ΕΤΕ και με υπόμνημα τους του παραθέτουν την οικονομική, επισιτιστική και υγιεινή κατάσταση υπαλλήλων της ΕΤΕ. Το αυτό υπόμνημα χωρίζεται σε 5 ενότητες. Η πρώτη αφορά το οικονομικό και επισιτιστικό πρόβλημα. Επισημαίνεται ότι παρά τη μερική αύξηση στους μισθούς αυτή δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τις μεγάλες ανάγκες που υπάρχουν και κάνει λόγο για καλύτερη αλλά και περισσότερη ποσότητα παροχής ειδών διατροφής και καλύτερη διανομή. Στη

²³³ Πρακτικό συνεδρίασης 7 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 15/6/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²³⁴ Πρακτικό συνεδρίασης 9 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 11/7/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²³⁵ Πρακτικό συνεδρίασης 10 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 24/7/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

δεύτερη δηλώνεται η μεγάλη ανάγκη που έχει το προσωπικό σε ρούχα και παπούτσια εν όψει χειμώνα. Στην τρίτη ενότητα αναφέρεται στην ανάγκη χορήγησης πιστώσεων στον Συνεταιρισμό που αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα των διοικήσεων των Τραπεζών. Στην τέταρτη γίνεται λόγος για την κατάσταση των υπαλλήλων στον τομέα της Υγείας όπου διαπιστώνεται η δραματική χειροτέρευσή της. Ο διοικητής της ΕΤΕ απαντά ότι αυτά τα θέματα αν δεν λυθούν από τις κυβερνητικές αρχές, δεν θα λυθούν από εκείνον. Αμφισβήτησε την εγκυρότητα των στοιχείων που παρουσίασε ο πρόεδρος του Ταμείου Υγείας λέγοντας ότι στους αρρώστους περιλαμβάνονται και υγιείς, κάτι που το αρνήθηκε ο πρόεδρος του Ταμείου. Η ένταξη στο μισθολόγιο όλων των γυναικών υπαλλήλων είναι το θέμα της επόμενης ενότητας. Ο λόγος που ανακινείται το θέμα αυτό είναι γιατί στο νέο μισθολόγιο εντάχθηκαν μόνο όσες γυναίκες ήταν ανώτεροι υπάλληλοι και αποκλείστηκαν αυτές των κατώτερων βαθμών. Η απάντηση του διοικητή ήταν να εξετάσει το θέμα.

Το Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ καταλήγει: « Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι τα σοβαρότερα των ζητημάτων μας, των οποίων η λύσις θα ανακούφιζε σημαντικώς το προσωπικόν, δεν ευρίσκονται εις την οδόν της επιλύσεως αλλά εις την περίοδον των σκέψεων και συσκέψεων, ενώ η οικονομική εξαθλίωσις βαδίζει τον σταθερόν δρόμον της επιδεινώσεως. Το Διοικητικόν Συμβούλιον θα συνεχίση τας προσπαθείας του δια την βελτιώσιν της θέσεως του προσωπικού, προς τούτο δε ζητεί την ενίσχυσιν πάντων.»²³⁶

Στο κλίμα τρομοκρατίας που προσπαθεί να επιβάλει η κατοχική κυβέρνηση μέσω των ταγμάτων ασφαλείας και σε συνεργασία με τις κατοχικές στρατιωτικές δυνάμεις, λίγες μόλις μέρες πριν από την απελευθέρωση, εντάσσεται και η απαγωγή του υπαλλήλου της ΕΤΕ Νίκου Γρομπού, στις 20 Σεπτεμβρίου 1944 από το κατάστημα

²³⁶ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ52

της ΕΤΕ που εργαζόταν ως εισπράκτορας Β΄τάξης, ο οποίος βρίσκεται δολοφονημένος στις 23 του ίδιου μήνα. Έχουν προηγηθεί όλο το προηγούμενο διάστημα μια σειρά από τρομοκρατικές και δολοφονικές, στρατιωτικού τύπου επιχειρήσεις, σε όλη την περιοχή της Αττικής. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα μπλόκα σχεδόν σε όλες τις συνοικίες της Αττικής (Κοκκινιά, Καλλιθέα, Δροργούτι, Καλογρέζα, Αιγάλεω, κ.ά.)

Στις 23 Σεπτεμβρίου 1944 γίνεται έκτακτη συνεδρίαση της Δ.Ε με αφορμή τη δολοφονία του υπάλληλου της ΕΤΕ Νίκου Γρουμπού. Αναφέρεται σχετικά: «... το Δ.Σ. επί τη θλιβεράν αναγγελίαν της δολοφονίας υπό οργάνων της Ειδικής Ασφάλειας του συναδέλφου Νίκου Γρουμπού, παρόντων όλων των μελών των κ.κ. συμβούλων και επιμελητών : ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ όπως ανακοινωθεί εν συγκεντρώσει του Πρ/κού η απάνθρωπη και με ανήκουστον αγριότητα δολοφονία του Συν/φου Γρούμπου αξιωθή δε από την Διοίκησιν της Τραπεζής όπως παραδωθούν οι δολοφόνοι προς παραδειγματικήν τιμωρίαν. Εκ παραλλήλου να γίνη διάβημα εκ μέρους όλων των κ.κ. τραπεζιτών και Συναδελφικού κόσμου προς την Κυβέρνησιν η οποία φέρει ακεραίαν την ευθύνην της πράξεως ταύτης.»²³⁷ Επίσης αποφασίζεται η επόμενη εργάσιμη μέρα θα είναι μέρα απεργίας ώστε το σύνολο του προσωπικού να παραβρεθεί στην κηδεία του Νίκου Γρουμπού.

Με το ίδιο θέμα ασχολείται και στη συνεδρίασή του και το Δ.Σ. της ΕΤΕ στις 9 Οκτωβρίου 1944, αρκετές μέρες από την δολοφονία του και τρεις μόλις μέρες πριν την απελευθέρωση στις 12 Οκτωβρίου 1944. Με απόφασή του καταδικάζει τη δολοφονία του Ν. Γρουμπού, σημειώνοντας το γεγονός ότι είχε προσληφθεί στην ΕΤΕ τον Μάιο του 1943 με βάση το νομοθετικό διάταγμα 1799/1943 περί προσλήψεων των αναπήρων πολέμου. Επίσης αναφέρεται στα διαβήματα που έκανε

²³⁷ Πρακτικό συνεδρίασης 12 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 23/9/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

στην Ειδική ασφάλεια για την απελευθέρωσή του, αφού σύμφωνα με τις μαρτυρίες απήχθη μέσα από την τράπεζα από ένοπλους ένστολους, αλλά μάταια αφού λίγες μέρες μετά βρέθηκε νεκρός στο Ζάππειο. Στη συνεδρίαση αυτή αναφέρεται και στο κλείσιμο των τραπεζών στις 25 Σεπτεμβρίου 1944, ημέρα της κηδείας του και στην παρουσία αντιπροσωπειών των στην κηδεία. Επίσης καλύπτει και τις δαπάνες της κηδείας του δολοφονηθέντος.²³⁸

Ένα άμεσο πρόβλημα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι υπάλληλοι εκείνη την εποχή ήταν αυτό της φυματίωσης. Σε μια έκθεση-κατάλογο του 1943 αναφέρονται 54 ονόματα υπαλλήλων της ΕΤΕ τα οποία είχαν φυματίωση. Φυματίωση αναφέρονται στην ίδια κατάσταση και 17 συγγενείς υπαλλήλων της ΕΤΕ, όπως επίσης και 18 συνταξιούχοι υπάλληλοι της ΕΤΕ.²³⁹

4.4 Τέλος της περιόδου κατοχής και αντίστασης. Οι αρχαιρεσίες του Οκτωβρίου του 1944 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1945.

Στις 8 Οκτωβρίου 1944 γίνεται η συνεδρίαση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ με την οποία τελειώνει η δράση του συλλόγου στη διάρκεια της κατοχής και της αντίστασης. Στη συνεδρίαση αυτή ο Πρόεδρος του ΣΥΕΤΕ προτείνει τη διάλυση της Δ.Ε. και την προκήρυξη αρχαιρεσιών για την ανάδειξη νέας Δ.Ε. με αφορμή την προφορική, όπως ισχυρίζεται, εντολή από την προσωρινή επιτροπή του Εργατικού Κέντρου Αθήνας. Λέει χαρακτηριστικά: « ... κατόπιν της διαβιβασθείσης προφορικής εντολής της Προσωρινής Επιτροπής του Εργατικού Κέντρου περί ενεργείας αρχαιρεσιών σε όλες τις συνδικαλιστικές οργανώσεις προτείνει όπως η Διοικούσα Επιτροπή του Συλλόγου υποβάλλει σύσσωμη την παραίτησίν της προς ανάδειξη νέου Διοκ. Συμβουλίου,

²³⁸ ΙΑΕΤΕ, Α59Σ2Υ1Β28

²³⁹ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ2Υ15Φ42, Κατάσταση φυματικών υπαλλήλων

όπερ αναβαπτιζόμενον εις την εμπιστοσύνην του προσωπικού αντιμετώπιση τους νέους αγώνας σθεναρά, οι οποίοι θα προκύψουν άμα τη απελευθέρωσει προς επίλυσιν των πολλών ζητημάτων του Προσωπικού.»²⁴⁰ Σε αυτή την πρόταση διαφωνεί ο σύμβουλος Χριστουδουλιάς λέγοντας ότι αμφιβάλει ότι υπάρχει τέτοια προφορική εντολή από το Ε.Κ.Α. Ο σύμβουλος Χριστουδουλιάς ήταν ο ένας από τους δύο συμβούλους της Δ.Ε. από την προηγούμενη θητεία που είχε επανεκλεγεί στις εκλογές τον Μάρτιο του 1944. Τελικώς παίρνεται απόφαση για την διενέργεια αρχαιρεσιών και συντάσσεται ανακοίνωση με αριθμό 24 προς τους εργαζόμενους της ΕΤΕ με περιεχόμενο ανάλογο με την τοποθέτηση του προέδρου στην Δ.Ε.

Στην ανακοίνωση που εκδίδεται την 8^η Οκτωβρίου 1944, με την οποία καλεί τα μέλη του ΣΥΕΤΕ σε έκτακτη Γ.Σ. με βάση την προφορική εντολή του ΕΚΑ, γίνεται σύντομη αναφορά στο προηγούμενο διάστημα της κατοχής και στο τέλος που απέχει μόλις λίγες ημέρες. Σημειώνεται η μεγάλης σημασίας πάλη των μελών και της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ και η συμβολή του στην συνολική και συλλογική αντίσταση του λαού κατά των κατακτητών. Τέλος, καλεί τα μέλη του συλλόγου στην έκτακτη Γ.Σ. ώστε να ανβαπτισθεί η εμπιστοσύνη τους στη Δ.Ε. αφού και τα θέματα που θα δημηργηθούν και θα τους απασχολήσουν, μετά την απελευθέρωση, θα είναι εξίσου σημαντικά με αυτά του προηγούμενου διαστήματος και θα χρειαστεί να αντιμετωπισθούν με νέους αγώνες.²⁴¹

Σχετικά με την απόφαση για την διενέργεια αρχαιρεσιών στα πρωτοβάθμια σωματεία φαίνεται ότι αυτή εντάσσεται στην διαδικασία που προκήρυξε η προσωρινή διοίκηση της ΓΣΕΕ και αφορούσε τις εκλογές στα σωματεία και την προετοιμασία για το 8ο συνέδριό της. Είχε προηγηθεί ανάληψη από την κεντρική επιτροπή του ΕΕΑΜ

²⁴⁰ Πρακτικό συνεδρίασης 13 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 8/10/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²⁴¹ ΙΑΣΥΕΤΕ. Α59Σ2Υ4Φ1, ΣΥΕΤΕ, Ανακοίνωσις υπ' αρ. 24, 8/10/1944,.

των καθκόντων ως προσωρινή διοίκηση της ΓΣΕΕ με στόχο να συγκληθεί το 8ο συνέδριο της.²⁴² Την ίδια εκτίμηση κάνει και ο Γ.Κ.Κουκουλές όπου σημειώνει ότι στις 18 Αυγούστου 1944 έγινε η μετατροπή της Κ.Ε. του ΕΕΑΜ σε προσωρινή διοίκηση της ΓΣΕΕ, γεγονός το οποίο νομιμοποιήθηκε και από την κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» με Υπουργό εργασίας τον Μ.Πορφυρογένη, στις 28 Νοεμβρίου 1944 με εντολή την προετοιμασία και διεξαγωγή του 8ου συνεδρίου της ΓΣΕΕ.²⁴³ Η λογική που κυριάρχησε εκείνη την χρονική περίοδο αλλά και η πολιτική τακτική του ΕΕΑΜ και του ΕΑΜ ήταν η κυριαρχία στα συνδικάτα ως αποτέλεσμα της αντιστασιακής προηγούμενης δράσης, κάτι το οποίο ανταποκρινόταν και στην παραγματικότητα και έγινε εμφανές με εκκωφαντικό τρόπο με τη κυριαρχία του στα πρωτοβάθμια συνδικάτα και Εργατικά Κέντρα λίγο αργότερα με τις εκλογές στα σωματεία αυτά.²⁴⁴ Αυτό καταδεικνύεται και με τη διατήρηση της ονομασίας και του τίτλου ΓΣΕΕ αντί για κάποιου άλλου, θέλοντας να διεκδικήσουν τη συνέχεια με το συνδικαλιστικό κίνημα στην προ Μεταξά εποχή. Ενδεικτική του γεγονότος του κλίματος ενότητας που επεδίωκε το ΕΕΑΜ σε αναλογία με την κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας», ήταν και η αναλογική σύνθεση της διοίκησης της ΓΣΕΕ, που αντικατροπίζε τις συνδικαλιστικές δυνάμεις εκείνης της εποχής και το κλίμα στην εν λόγω κυβέρνηση²⁴⁵.

Στις αρχαιρεσίες που έγιναν στις 21 Οκτωβρίου 1944, λίγες μέρες μετά την απελευθέρωση, αναδείχθηκε νέα Διοικητική Επιτροπή. Εκλέχθηκαν νέα πρόσωπα σε αυτήν την Δ.Ε. Ελάχιστοι είναι ίδιοι με την προηγούμενη. Έτσι λοιπόν εκλέγονται ως πρόεδρος ο Ι. Παπαλέτσος και αντιπρόεδρος Παρασκευάς Σιαμόπουλος. Ανάμεσά

²⁴² Θέος Κώστας, *Τα ελληνικά συνδικάτα στην πάλη ενάντια στο φασισμό και για την ανεξαρτησία τους*, Αθήνα, Εκδόσεις Ειρήνη, 4^η έκδοση συμπληρωμένη, 1978, σ.30-31

²⁴³ Κουκουλές Γ.Κ., *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις (1944-1948)*, Αθήνα, Εκδόσεις Οδυσσέας, 1995, σ.52-53

²⁴⁴ Μαριόλης Δημήτρης, *Η αδύνατη ταξική ανακωχή*, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ, 2015, σ.23.

²⁴⁵ Αυγουστήδης Άγγελος, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα κατά τη δεκαετία του '40 και τα περιθώρια της πολιτικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτης, 1999, σ.187-189.

τους δεν υπάρχουν επιφανή στελέχη του ΕΑΜικού πυρήνα στον ΣΥΕΤΕ, όπως ο Ευθυμίου, ο Μπάκας, ο Χαύτας. Από τις πηγές που υπάρχουν στο ΙΑΕΤΕ και στο ΙΑΣΥΕΤΕ δεν αποδεικνύεται η συμμετοχή τους ή μη στις εκλογές. Ίσως να «παραμέρισαν» για χάρη του κλίματος της «εθνικής ενότητας» που είχε επιλέξει ως γραμμή να ακολουθήσει το ΕΑΜ, τόσο στη συγκρότηση της κυβέρνησης όσο και στα συνδικάτα, με δεδομένο την κυριαρχία του σε αυτά.

Με την πρώτη απόφασή της στην συνεδρίαση της στις 23 Οκτωβρίου 1944, φροντίζει να δείξει την αλλαγή τακτικής και πολιτικής της απέναντι στην ΕΤΕ και τη διοίκησή της, επιστρέφοντας, στην προ του πολέμου πολιτική προσκόλλησης των συνδικάτων στην κυβερνητική και εργοδοτική γραμμή, εκφράζοντας περισσότερο τα συμφέροντα συντεχνίας παρά τη συμπίεση με άλλους εργαζόμενους, έστω των άλλων τραπεζών, γεγονός που είχε σφυρηλατηθεί στα χρόνια της κατοχής και της αντίστασης μέσω της ΕΣΤΟ και της κοινής αγωνιστικής τακτικής με ΕΚΑ και ΕΕΑΜ- ΓΣΕΕ.

Γράφει στην απόφασή της η νέα Δ.Ε.: « Η επιτροπή αισθάνεται επίσης την ανάγκη να διακηρύξει ότι: Είναι ανάγκη να αισθανθώμεν την συναδελφικήν αλληλεγγύην ως και τον ωραίον παλμόν των ευγενών παραδόσεων του Ιδρύματος , των οποίων δέον να γίνωμεν άξιοι θεματοφύλακες. Είναι ανάγκη να μας διακρίνη αντικειμενικότης, η ευγένεια ύφους, η ηρεμία της συζητήσεως, η ορθότης της σκέψεως και ο πόθος δια την βελτίωσιν της θέσεως μας.»²⁴⁶ Στη συνέχεια η Δ.Ε. εκθέτει τους σκοπούς με βάση τους οποίους εκλέχθηκε και για τους οποίους θα

²⁴⁶ Πρακτικό συνεδρίασης 1 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 23/10/1944 , ΙΑΣΥΕΤΕ

αγωνισθεί και για τους οποίους καλεί σε ενότητα την οικογένεια (Σ.Σ. το Ίδρυμα,ΕΤΕ) για την επιτυχία αυτών. Αναφέρει χαρακτηριστικά 14 σκοπούς²⁴⁷:

1. Μακριάν από την Τράπεζαν η πολιτική
 2. Πλήρης κατοχύρωσις των δικαιωμάτων...
 3. Τάξις, πειθαρχία, εργασία,και εξόρμησις δια την αναδιοργάνωσιν και ενίσχυσιν της Τραπέζης δια να δυνηθεί να προσφέρη τας υπηρεσίας της εις την ανόρθωσιν της Πατρίδας.
 4. Συμμετοχή των εργαζόμενων με δύο συμβούλους εις το Γενικόν Συμβούλιον της Τραπέζης.
 5. Ολοκλήρωσις του προγράμματος στεγάσεως του Προσωπικού της Τραπέζης.
 6. Εξυγιάνσις του Προσωπικού της Τραπέζης δι' εκκαθαρίσεως των από της κατοχής και εντεύθεν προσληφθέντων
 7. Απομάκρυνσις των αποδεδειγμένων επαγγελματικώς ανεπαρκών ως και των αναξίων λειτουργών της Τραπέζης
 8. Άμεσος λύσις του εκκρεμούς ζητήματος των ποιοτικών διακρίσεων
 9. Ευρύτερον πνεύμα κρίσεως εις το ζήτημα της μετατάξεως των θηλέων συναδέλφων
 10. Επιδίωξις δημιουργίας δια Νόμου θεσμού απονέμοντας δικαιοσύνην εις τους προσφεύγοντας εις τούτον Τραπεζιτικούς υπαλλήλους
 11. Μετεκπαίδευσις των υπαλλήλων της Τραπέζης
 12. Κατάργησις της πολυθεσίας
 13. Καθορισμός επιδόματος πολυετούς υπηρεσίας και
 14. Επανεκδόσις του συλλογικού μας οργάνου «ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΗ»
-

²⁴⁷ Πρακτικό συνεδρίασης 1 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 23/10/1944 , ΙΑΣΥΕΤΕ

Στην ανακοίνωση αρχών της Δ.Ε, μέσω του Προέδρου της Παπαλέτσου, διαπιστώνεται μια ολοφάνερη στροφή του σωματείο στην προ του πολέμου και κατοχής κατάσταση και πολιτική κατεύθυνση.

Στο πρώτο σημείο η φρασεολογία θυμίζει την εποχή Μεταξά και παίρνει σαφείς αποστάσεις από το πολιτικό γίνεσθαι της εποχής, επιστρέφει δηλαδή στη διαφύλαξη των συμφερόντων της συντεχνίας χωρίς να θέλει να παρεμβαίνει στα άμεσα πολιτικά πράγματα.

Στο τρίτο σημείο ουσιαστικά επανέρχεται η φυσιογνωμία του εργοδοτικού συνδικάτου το οποίο λειτουργεί ως μέλος της ευρύτερης οικογένειας του ιδρύματος, και θέτει στόχους που από τη φύση τους είναι υπόθεση της εργοδοσίας και στην προκειμένη περίπτωση της διοίκησης της ΕΤΕ. Σε συνεδρίασή της μάλιστα, η Δ.Ε. συγκροτεί «Επιτροπή Μελέτης Οικονομικής Δράσεως της Τραπέζης»²⁴⁸

Στο έβδομο σημείο ουσιαστικά το σωματείο διαφυλάττει τα συμφέροντα των μετόχων και της ΕΤΕ και όχι των υπαλλήλων και συναδέλφων αφού προτείνει το αποκεφαλισμό ουσιαστικά αυτών που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις τις τράπεζας και κρίνονται ανεπαρκείς, στα πλαίσια της πολιτικής της διοίκησης της τράπεζας για αποσυμφόρηση από το πλεονάζον προσωπικό, όπως χαρακτηρίζονται οι υπάλληλοι της τράπεζας που αυξάνουν το εργασιακό κόστος γι' αυτήν, σε μια ασταθή και αβέβαιη οικονομικά περίοδο για την ΕΤΕ. Με αυτόν τον τρόπο υλοποιείται η πολιτική της μείωσης μέσω της απόλυσης του «ανίκανου» προσωπικού. Όπως αιτείται την επιμόρφωση και την μετεκπαίδευση των υπαλλήλων με στόχο την βελτίωσή τους και σαφώς την διάθεσή τους στις υπηρεσίες της ΕΤΕ χωρίς να διευκρινίσει από ποιον θα γίνεται αλλά και από ποιον θα καλύπτεται το κόστος.

²⁴⁸ Πρακτικό συνεδρίασης 5 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 3/11/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

Με αυτά τα σημεία μεταβαίνουμε σε μια νέα εποχή του ΣΥΕΤΕ η οποία διαφοροποιείται από την αμέσως προηγούμενη εποχή και σαφώς αλλάζει-μεταστρέφει το πολιτικό, συνδικαλιστικό στίγμα του. Από σύλλογος οργάνωσης της αλληλεγγύης και της αντίστασης, από σύλλογος πρωτοπόρος στη μάχη της επιβίωσης και της οργάνωσης των απεργιών, μετατρέπεται σε ένα κλασικό προπολεμικό σωματείο συνδεδεμένο με την εκάστοτε κυβέρνηση, σωματείο συντεχνίας, προέκταση της εργοδοσίας και διαφύλαξης των συμφερόντων της.

Με αυτόν τον πολιτικό προσανατολισμό παρά την πρώτη του διακηρυκτική αξία «μακριά από την πολιτική», η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ θα προχωρήσει στις επόμενες συνεδριάσεις, αποφάσεις και δράσεις.

4.5 Οι συνεδριάσεις, οι αποφάσεις και οι δράσεις της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στο διάστημα Οκτώβριος 1944 έως Φεβρουάριος 1945. Το θέμα της εκκαθάρισης ή εξυγίανσης του προσωπικού.

Την περίοδο που εξετάζεται η δράση της Δ.Ε. επικεντρώνεται σε τρία θέματα. Τον ορισμό του διοικητή της ΕΤΕ, τα οικονομικά θέματα και διεκδικήσεις των υπαλλήλων της ΕΤΕ και μελών του ΣΥΕΤΕ και το θέμα της εκκαθάρισης του προσωπικού.

Διοικητής της ΕΤΕ και οικονομικά θέματα των υπαλλήλων της ΕΤΕ.

Στην πρώτη της συνεδρίαση μετά τις εκλογές αποφασίζει να επισκεφτεί τον υπουργό των οικονομικών της κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας» Αλ. Σβώλο και να του ζητήσει δύο πράγματα. Την πλήρωση της κενής θέσης διοικητή της ΕΤΕ και το

οικονομικό του προσωπικού της ΕΤΕ.²⁴⁹ Σε αυτήν την απόφαση διακρίνεται καθαρά η άμεση διασύνδεση της Δ.Ε. με την διοίκηση της ΕΤΕ. Από την μια μεριά θέτει αιτήματα που αφορούν αποκλειστικά τον τρόπο διοίκησης της τράπεζας, ενώ όσο αφορά το οικονομικό θέμα δεν απευθύνεται στην εργοδοσία δηλαδή στον διοικητή και γενική διοίκηση της ΕΤΕ αλλά στον αρμόδιο υπουργό της κυβέρνησης.

Ανάμεσα στα μέλη της Δ.Ε. δεν υπάρχει ομοφωνία σε επίπεδο που αφορά την ενημέρωση των μελών του ΣΥΕΤΕ αφού στη συνεδρίαση της Δ.Ε. στις 30 Οκτωβρίου 1944 δύο μέλη, ο Γιαννόπουλος και ο Θεοδωρίδης, διαπιστώνουν σοβαρή έλλειψη ενημέρωσης των μελών της Δ.Ε. σε σχέση με τις δράσεις της.²⁵⁰

Στις 31 Οκτωβρίου 1944 δημιουργείται μία αντιπαράθεση ανάμεσα στους απλούς υπαλλήλους της ΕΤΕ και στα διευθυντικά στελέχη της. Σε έκτακτη συνεδρίαση της η Δ.Ε. συζητάει το θέμα της καταβολής μισθού μόνο στους Διευθυντές της ΕΤΕ με τη λογιστική δικαιολογία έξοδα παράστασης ενώ το υπόλοιπο προσωπικό της τράπεζας δεν έχει πληρωθεί καθόλου, καθώς υπάρχει διοικητικό κενό που δημιουργεί πρόβλημα στη μισθοδοσία των υπαλλήλων. Μάλιστα η Δ.Ε. καταδικάζει το γεγονός και καλεί τους διευθυντές να επιστρέψουν τα ποσά ενώ δεν υιοθετεί την στάση πολλών υπαλλήλων της ΕΤΕ που σε μαζική παράσταση διαμαρτυρίας στα γραφεία του συλλόγου απαιτούν την απομάκρυνση των διευθυντών από τη τράπεζα, ουσιαστικά την απόλυσή τους, γιατί μια τέτοια κίνηση την χαρακτηρίζει πράξη αυτοδικίας.

Αποφασίζει, συγκεκριμένα, να κρατήσει μια ουδέτερη στάση χωρίς να παίρνει ξεκάθαρη θέση κάνοντας μόνο μια αναφορά στη στάση των διευθυντών στα χρόνια της κατοχής: «Ευθύς ως εγκατασταθή εν τη Τραπεζή η νέα Διοίκησης, το Συμβούλιον

²⁴⁹ Πρακτικό συνεδρίασης 2 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 25/10/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²⁵⁰ Πρακτικό συνεδρίασης 3 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 25/10/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

μας θέλει θέση υπόψιν αυτής εκ των πρώτων το ζήτημα των Διευθυντών της Τραπέζης, οίτινες δια της απασχολήσεως των κατά τας μαύρας ημέρας της κατοχής εις προσπαθείας Διοικητοποιήσεως και διευθυντοποιήσεως δεν εστάθησαν οι περισσότεροι εξ αυτών ικανοί να ανταποκριθούν εις τας εκ της θέσεως των επιβεβλημένας υποχρεώσεις των τόσον απέναντι της Τραπέζης όσον και απέναντι του Προσωπικού.»²⁵¹

Στις επόμενες συνεδριάσεις η Δ.Ε. ασχολείται με το θέμα του μισθολογίου. Στη συνάντηση του προέδρου του ΣΥΕΤΕ με τον υπουργό των οικονομικών ως μέλος της αντιπροσωπίας της ΕΣΤΟ εξασφαλίζεται ότι το μισθολόγιο των τραπεζικών υπαλλήλων θα είναι το ίδιο με αυτό των δημοσίων υπαλλήλων. Επειδή λόγω της μη πλήρωσης της κενής θέσης του Διοικητή της ΕΤΕ υπάρχει πρόβλημα στην καταβολή της μισθοδοσίας των υπαλλήλων, εξασφαλίζεται ότι αυτή θα γίνεται για όλους τους υπαλλήλους μέσω της χρηματοδότησης της ΕΤΕ από το κράτος. Η εξάρτηση του ΣΥΕΤΕ από τη διοίκηση της τράπεζας μεγαλώνει και αποκτά υλική υπόσταση εκτός από ιδεολογική αφού η διοίκηση της ΕΤΕ προχωρά σε «έκτακτην εισφοράν (στον ΣΥΕΤΕ) δραχμών (10) τρισεκατομμυρίων, προς κάλυψιν επειγουσών αναγκών».²⁵²

Οι εκκαθαρίσεις του προσωπικού

Με την πιο πάνω θέση για τους διευθυντές, που παίρνει η Δ.Ε., ανοίγει το θέμα των εκκαθαρίσεων των υπαλλήλων που είχαν προαχθεί και στα χρόνια της κατοχής. Πάλι το θέμα που προασπίζεται κυρίως και έχει ως αφετηρία είναι η προάσπιση των συμφερόντων της τράπεζας και δευτερευόντως τα συμφέροντα και εξ αντανάκλασεως των υπαλλήλων της ΕΤΕ. Το ότι αρνείται να υιοθετήσει και να ηγηθεί του αιτήματος της πλειοψηφίας των συναδέλφων υπαλλήλων της ΕΤΕ για απομάκρυνση των

²⁵¹ Πρακτικό συνεδρίασης 4 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 31/10/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²⁵² Πρακτικά συνεδρίασης 6,7 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 14-15/11/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

διευθυντών επιβεβαιώνει άμεσα όχι μόνο τον συντεχνιακό αλλά και την λογική της προάσπισης των συμφερόντων των μεγαλοστελεχών της ΕΤΕ. Επιστρέφει δηλαδή στην προ του πολέμου εποχή του συνδικαλισμού.

Σε αυτές τις συνεδριάσεις αποφασίζεται να προταθεί προς τη διοίκηση της ΕΤΕ «...ο καταρτισμός επιτροπής μελέτης εξυγίανσεως του Προσωπικού της Τραπέζης, της οποίας έργον θα είναι η υπόδειξις του τρόπου της εκκαθάρισεως των εκ της κατοχής και εντεύθεν προσληφθέντων ως και της απομακρύνσεως των αποδεδειγμένως επαγγελματικώς ανεπαρκών και των αναξίων λειτουργών της Τραπέζης»²⁵³.

Σε αυτό το σημείο και με αφορμή την πρόταση για τη συγκεκριμένη επιτροπή για την εκκαθάριση του προσωπικού υλοποιείται η πολιτική της ΕΤΕ των απολύσεων υπαλλήλων, ανεξάρτητα αν εμπλέκονται στο θέμα της εκκαθάρισης, πρέπει να τονιστεί ότι:

Πρώτον, αυτό γίνεται από το πρίσμα των συμφερόντων της τράπεζας ιδωμένης ως μιας οικογένειας και όχι με βάση για την δοσιλογική, αντισυναδελφική, προδοτική στάση των συγκεκριμένων υπαλλήλων της ΕΤΕ και για την οποία πρέπει να λογοδοτήσουν και

Δεύτερον, την ανάγκη για εξυγίανση από τα στοιχεία των δοσίλογων και συνεργατών με τις κυβερνητικές και κατοχικές δυνάμεις την επεκτείνουν και για υπαλλήλους που χαρακτηρίζονται «ανεπαρκείς και ανάξιοι για να είναι υπάλληλοι της Τραπέζης», χαρακτηρισμοί οι οποίοι είναι εντελώς ελαστικοί και μπορεί να αφορούν υπαλλήλους μη αρεστούς στη διοίκηση για διάφορους λόγους, ανάμεσά

²⁵³ Πρακτικό συνεδρίασης 7 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 15/11/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

τους και πολιτικούς, και φυσικά, στα πλαίσια της μείωσης του προσωπικού της τράπεζας που η διοίκηση επιθυμεί, για οικονομικούς λόγους.

Το θέμα της εκκαθάρισης θα αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης της Δ.Ε. πολλές φορές στο επόμενο διάστημα, θα τεθεί στη συνάντησή της με τον καθηγητή πανεπιστημίου Αθηνών Κ.Τριανταφυλλόπουλο, νέο διοικητή της ΕΤΕ από τις 15 Νοεμβρίου 1944, που ορίζει η κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας», μαζί με το μισθολογικό, του προσωπάρχη κ.ά. Το θέμα της εκκαθάρισης θα πάρει και διαφορετικό χαρακτήρα στη συνέχεια, ιδιαίτερα μετά τα Δεκεμβριανά.

Στη συνεδρίαση στις 22 Νοεμβρίου 1944 αποφασίζεται η συγκρότηση της «Επιτροπής Εξυγιάνσεως του Προσωπικού» μόνο από μέλη του ΣΥΕΤΕ με συμβουλευτικό προσανατολισμό και στόχο να υποβάλει, η Δ.Ε., στη διοίκηση της ΕΤΕ, συγκεκριμένες προτάσεις χωρίς όμως να αποτελεί η συγκεκριμένη επιτροπή, επιτροπή κρίσης του προσωπικού.²⁵⁴

Στη συνέχεια, η Δ.Ε. για μια ακόμη φορά υποκαθιστά την εργοδοσία και διατυπώνει άποψη σχετικά με τα ανώτερα στελέχη της ΕΤΕ. Αυτή τη φορά κάνει αναφορά για τον τρόπο που πρέπει να αποκατασταθούν τα ανώτερα στελέχη (διευθυντές, υποδιευθυντές, τμηματάρχες) της ΕΤΕ που εκδιώχθηκαν από τη θέση τους στη διάρκεια της κατοχής με στόχο την εφαρμογή της ιεραρχίας και της πειθαρχίας στην ΕΤΕ.²⁵⁵

Το ζήτημα που εγείρεται είναι ότι το σωματείο, στο πλαίσιο της πειθαρχίας και της ιεραρχίας που το ίδιο αποδέχεται ότι οφείλει να πάρει, δεν διεκδικεί την αποκατάσταση όλων των υπαλλήλων που εκδιώχθηκαν, με οποιονδήποτε τρόπο,

²⁵⁴ Πρακτικό συνεδρίασης 9 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 22/11/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²⁵⁵ Ο.π.

(δυσμενείς μεταθέσεις, αλλαγή τόπου εργασίας) ως οφείλει να απαιτήσει, αλλά την επάνοδο κάποιων μεγαλοστελεχών που διώχθηκαν από τις κατοχικές αρχές.

Η απόφαση, για την πρόταση συγκρότησης της συγκεκριμένης επιτροπής αναβάλλεται γιατί υπάρχει διαφορετική προσέγγιση του θέματος από τον σύμβουλο Βασίλειο Γιαννόπουλο. Σε επιστολή του που διαβάζεται στη συνεδρίαση της Δ.Ε. στις 23 Νοεμβρίου 1944, διότι ο ίδιος απουσιάζει από αυτή λόγω κωλύματος, αρχικώς διατυπώνεται καθαρά ότι η προσπάθεια εκκαθάρισης εντάσσεται στην πολιτικής της τράπεζας για αποσυμφόρηση του προσωπικού. «...η εκκαθάρισις ή η εξυγιάνσις – έχουσα και την έννοιαν ή μάλλον το σωστόν της αποσυμφορήσεως–του προσωπικού της τραπεζής δι’ απομακρύνσεως...»²⁵⁶ Στη συνέχεια, ο Β. Γιαννόπουλος χωρίς να παρεκκλίνει από τη γενικότερη πολιτική τακτική της Δ.Ε., που βρίσκεται προσκολλημένη στη διοίκηση και στην «οικογένεια» της ΕΤΕ, προτείνει τον τρόπο και τους στόχους της λειτουργία της επιτροπής. Ο τρόπος που προτείνει διαφέρει από αυτόν της Δ.Ε. στο ότι, σύμφωνα με τον Β. Γιαννόπουλο, ο ΣΥΕΤΕ πρέπει να καλέσει τους συναδέλφους να καταγγείλουν όλους εκείνους που στη διάρκεια τις κατοχής συνεργάστηκαν με τις κατοχικές αρχές, συμπεριλαμβανομένων όλων των υπαλλήλων και όλων των βαθμών, να καταρτίσει και να προτείνει στη διοίκηση της τράπεζας συγκεκριμένα ονόματα προς εκκαθάριση. Το κρίνει αυτό αναγκαίο και πιστεύει δε ότι δεν πρέπει να υπάρχει διαχωρισμός και ξεχωριστές επιτροπές μεταξύ των διευθυντών και των άλλων υπαλλήλων γιατί αυτό θα καθυστερήσει και θα τους κατηγορήσουν για «...λύσεις εκ των ενόντων», εις αποφάσεις μεμψιμοιρίας οι οποίαι θα τείνωσιν εις το χαντάκωμα του ζωτικής δια την Τράπεζαν και μεγίστην δια το προσωπικόν ηθικής σημασίας ζητήματος τούτου, κυνδινεύοντες να χαρακτηρισθώμεν και ως πολιτικοί απατεώνες, ως συγκρότημα που

²⁵⁶ Πρακτικό συνεδρίασης 10 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 23/11/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

εκολούσαμεν μίαν επιδίωξιν, ένα σκοπόν, έναν πόθον, του προσωπικού, χωρίς τη στιγμήν της πραγματοποιήσεως του...»²⁵⁷ Η πλειοψηφία της Δ.Ε. απορρίπτει την πρόταση του Γιαννόπουλου, όπως απορρίπτει και προτάσεις για το ίδιο θέμα και των συμβούλων Π.Μαρίνου, Παρασκευά Σιαμόπουλο και Παναγιώτη Γεωργιάδη.

Την τελική της πρόταση προς τη διοίκηση, η Δ.Ε την παίρνει στις 27 Νοεμβρίου 1944, απουσιάζουν οι σύμβουλοι Β. Γιαννόπουλος και Π.Μαρίνος. Συντάσσει ένα εξασέλιδο δακτυλογραφημένο κείμενο προς τον διοικητή, που στο εισαγωγικό σημείωμα της απόφασης αναφέρει και στο είδος των επιτροπών που προτείνει η ίδια. « Κατόπιν μακράς συζητήσεως αποφασίζεται όπως, δι' υπομνήματος, ζητηθεί, από την Διοίκησιν η συγκρότησις, το ταχύτερον δυνατό Επιτροπή εις την οποίαν να εκπροσωπηθή και ο Σύλλογος και η οποία θα επιληφθεί του ζητήματος των Διευθυντών, αφού δε επιτευχθή η λύσις του ζητήματος τούτο να ζητήση δι' ετέρας επιτροπής την εξυγίανσιν του υπολοίπου προσωπικού»²⁵⁸. Στην προσπάθειά της η Δ.Ε. να πείσει τη διοίκηση για τη συγκρότηση της κοινής επιτροπής επιχειρηματολογεί λέγοντας: « Αι κατηγορίαι αύται (αναφέρεται για τη συνεργασία διευθυντών με τις κατοχικές αρχές προς ίδιον όφελος), συντεινούσης και της γενικής κακοδαιμονίας υφ' ης το προσωπικόν κατείχετο, έλαβον τοιαύτην έκτασιν ώστε δεν είναι υπερβολή αν είπωμεν ότι εξέπεσε παν ίχνος σεβασμού του προσωπικού προς τους Διευθυντάς, κατερρακώθη το κύρος του βαθμού και του θεσμού του Συμβουλίου των Διευθυντών και κατελύθη τελείως η ιεραρχία και η πειθαρχία, στοιχεία απαραίτητα δια την πρόοδον παντός Οργανισμού, ίδια δε του μεγέθους της Εθνικής Τραπέζης»²⁵⁹. Και σε άλλο σημείο αναφέρει: «...ο ημέτερος Σύλλογος, έχων πλήρη επίγνωσιν της σημερινής θέσεως της Τραπέζης, ...φρονεί ότι δεν είναι δυνατόν και η

²⁵⁷ Ο.π.

²⁵⁸ Πρακτικό συνεδρίασης 11 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 27/11/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

²⁵⁹ Ο.π.

πλέον φιλότιμος και η πλέον εντατική εργασία του προσωπικού να έχει την επιβαλλόμενη εκ των περιστάσεων απόδοσιν αν δεν επαναφερθή η τάξις και η πειθαρχία, η ιεραρχία και ο αλληλοσεβασμός.»²⁶⁰

Στην ίδια συνεδρίαση και σε διαφορετικό φαινομενικά θέμα συζητείται η καταγγελία του αντιπροέδρου του σωματείου των κλητήρων και εισπρακτόρων Τσάκωνα «...ότι ο Β. είναι καταδότης Ελλήνων εις τα Γερμανικά Ες-Ες και ότι συνεπώς δεν είναι επιτετραμένον εις τον σύλλογον, κατόπιν τοιαύτης καταγγελίας να αναμιχθή εις την υπόθεσιν της συλλήψεως του Βέημου παρά της Πολιτοφυλακής του ΕΑΜ ήτις κατά πληροφορίας του κ. Γιαννόπουλου παρέδωσε (Σ.Σ. ο αντιπρόεδρος Τσάκωνας) τούτον τελικώς εις τα Ελληνικάς αρχάς.»²⁶¹

Από τη στάση τη Δ.Ε. σε αυτό το θέμα γίνεται κατανοητό ότι η οποιαδήποτε πλέον σχέση του ΣΥΕΤΕ με τον ΕΛΑΣ- ΕΑΜ έχει διακοπεί και προτιμούν να «παραδώσουν» τον συλληφθέντα, για συνεργασία, υπάλληλο στις αρχές ασφαλείας και όχι στον ΕΛΑΣ-ΕΑΜ που η τιμωρία και λογοδοσία του ήταν σίγουρη, με βάση την μέχρι τότε τακτική του. Το γεγονός αυτό δείχνει και τον τρόπο που αντιλαμβάνονται όταν προτείνουν κοινή επιτροπή με τη διοίκηση για την εξυγίανση του προσωπικού και δη των διευθυντών, παρά τα μεγάλα λόγια που φέρουν ως επιχειρήματα.

4.6 Η απόρριψη του αιτήματος για κοινή επιτροπή εκκαθάρισης από τη διοίκηση της ΕΤΕ

Στη συνεδρίαση της Δ.Ε. στη 1 Δεκεμβρίου 1944 γίνεται ενημέρωση από τον πρόεδρο για τη συνάντησή της με τον διοικητή της ΕΤΕ σχετικά με το θέμα των

²⁶⁰ Ο.π.

²⁶¹ Ο.π.

εκκαθαρίσεων. Σε αυτή τη συνεδρίαση λείπει για μια ακόμη φορά ο σύμβουλος Β.Γιαννόπουλος, που όπως αναφέρθηκε πιο πάνω είχε διαφορετική προσέγγιση για το θέμα της εκκαθάρισης και η σχετική του πρόταση μειοψήφησε στην Δ.Ε. με πιθανό αποτέλεσμα την αποχή του στο σχετικό θέμα.

Ο διοικητής απορρίπτει το αίτημα της Δ.Ε. για κοινή επιτροπή εκκαθάρισης των διευθυντών με το επιχείρημα ότι δεν υπάρχει σχετικό νομοθέτημα και δεν μπορεί η ΕΤΕ να ξεκινήσει πρώτη ένα τέτοιο μέτρο. Η Δ.Ε. επιμένει ότι στην ΕΤΕ υπάρχουν περιπτώσεις που δεν μπορούν να περιληφθούν στο νομοθέτημα αλλά είναι απαραίτητο να προχωρήσουν και στην εκκαθάριση αυτή γιατί θα βοηθήσουν στην δημιουργία τάξης και πειθαρχίας στο εσωτερικό της ΕΤΕ και εντέλει θα αποβεί σε όφελος της ΕΤΕ.

Η Δ.Ε. τονίζει στη συζήτηση ότι δεν έχει στοιχεία γι' άτομα αλλά μόνο μια τέτοια κοινή επιτροπή θα μπορούσε να συλλέξει τα ανάλογα στοιχεία. Ο διοικητής προθυμοποιείται να δεχθεί τις όποιες προσωπικές αναφορές, γραπτές ή προφορικές, του συλλόγου για τις ευθύνες των διευθυντών. Ο σύλλογος αναφέρει στον διοικητή ότι για να συλλέξει στοιχεία θα έπρεπε να καλέσει του υπαλλήλους της ΕΤΕ να του καταγγείλουν ανάλογες περιπτώσεις γεγονόσ που «...τον δημιουργηθησόμενον σάλον και τας συνεπείας του η Διοικητική Επιτροπή έχη υποχρέωση να θέση υπόψιν της Διοικήσεως , ίνα και η Διοίκησης αποφανθή εάν είναι, ως πιστεύομεν, προτιμωτέρα η συγκρότησις της εν των υπομνήματι προτεινόμενης επιτροπής ή ανάληψις πρωτοβουλίας εκ μέρους του Συλλόγου με τους αναφερθέντας κινδύνους διασαλεύσεως της τάξεως.»²⁶² Στη συνέχεια ο διοικητής λέει ότι «...επ' ουδενί λόγω επιθυμεί να ίδη τον Σύλλογον ανακριτήν ή εισαγγελέα, αλλ' ότι είναι πρόθυμος να

²⁶² Πρακτικό συνεδρίασης 12 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 1/12/1944, ΙΑΣΥΕΤΕ

εξετάση αυτοπροσώπως πάσαν κατηγορίαν κατά των διευθυντών την οποίαν έχει υπ' όψιν του σήμερον ή θα έχει τυχόν εις το μέλλον η Διοικητική Επιτροπή.»²⁶³

Τελικά και οι δυο πλευρές συμφώνησαν να αφήσουν τον διοικητή για «.. μικρόν διάστημα να σκεφτή το ζήτημα καλύτερον και το σπουδαιότερον δι' ημάς να ανταλλάξωμεν της επί του ζητήματος σκέψεις μας έχοντες υπ' όψιν και τας εκτεθείσας γνώμας του κ.Διοικητού επί ενός τόσου μεγάλου ζητήματος.»²⁶⁴

Αυτή η συζήτηση στη Δ.Ε. αλλά και η επικοινωνία αυτής με τη διοίκηση της τράπεζας γίνεται σε μια περίοδο όπου ήδη έχει ξεκινήσει η γενικότερη συζήτηση περί εκκαθάρισης των δημόσιων υπηρεσιών από τους συνεργασθέντες με τις κατοχικές αρχές και ανάμεσα σε δύο συντακτικές πράξεις, τη συντακτική πράξη υπ' αρ. 1, «Περί επιβολής ποινικών κυρώσεων κατά των συνεργασθέντων μετά του εχθρού» στις 6 Νοεμβρίου 1944 και της συντακτικής πράξης υπ' αρ. 6, γνωστή ως Νόμος “Περί δοσιλόγων” για το ίδιο ζήτημα, που καταργεί την συντακτική πράξη 1. Κι όλα αυτά στο πνεύμα της συμφωνίας του Λιβάνου τον Μάιο του 1944 για καταδίκη των “προδοτών της Πατρίδος” και την επιβολή κυρώσεων σ’ αυτούς.»²⁶⁵

Η συζήτηση περί τιμωρίας των προδοτών και των δοσίλογων άρχισε πολύ πριν, τον Ιανουάριο του 1942 στο Λονδίνο, όπου η διασυμμαχική συνδιάσκεψη πήρε σχετική απόφαση, με στόχο αφ' ενός να ενθαρρύνει τους λαούς που ήταν υπό κατοχή στην αντίσταση του κατά του κατακτητή και αφ' ετέρου να προειδοποιήσει τις κατοχικές κυβερνήσεις, οι οποίες συνεργάζονταν με τις κατοχικές δυνάμεις, ότι δεν θα μείνουν ατιμώρητες μετά τη λήξη του πολέμου. Αυτή τη θέση υιοθέτησε και η

²⁶³ Ο.π.

²⁶⁴ Ο.π.

²⁶⁵ Προκόπης Παπαστράτης, «Η εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών στην Ελλάδα στις παραμονές του εμφύλιου πολέμου» στο «Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949», ΟΛΚΟΣ, γ' έκδοση 2002, σ.49

κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» τον Μάιο του 1944, στο συνέδριο του Λιβάνου.²⁶⁶ Βέβαια, το μεγάλο ζήτημα που δημιουργόταν ήταν αν υπήρχε πολιτική βούληση της συγκεκριμένης κυβέρνησης να τιμωρήσει όντως τους προδότες και τους δοσίλογους. Στη συνέχεια και από τα ψηφίσματα που θέσπισε η κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» του Γ. Παπανδρέου μετέτρεψε την «τιμωρία των προδοτών», αφού πρώτα θεώρησε ότι υπάρχουν σχετικές λίγες περιπτώσεις προδοσίας, σε «τιμωρία των συνεργασθέντων μετά του εχθρού». Μόνιμος στόχος της κυβέρνησης Παπανδρέου ήταν η αποδοχή από τον λαό και η νομιμοποίηση στη συνείδησή του της κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας». Επομένως, η όποια πράξη έκανε για το θέμα αυτό εξυπηρετούσε τον πιο πάνω στόχο. Τα Δεκεμβριανά και οι εξελίξεις αργότερα έδωσαν την ευκαιρία στις επόμενες κυβερνήσεις να μιλήσουν για εκκαθάριση του δημόσιου βίου και σε αυτήν την εκκαθάριση να συμπεριλάβουν και του μετέχοντες στη «στάση». Βέβαια ο στόχος και σε αυτές τις κυβερνήσεις παραμένει ο ίδιος, η νομιμοποίηση στις συνειδήσεις του λαού μια δημοκρατικής κυβέρνησης, η οποία τιμωρεί και του μεταξικούς και στους συνεργάτες με τον εχθρό, αλλά και τους επικίνδυνους στασιαστές.²⁶⁷

Λίγες μέρες μετά τα Δεκεμβριανά, στη συνεδρίαση του Δ.Σ. της ΕΤΕ ο διοικητής Κ. Τριανταφυλλόπουλος, ενημερώνει τους συμβούλους επί του θέματος της εκκαθάρισης λέγοντας ότι ήταν έτοιμη η ρύθμιση δια νόμου αλλά «η εκραγείσα στάσις ανέκοψεν και το μέτρο ταύτο»²⁶⁸. Τα μέτρα, ανάμεσα σε άλλα, που προβλέπονταν ήταν τα εξής:

²⁶⁶ Προκόπης Παπαστράτης, στο «Μετά τον πόλεμο», Mark Mazower (επιμέλεια), «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου μετά την Απελευθέρωση», Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003, σ.73

²⁶⁷ Προκόπης Παπαστράτης, στο «Μετά τον πόλεμο», Mark Mazower (επιμέλεια), «Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου μετά την Απελευθέρωση», Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003, σ.74-76

²⁶⁸ΙΑΕΤΕ, Α1Σ32Υ1Φ25

Α. Η ακύρωση των προαγωγών των δεκατριών διευθυντών, που έγιναν επί Μερκούρη, και επαναφορά τους στις θέσεις που κατείχαν χωρίς να χάνουν τις αποδοχές τους.

Β. Αυτοδίκαιη απόλυση με τη δημοσίευση του σχετικού νόμου των 335 υπαλλήλων που προσελήφθησαν στη διάρκεια της κατοχής.

Γ. «...υπολείπεται η ρύθμιση του ζητήματος των λεγόμενων δοσιλόγων υπαλλήλων, εφ' όσον θα υπήρχον σοβαρά στοιχεία.... Ούτοι θα ήγοντο υφ'ημών εις το πειθαρχικόν συμβούλιον, προ του οποίου θα ήτο απεριόριστον το δικαίωμα της απολογίας και προσκομιδής μέσων υπεράσπισεως διότι την επιβολήν ποινών πειθαρχικών, έστω και εις ταραγμένας περιόδους, εις ανθρώπους αναπολογήτους κατά το βυζαντινόν σύστημα της απολύτου δεσποτείας το ευρίσκω τελείως απαράδεκτον δια την εποχή μας.»²⁶⁹

4.7 Η περίοδος λίγο μετά τα Δεκεμβριανά

Στην πρώτη συνεδρίαση μετά τα Δεκεμβριανά, στις 4 Ιανουαρίου 1945, η Δ.Ε. δεν είναι πλήρης, γιατί απουσιάζουν μέλη τους και ανάμεσά τους ο Πρόεδρος Παπαλέτσος με την δικαιολογία ότι κατοικούν σε ελασσοκρατούμενες περιοχές και είναι δύσκολο να προσέλθουν στη συνεδρίαση. Παρόλα αυτά με την εισήγηση του αντιπροέδρου Σιαμόπουλου παίρνουν ορισμένες αποφάσεις που επιβεβαιώνουν τον πολιτικό προσανατολισμό της Δ.Ε. στην περίοδο που αναφερόμαστε. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται είναι σχετικές με την αντιΕΑΜική δράση. Δημιουργείται μια επιτροπή από συμβούλους της Δ.Ε. με στόχους:«...1) Όπως μεριμνήσωσιν παρά τω

²⁶⁹ Ο.π.

Διεθνή Ερυθρώ Σταυρώ δια την αναζήτησιν ομήρων συλληφθέντων υπό του ΕΛΑΣ συναδέλφων και εξετάσουν την δυνατότητα της περιθάψεως τούτων ή την οπωσδήποτε εξυπηρέτησιν των.2) Ανατίθεται ...(ονόματα συμβούλων Δ.Ε.) όπως εκπροσωπήσωσιν τον σύλλογον εις την συγκέντρωσιν των Τραπεζικών υπαλλήλων εις τα γραφεία της ΕΔΑ(;) με θέμα την διά ψηφίσματος αποκήρυξιν του στασιαστικού κινήματος...»²⁷⁰

Οι συνεδριάσεις της Δ.Ε. τον μήνα Ιανουάριο είναι συχνές, σχεδόν καθημερινές και αφορούν το πώς θα αντιμετωπισθούν οι μετέχοντες υπάλληλοι της τράπεζας, συνάδελφοι τους, στα Δεκεμβριανά με την πλευρά του ΕΑΜ. Έτσι και κάτω από αυτό το πρίσμα, στη συνεδρίαση στις 8 Ιανουαρίου 1945 ο Πρόεδρος του ΣΥΕΤΕ σε εισήγησή του, προτείνει να αποφασίσει η Δ.Ε. να ζητήσει, από τις αρχές, την παραδειγματική τιμωρία για τους υπαλλήλους της ΕΤΕ που μετείχαν στα Δεκεμβριανά με την πλευρά του ΕΑΜ, χαρακτηρίζοντάς τους «νέους δοσίλογους.»²⁷¹ Πλέον και με αυτή του την απόφαση η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ σφραγίζει ξεκάθαρα την αντίθεσή του με το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και τίθεται ως αντίπαλος.

Η Δ.Ε. γίνεται ακόμη πιο σκληρή απέναντι στους συναδέλφους της, υπαλλήλους της ΕΤΕ. Υιοθετεί θέσεις που αργότερα θα συναντήσουμε στο Θ΄ ψήφισμα «Περί εξυγιάνσεως των δημοσίων υπηρεσιών», στις 28 Αυγούστου 1946 . Συγκεκριμένα στη συνεδρίαση στις 9 Ιανουαρίου 1945 μετά από εισήγηση του προέδρου Παπαλέτσου αποφασίζεται ότι μόλις ανοίξουν τα καταστήματα της ΕΤΕ, μετά το τέλος των συρράξεων, μπορεί να προσέλθουν για εργασία υπάλληλοι που μετείχαν ενεργά στο πλευρό του ΕΑΜ κατά τη διάρκεια της «ανταρσίας» κατά του κράτους και επειδή η παρουσία τους μπορεί να προκαλέσει την οργή και την αγανάκτηση

²⁷⁰ Πρακτικό συνεδρίασης 13 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 4/1/1945 , ΙΑΣΥΕΤΕ

²⁷¹ Πρακτικό συνεδρίασης 14 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 8/1/1945 , ΙΑΣΥΕΤΕ

όσων, κατά την Δ.Ε., υπέστησαν βλάβες από αυτούς, τους συστήνει να μην προσέλθουν μέχρι να αποσαφηνισθεί για τον καθένα ξεχωριστά, ποια ήταν η θέση του στη διάρκεια των γεγονότων. Μάλιστα, ζητά από τη διοίκηση της ΕΤΕ, ανεξάρτητα από τα μέτρα που θα πάρει η Πολιτεία για αυτούς του υπαλλήλους, να λάβει διοικητικά μέτρα όχι μόνο γι' αυτούς τους υπαλλήλους που μετείχαν ενεργά στη πλευρά του ΕΑΜ αλλά και για αυτούς που με οποιονδήποτε τρόπο βοήθησαν την «ανταρσία» και έγιναν η αιτία στο να συλληφθούν υπάλληλοι της ΕΤΕ από τον ΕΛΑΣ.²⁷²

Σε αυτό το σημείο η Δ.Ε. προχωρά ακόμη πιο σκληρά και προτρέπει του διευθυντές των τμημάτων να καταρτίσουν κατάλογους ονομάτων με συναδέλφους που μετείχαν στα Δεκεμβριανά με την πλευρά του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, γιατί εκείνη δεν μπορεί να γνωρίζει τον ακριβή αριθμό αυτών.²⁷³

Η θέση αυτή της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ προλαμβάνει ακόμη και τη διοίκηση της ΕΤΕ αλλά προλαμβάνει ακόμη και το ίδιο το κράτος σε ότι αφορά τους υπαλλήλους της ΕΤΕ που μετείχαν στα Δεκεμβριανά από την πλευρά του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Το κράτος παρεμβαίνει για το ίδιο το ζήτημα με τη συντακτική Πράξη 25, στις 22 Μαρτίου 1945, που αποβλέπει στην εκκαθάριση του κρατικού μηχανισμού από αυτούς που συμμετείχαν ή συνήργησαν στην εκδήλωση της «στάσεως της 3^{ης} Δεκεμβρίου 1944»²⁷⁴. Ένα νομοθέτημα, που οι διατάξεις του εφαρμόζονται με ιδιαίτερη αυστηρότητα και αφορά τις διώξεις των αριστερών και γενικότερα την προετοιμασία και εξοπλισμό του νομικού οπλοστασίου που αφορά τη δράση εναντίον του κράτους.

²⁷² Πρακτικό συνεδρίασης 15 Δ.Ε. ΣΥΕΤΕ, 9/1/1945, ΙΑΣΥΕΤΕ

²⁷³ Ο.π.

²⁷⁴ Προκόπης Παπαστράτης, «Η εκκαθάριση των δημοσίων υπηρεσιών στην Ελλάδα στις παραμονές του εμφύλιου πολέμου» στο «Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949», ΟΛΚΟΣ, γ' έκδοση 2002, σ.49

Η όλη στάση της Δ.Ε. αλλά κυρίως οι λόγοι για τους οποίους κατηγορούνται οι «στασιαστές» παραπέμπει στο Γ' ψήφισμα που εκδίδεται, περισσότερο από ένα χρόνο μετά, στις 18 Ιουνίου 1946, όπου όχι μόνο τιμωρείται η ενεργός συμμετοχή αλλά και η οποιαδήποτε σχέση με ενέργειες που χαρακτηρίζονται ως ενέργειες κατά του κράτους.

Στις δύο επόμενες συνεδριάσεις της μέχρι το τέλος του Ιανουαρίου του 1945 (Πρακτικό συνεδρίασης 16, 22 Ιανουαρίου 1945 και πρακτικό 17, 29 Ιανουαρίου 1945) η Δ.Ε. ασχολείται με την συγκρότηση δύο επιτροπών για την διερεύνηση των συναδέλφων που έχουν υποστεί ζημιές από τους «στασιαστές» και την ενίσχυση βοηθήματος με χορήγηση αυτών. Μάλιστα σε αυτή τη διερεύνηση προτείνεται να περιλαμβάνονται και συνάδελφοι που υπέστησαν ζημιές κατά την περίοδο της κατοχής και με αυτό τον τρόπο η Δ.Ε. ταυτίζει τις κατοχικές αρχές και κυβερνήσεις με αυτούς, που στα Δεκεμβριανά μετείχαν στην πλευρά του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, εξού και ο χαρακτηρισμός αυτών ως «νέοι δοσίλογοι». Ένας χαρακτηρισμός που εντάσσεται στο συνολικό κλίμα μισαλλοδοξίας που καλλιεργείται εκείνη την περίοδο και προετοιμάζει την επόμενη εποχή, όπου η δίωξη των κομμουνιστών, των μελών του ΕΑΜ, του ΕΛΑΣ, αυτών που έδρασαν όλη την προηγούμενη περίοδο κατά των κατοχικών αρχών και κυβερνήσεων, κατά των ταγμάτων ασφαλείας, κατά των Άγγλων και μετέπειτα Αμερικάνων, θα βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη της λευκής τρομοκρατίας και ενός μετεμφυλιακού κράτους.

Λίγες μέρες αργότερα, στην απολογιστική συνέλευση του ΣΥΕΤΕ, ο πρόεδρος Παπαλέτσος επισφραγίζει την πολιτική στροφή του ΣΥΕΤΕ και επιχαίρει αυτής, όπως επίσης θεωρεί ότι δικαιώθηκε με τις αρχές τις οποίες έθεσε σε λειτουργία από τις 21 Οκτωβρίου 1944 που εκλέχθηκε η Δ.Ε. της οποίας ήταν πρόεδρος. Αναφέρει συγκεκριμένα: «...η συνεχής τάσις για πολιτικολογία , η κληρονομιά της Κατοχής

και ο επηρεασμός των διοικούντων (εκείνη την εποχή) από εξουπηρεσιακές απόψεις συνετέλεσαν ώστε να παρεκκλίνει ο ΣΥΕΤΕ του σκοπού του.»²⁷⁵ Φυσικά και αναφέρεται στην περίοδο που την διοίκηση του ΣΥΕΤΕ είχαν επικρατήσει οι αντιστασιακοί του ΕΑΜ και έθεταν ζητήματα ευρύτερα και πιο πολιτικά και διεύρυναν το πλαίσιο των αιτημάτων. Από τη συντεχνία των συμφερόντων μεγαλοστελεχών και διευθυντών που προωθούσε, στα αιτήματα και διεκδικήσεις για όλους τους εργαζόμενους στην ΕΤΕ ανεξάρτητα βαθμού και θέσης. Συνεπώς κατακρίνει τη σχέση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ την περίοδο 1942-1944 με την αντίσταση και ειδικότερα με το ΕΑΜ.

Στην ίδια ομιλία του, ο πρόεδρος, συνεχίζει στην ίδια αντίληψη: «...οι σχέσεις εργοδότη-εργαζόμενου είναι σχέσεις συνεργασίας τείνουν εις την πραγματοποίησιν του επιδιωκόμενου σκοπού, την οικονομικήν απόδοσιν προς όφελος του κεφαλαίου αλλά και του κοινωνικού συνόλου. Το προσωπικόν της Τραπέζης από παραδόσεως είναι ένθερμος συνεργάτης, η δε δράσις του Συλλόγου ανέκαθεν ενεπνεέτο όχι από μονόπλευρον συνδικαλιστικόν αίσθημα, αλλά από σαφή επίγνωσιν του κοινωφελούς χαρακτήρος της Τραπέζης.»²⁷⁶

Με αυτή του τη θέση ο πρόεδρος Παπαλέτσος επαναφέρει τη δράση του ΣΥΕΤΕ στην «κανονικότητα» της δράσης των σωματείων της μεταξικής περιόδου, της λειτουργίας των συνδικάτων ως εργοδοτικού μηχανισμού και ταυτόχρονα μετέχει στην προσπάθεια ενίσχυσης της λογικής που κυριαρχούσε τότε στην πολιτική των κυβερνήσεων και των εργοδοτικών οργανώσεων για τη λειτουργία των επιχειρήσεων ως «οικογένεια», ώστε να αποφεύγονται οι συγκρούσεις και καλύπτονται οι αντιθέσεις ανάμεσα σε εργαζόμενους και εργοδότες.

²⁷⁵ Κρεμμύδας Κώστας, «Συνδικαλιστικό κίνημα και τράπεζες στην Ελλάδα, 1917-1949. Η περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας», memoireDEA, Παρίσι 198, σ.64-65

²⁷⁶ Ο.π.

Λίγους μήνες νωρίτερα στις 29 Νοεμβρίου 1944 και στην πανηγυρική συνεδρίαση του Δ.Σ. της ΕΤΕ για τον διορισμό του Κ.Τριανταφυλλόπουλο στη θέση του διοικητή της ΕΤΕ, ο εκπρόσωπος της προσωρινής διοίκησης της ΓΣΕΕ, Ι. Καλομοίρης, κινούμενος στην πολιτική της ανοχής και ουσιαστικά στήριξης της κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας» που ακολουθούσε τότε το ΕΑΜ μετέχοντας σε αυτή με υπουργούς και υφυπουργούς, φροντίζει να τοποθετηθεί αναλόγως και ταυτόχρονα να δεσμευτεί έναντι της αστικής τάξης της Ελλάδας και του τραπεζικού κεφαλαίου για εργασιακή ειρήνη χωρίς δυναμικές απεργίες και διεκδικήσεις. Λέει χαρακτηριστικά: «...αισθάνομαι την υποχρέωσιν να δηλώσω ότι θα συμβάλω με όλας μου τας δυνάμεις την αναληφθείσαν προσπάθειαν της εξυγιάνσεως του ιστορικού τούτου ιδρύματος δια να καταστή ο πραγματικός φορέας της προόδου και της διαμορφώσεως της οικονομικής ζωής του τόπου μας, δια το καλόν της εθνικής οικονομίας, της παραγωγής και της εργασίας. Έχω την πεποίθησιν ότι θα υπάρξη πλήρης κατανόησις προς συνεργασίαν όλων των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας, ούτως ώστε διατιθεμένων των πόρων και των αποταμιεύσεων του λαού κυρίως εις την υπηρεσίαν της ανοικοδομήσεως και των παραγωγικών έργων...Όλα αυτά θα τα υποστηρίξομεν ως τάξις και θα αντιταχθούμεν εις κάθε δυναμικήν λύσιν οπουδήποτε προερχόμενην.»²⁷⁷

²⁷⁷ ΙΑΕΤΕ, Α1Σ32Υ1Φ25

Γενικά συμπεράσματα

Σε αυτή την χρονική περίοδο δημιουργείται μια υποπερίοδος μετάβασης. Από την κατοχή και την αντίσταση ενάντια στις κατοχικές αρχές και κυβερνήσεις στις διεργασίες που γίνονται ανάμεσα στις πολιτικές δυνάμεις για να καθορίσουν το πολιτικό πεδίο της απελευθέρωσης.

Η στυγνή δοσιλογική κυβέρνηση του Ι. Ράλλη με την δημιουργία των Ταγμάτων Ασφαλείας, η συνεργασία αυτής με τις κατοχικές αρχές για την καταστολή της αντίστασης των δυνάμεων του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στιγματίζει τον τελευταίο ενάμιση χρόνο της κατοχής. Τα ολοκαυτώματα ολόκληρων χωριών στην επαρχία, τα μπλόκα γειτονιών της Αττικής, οι καθημερινές μάχες του ΕΛΑΣ με τα τάγματα Ασφαλείας και τις κατοχικές δυνάμεις σε όλες τις συνοικίες της Αττικής διαμορφώνουν το πολιτικό και κοινωνικό σκηνικό μέσα στο οποίο κινείται και ο ΣΥΕΤΕ αλλά και το ΕΕΑΜ.

Ταυτόχρονα, διεξάγεται μια έντονη πολιτική πάλη ανάμεσα στην κυβέρνηση του Καΐρου, το αστικό πολιτικό δυναμικό και του Άγγλους από την μια πλευρά και τις δυνάμεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ από την άλλη, με αποκορύφωμα την δημιουργία της ΠΕΕΑ στις απελευθερωμένες από αυτόν περιοχές της επικράτειας. Περιοχές που περιλαμβάνουν την πλειοψηφία της υπαίθρου.

Η δημιουργία της ΠΕΕΑ ωθεί το αστικό πολιτικό δυναμικό της Ελλάδας, σε συνεργασία με τους Άγγλους, σε κινήσεις που στόχο έχουν να αναγκάσουν το ΕΑΜ να δεχτεί τη δημιουργία κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας» και φυσικά να συμμετέχει σε αυτή με υπουργούς. Τέτοιες κινήσεις είναι το Συνέδριο του Λιβάνου τον Μάιο του

1944 και κατόπιν η συμφωνία της Καζέρτας τον Αύγουστο του 1944. Η κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» που προέκυψε από αυτές τις διεργασίες έχει την συμφωνία του ΕΑΜ και φυσικά του ΚΚΕ και αυτό αντικατροπτίζεται στη συμμετοχή έξι υπουργών και υφυπουργών στην κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου. Οι υπουργοί αυτοί αναλαμβάνουν χαρτοφυλάκια που λίγο απέχουν από το να χαρακτηριστούν βραδυφλεγής βόμβα, αφού είναι και τα κρίσιμα υπουργεία που αφορούν τον χαρακτήρα της οικονομίας και της οικονομικής πολιτικής, της κοινωνικής απεύθυνσης, και φυσικά το ευαίσθητο υπουργείο Εργασίας. Αυτό αποδείχτηκε εξάλλου με τα πρώτα οικονομικά μέτρα που πήρε η εν λόγω κυβέρνηση, που δεν ήταν καθόλου φιλεργατικά αλλά αντίθετα ανάγκασαν την ενωμένη ΓΣΕΕ να αντιδράσει παρόλο το μορατόριουμ και την ανοχή στην κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας».

Η συγκεκριμένη κυβέρνηση και ιδιαίτερα οι υπουργοί του ΕΑΜ είχαν το δύσκολο «έργο» να συνδυάσουν μια οικονομική πολιτική λιτότητας, μια πολιτική ανσυγκρότησης της οικονομίας μια κατεστραμένης χώρας στο δεδομένο καπιταλιστικό οικονομικοκοινωνικό σύστημα, με την ταυτόχρονη προσπάθεια ώστε να μην θιγούν τα εργασιακά δικαιώματα και να μην επιβαρυνθούν ακόμη περισσότερο οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης των εργαζομένων και ενταθεί το επισιτιστικό πρόβλημα. Δηλαδή έπρεπε να εφαρμόσουν μια ταξική οικονομική πολιτική επιδιώκοντας να αποσπάσουν την συναίνεση των συνδικάτων.²⁷⁸

Τα πρώτα δείγματα της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας» κάθε άλλο δικαιώνουν την πεποίθηση των υπουργών του ΕΑΜ. Ο αυξανόμενος πληθωρισμός, η νομισματική πολιτική και η πολιτική της «νέας δραχμής», ωφελούν τους μεγάλους επιχειρηματίες που είχαν χρέη στο δημόσιο και

²⁷⁸ Μαρσιόλης Δημήτρης, *Η αδύνατη ταξική ανακωχή*, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ, 2015, σ.24

βλάπτουν τους μικρούς καταθέτες. Εμφανίζονται δυναμικά η κερδοσκοπία και η μαύρη αγορά, τώρα πλέον σε συνθήκες της ελεύθερης Ελλάδας. Ταυτόχρονα οι εργοδότες, βρίσκοντας ένα περιβάλλον να τους ευνοεί, δεν καταβάλουν τους μισθούς και τα μεροκάματα στους εργαζόμενους δημιουργώντας νέα οξυμένα προβλήματα επιβίωσης. Η πολιτική των περικοπών και ο καθορισμός των ημερομισθίων και των μισθών στα πλαίσια του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού οξύνουν ακόμη τα κοινωνικά προβλήματα των εργαζομένων και δημιουργούν το έδαφος για κινητοποιήσεις και απεργίες στο επόμενο διάστημα.²⁷⁹

Σε αυτό το περιβάλλον, ο στόχος για συναίνεση των συνδικάτων δυναμιτίζεται και πλέον ως καθήκον και μόνο πρέπει να υπάρξει αντίδραση από την ΓΣΕΕ. Μια ΓΣΕΕ που προέκυψε από το ΕΕΑΜ. Η προσπάθεια που γίνεται από την πλευρά του ΕΑΜ για την ανασυγκρότηση των συνδικάτων και την αναβάπτισή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι, στο νέο πολιτικό σκηνικό που διαμορφώνεται, για την λειτουργία της ΓΣΕΕ ως κοινωνικό εταίρο δυσκολεύεται από τους ίδιους τους υπουργούς του ΕΑΜ, με την οικονομική πολιτική που ακολουθούν. Η στάση της ΓΣΕΕ απέναντι στην κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» και όσο συμμετέχουν σε αυτή οι υπουργοί του ΕΑΜ είναι ανεκτική και μάλιστα «δημιουργική». Μερικοί εκπρόσωποί της συμμετέχουν σε διοικήσεις μεγάλων οργανισμών. Σε συναντήσεις τους με εργοδοτικές οργανώσεις, εκείνη την περίοδο, διαβεβαιώνουν ότι δεν έχουν επιδίωξη να κάνουν την εργατική τάξη προνομιούχο και ότι θα δώσουν όλες τους τις δυνάμεις για την ανασυγκρότηση της χώρας.²⁸⁰ Ωστόσο, αυτή η στάση της ΓΣΕΕ παίρνει διαφορετική μορφή με την αναγγελία της εισοδηματικής πολιτικής της κυβέρνησης, τον Νοέμβριο του 1944. Διαμαρτύρεται έντονα στην κυβέρνηση για την

²⁷⁹ Μαριόλης Δημήτρης, *Η αδύνατη ταξική ανακωχή*, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ, 2015, σ.38

²⁸⁰ Αυγουστίδης Άγγελος, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα κατά τη δεκαετία του '40 και τα περιθώρια της πολιτικής*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1999, σ.194-195

οικονομική και κοινωνική κατάσταση των εργαζομένων και αρχίζει να διαφαίνεται ρήξη ανάμεσα στις δύο πλευρές, χωρίς ωστόσο να οδηγείται σε διάσπαση η ανοχή της απέναντι στην κυβέρνηση, τουλάχιστον πριν από τα Δεκεμβριανά.²⁸¹ Μετά τα Δεκεμβριανά, η ΓΣΕΕ αλλάζει διοίκηση, με απόφαση το υπουργού Εργασίας Σιδέρη, της κυβέρνησης Πλαστήρα και κυριαρχείται από τη δεξιά πτέρυγα του συνδικαλιστικού φάσματος με Γενικό Γραμματέα τον Χατζηδημητρίου. Από τότε η ΓΣΕΕ προσδένεται στο άρμα της κυρίαρχης αστικής πολιτικής και ουσιαστικά προσδιορίζεται ως εργοδοτική.

Συμπεράσματα σχετικά με τη δράση του ΣΥΕΤΕ

Σε αυτό το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον η δράση της Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ στη συγκεκριμένη περίοδο, στην αρχή, συνεχίζει την πολιτική τακτική και επιλογή της άμεσης προάσπισης των συμφερόντων των μελών του συλλόγου και κυρίως στο θέμα της επιβίωσης και ειδικότερα στον αγώνα ενάντια στην προσπάθεια της διοίκησης της ΕΤΕ να περικόψει την παροχή του συσσιτίου και των οικογενειακών μερίδων στους υπαλλήλους της ΕΤΕ που εργάζονται σε υποκαταστήματα της επαρχίας. Είναι ένας αγώνας και μια προσπάθεια που στηριζόταν από δυνάμεις και συμβούλους του ΕΕΑΜ.²⁸²

²⁸¹ Στο ίδιο, σ. 196-197.

²⁸² ΚΚΕ, *Η δράση των κομμουνιστών στις τράπεζες την περίοδο της κατοχής*, έκδοση της Τ.Ε.Χρηματοπιστωτικού της Κ.Ο. Αττικής, Αθήνα 2015, σ. 15.

Την πρώτη επίσημη εμφάνισή της η Οργάνωση του ΕΑΜ στην Εθνική Τράπεζα την κάνει το Νοέμβριο του 1941 στην απολογιστική συνέλευση του Συλλόγου Εργαζομένων με ομιλητή τον κομματικό υπεύθυνο Κώστα Χαύτα. Ενώ στις εκλογές εκλέγεται το πρώτο ΕΑΜικό ΔΣ στην Εθνική Τράπεζα με το ΕΑΜ να εκλέγει 10 μέλη στο ΔΣ. Στην πρώτη Οργάνωση του ΕΑΜ στην Εθνική Τράπεζα συμμετείχαν οι: **Κώστας Χαύτας**, **Φράγκου Λευτέρης**, **Μπάμπης Ζεγκίνης**, **Βέρης Δροσόπουλος**, **Ηλίας Τσιρίβας**, **Νίκος Σταματόπουλος**, **Τάσος Τούντας**, **Κώστας Μπάκας**, **Παντελής Δημάκος**, **Νίκος Λουσαΐτης**, **Νίκος Αντωνόπουλος**, **Ξενοφών Χονδρομήτρος**, **Σπύρος Παπαγεωργίου**, **Θεόδωρος Ευθυμίου**, **Βασίλης Κωνσταντινόπουλος**, **Θεόφιλος Μπαρτζώκας**, **Χρήστος Γιαρμούστας**, όλοι εργαζόμενοι στο Κεντρικό Κατάστημα της Εθνικής Τράπεζας. Πολλοί από αυτούς συμμετείχαν στην διοίκηση του ΣΥΕΤΕ στην διετία 1942-1944.

Ταυτόχρονα με αυτόν τον αγώνα, η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ πρωτοστατεί στην οργάνωση εργατοϋπαλληλικών απεργιών και κινητοποιήσεων, στο πλαίσιο της ΕΣΤΟ και του ΕΕΑΜ, ενάντια στα μέτρα των κατοχικών αρχών και κυβερνήσεων για επιστράτευση των εργαζομένων ώστε να σταλούν ως εργάτες του Γ΄Ράιχ τον Μάρτιο έως τον Ιούνιο του 1943.

Η Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ σε συνεργασία με άλλα σωματεία τραπεζοϋπαλλήλων και σε πλήρη συντονισμό με την ΕΣΤΟ αγωνίζονται σε δύο επίπεδα: το πρώτο έχει σχέση με τον αγώνα ενάντια στις κατοχικές αρχές και το άλλο ενάντια στις διοικήσεις των τραπεζών. Η κοινή συνισταμένη και των δύο είναι ο οικονομικός αγώνας για την βελτίωση των συνθηκών επιβίωσης των εργαζομένων.

Σημαντική ήταν η συμμετοχή του ΣΥΕΤΕ στον αγώνα των τραπεζοϋπαλλήλων το καλοκαίρι του 1943 ενάντια στον αντεργατικό νόμο 522/22-8-43, που απαγόρευε τις διοικήσεις των τραπεζών να δώσουν αυξήσεις στους μισθούς των υπαλλήλων τους.

Εξίσου σημαντική είναι και η συμμετοχή του ΣΥΕΤΕ στη διάρκεια του καλοκαιριού και του φθινοπώρου του 1944, στις κινητοποιήσεις και στις πανεργατικές και παλλαϊκές απεργίες ενάντια στις τρομοκρατικές δράσεις των Ταγμάτων Ασφαλείας που θύμα τους ήταν και ο Γρουμπός υπάλληλος της ΕΤΕ και μέλος του ΣΥΕΤΕ.

Στη συνέχεια και ταυτόχρονα με την απελευθέρωση, η εκλογή νέας Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ αλλάζει τα πράγματα. Η τακτική και ο πολιτικός προσανατολισμός του συλλόγου διαφοροποιείται σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα και ιδιαίτερα με αυτό της περιόδου της κατοχής και της αντίστασης. Η ταύτισή της με την κυβερνητική πολιτική και τις επιδιώξεις της κυβέρνησης Παπανδρέου όπως επίσης και η ταυτόχρονη εργοδοτική της προσήλωση. Οι αρχές που θέτει μέσω του

προέδρου της για συνδικάτο, μακριά από την πολιτική και σωματείο που από κοινού με την διοίκηση θα συμβάλουν στην οικονομική αναγέννηση της χώρας, είναι δηλωτικές αυτής της τακτικής. Βέβαια η συγκεκριμένη Δ.Ε. δεν θα μείνει μόνο σε αυτές τις διακηρύξεις αλλά θα προχωρήσει ακόμα παραπέρα και θα προτείνει αμέσως μετά τα Δεκεμβριανά την παραδειγματική τιμωρία των υπαλλήλων-συναδέλφων μετεχόντων στην εξέγερση του Δεκέμβρη με την πλευρά του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

Φτάνει σε τέτοιο σημείο μάλιστα το αντιΕΑΜικό μένος, που προτείνουν τόσο στη διοίκηση της ΕΤΕ όσο και στο ίδιο το κράτος να υιοθετήσουν μέτρα και κυρώσεις σε βάρος τους, που τα συναντούμε αργότερα, στην προσπάθεια του ίδιου του προεμφυλιακού κράτους να δημιουργήσει το νομικό πλαίσιο για την εκτόπιση και εκκαθάριση της ελληνικής κοινωνίας από ό,τι θυμίζει το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και την αντιστασιακή δράση ενάντια στις κατοχικές αρχές δοσίλογες κυβερνήσεις.

Η διαφοροποίηση-μεταστροφή της ηγεσίας του ΣΥΕΤΕ συντελείται αμέσως μετά την απελευθέρωση και τις εκλογές που γίνονται, 14 Οκτωβρίου 1944, για την ανάδειξη νέας Δ.Ε. του ΣΥΕΤΕ. Μετά την απελευθέρωση, πριν και μετά από τα Δεκεμβριανά, παρατηρείται μια προσπάθεια της διοίκησης του ΣΥΕΤΕ να εναρμονιστεί με την πολιτική τακτική των συνδικάτων πριν το πόλεμο²⁸³.

Ουσιαστικά πρόκειται για την άμεση εμπλοκή του ΣΥΕΤΕ στην προσπάθεια που καταβάλει η κυβέρνηση σε πλήρη συνεργασία, στην αρχή με τους Άγγλους και αργότερα με πιο αποφασιστικό τρόπο με τους Αμερικανούς, για έλεγχο και αποκομμουνιστικοποίηση- αποεαμοποίηση των εργατικών συνδικάτων και την

²⁸³ Σ.Σ. Για την συγκεκριμένη μεταστροφή τα δύο αρχεία, ΙΑΣΥΕΤΕ και ΙΑΕΤΕ, δεν παρέχουν αρκετά τεκμήρια ώστε να την αιτιολογούν πλήρως. Στο δε ΙΑΣΥΕΤΕ, δεν υπάρχουν, για ανεξήγητο λόγο, τα αρχεία των Γ.Σ. του ΣΥΕΤΕ για τη συγκεκριμένη περίοδο (Οκτώβριος 1944). Τα αντίστοιχα, των συνεδριάσεων της Δ.Ε., δε φωτίζουν ιδιαίτερα τη συγκεκριμένη περίοδο, αφού οι αποφάσεις της, αποτυπώνουν το αποτέλεσμα των σχετισμών σε αυτή και όχι τις διεργασίες που προηγήθηκαν των εκλογών του Οκτωβρίου του 1944.

επαναφορά τους στην προ του πολέμου κατάσταση, με την πολυδιάσπαση των εργατικών οργανώσεων και τον πλήρη έλεγχό τους από την μεταξική δικτατορία.²⁸⁴

«Με τη λήξη της Κατοχής η σημαία του ΕΑΜ καλύπτει για λίγες ώρες την πρόσοψη της ΕΤΕ, αλλά τα ΕΑΜικά προεδρεία φεύγουν από τη διοίκηση του Συλλόγου. Ανάμεσα στην Απελευθέρωση και τον Εμφύλιο ο κόσμος της εργασίας δεν προλαβαίνει να πάρει ανάσα. Στη χειρότερη περίοδο του Εμφυλίου γράφονται μαύρες σελίδες. Το αντιδραστικό Προεδρείο του Συλλόγου καταδιώκει τους ΕΑΜικούς συναδέλφους χειρότερα από τους κατακτητές.»²⁸⁵

Η εξέλιξη αυτή είναι άμεσα συνυφασμένη και με την γενικότερη πολιτική κατάσταση που επικρατεί στην ελληνική κοινωνία μετά την απελευθέρωση. Η αστική τάξη της Ελλάδας από κοινού με το κεφάλαιο προετοιμάζουν το έδαφος να ηγηθούν τη δημιουργία ενός κράτους που θα προασπίζει τα συμφέροντά τους και την εξουσία τους και ταυτόχρονα θα εγκαθιδρύει ένα ασφυκτικό πολιτικό πλαίσιο στο οποίο δεν θα λειτουργούν οι στοιχειώδεις πολιτικές και κοινωνικές ελευθερίες. Το χτύπημα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ αποτελεί προϋπόθεση για αυτή την τακτική γι' αυτό παίρνει τόση μεγάλη έκταση και έχει τόσο μεγάλο εύρος. Από την συμφωνία της Βάρκιζας, από την αποεαμοποίηση των συνδικάτων, από την επιβολή της Λευκής Τρομοκρατίας, από την προετοιμασία του προεμφυλιακού κράτους και του νομικού του οπλοστασίου του γίνεται φανερή η επιδίωξη αυτή. Πολιτική επιδίωξη και πρακτική που θα σηματοδέψει τα επόμενα χρόνια και ιδιαίτερα αυτά του εμφυλίου πολέμου 1946-1949 και αυτά της περιόδου του μετεμφυλιακού κράτους.

²⁸⁴ Γ.Φ.Κουκουλές, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις*(44-48), Οδυσσέας, Αθήνα 1995, σ.63-75

²⁸⁵ <http://www.syete.gr> ,ιστορία του ΣΥΕΤΕ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές

ΙΑ/ΣΥΕΤΕ, πρακτικά συνεδριάσεων της Δ.Ε. του συλλόγου την περίοδο 1939 έως 1949.

ΙΑ/ΣΥΕΤΕ, πρακτικά Γενικών Συνελεύσεων των μελών την περίοδο 1939 έως 1949.

ΙΑ/ΕΤΕ, πρακτικά συνεδριάσεων Δ.Σ. της ΕΤΕ στην περίοδο 1939 έως 1949.

ΙΑ/ΕΤΕ, σειρά Κατοχή –Ανασυγκρότηση, υλικό για την 125ετηρίδα.

«Τραπεζιτική», Εφημερίδα όργανο του ΣΥΕΤΕ.

Βιβλία

Αβδελίδης Παρμενίων Σ., *Το αγροτικόσυνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1976.

Αυγουστίδης Άγγελος, *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα κατά τη δεκαετία του '40 και τα περιθώρια της πολιτικής*, εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1999.

Γουναράκης Ν. Πέτρος, *Σελίδες τινές επί της επεμβάσεως των κυβερνήσεων κατοχής εις τα της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος*, εκδόσεις Μ & Π Μπετσάκου, Αθήνα 1945.

ΕΤΕ, «*Απολογισμός των ετών 1941-1944*», εκδόσεις Πυρσού Α.Ε., Αθήνα 1946.

Ζαβιτσιάνος Κ. «*Η Διοίκησης της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος κατά τα έτη 1941 και 1942*», εκδόσεις Αφοι Ρόδη, Αθήνα.

Θέος Κώστας, *Τα ελληνικά συνδικάτα στην πάλη ενάντια στο φασισμό και για την ανεξαρτησία τους*, Εκδόσεις Ειρήνη, 4η έκδοση συμπληρωμένη, Αθήνα 1978.

Ιστορικό Αρχείο Ε.Τ.Ε, *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, ιστορικό χρονολόγιο 1841-2006*, (συγγραφή: Γεράσιμος Νοταράς, Νίκος Παντελάκης, Ζήσιμος Χ. Συνοδινός).

Καλογιαννίδης Δημήτρης, *Το Εθνικό Εργατικό Απευλεθερωτικό Μέτωπο: Η δράση στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1941-1942*, Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο 2014.

ΚΚΕ, *Η δράση των κομμουνιστών στις τράπεζες την περίοδο της κατοχής*, έκδοση της Τ.Ε. Χρηματοπιστωτικού της Κ.Ο. Αττικής, Αθήνα 2015.

Κρεμμύδας Κώστας, *«Συνδικαλιστικό κίνημα και τράπεζες στην Ελλάδα, 1917-1949. Η περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας»*, memoireDEA, Παρίσι 1988.

Κουκουλές Γ.Φ., *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις(44-48)*, εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 1995.

Λυμπεράτος Μιχάλης Π., *Στα πρόθυρα του εμφυλίου πολέμου: Κοινωνική πόλωση, αριστερά και αστικός κόσμος στη μεταπολεμική Ελλάδα: Από τα Δεκεμβριανά στις εκλογές του 1946*, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2006.

Μαργαρίτης Γιώργος, *Από την ήττα στην εξέγερση. Ελλάδα: Άνοιξη 1941-Φθινόπωρο 1942*, Αθήνα 1993.

Μαργαρίτης Γιώργος, *Προαγγελία Θυελλωδών ανέμων... Ο πόλεμος στην Αλβανία και η πρώτη περίοδος της Κατοχής*, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009.

Μαριόλης Δημήτρης, *Η αδύνατη ταξική ανακωχή*, Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα 2015.

Μούτουλας Παντελής, *Σύντομη ιστορία της Κατοχής 1941-1944*, Αθήνα 2006.

Μπαρτζιώτας Βασίλης Γ., *Εθνική Αντίσταση και Δεκέμβρης 1944*, Ιστορικό δοκίμιο, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή τρίτη έκδοση, Αθήνα 1981.

Mazower Mark, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*, Αθήνα 1994.

Παγουλάτος Γιώργος, *Η εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 1940-2000*, Αθήνα 2006.

Παντελάκης Νίκος, *« Η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών στη διάρκεια της Κατοχής, με αφορμή την επέτειο των 75 χρόνων λειτουργίας της»*, περ. *Εμείς & Η Τράπεζα* 23 (Αύγουστος 2004) σ. 50-52.

Παπαστράτης Προκόπης, *«Η εκκαθάριση των δημοσίων υπαλλήλων στην Ελλάδα στις παραμονές του εμφυλίου πολέμου»*, στο Lars Baerentzen, Γιάννης Ο. Ιατρίδης, Ole L. Smith (επιμ.), *Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949*, εκδ. Ολκός, Αθήνα 2002.

Προκόπης Παπαστράτης, στο Mark Mazower (επιμέλεια) «Μετά τον πόλεμο», «*Η εκκαθάριση του Πανεπιστημίου μετά την Απελευθέρωση*», Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003.

Παπαστράτης Προκόπης, *Ελληνική Ιστορία του 20^{ου} αιώνα, Η δεκαετία 1940-1950*», Σημειώσεις, Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Σεφεριάδη Σ. Ι., «*Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα*», σημειώσεις στο μεταπτυχιακό σεμινάριο του στο χειμερινό εξάμηνο 2014-15.

Σκαλιδάκης Γιάννης, *Η ελεύθερη Ελλάδα, Η εξουσία του ΕΑΜ στα χρόνια της Κατοχής (1943-1944)*, Εκδόσεις Ασίνη, Αθήνα 2014.

Συνοδινός Ζήσιμος Χ., «*Η μάχη των χρεογράφων*» (Οκτώβριος 1943) .

Συνοδινός Ζήσιμος Χ., έρευνα-εισαγωγή-σχολιασμός, «*Ημερολόγιο Συμβάντων*», του κεντρικού καταστήματος της Τράπεζας Αθηνών 1943-1945, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2014.

Τριανταφυλλόπουλος Κωνσταντίνος Δ., *Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος 16 Νοεμβρίου 1944-20 Ιανουαρίου 1945*, σχεδιασμός και εποπτεία της έκδοσης, Γεράσιμος Νοταράς, τεκμηριωτική έρευνα και σύνταξη χρονολογίου Ζήσιμος Χ. Συνοδινός, φιλολογική επιμέλεια-διορθώσεις Στέφανος Στεφάνου, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, 1999.

ΣΥΕΤΕ, *Έκθεσις του Δ.Σ. του ΣΥΕΤΕ προς την Γ.Σ. την 25^η Ιανουαρίου 1942 (1943)*, επί των πεπραγμένων του έτους 1942, εκδόσεις Α.Θ. Λαμπρόπουλου, 1943.

Τσακίρης Θανάσης, «*Ο συνδικαλισμός των εργαζομένων στις τράπεζες στην Ελλάδα (1974-1993)*», διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2006 (<http://tsakiris.snn.gr>).

Φλάισλερ Χάγκεν, *Στέμματα και σβάστικα. Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης 1941-1944*, 2 τόμοι, Αθήνα 1989, 1995.

Φλάισλερ Χάγκεν / Νίκος Γ. Σβορώνος, (επιστ. Επιμέλεια), *Ελλάδα 1936-1944: Δικτατορία – Κατοχή- Αντίσταση*, Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Σύγχρονης Ιστορίας, Διεθνές Συνέδριο Σύγχρονης Ιστορίας (1^ο 1984 Αθήνα , Ελλάδα), Αθήνα,

Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ, 1990.

Φράγκου Λευτέρης, *Οι υπάλληλοι της Εθνικής Τράπεζας στην Αντίσταση*, περ. *Εθνική Αντίσταση*, συλλογή 30^η, Φεβρουάριος 1982, σ.70-75.

Χαραλαμπίδης Μενέλαος, *Η εμπειρία της κατοχής και της αντίστασης στην Αθήνα*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2012.

Χατζηωσήφ Χρήστος, «*Η ελληνική οικονομία, πεδίο μάχης και αντίστασης*», στο Χρήστος Χατζηωσήφ / Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τόμος Γ', μέρος δεύτερο: «Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Κατοχή-Αντίσταση 1940-45», Αθήνα 2007, σ. 181-217.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.syete.gr>,

<http://www.rizospastis.gr/story.do?id=8460059>